GÜNEY

113

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

temmuz · ağustos · eylül '25
tîrmeh · tebax · îlon '25
juli · august · september '25

100 tl · 6 euro · 6,5 chf

BİR AYKIRI SANATÇI
BİR AYKIRI KADIN

Semiha Berksoy

● **DİZİLER ÜZERİNDEN KÜLTÜREL ÇATIŞMA** ● ANTİ-FAŞİST VE SOSYALİST MÜCADELEDEN KADINLAR: **ELLİ PAPPA** VE **VERA HARUZAYA** ● SİNEMA NOTLARI: **BERLİNALE** YARIŞMA FİLMLERİ ● **KÜLTÜR EMEKÇİLERİYLE SINIF HAREKETİNİ BULUŞTURMAK**

Bizim(dir) Komünist Nâzım Hikmet

4 193600 906004 00113

Fotoğraf: Mahmoud Zaki Salem Issa / Filistin

tan doğan

göztaşı

gazze'ye

gök pek sertmiş tanrım bulutlar meğer
kök de dal da kuş da kırık: ayıp mı ayıp
yağmur kuru rüzgâr suskun kar kahpe
biz neye inan'caktık çoktan unuttuk
âh şu an tarih kadar tâlihsiz ve edepsiz
yayı geren topu döven tetiği çeken el kan
çocuktan al haberi: 'ne aş ne aşktır savaş'
anne ben ölüyorum babamdan önce ya sen
yaprak olsam her toprağa aslâ düşmezdim
balçığın da şahsiyeti kalmadı
bu nasıl çıplaklık ne deri var ne kemik
âr da nâr kalmadı daralıyorum
yasını tutamıyor ağır ağıtlı türkü
kopuk dille sağır kulak kırık burun âmâ göz
bir melek dahi olmaz mı derdime ağlayacak
"ancak dermân ölümde" diyor kâhinşamanbedevî
deniz ne dağ ne çöl ne ***masal yandı kül oldu***
dün gibi gün de yalan yarınlar harâm
cennette de elmayı şeytân dişlesin

kış gibi yaz ve dahi üşümüş yürek
mermiler roketler 'tam siper' de ne
önce çelik-çomak sonra saklambaç
misketini yutturan çocuklar da kalmadı
bir de sordum vicdan boşaldı mı ne diye
insandan caymış her hayvan "evet" dedi ve kaçtı
at it ot kalmadı e ben neyleyim
tuzum bitti terim bitti aç ve susuzum
bir çift bebeğinde gözümün pek sert bir çapak
kırıp kırıp kum yiyorum şimdi

yer de pek sertmiş tanrım umutlar meğer
eğer vakit kalsaydı şiir yazardım

GÜNEY'DEN SİZLERE

Kapak resmi: **"Semiha Berksoy"**,
Ressam: Ebru Ceylan (Ru!),
tuval üzerine yağlı boya, 100 x 100 cm
Sanatçının "Konuşan Resimler"
projesinden
(Kaynak: ruceylan.com)

Değerli Güney Okurları,

Önce biraz kendimizden bahsetmek istiyoruz: Aramıza yeni katılan arkadaşlarımız var. Bunlardan birisi sorumlu yazı işleri müdürü görevini üzerlenen **Zafer Özgentürk**... Kendisine "Hoş geldiniz!.." diyoruz.

Öyküleriyle, şiirleriyle aramıza yeni katılan arkadaşlarımız da var... Ayrıca eskiden bize ürün gönderen ve ama ara veren arkadaşlarımızdan da yeni ürünler gelmeye başladı. Sevindirici bir gelişme... Gerek aramıza yeni katılan arkadaşlarımızdan gerekse ara verip tekrar ürün gönderen arkadaşlarımızdan beklentimiz sürekliliği sağlanmış bir çalışma... Beklentimizin boşa çıkmayacağını umuyoruz, diliyoruz.

• • • •

Güney Dergisi olarak bizi sevindiren, okurlarımızla paylaşmak istediğimiz başka haberler de var:

Geçtiğimiz aylar içerisinde Adana ve Amed'de kültür, sanat ve edebiyat çalışmaları yürüten kültür merkezleri açıldı. Adana-Seyhan'da açılan kültürevinin ismi **Güney Sanat**... Bu sanat evinde film günleri, söyleşiler, çeşitli alanlarda atölye çalışmaları yapılıyor.

Adana ve çevresindeki okurlarımızın **Cemalpaşa Mahallesi, 63005 Sokak, No 17/2 Gazipaşa, Seyhan** adresindeki merkezde sanatsal-kültürel aktivitelere katılacaklarını umuyoruz. (**İletişim telefonu: 0541 801 3502**)

"Güney Sanat" adıyla bir YouTube kanalı da açan bu kültür merkezi kanalın "Güney Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi'nin yayın çizgisi doğrultusunda içerik paylaşımları yapmayı, edebiyat, sinema, tiyatro ve sanatın diğer disiplinlerini toplumcu ve eleştirel içeriklerle buluşturmayı" amaçladığını ifade etmiştir. Okurlarımızın kanalı takip etmelerini ve abone olarak destek sunmalarını öneriyoruz.

Amed'de açılan merkez ise **Yılmaz Güney Kültür Sanat Merkezi / Yılmaz Güney Navenda Çand û Hunerê** adıyla **Yunus Emre Mahallesi, 942 Sokak, No: 2A, Bağlar** adresinde... Amedliler tarafından ilgiyle karşılanan merkezde kültür ve sanatsal aktivitelere başlanıyor. Güney okurlarının **İstanbul** ve **Adana**'dan sonra **Amed**'de de bir adresi olması bizleri sevindiriyor.

• • • •

Yeni açılan her iki kültür ve sanat merkezine de çalışmalarında başarılar diliyor ve Güney Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi olarak her zaman dayanışma içinde olacağımızın bilinmesini istiyoruz.

Okurlarımızdan bu kültür merkezlerinde yapılan etkinliklere aktif katılmalarını, önerileriyle çeşitlendirmelerini, destek olmalarını talep ediyoruz.

• • • •

Bu sayımıza ilişkin tek tek ürünler üzerinde durmayacağız. Söyleyeceğimiz tek şey, dolu dolu bir dergi yapmış olmamız. Bu, sizlerden gelen ürünlerin katkısıyla oluyor. Biz de üzerimize düşeni yerine getiriyor ve sizlerden gelen ürünleri sayfalarımız elverdiği ölçüde yayınlamaya özen gösteriyoruz. Başka bir deyişle, Güney kürsü olmaya devam ediyor. Bu kürsüde sizin de sesiniz olmasını istiyorsanız, ürünlerinizi Güney okurlarıyla paylaşın...

Ürünlerinizi bekliyoruz.

Gelecek sayımızda buluşmak üzere...

İÇİNDEKİLER

02 **Göztaşı**
Tan Doğan

03 **Güney'den Sizlere**

GİDENLERİN ARDINDAN

06 **Miktat Camkıran'ın ardından**
Güney

07 VİCDANLA ÇEKİLMİŞ BİR SİNEMANIN HİKÂYESİ: **Ali Özgentürk**
Zafer Özgentürk

10 **Kültür emekçileriyle sınıf hareketini buluşturmak**
Derya Gümüş

12 **Bizim(dir) Komünist Nâzım Hikmet Usta**
Temel Demirer

22 **Diziler üzerinden kültürel çatışma**
H. Demirciyan

MÜCADELE TARİHİNDEN

32 ANTİ-FAŞİST VE SOSYALİST MÜCADELEDEN KADINLAR:
Elli Pappa ve Vera Haruzaya
Mehmet Desde

37 **Gözyaşına Dokunduğun Yerdeyim**
Reyhan Caner Ahmadi

38 ŞİİR VE YAŞAM ÇİLEHANESİ'NDEN-III
SUSUZ BERBER
Murat Koçak

GÜNEY SÖYLEŞİ

40 TİYATRO, TELEVİZYON VE SİNEMA EMEKÇİSİ CENGİZ BOZKURT:
"Yasakçı zihniyet beni oyuncu yaptı"
Söyleşi: Halil Yeni

44 YAZAR SEVTAP AYYILDIZ İLE "AYLAK ADAMIN DÜŞLERİ" KİTABI ÜZERİNE SÖYLEŞİ:
"Keşke yeni nesile yaşanılan olumsuzlukları aktarmak zorunda kalmasam..."
Söyleşi: Nuri Doğan

46 **Uğursuz**
Dr. Veli Örtlek

47 **Hayat üzerine eğreti notlar...**
Fulya Çelik Çetintaş

48 **Sahip**
Gülsen Gülbeyaz

49 **Yurdagül**
İbrahim Kurt

50 **Kül Ağıtı**
Şükran Bağcık

51 **Nîvê Şevê Bû / Gece Yarısıydı**
A. Karabax

52 **Kum Saati**
Dilek Özalp

52 **Orman**
Gülbin Sodan

53 **kurt kapanı**
Cafer Demirtaş

54 **Sabahlarda gün ışığı**
Rahime Henden

55 **Annem ve Yunanlı**
Emine Aydoğdu

56 **Yadigâr**
Ümit Kaya

57 **Ağaç Gölgesi Siyaseti**
Mehmet Ali Güner

57 **kırılana gazel**
Hasan Seçkin

58 **Gece cefası**
Hakan Meriç

59 **Dıranziv ve Alaman Gelin**
Halil Alp

60 **güneşi tutuşturanlar**
ali rıza seçik

62 **şafak vakti**
Nilüfer Bahçeci

63 **Zaman ve ölüm**
Zekine Dündar

64 **görüp görmez ağlaşırsak öleceğime üzülürüm**
Hasan Erkul

GÜNEY KİTAP

66 **Suya karışan Kadir**
Veysel Otunç

68 **Yazarın tarihsel sorumluluğu**
Alihan Demir

70 **Aysel Çiçek'in 'İlle Yolum Aşktır Benim' kitabı**
Mustafa Demir

71 **'Kardelen Fırtınası Cilt I' Çıktı**
Güney

72 Denemeyi çağın ötesine taşıyan filozof;
Ralph W. Emerson
Kâzım Aldoğan

72 **Cafer Demirtaş'ın "Mandala"sı**
Adil Okay

75 **'Kentin Tezenesi' kitabı üzerine birkaç kelam**
Akman Gedik

77 **Kahveci Hüseyin**
Övünç Ezgi Yılmaz

GÜNEY SİNEMA

78 SİNEMA NOTLARI:
Berlinale 75 - Yarışma Filmleri
Anuş Pazarcıyan

90 **KARİKA**TÜR
K. Öntaş

91 **Biber Salçası**
Halil İçöz

91 **Dilsarî**
Suat Özmen

92 **Minakparov**
Müslüm Aslan

92 **Gelincik Gülüşlü Dünya**
Sevgi Erol Öçal

93 **Memleket Başka Şey Abi**
Hüseyin Demir

93 **eve dönüş**
İbrahim Halil Ergin

94 **Toprak**
Hıdır Çelik

95 BİR AYKIRI SANATÇI - BİR AYKIRI KADIN
Semiha Berksoy
Gülfer Uğur

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi: Tuncay Özkaradeniz
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Zafer Özgentürk

Yönetim Yeri ve Adresi:
Cemalpaşa Mah., 63005 Sokak, No: 17/1
Gazipaşa, Seyhan/Adana
Tel.: 0541 801 35 02

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32, 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya) Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 3.000 TL**, 1/2 sayfa:** 1.500 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 1000 TL**, 1/4 sayfa:** 500 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 1000 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 30 Avro
(Posta ücreti dâhil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

Dizgi & Grafik: Güney Grafik
Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

Mithat Camkıran'ın ardından...

GÜNEY

Dersim'de başlayan bir yaşam, 18 Mayıs 2025'in sabahında Fransa'nın Saint-Avold kasabasında noktalandı. Miktat, 1973'te Dersim'de yaşama gözlerini açtı. İlkokulun ardından ailesi Bursa'ya göç etti. Orta ve liseyi Bursa'da bitirdi. Sivas'ta devam eden üniversite eğitimi, dönemin koşulları ve baskıları yüzünden yarıda kesildi. 1993'te Almanya'ya geldi. 1998'de sevgili eşi Songül ile yaşamını birleştirmesi sonucu Fransa'ya yerleşti. Selda ve Kardelen adında iki kızları oldu. Fransa'da esas olarak inşaat işçiliği yaptı.

Her ölüm erken ölümdür. Miktat'ın ölümü de çok erken oldu. Henüz 52 yaşındaydı. Uzun bir süreden beri kanserle mücadele etti. 16 Mayıs'ta, durumunun ağırlaşması üzerine yeniden hastaneye kaldırıldı. 18 Mayıs'ın erken saatlerinde kalbi durdu.

Miktat yoldaş, 20 Nisan 2025'te not defterine şu vasiyetini yazdı:

"Kanser mücadelesinde geri adım atmak, moral bozukluğu kesinlikle yok. Ama kanserimin saldırgan oluşu beni yenebilir, yani sonucu ölüm olabilir. Bundan dolayı başta çocuklarımdan, eşimden, annem ve babamdan, kardeşlerimden, yoldaşlarımdan ve beni seven, sayan dostlarımdan isteğim, ölüm anı gerçekleştiğinde hiçbir dini tören olmaması ve bu isteğime saygı duyulması... Ben, devrimci, sosyalist bir insanım. Devrime inanmaya başladıktan sonra materyalist bir insan oldum. Ateist bir insanım. Onun için tekrarlıyorum: Cenazemde ne hoca ne dede ne de hayır yemekleri istemiyorum. Yoldaşlarım bu cenaze merasimimi devrimci geleneğe göre yapacaklardır.

Not: Ayrıca benim gönlüm Dersim'de Pulda köyünde toprağa verilmem. Ancak kızlarım ve eşimin isteği Fransa olursa onları da kırmayın, o da olur. Miktat Camkıran, 20 Nisan 2025"

Miktat, sosyalizm-komünizm uğruna mücadele eden, bedel ödeyen birçok devrimcinin, yaşamlarını yitirdiklerinde, cenazelerinin yaşamları boyunca mücadele ettikleri dinsel ritüellerle toprağa verildiğini biliyordu. Bu bilginin sonucu olarak, cenazesinin dinsel ritüellere göre değil, yoldaşları tarafından cenazesinin toprağa verilmesini istedi.

Hayatı boyunca dine inanmayan, dine karşı mücadele eden, bir devrimcinin (devrimcilerin) dini kurumlardan, din insanları tarafından yapılan dini ritüeller sonrasında uğurlanması ölen kişinin anısına yapılan bir saygısızlıktır. Bir devrimci yaşadığı dönemde, ateist, materyalist olduğunu söylüyorsa, öldükten sonra bu düşünceye uygun olarak gömülmesi gerekir. Miktat yoldaş da istemine saygı gösterilmesini, eşinden, çocuklarından, anne-babasından ve akrabalarından talep etti.

19 Mayıs'ta, Miktat için yapılan cenaze törenine, 300'e yakın insan katıldı. Tabutu, kızıl bayrağa sarıldı. Kırmızı gül ve karanfillerle süslendi. Amcası, devrimci mücadelede yaşamını yitirenler ve Miktat için kitleyi saygı duruşuna çağırdı. Devamla, aile adına, böylesi bir günde bu büyük acıyı kendileri ile paylaşan herkese teşekkür etti. Miktat'ın vasiyetine uygun olarak yapılan bu anmaya karşı gösterilen hoş görüye de ayrıca teşekkür etti. Daha sonra Miktat'ın bir yoldaşı konuştu. Kürt Toplum Merkezi adına konuşan arkadaş da; Miktat'ı hoşgörülü, yardımsever biri olarak tanıdığını vurguladı. Miktat'ın vasiyetine uyularak, cenaze Dersim'e götürüldü. Saint-Avold'da yapılan anmanın bir benzeri Dersim'de de yapıldı.

• • • •

Miktat, oldukça kuvvetli devrimci bir iradeye sahipti, bu ağır hastalığa karşı hep dik durdu, moral bozukluğuna yer vermedi. Hastalığa yenilebileceğini de ön gördü. O, kendini değil, daha çok başkalarını düşündü. Ayrımsız herkesin yardımına koştu. Her zaman güler yüzlü, mütevazı bir kişiliği ile tanındı.

Yoldaşımıza sözümüz şudur: Uğruna mücadele ettiğin, inandığın düşünceler temelinde mücadelemizi sürdüreceğiz. Seni, vasiyetinde yazdığın örnek tavrınla hep hatırlayacağız. Aramızdan ayrılmanın dayanılmaz ağırlığını hep içimizde yaşayacağız. Sensiz mücadelemizin bir eksikle olacağını biliyoruz. **Seni her zaman devrim ve sosyalizm kavgamızda yaşatacağız.**

10 Haziran 2025 ■

VİCDANLA ÇEKİLMİŞ BİR SİNEMANIN HİKÂYESİ: Ali Özgentürk

ZAFER ÖZGENTÜRK

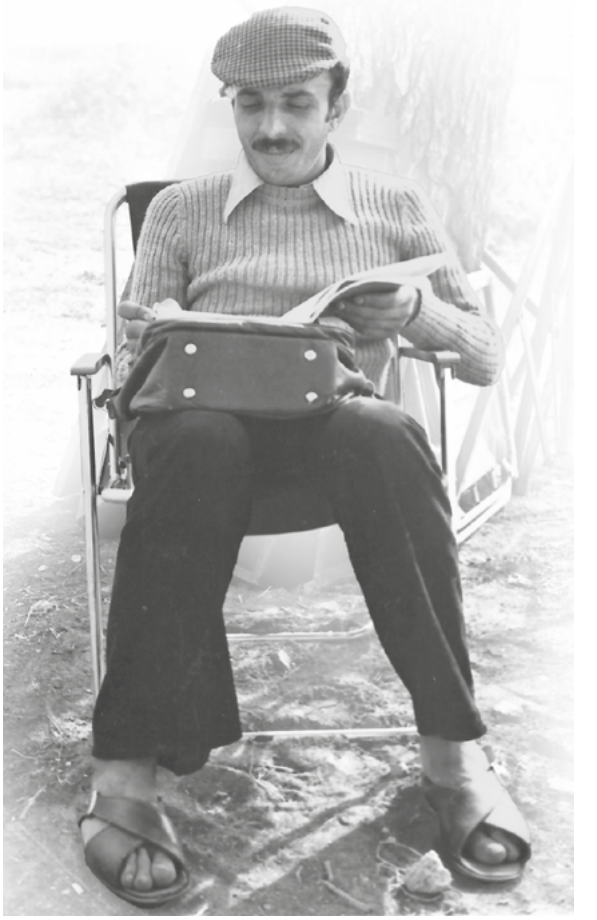

Bazı hayatlar vardır; bir perdeye sığmaz... Ama bir ömre yüzlerce hikâye, binlerce duygu sığdırır.

Ali Özgentürk işte öyle bir hayattı...

1945'in Kasım'ında, hazanın hüznünü şairlere şiir olarak yansıttığı Adana'nın parçalı bulutlu bir gününde dünyaya geldiğinde kimse bilmiyordu: Bir gün o, Türkiye sinemasının vicdanı olacak; bir kamerayla sadece görüntü değil, insanın içini, suskunluğunu, direncini, aşkını, yarasını perdeye taşıyacaktı.

O, yönetmen değil yalnızca...

O, hayatı bir sanat gibi yaşayan; emeği, sevgiyi, acıyı en saf hâliyle anlatan bir gönül işçisiydi.

Sahnenin kalbine genç yaşta yürüdü. Tiyatroyla tanıştı, sokaklara sanat taşıdı, sokağın nabzını tuttu.

1968'de, dönemin karanlığına karşı bir ışık yaktı ve Türkiye'nin ilk sokak tiyatrosu olan **Devrim İçin Hareket Tiyatrosu**'nu kurdu.

Sözün bittiği yerde eylemi, suskunluğun olduğu yerde sesi getirdi.

Sinemaya adım attığında yıl 1971'di. **Yılmaz Güney**'in, **Atıf Yılmaz**'ın yanında yoğruldu. Ama o, kimsenin gölgesinde kalmadı. Kendi yolunu, kendi sözüyle çizdi.

İlk belgeselinden itibaren hayatı aradı; **'Ankara Yürüyüşü', 'Ferhat', 'Yasak'** derken, kamerası hep halktan, sokaktan, susanlardan yana oldu.

Sineması bir dil değildi sadece; bir vicdan, bir direniş, bir yürek atışıydı.

Onun sineması bir kürsü değil, bir kucaktı. Herkesin sığınabileceği, aradığında kendi hikâyesini bulabileceği bir yerdi...

'Hazal' ile perdeye dokunduğunda; izleyenin içine bir değirmen taşı gibi oturdu o kadının sessizliği.

Sonra geldi **'Kalbin Zamanı', 'Su da Yanar', 'Yer Çekimli Aşklar', 'At', 'Bekçi'**...

Hepsi aynı haykırışı taşıdı: Görünmeyeni görünür kılmak, unutulanı hatırlatmak...

Zira Onun sinemasında; kitlelerin kursakta kalan sessiz çığlıklarını, görmezden gelinen hayatları ve unutulan insanların görünür kılınması hep önemsenmiştir.

Ve elbette...

Bir ömür 'emek' diyen insanın, Türkiye sinemasının kalbinde attığı en güçlü cümlelerden biri:

'**Sevgi, emektir.**'

'**Selvi Boylum Al Yazmalım**'ın o unutulmaz sözünü kalbimize işledi.

Sadece bir aşkı değil; hayatı, insanı, bağlılığı anlattı.

Sineması barışın elçisiydi. Tek tarafı vardı o da barıştı!

Kavga değil, anlayış... Bağırış değil, bakış...

Öfke değil, vicdanla örülüydü onun kadrajı.

Zaman geçti, insanlar değişti, sinema değişti, sahneler değişti. Ama onun devrimci bakışı hiç değişmedi.

Bir festivalde ödül alırken, gözlerindeki utangaç gurur, sanatla yoğrulmuş bir yüreğin, ömrünü insanı anlamaya adayan bir kalbin yansımasıydı.

Ve... Kamerasının dışında da bir dünya vardı onun için.

Gözünün iki bebeği vardı: **Simay** ve **Dünya**! Kızları... O iki masum gözde, kendi dünyasını, umudunu, yarınlara olan inancını büyüttü.

Onlara yalnızca bir baba değil, bir ışık, bir sığınak, bir yol oldu.

Kalemle çizdiği her hikâyede, onların gülüşünü, onların geleceğini de düşledi.

Ali Özgentürk, bu topraklara sadece filmler bırakmadı.

O, bir vicdan bıraktı.

Bir suskunluk bıraktı; anlamlı, derin, sarsıcı bir sessizlik...

Bir şiir bıraktı, cümlelerin değil bakışların söylediği...

1

2

Ve biz, onun hikâyelerinde kendi hayatımızı, kendi acımızı, kendi sevdamızı bulduk. Birliği, beraberliği, dayanışmayı, direnişi, kardeşliği ve barışı bulduk.

Çünkü o, bu halkın sessizliğini perdeye taşıyan insandı.

Çünkü o, bu hayatın şiirini sinemaya fısıldayan (aktaran) ustaydı.

Çünkü o, sanatını, toplumsal sorumlulukla harmanlayan duyarlı bir hak savunucusuydu/ya da yazardı.

Çünkü o sanatını insanlığa sunan yerelden evrensele ulaşan pek çok eserin telifini gözetmeyerek Darüşşafaka'ya bağışlayan gönlü zengin bir kahramandı. Çünkü o biliyordu ki salt üretmek değil üretileni paylaşmaktı daha da kıymetlisi...

Hani '**En iyi filmim hayatım**' diyordu ya... İşte ardında en iyi filmini bırakıp gitti.

Bu, toplumun aynası olmayı seçmiş bir insanın, vicdanla çekilmiş bir sinemanın hikâyesiydi...

Gülüşüne hasretle...

Sinemacı, tiyatrocu ve devrimci Ali Özgentürk, 68 kuşağının Türkiye'deki öncülerinden biriydi. Adana'dan İstanbul'a uzanan yolculuğunda sokak tiyatrosuyla, işçi direnişlerini kamerayla belgeleyerek ve örgütlü mücadeleye katkısıyla hafızalara kazındı.

Ali Özgentürk, emeğini, sanatını, birikimini toplumsal bilincin, sınıf bilincinin gelişmesine sunmuş bir aydın, sinema emekçisi olarak aramızdan ayrıldı. Çoğumuz onu yapımcı, yönetmen, senarist olarak imza attığı, içimizi titreten, At, Bekçi, Su Da Yanar, Balalayka, Selvi Boylum Al Yazmalım gibi filmlerle tanıdık. Oysa Ali Özgentürk'ün bir de sendika uzmanı kimliği vardı. 68'in yüzünü sınıfa dönen gençlerinden biri olarak 1969-1971 yılları arasında DİSK üyesi Maden-İş Sendikası'nın Basın Yayın Dairesi'nde uzman olarak çalıştı. Sendika gazeteleri, bildirileri hazırladı. Maden-İş gazetesinde "Yaralı Mahmut" mahlasıyla yazılar yazdı. Yaşar Kemal, Mehmet Fuat, Fethi Naci gibi isimleri sendika lokallerine götürerek işçi sınıfını aydınlarla buluşturarak işçilerle edebiyat sohbetleri yapmalarını sağladı. Kurucusu olduğu ve Türkiye'nin ilk sokak tiyatrosu olan Devrim İçin Hareket Tiyatrosu (DİHT) ile sendika binalarında, fabrika önlerinde, grev alanlarında, işçi mahallerinde, miting meydanlarında Grev, Köprü, Amerika adlı oyunları sergilediler.

İlk oyunları olan Köprü'nün konusu Boğaz Köprüsü'nün ayaklarının dikileceği işçi mahallelerinde başlayan serüveni anlatır. Oyun, toplam üç yüz atmış kere sahne, sokak, mitingler, kahvehaneler, sendikalar ve fabrika önlerinde sergilenmiştir.

DİHT bir süre sonra sokaklarda verdiği temsillere devam etmekle beraber, bu oyunları Aksaray'daki TÖS (Tüm Öğretmenler Sendikası) salonlarında sahnelemeye başlıyor. Bu salonda grup "Köprü," "Grev" ve "Amerika" isimli politik içeriği belirgin ve dönemin ruhunu yansıtan oyunlar oynuyor. İşçi ve emekçi semtlerinde coşkuyla karşılandı.

İşçi eğitimlerinde kullanılmak üzere 1 Mayıs konulu kısa bir film çekti. 15-16 Haziran İşçi Direnişi öncesinde işçileri eyleme çağıran «İşçi Sınıfı Hazır

3

4

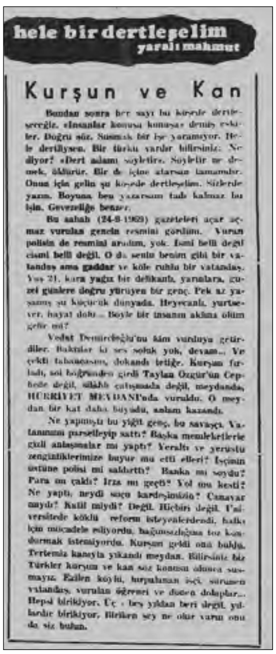

hele bir dertleşelim
yaralı mahmut

Kurşun ve Kan

Bundan sonra her sayı bu köşede dertleşeceğiz. «İnsanlar konuşa konuşa» demiş eskiler. Doğru söz. Susmak bir işe yaramıyor. Hele dertliysen. Bir türkü vardır bilirsiniz: Ne diyor? «Dert adamı söyletir». Söyletir ne demek, öldürür. Bir de içine atarsan tamamdır. Onun için gelin şu köşede dertleşelim. Sizlerde yazın. Boyuna ben yazarsam tadı kalmaz bu işin. Gevezeliğe benzer.

Bu sabah (24-10-1969) gazeteleri açar açmaz vurulan gencin resmini gördüm. Vuran polisin de resmini aradım, yok. İsmi belli değil cismi belli değil. O da senin benim gibi bir vatandaş ama gaddar ve köle ruhlu bir vatandaş. Yaş 21, kara yağız bir delikanlı, yarınlara, güzel günlere doğru yürüyen bir genç. Pek az yaşamış şu küçücük dünyada. Heyecanlı, yurtsever, hayat dolu... Böyle bir insanın aklına ölüm gelir mi?

Vedat Demircioğlu'nu kim vurduya getirdiler. Baktılar ki ses soluk yok, devam... Ve çekti tabancasını, dokandı tetiğe. Kurşun fırladı, sol böğründen girdi Taylan Özgür'ün Cephede değil, silâhlı çatışmada değil, meydanda, HÜRRİYET MEYDANI'nda vuruldu. O meydan bir kat daha büyüdü, anlam kazandı.

Ne yapmıştı bu yiğit genç, bu savaşçı. Vatanımızı parselleyip sattı? Başka memleketlerle gizli anlaşmalar mı yaptı? Yeraltı ve yerüstü zenginliklerimize buyur mu etti elleri? İşçinin üstüne polisi mi saldırttı? Banka mı soydu? Para mı çaldı? Irza mı geçti? Yol mu kesti? Ne yaptı, neydi suçu kardeşimizin? Canavar mıydı? Katil miydi? Değil. Hiçbiri değil. Üniversitede köklü reform isteyenlerdendi, halkı için mücadele ediyordu, bağımsızlığını toz kondurmak istemiyordu. Kurşun geldi onu buldu. Tertemiz kanıyla yıkandı meydan. Bilirsiniz biz Türkler kurşun ve kan söz konusu olunca susmayız. Ezilen köylü, hırpalanan işçi, sürünen vatandaş, vurulan öğrenci ve dönen dolaplar... Hepsi birikiyor. Üç - beş yıldan beri değil, yıllardır birikiyor. Biriken şey ne olur varın onu da siz bulun.

5

6

MADEN-İŞ

Birlikten Kuvvet Doğar

İŞÇİ SINIFININ DA MUHTIRASI VARDIR

7

Fotoğraflar:

1 'Endişe' filminin çekimlerinden bir kare
2 Kurucusu olduğu ve Türkiye'nin ilk sokak tiyatrosu olan Devrim İçin Hareket Tiyatrosu'nun afişlerinden birisi
3 Bir cenaze töreninde…
4 Grevdeki işçilerle dayanışma amacıyla sergilenen bir tiyatro oyunundan…
5 Maden-İş gazetesinde "Yaralı Mahmut" mahlasıyla yazdığı yazılardan birisinin kupürü
6 Yazdığı çizgi roman öykülerinden bir kupür
7 DİSK üyesi Maden-İş Sendikası'nın Basın Yayın Dairesi'nde uzman olarak çalıştığı yıllarda hazırladığı sendika gazetelerinden birisinin kupürü

(Fotoğraflar Ali Özgentürk arşivinden)

Ol - Büyük Savaşımız Başlıyor» başlıklı sendika gazetesini yayına hazırladı. 15-16 Haziran günlerinde kiralık bir kamera ile İstanbul'un Avrupa Yakasında gerçekleşen eylemleri kayda aldı. Bu Ali Özgentürk için çok önemliydi zira yaşanan olaylar gelecekte Türkiye tarihine damgasını vuracak ve sınıf mücadelesini derinden etkileyecek ayrıca mücadele tarihinin belleğine kazınacaktı. İşçi sınıfı mücadelesi içinde sendika bürokrasisine karşı da mücadele eden Özgentürk'ün, 12 Mart sonrası hazırladığı «İşçi Sınıfının da Muhtırası vardır» başlıklı Maden-İş gazetesinin sendika yönetimi tarafından dağıtılmasının önlenmesi üzerine sendika uzmanlığı serüveni sona erdi. Sanatın toplum bilincini biçimlendirmede önemli bir silah olduğunun bilinciyle hareket eden ve yaşamı boyunca ısrarla bunun mücadelesini veren Ali Özgentürk geride onurlu bir bellek-miras bırakarak aramızdan ayrıldı…

Polisin elinden kurtardığı arşivini Kadir Has Üniversitesi Ulusal Kültür Belgeliği'ne bağışladı.

Ali Özgentürk'ü işçilere, sinemayı, tiyatroyu, edebiyatı sevdirmiş, niteliksel dönüşümlerinde rol oynamış biri olarak alkışlarla uğurluyoruz. Bayrağın yere düşmeyecek, bıraktığın yerden mücadeleye devam edeceğiz. Güle güle Ali Abi.

Haziran 2025

Kültür emekçileriyle sınıf hareketini buluşturmak

DERYA GÜMÜŞ

Günümüzde; "Kültür-sanat emekçileri nerede duruyor? Sınıfsal olarak durumları/konumları nedir?" sorusunun sorulması, en az diğer alanlardaki işçi ve emekçilerin durumunu/konumunu sorgulamak kadar doğaldır, gereklidir.

Kültür-sanat emekçilerinin sınıfsal pozisyonu, üretim ilişkileri ve ideolojik işlevleri üzerinden okunmalıdır. Onlar, yaratıcılık maskesi altında kapitalist ilişkilerin ideolojik aygıtlarında çalışan emekçilerdir. Popüler kültür ve sermaye tarafından şekillendirilen norm ve değerlerin üreticileri olarak, sistemin dayattığı sınırlar içinde hareket ederler.

Burada önemli olan, bu emekçilerin ideolojik konumlarını anlamak ve bunların mücadele hattını nasıl belirlediğini çözümlemektir. Kültür-sanat emekçileri, geleneksel işçi sınıfından farklı olarak "bireysel yaratıcılık" söylemi ile kapitalist piyasa mantığı içinde parçalanmış, rekabetçi bir çalışma ortamına hapsolmuştur. Bu durum, onların kolektif hareket etmesini engelleyen bir bilinç kırılması yaratır.

Kapitalizmin kültürel alana müdahalesi, emekçiler arasındaki dayanışmayı zayıflatmakla kalmaz, aynı zamanda üretim ilişkilerinin görünmez hâle getirilmesine hizmet eder. "Yaratıcı birey" miti, aslında sistemin emek sömürüsünü gizleyen bir örtüdür. Bu örtüyü kaldırmadan, kültür-sanat emekçilerinin gerçek sınıfsal çıkarlarını anlamak ve savunmak mümkün değildir.

Buna rağmen, bu kesimin ekonomik olarak sistem içinde ezilen, güvencesiz ve yoksullaşan emekçiler olduğu gerçeği inkâr edilemez. Ancak ideolojik olarak kapitalizme eklemlenmiş bu pozisyon, mücadeleyi karmaşıklaştırır; bu nedenle solun bu gerçekliği doğru tespit etmesi, mücadeleyi gerçekçi ve etkili kılmanın ilk koşuludur.

Kültür-sanat emekçilerinin çalışma hâlleri

Günümüz kapitalizm koşullarında kültür ve sanat alanında çalışan emekçilerin çalışma biçimleri değişiktir. Bugün bu alanda çalışanlar, genellikle "proje bazlı", "serbest" veya "geçici" iş modellerine tâbi tutulmaktadır. Bu çalışma biçimlerinden biri olarak öne çıkan "gig ekonomisi" (genellikle kısa süreli, proje bazlı veya geçici işlerde çalışan serbest meslek sahipleri ve bağımsız yükleniciler tarafından oluşturulan bir iş modeli ve ekonomik sistem...), emekçilerin sabit bir iş ilişkisi olmaksızın, bağımsız çalışan olarak çeşitli görevleri üstlenmesine dayanır. Türkiye'de de giderek yaygınlaşan bu model, kültür-sanat alanındaki emekçiler için güvencesizliğin ve belirsizliğin simgesi hâline gelmiştir.

Kültür-sanat emekçileri, bu yapı içinde sosyal güvence, düzenli gelir ve çalışma koşullarından yoksun kalmakta; emeği çoğu kez değersizleştirilmekte, rekabetçi bireysel piyasaya sıkıştırılmaktadır. Bu durum, "yaratıcı birey" mitiyle birleşince, dayanışmayı ve kolektif güç oluşturmayı engelleyen bir çerçeve yaratmaktadır. Emekçiler, emeklerinin karşılığını almak ve çalışma koşullarını iyileştirmek için ortak hareket etmek yerine, piyasanın bireysel talepleriyle baş başa bırakılmaktadır.

Pandemi dönemi, kültür ve sanat emekçilerinin maruz kaldığı bu kırılganlıkları ve dışlanmışlığı gözler önüne sermiştir. Tiyatrocular, müzisyenler, sinema ve televizyon sektörü çalışanları, uzun süreli gelir kayıpları ve güvencesizlikle mücadele etmek zorunda kalmış; devletin desteği ise yetersiz kalmıştır. Bu durum, kültür emekçilerinin ekonomik hâllerini daha da zorlaştırırken, onların örgütlenme ihtiyacını da acil kılmıştır.

Gerçekçi bir mücadele perspektifi için sınıfsal bilinç ve örgütlenme

Kültür-sanat emekçilerinin örgütlenme ihtiyacı, salt ekonomik taleplerle sınırlı kalmamalıdır. Daha temel bir sorun, bu kesimlerin sınıfsal bilinçten yoksun oluşudur. "Yaratıcı birey" miti, bireyselliği ve rekabeti ön plana çıkarırken, bu emekçilerin kendi konumlarını sınıfsal bir çerçevede değerlendirmesini engeller. Böylece, emeklerini sömüren kapitalist düzenin yapısal eleştirisi eksik kalır; örgütlenme ve mücadele potansiyeli zayıflar.

Devrimci hareketin görevi, diğer işçi ve emekçilere olduğu gibi bu kesimlere de sınıfsal bilinci taşımak, onların gerçek konumlarını göstermek ve sınıf mücadelesine entegre olmalarını sağlamaktır. Bu, ancak ideolojik bir eğitim ve tartışma süreciyle mümkün olabilir.

Hafızasızlaştırılan bir toplumda geçmiş deneyimleri ve etkilerini hatırlamak

Türkiye'de kültür-sanat emekçileri, özellikle 1960'ların ortasından 1980'e kadar olan dönemde, yalnızca kendi haklarını savunmakla kalmayan; aynı zamanda toplumun daha geniş kesimlerine sınıf mücadelesi bilinci taşıyan önemli öznelerdi. Bu dönemde kültür ve sanat alanında şekillenen örgütlenme çabaları, yalnızca ekonomik taleplerin değil, açıkça politik taleplerin de taşıyıcısı olmuştu.

1970'lerde kurulan sinema, tiyatro, müzik emekçileri vb. sendikaları yalnızca kendi alanlarında toplu sözleşme, ücret, mesai hakkı gibi mücadeleleri yürütmekle kalmadılar. Aynı zamanda anti-emperyalist, anti-faşist mücadeleye açık biçimde destek sundular. Bu yapılar, DİSK gibi dönemin işçi örgütleriyle ilişki kurdu, grevlere destek verdi, 1 Mayıslarda görünür oldu. 1 Mayıs

alanlarında yüz binlerce işçinin karşısına çıkan, onlarla aynı kortejde yürüyen sinema emekçileri, tiyatrocular, müzisyenler yalnızca sembolik figürler değil; sınıf mücadelesinin öznesi olan emekçilerdi. Özellikle 1977 ve 1978 1 Mayıs mitingleri, bu açıdan önemli bir tarihsel kesit sunar. Yılmaz Güney, Tarık Akan, Nur Sürer, Fikret Hakan gibi dönemin sinema sanatçılarıyla birlikte tiyatrocudan gazetecilere uzanan birçok kültürel figür, sadece destek vermekle kalmayıp kürsüde konuşmalar yapmış, sınıf mücadelesinin yanında olduklarını kamuoyuna açık biçimde ifade etmişlerdi. Bu görünürlük, yalnızca sembolik değil, moral bir güç olarak da işlev görmüştü. Geniş kitleler, tanıdığı, sevdiği sanatçının işçilerle aynı safta olduğunu gördüğünde, sınıf mücadelesine karşı olumsuz ya da hayırhah olan yaklaşımını da pozitif yönde değiştirebiliyordu.

Bu süreçte kültür-sanat emekçileri hem sınıf mücadelesinin taşıyıcı unsurları olmuş, hem de kitlelere ulaşma olanakları dolayısıyla sınıf hareketinin meşruiyetini ve yaygınlığını artıran aktörler hâline gelmiştir. Bu örgütlü hâlin bastırılması, 12 Eylül askeri darbesinin hedeflerinden birisi olmuştur. 1980 sonrası dönemde kültür alanı bireyselleştirilmiş, örgütlenme deneyimleri tasfiye edilmiş, hafızası silinmiştir. Bu durum yalnızca sanatçılar açısından değil; işçi sınıfı açısından da bir kayıptır.

Bugün bu tarihsel deneyimin yeniden hatırlatılması ve canlandırılması, hem kültür emekçileri için örgütlenmenin yolunu açar, hem de daha geniş bir sınıfsal politikanın önünü... Çünkü kültürel alanın görünür figürleri, yalnızca kendi sektörleri açısından değil, toplumun geneli için etkili referans noktalarıdır.

Bugün o geleneği yeniden hatırlamak, güncellenmiş biçimleriyle yeniden kurmak, hem kültür-sanat alanını, hem de sınıf mücadelesini güçlendirecek bir hattın inşasına işaret eder.

Kültür-sanat emekçileriyle sınıf temelli bir direniş hattı kurmak gereklidir

Bugün kültür-sanat alanında çalışanların karşı karşıya kaldığı ekonomik ve ideolojik baskılar, bireysel çözümlerle aşılamayacak boyutlardadır. Bu emekçilerin parçalı, esnek ve güvencesiz çalıştırılması, onları sadece ekonomik olarak değil; politik ve ideolojik olarak da savunmasız bırakmaktadır. Bu tablo karşısında ihtiyaç duyulan şey, bu kesimlere yönelik **sınıf temelli bir direniş hattı** kurmaktır.

Öncelikle, bu alanlardaki emekçilerin **sınıfsal pozisyonlarını tanımlamakta zorlandıkları**, çoğu zaman kendilerini işçi olarak değil "bağımsız sanatçı", "özgür yaratıcı" olarak tanımladıkları unutulmamalıdır. Bu ideolojik pozisyon, onların örgütlenme pratiklerinden uzak durmalarına, hatta zaman zaman sendikalaşmaya karşı direnç göstermelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla öncelikli görev, **bu kesimlere sınıfsal bilinci taşımak**, onları emekleri üzerinden yeniden tanımlamaktır.

Bu, yalnızca ajitatif bir çağrı değil, sistemli ve sabırlı bir politik çalışmayı gerektirir. Kültür-sanat emekçilerinin gündelik deneyimlerinden yola çıkan, onların yaşadığı somut sömürü biçimlerini görünür kılan, yaratıcı ve sahici bir sınıf politikası gereklidir.

Aynı zamanda yeni örgütlenme biçimleri üzerine de düşünülmelidir. Geleneksel sendika/dernek modellerinin dışında, kolektif üretim kooperatifleri, dijital platformlar üzerinden kurulan dayanışma ağları, meslek birliklerinin sınıf temelli dönüşümü gibi farklı yapılar da değerlendirilmeli; bunlar arasında bağ kurulmalıdır.

Bu süreçte sol ve sosyalist yapıların sorumluluğu büyüktür. Kültür-sanat alanı ile sınıf hareketi arasındaki tarihsel bağ —yeniden— kurulmadıkça, kültür politikaları liberal bir "ifade özgürlüğü" alanına hapsedilecek; emek sömürüsü görünmez kalacaktır. Oysa sanat da, sanatçı da sınıfsal olarak belirlenmiştir ve sınıf mücadelesinden bağımsız değildir.

Kültür emekçileriyle sınıf mücadelesi buluşmalı... Ama nasıl?

Bugün kültür-sanat alanında çalışanlar, emeklerini piyasa koşullarına satarak yaşamlarını sürdüren, güvencesiz, örgütsüz ve dağınık bir emekçi kesimini oluşturmaktadır. Ne var ki sistem, bu gerçekliği görünmez kılmakta; kültürel üretim alanında çalışanları "yaratıcı sınıf", "özgür bireyler", "ünlü sanatçılar" biçiminde ideolojik olarak ambalajlamaktadır. Bu yanılsama, kültür-sanat emekçilerini hem örgütsüz bırakmakta, hem de daha geniş sınıf hareketinden yalıtmaktadır.

Ancak gerçekliğin dayatmasıyla bu ambalajlar bir bir sökülmektedir. Dijital platformlarda üretim yapan sinema ve dizi emekçileri, konser salonlarına giremeyen müzisyenler, tiyatroları ayakta tutmak için çabalayan oyuncular, yayıncılık sektöründeki editörler, çevirmenler ve grafik tasarımcılar... Hepsi aynı sömürü düzeninin içinde, aynı güvencesizlik batağında yaşam mücadelesi vermektedir. Ve bu ortak deneyim, onları ortak bir sınıfsal zemine çağırmaktadır.

Bu çağrının bir karşılık bulabilmesi için devrimci hareketlerin, sendikaların ve meslek örgütlerinin kültür-sanat alanına yönelik stratejik bir bakış geliştirmesi gereklidir. Kültür politikası, yalnızca "sanatın özgürlüğü" meselesine indirgenemez. Aynı zamanda emek politikasıdır, örgütlenme politikasıdır, sınıf politikasıdır. Kültür alanındaki emekçileri sınıf hareketinin bir parçası kılmak; tarihsel belleği canlandırmak, yeni örgütlenme modelleri önermek ve bu kesimlerle somut dayanışma biçimleri kurmak, bu politikanın temel görevleri arasındadır.

Kültür emekçileri yalnızca izleyen, anlatan, aktaran değil; aynı zamanda değiştiren, dönüştüren ve örgütlenen olabilir. Bunun için geçmişin deneyimlerini bugünün gerçekliğiyle buluşturacak mücadeleci ve kolektif bir sınıf siyasetini kurmak zorundayız.

Bu söylediklerimizin ne kadarını başarabileceğiz? Bunu pratiğimiz belirleyecektir.

9 Haziran 2025 ■

Bizim(dir) Komünist Nâzım Hikmet Usta

TEMEL DEMİRER

“Yargılayarak değil,
sorgulayarak yaşa.”[1]

‘Bahri Hazer’i, ‘Açların Gözbebekleri’ni, ‘Kerem Gibi’yi, ‘Salkım Söğüt’ü okurken şiirin o çağlayan gibi akıp giden ritmini taşıyan sesin komünist şairiydi...

“Taşı yonttuğumuzdan beri,/ Yıkan da yaratan da biziz./ Bu güzelim, bu yaşanası dünyada”...

“Yaşamayı ciddiye alacaksın./ Hem de o derece, öylesine ki,// İnsanlar için ölebileceksin./ Hem de yüzünü bile görmediğin insanlar için./ Hem de hiç kimse seni buna zorlamamışken/ Hem de en güzel, en gerçek şeyin yaşamak olduğunu bildiğin hâlde”...

“çıldırasıya merak edeceğiz/ Belki de yıllarca sürecek olan savaşın sonunu”...

“O duvar/ o duvarınız,/ vız gelir bize vız!”...

“Genç kalmak/ Bir toprak yeşil/ Bir bayrak kızıl/ Bir güvercin ak,/ Lenin’le aynı türküden/ Aynı ırmaktan/ Aynı siperden, aynı yapı yerinden olmak”...

“Bahar geldi çocuklar/ Çıkın kırlara/ ÇiçekLENİN çocuklar çiçekLENİN/ Güneş bütün varlığıyla tezahür etti/ GüneşLENİN çocuklar güneşLENİN!”...

“açlık,/ hiçbir şey yememek değil,/ bağırsağı düğümlenene kadar/ yarma çorbası içmektir”...

"yeryüzünde/ doğar kaç milyon/ kaçı yaşadım diyebilirdi/ kaçı yaşadım diyebilecek/ kaçı günde üç öğün yemek yiyebilirdi/ kaçı yiyebilecek?"

"ve insanlar, ah, benim insanlarım/ yalanla besliyorlar sizi,/ hâlbuki açsınız,/ etle, ekmekle beslenmeye muhtaçsınız./ ve beyaz sofrada/ bir kere bile yemek yemeden doyasıya,/ göçüp gidersiniz/ bu her dalı yemiş dolu dünyadan"...

"Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeysek eğer/ ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak/ kabahat senin,/ -demeğe de dilim varmıyor ama-/ kabahatin çoğu senin, canım kardeşim!"...

"Ölüyor insanlarımız/ Hâlbuki nasıl hak etmişlerdi yaşamayı"...

"Yok öyle umutlar yitirip// Bir direniştir/ Yaşamak"...

"Şimdi çıplak ve merhametsiz/ bir çığlık oldu ümit.../ Ve zafer/ artık hiçbir şeyi affetmeyecek kadar/ tırnakla sökülüp koparılacaktır"...

"En güzel günlerimiz:/ henüz yaşamadıklarımız./ Ve sana söylemek istediğim en güzel söz:/ henüz söylememiş olduğum sözdür"...

"Sabahın sahibi vardır./ Gün daima bulutta kalmaz./ Herhâl ilerdedir/ Yaşanacak günlerin en güzelleri"..."

"Sevgilim,/ bu ayak sesleri, bu katliamda/ hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu,/ fakat açlığın, karanlığın ve çığlıkların içinden/ güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan/ gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir zaman"...

"Şarkılarımız/ varoşlarda sokaklara çıkmalıdır!/ Şarkılarımız/ bir tek yüreğin/ perdeleri inik/ kapısı kilitli evinde oturamaz!/ Şarkılarımız/ rüzgâra çıkmalıdır"...

"Güneşli günler göreceğiz/ Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar/ Işıklı maviliklere süreceğiz"...

"Ve elbette ki sevgilim elbet,/ dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya, dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle;/ işçi tulumuyla, bu güzelim memlekette hürriyet"...

"hoş geldin bebek/ yaşama sırası sende/ senin yolunu gözlüyor sosyalizm komünizm filan"...

"dövüşebilirim,/ doğru bulduğum, haklı bulduğum,/ güzel bulduğum her şey için, herkes için./ Yaşım başım buna engel değil"...

"Tahir olmak da ayıp değil/ Zühre olmak da/ Hatta sevda yüzünden ölmek de ayıp değil/ Bütün iş Tahir'le Zühre olabilmekte/ Yani yürekte"...

"Pişman değilim yaşadıklarımdan,/ öfkem belki de yaşayamadıklarımdan"...

"En sevdiğim memleket yeryüzüdür./ Sıram gelince yeryüzüyle örtün üzerimi," dizeleri eşliğinde eklerdi: "Ben bir insan,/ ben bir Türk şairi Nâzım Hikmet/ ben tepeden tırnağa insan/ tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret..."

'Otobiyografi'sinde şöyle yazmıştı: "1902'de doğdum/ doğduğum şehre dönmedim bir daha/ geriye dönmeyi sevmem/ üç yaşımda Halep'te paşa torunluğu ettim/ on dokuzumda Moskova'da komünist Üniversite öğrenciliği,/ kırk dokuzumda yine Moskova'da Tseka-Parti konukluğu ve/ on dördümden beri şairlik ederim."

Francis Scott Key Fitzgerald'ın ifadesiyle, "Sandalyenizi uçurumun kenarına yaklaştırın, size bir hikâye anlatacağım," diyen bir hayattır onunki...

Evet, Nâzım Hikmet Ran, uçurumun kenarında ve ezilenlerin safındaki bir hikâye.

Onun uçurumun kenarında yaşadığı zamanlarda, uçurumun kıyısına yaklaşabilenler yok gibiydi.

"Uçurum" derken: Cemal Süreya'nın 'Uçurumda Açan' şiirindeki "Ne demiş uçurumda açan çiçek?/ Yurdumsun ey uçurum!" dizelerini anımsamamak, anlamamak, gör(e)memek mümkün mü?

Maalesef John Berger'in, "Görmemek de bir görme biçimidir," sözlerinde ifade edildiği üzere, mümkün!

Şu satırlardaki üzere: "Ve bundan böyle, başka ve uzak diyarlardaki işgal, ilhak edilenleri, Vietnam'ı, Habeşistan'ı, Srebrenitsa'yı, Cezayir'i, Ukrayna'yı, Filistin'i görüp ve savunup da Kürtlere ve Kürdistan realitesine dilsiz, hissiz, ilgisiz kalanlara, gözlerine mil çekilmişlere karşı 'Nâzım Hikmet Sendromu' tâbirini kullanacağım." [2]

"Ne vakit Nâzım Hikmet'in gereğince, yeterince enternasyonalist bir şair ol(a)madığını dillendirsem Nâzım Severler Tarikatı'nın müritlerince onun şahsına ve mücadelesine küfreden, hakaret savuran biri olarak lanetlendim. 'Eleştirecek ya da yargılayacak bir Nâzım kalmıştı,' gibi son derece anti-entelektüel, hakikât karşıtı tepkilere maruz kaldım"! [3]

Komünistler, bir "peygamber" ya da "sayın" veya "kusursuz bir güneş" olduğunu düşünmedikleri Nâzım Hikmet'e "Yoldaş" der; [4] Sezar'ın hakkını Sezar'a verirken; tarikatçıların bu duruşla ilgisi olmayan "mürit sol çocuklar" olduklarının da farkındadırlar.

Tekrarlıyorum: Nâzım'ın yoldaşlarının, "Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,/ yok edin insanın insana kulluğunu,/ bu dâvet bizim.../ Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür/ ve bir orman gibi kardeşçesine,/ bu hasret bizim," ya da "Ne zaman korkmayacak kimse kimseden,/ Ne zaman emretmeyecek kimse kimseye,/ Ne zaman umudunu çalmayacak kimse kimsenin./ Ne zaman," dizeleriyle betimlenen Nâzım Hikmet'e atfettikleri bir "kutsallık" yoktur. Çünkü onlar için hiçbir şey kutsal değildir; yaratıcı/ eleştirel beyinler, otoriteden uzak olanlardır. Yani kutsal olan her şey insana zincirdir; boyunduruktur.

Ya "Nâzım Hikmet'i gereğince, yeterince enternasyonalist" bul(a)mayanların "sayınlı kutsal kuyrukçu"luğuna ne demeli; "Kişilik zedelenirse, dünya ele geçse neye yarar?" vurgusundaki üzere Max Stirner'in!

KİMİ NOTLAR

"Biliyorsunuz,/ verdim ömrümü,/ en güzel/ en olacak/ en olması lazım şey için./ Fakat çoktur/ -sayılmayacak kadar-/ aynı işi benden evvel/ belki de benimkinden büyük bir inatla yapanlar," diyen Nâzım Hikmet, 1902'de Selanik'te doğdu. Sonra İstanbul'a gelip, Göztepe Taş Mektep'te okula başladı.

İlk şiirini 11 yaşında yazdı. Şiirin başlığına baktığımızda ('Feryad-ı Vatan'ı, 3 Temmuz 1913) Nâzım Hikmet'in çocukluğunda toplumsal sorunlarla karşı karşıya kaldığını ve erken büyüdüğünü görebiliriz.

Aynı yıl Mektebi Sultani'ye yazılır ama maddi sorunlar nedeniyle Nişantaşı Sultaniye'ye nakil yaptırılır. 1914, I. Dünya Savaşı'nın başlangıç yılıdır. Onu kuşatan sosyal ve politik olaylar ondan büyümesini beklemektedir.

1915'de denizciler için yazdığı kahramanlık şiirini Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya okuması ve beğenilmesi sonucu Bahriye Mektebi'ne kaydı yapılır.

Nâzım Hikmet'in karnesinde onu değerlendiren nitelikler şöyle sıralanmış: "Zeki; orta derece çalışkan, Ahlâkî tavırları iyi, elbisesi özensiz, sinirli."

Bahriye Mektebi sonrası görevlendirildiği gemide zatülcenbe yakalanır ve uzun süren tedavinin ardından geri dönemez, çürüğe çıkartılır.

Daha sonra arkadaşı Vâlâ Nurettin ile 1921'de Anadolu'ya geçer. Bu geçiş onu gerçeklerle tanıştırır: Ve sonra "Hatırlıyorum./ On sekiz yaşımdayım./ Anadolu'dayım./ Anadolu savaşmakta./ Yol boyunca gidiyoruz./ Sıcak. Gölge yok./ Diyor ki yol arkadaşım/ köylü Mehmed:/ 'Yakında acılarımız dinecek,/ Bolşevikler yardım ediyor bize,/ Lenin ve Stalin./ Dökeceğiz/ gavuru denize,"[5] dizelerinin heyecanıyla ver elini Sovyet Devrimi.

1921 Ekim'inde Tiflis üzerinden Moskova'ya gelen Nâzım Hikmet, burada Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'ne (KUTV) kaydolur. Böylece Kurtuluş Savaşına katılmak üzere Ankara'ya giderken Vala Nurettin ile geldikleri İnebolu'da tanıştıkları kırmızı atkılı genç, Sadık Ahi'nin kendilerine anlattığı ve iki arkadaşın da hayran olduğu komünizmi yerinde öğreneceklerdi.

Mutlu ve umutluydu. Gerek öğrendikleri ve gerekse V. İ. Lenin önderliğinde yaşadığı uygulamalar onun komünizme daha sıkı bağlanmasına sebep oldu.

1924'de İstanbul'a geri döner. Mücadelesini sürdüren çok yönlü sanatçı Nâzım Hikmet'in başı, dertten kurtulmaz; defalarca hapse girer ve çıkar. Önemli dizelerini bu süreçte kaleme alır.

Orhan Koçak'ın, "Tarihsel maddeciliği ve sosyalizmi şiirine özümlemişti," notunu düştüğü Nâzım Hikmet'in ilk şiirlerinde görülen avangard form ve angaje politika birleşimi bir daha pek görülmedi... Onun gösterdiği şuydu: Asıl olan edebi avangardla siyasi avangardı birleştirmekti.

Çünkü O; "Ben ki herhangi bir proleter şairiyim/ Marksisto-Leninist şuur/ 30 kilo kemik/ 7 litre kan/ bir iki kilometre kadar/ damar/ adale et sinir ve deriyim..." diye tarif ederdi kendisini...

Bunlara ek olarak: "Dün seni sevdim./ Bugün de seviyorum./ Öbür gün borcum olsun yaşarsam,/ Söz yine seni seveceğim"...

"Sevgilim elini ver,/ öpecek değilim,/ götüreceğim onu/ yeni bir dünyayı işleyen ellerin arasına"...

"sen bahar toprağı gibisin sevgilim/ sana bakıyorum"...

"Sen yüreğinin sesini dinleyebilirsin./ Ve biliyorsun ki aslolan yürektir!"

"Akıl yorulabilir,/ ama yüreğin/ sırtı gelmez yere"...

"Alt tarafı bir çiçek koklayıp,// sevip gidecektik bu dünyadan./ Nasıl kötü biz zamana denk geldi ömrümüz"...

"Ve gözlerin.../ Hep aynı bakacaksa,/ Emin ol,/ Beklerim seni.../ Zaman tükenene kadar"...

"Gelsene dedi bana/ Kalsana dedi bana/ Gülsene dedi bana/ Ölsene dedi bana/ Geldim/ Kaldım/ Güldüm/ Öldüm"...

"Kitap okurum/ İçinde sen varsın/ Şarkı dinlerim içinde sen/ Oturdum ekmeğimi yerim/ Karşımda sen otursun/ Çalışırım, karşımda sen"...

"Seviyorum seni/ denizi uçakla ilk defa geçer gibi./ İstanbul'da yumuşacık kararırken ortalık/ içimde kımıldanan bir şeyler gibi,/ Seviyorum seni/ 'Yaşıyoruz çok şükür!' der gibi"...

"Bir elmanın yarısı biz/ Yarısı bu koskoca dünya/ Bir elmanın yarısı biz/ Yarısı insanlarımız/ Bir elmanın yarısı sen/ Yarısı ben/ İkimiz"...

"Sen yoksun./ Yeryüzünün en güzel şehirlerinden biri boşaldı"...

"Ağırdır sevmelerim/ Her yürek taşıyamaz./ Büyüktür umutlarım/ Her Omuz kaldıramaz," dizelerindeki aşk(lar)ıyla var oldu Nâzım Hikmet usta...

Örneğin "Gelelim yine yalnız sana ve bana... Şöyle yalnız ikimiz, göz göze, bir pencere önünde, yalnız ellerimizin fısıltısı, yıldızlarla dolu bir gecenin seslerini dinlesek, derim,"[6] satırlarındaki Piraye'den aile arasında "Mimi" diye anılan Münevver Andaç'a ve Galina ile Vera'ya uzanan aşklarıyla maruf Nâzım Hikmet'in öz dayısının kızı, 11 ay birlikte yaşayabildiği eşi, Mehmet Nâzım'ın annesi Münevver Andaç, hayatına girmiş kadınlar içinde en entelektüel ve etkili olanıdır.

Münevver'in kalbinde yaşattığı mahpus kuzeni herhangi biri değil, uluslararası üne sahip bir şairdi. Paris'te şair Tristan Tzara'nın başkanlığında Picasso, Dali, Aragon, Camus, Sartre, Simone de Beauvoir, Yves Montand gibi kişiler tarafından "Nâzım'a özgürlük imza kampanyası" başlatılınca

Münevver, Ayşe Baştımar'la birlikte benzer bir kampanyayı Türkiye'de başlattı.

Nâzım Hikmet kaçmak zorunda kaldıktan sonra Münevver'in hayatı zorlaştı, 10 yıl polis tarafından fiilen gözaltında tutuldu, evinin önünde sürekli polis ekibi bekletildi. Gittiği her yerde takip edildi. Bu hukuk dışı gözaltı rejimi altında, anne olarak çocuklarını okuttu, çeviri yaparak hayatını kazandı.

Sertel'ler, Dino'lar yurtdışına çıktılar. Münevver de gidebilirdi. 1952'de Samet Ağaoğlu'na pasaport almak umuduyla gittiğinde "Sen Nâzım Hikmet'ın neyi oluyorsun" denildi, aşağılandı. 1956'ya dek Nâzım'la hiçbir insani temas kurmasına izin verilmedi. 1956'da Belçika Dışişleri Bakanı Paul Hery Spaak'ın ısrarı üzerine, mektuplaşma izni verildi. Münevver'in yazdığı 740 mektup, onun yalnızlığını ve Nâzım Hikmet'e bağlılığını gösterir.

Eğer Joyce Lussu adlı cesur İtalyan kadın ortaya çıkmasaydı, Münevver belki de Nâzım Hikmet'i asla göremeyecekti. Sosyalist Lussu, Münevver'i 1961 sonbaharında kaçırdı.

Nâzım'ın ölümü bir başka travma oldu Münevver'in hayatında. Nâzım; Novodevichy Mezarlığı'na defnedilirken üç kadın, Münevver, Dr. Galina ve Vera oradaydılar. Münevver, Paris'e gittiği 1973'ten vefatına dek geçen 25 yılda, emeğiyle geçindi. Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Orhan Pamuk gibi yazarları Fransızca'ya çevirdi.

Nâzım Hikmet'in "Gayrı bundan böyle vermem seni ellere" diye şiirler yazdığı eşi Münevver Andaç, 16 Mayıs 1998'de Paris'te öldü.

Nâzım'a dönersek, 1938'de girdiği ve genel affa kadar süren 12 yıllık hapsin ardından, Menderes Hükümeti kendisine özel baskı uygular. Nâzım Hikmet sürekli takip edildiğinin farkındadır. Kendisini de Sabahattin Ali gibi bir sonun beklediği hissiyatındadır.

Serbest bırakıldıktan sonra -yasal yükümlülüğü olmamasına rağmen- askere çağrılır.

Örnek bir devrimcidir. Ve örnek bir öğretmendir aslında, hep öğrenen ve öğrenci olmayı hiçbir şeye değişmeyen bir öğretmen... Ve en güzel dersini de en etkileyici dizelerle vermiştir: "Esir düşmekte değil, teslim olmamakta bütün mesele"!

17 Haziran 1951'de -giderek kötüleşen sağlık durumu da göz önünde bulundurulduğunda- öldürülmek istendiği endişesiyle kayınbiraderi Refik Erduran'ın kullandığı sürat motoruyla İstanbul'dan Karadeniz'e açılarak Romanya üzerinden Moskova'ya gidecektir.

Nâzım Hikmet'in sürgündeki ilk uluslararası yolculuğu Ağustos 1951'de Doğu Berlin'deki 3. Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivaline onur konuğu olarak katılmak oldu.

Sürgün yıllarında siyasal eylemlerinin ağırlıklı bir bölümünü oluşturan Dünya Barış Konseyi çalışmaları kapsamında Avusturya, Bulgaristan, Çin, Doğu Almanya, Fransa, Macaristan, Küba, Mısır'ın da aralarında olduğu birçok ülkeye yolculuk yaptı.

Konferanslar verdi; savaş ve emperyalizm karşıtı etkinliklerde yer aldı; ama özlem hiç bırakmadı yakasını... "Kimi insan otların/ kimi insan balıkların çeşidini bilir/ ben ayrılıkların/ kimi insan ezbere sayar yıldızların adını/ ben hasretlerin," dizelerindeki üzere...

Ve en önemlisi dizelerindeki şu kararlı duruşla: "Bizi esir ettiler,/ bizi hapse attılar:/ beni duvarların içinde,/ seni duvarların dışında./ Ufak iş bizimkisi./ Asıl en kötüsü:/ bilerek, bilmeyerek/ hapishaneyi insanın kendi içinde taşıması.../ İnsanların birçoğu bu hâle düşürülmüş,/ namuslu, çalışkan, iyi insanlar/ ve seni sevdiğim kadar sevilmeye lâyık."

ONA DAİR

Nâzım Hikmet usta bir duruş, bir mücadeledir; yani bütün yaşamın şiiri, aşkları, kavgasıdır...

Şiiri insan(lık)ı aydınlatan kızıl güneştir!

Sırça köşküne çekilmemiş; politikadan, işçi sınıfının kurtuluşu için çalışmaktan geri durmamış örnek devrimcidir.

Örneğin KUTV'un birinci sınıfında Ekim Devrimi önderlerinden Leon Troçki konuşma yapacaktır anfide. Yine devrimci önderlerden Stalin yanlısı öğrenci derneği, Leon Troçki'yi konuşturmamak için bir plan yapar. Buna göre, Leon Troçki sınıfa gelip konuşmaya başladıktan 1 dakika sonra bir öğrenci kalkıp sınıftan çıkacaktır. 1 dakika sonra biri daha, sonra biri daha... Böylece sınıf boşalacak ve Leon Troçki protesto edilecektir. Doğu halklarından gelen, içlerinde Nâzım Hikmet'le birlikte başka Türkiyeli öğrenciler de, Va-Nu, Şevket Süreyya vb. vardır. Tüm öğrenciler plana uyar, hepsi anfiyi terk eder. Sadece Nâzım Hikmet kalır sınıfı terk etmeyen ve Leon Troçki'yi sonuna dek dinleyen. (Bu duruş sonradan onun Troçkist olarak görülüp suçlanmasına da neden olacaktır.)

Bu duruş bir derstir. Ahlâk dersi, devrim dersi,

tarih dersi, insanlık dersi. Bu kadarı bile büyük dersken Nâzım Hikmet yaşamıyla da ders vermeyi sürdürür. Bilinçle seçtiği sosyalizm yolunda insan(lık)a mahsus bir derstir onun yaşamı.

Hikmet Kıvılcımlı'nın demesiyle Türkiye aydınının, yazarı ve şairinin, solcusunun sık sık ziyaret ettiği, konakladığı üniversitedir hapishane. O hapishanelerde 22.5 yıl yatıp da "Bana mısın?" demeyen bir insandan söz ediyoruz. Sabahattin Ali'nin "Başın öne eğilmesin/ Aldırma gönül aldırma" dediği, başını öne eğmeyen, kimsenin karşısında eğilmeyen yürekli devrimcilerdendi.

Yaşamının en güzel çağlarını memleketinin mahpuslarında geçirdi. Bundan yüksünmedi, şikâyet etmedi, kimseye sitem etmedi, feleğe kahretmedi. Aksine yurt sevgisini çakmalara, kendi milletinden başkasını tanımayan milliyetçilere, İslâmcılara, ırkçılara, vurdumduymazlara inat hapishanelere taşıdı; "Memleketimi seviyorum:/ Çınarlarında kolan vurdum, hapisanelerinde yattım/ Hiçbir şey gideremez iç sıkıntımı/ Memleketimin şarkıları ve tütünü gibi," dizelerindeki üzere...

Örnek bir şairdir O. Önce geleceğin şiirini yazmış, düşüncede devrimci olduğu kadar şiirde de devrimci olduğunu göstermiştir. Sonra şiire kasket giydirmiş, "Ve elbette ki sevgilim, elbet dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya/ dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle: işçi tulumuyla / bu güzelim memlekette hürriyet" demiştir. Şiir geleneğini devrimci bir biçimde dönüştürmenin en parlak örneğini de Şeyh Bedreddin Destanı'nda vermiştir. Cumhuriyet dönemi şiirinin kızıl güneşidir o!

Örnek bir devrimcidir. Ve örnek bir öğretmendir aslında, hep öğrenen ve öğrenci olmayı hiçbir şeye değişmeyen bir öğretmen...

Ve en güzel dersini de en etkileyici dizelerle vermiştir: "Esir düşmekte değil, teslim olmamakta bütün mesele"![7]

Bunlarla bağıntılı olarak Onun çok yönlü sanatçı kimliğine değinmesek olmaz. Hapiste geçirdiği yıllarda pek çok sanatçı ile tanıştı, bir arada olamadığı durumda mektuplaştı, onların gelişmesine destek oldu. Yalnızca Orhan Kemal, Kemal Tahir gibi yazarlar yoktu onun ilgi alanı içinde. Balaban'ı ressam olmaya yüreklendiren de oydu. Karikatürümüzün öncülerinden Cemal Nadir'le Akşam gazetesinden arkadaştılar. Nadir'den 'Resimli Herşey' dergisi için bir karikatür kişisi yaratıp, onun serüvenlerinden bir dizi yapmasını istedi. 'Ak'la Kara' dizisi böyle ortaya çıktı. Ressam Abidin Dino, en yakın dostlarından biri oldu. Bir başka dostu da Muhsin Ertuğrul'du. Oyunlar yazdı. 'Ferhat ile Şirin', 'Yolcu', 'Kafatası', 'Ivan Ivanoviç Var mıydı, Yok muydu?' dünyanın çeşitli kentlerinde en fazla sahnelen oyunları. 'Ferhat ile Şirin' oyunundan Rusya'da 'Bir Aşk Masalı' adıyla bir bale yapıldı.

Sinema alanında epey emeği vardır Nâzım'ın.

O devrimci bir bütündür... Sosyalist ülküleri, düşüncesi, yaşamı, eylemleri, aşkları ve eseri bir bütündür. Bunların hiçbirini ötekinden ayıramayız.

"Bence filmcilik tıpkı yaratıcılık, ressamlık, ozanlık gibi bir ardır (sanattır) Bence dahası var, filmcilik birçok arları toplayan sentetik bir kafa, gönül ve göz ve bilgi verimlidir. Bu arın güttüğü son, yalnız eğlendirmek, vakit geçirtmek değil, duyurmak, öğretmek, düşündürtmektir de," diyen Nâzım, sinema alanındaki düşlerini gerçekleştirme olanağı bulamadı ne yazık ki. Daha çok geçim derdiyle senaryolar yazdı, hatta seslendirme yönetmenliği yaptı. Nâzım'ın sinemacılık serüveninden söz ederken İpek Film ve Muhsin Ertuğrul'u anmamak olanaksız. "Bir Millet Uyanıyor" filminde başlayan işbirliği, 'Karım Beni Aldatırsa'nın senaryo yazarlığı (Mümtaz Osman adıyla) ile sürer. 'Düğün Gecesi - Kanlı Nigar'da yönetmenliğe adım atar, ardından 'Naşit Dolandırıcı' adlı bir kısa film yapar. Muhsin Ertuğrul'un 'Milyon Avcıları' ve 'Leblebici Horhor' müzikallerinin ve 'Aysel Bataklı Damın Kızı'nın senaryo yazımına katılır. 1937'de 'Güneşe Doğru' filminin senaryosunu yazar ve yönetmenliğini üstlenir. Hapiste geçirdiği yıllarda da Muhsin Ertuğrul'un yönettiği 'Tosun Paşa', 'Şehvet Kurbanı', 'Kahveci Güzeli', Vedat Ar'ın 'Lale Devri', Baha Gelenbevi'nin 'Balıkçı Güzeli' filmlerinin senaryolarını yazar. 'Kızılırmak Karakoyun' senaryosu Lütfi Akad tarafından beyazperdeye aktarılır. Yurt dışına çıktıktan sonra da sinema alanında çalışmalarını sürdürür, yapıtlarından filmler yapılır.

Müzik dünyasında, Nâzım'ın şiirinden besteler yapıldı. En ünlüleri, Yves Montand'ın 'Akrep Gibisin Kardeşim' (Mon Frère) ve 'En Güzel Deniz' (La Plus Belle de Mer). Pete Seeger'den Joan Baez'e, Arjantinli Dina Rot'dan, Yunan Manos Loizos'a, Türkiye'de Ruhi Su'dan Zülfü Livaneli'ye, Mesut Cemil'den Cem Karaca'ya, Edip Akbayram'dan Suavi'ye, Hümeyra'dan İlhan İrem'e, Grup Yorum'dan Onur Akın'a, Sümeyra Çakır'dan İlkay Akkaya'ya, Ezginin Günlüğü'nden Yeni Türkü'ye, Ahmet Kaya'dan Bulutsuzluk Özlemi'ne pek çok müzisyen Nâzım'ın şiirlerini yorumladı.[8]

Özetin özeti: O devrimci bir bütündür... Sosyalist ülküleri, düşüncesi, yaşamı, eylemleri, aşkları ve eseri bir bütündür. Bunların hiçbirini ötekinden ayıramayız.

Yerkürenin iki bloğa ayrıldığı II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş yıllarında o şiirde bir devrim gerçekleştirdi. Dünyanın barıştan, eşitlikten, özgür-

lükten, sosyalizmden yana değiş(tiril)mesi gerektiğine dair, çıplak ve çarpıcı bir dille şiirler yazdı...

Yaşamını enternasyonalizme adamış yurtsever şair, komünist bir gelecek umuduna hep bağlı kalan, asla ödün vermeyen şair bir bütündü.

Nâzım Hikmet komünistti. Sömürüsüz, baskısız, adil, eşitlikçi, özgürlükçü bir dünya istiyor, sınıfsız bir toplum özlemiyle yanıp tutuşuyordu. Sosyalist bir gelecek inancından hiç vazgeçmedi. Marksist- Leninistti. Ve kendi deyişiyle "Canı, kanı, eti, sinirleri, kafası ve yüreği olan toplumsal bir insandı."

Şiirde yeni şeyler söylemek için, yeni formlar gerektiğine inanıyordu. O şiirin hem içeriğini hem biçimini değiştirecekti. Bu yolda sözlü şiir geleneğinden, divan edebiyatı ve halk şiirlerinden yararlandı. Canlı, dinamik, çok renkli, derin, imge yüklü, müzik yüklü sözcüklerle, dili kullanarak eşsiz bir müzik yaratacaktı. Yarattığı bu "müziğe", materyalizmi, diyalektiği, sınıf kavgasını kattı.

Hapiste ya da sürgünde, içeride ya da dışarıda hiç durmadan üretti. Şiir, destan, roman, tiyatro, senaryo, libretto, düz yazılar, mektuplar...

Nâzım Hikmet yaptığı her işe aşkla sarıldı. Aşkla yaşadı, aşkla yazdı. Bir kadına âşık olmakla, insanlığa âşık olmak, ideallerine âşık olmak arasında ayırım yapmadı. "Bir kadını sever gibi kâinatı sevmeye koyuldum" diyordu. Bir insanı sevmekten, toplumu, insanlığı sevmeye uzanıyordu.

Direncini ve umudunu aşkla biledi. Tüm tutkuları, tıpkı şiiri gibi, onun için bir "ölüm kalım meselesi"ydi.[9]

Gerçekten de dizeleri sadece yaşadığı dönemi değil, geleceği de anlatan Nâzım Hikmet'in her şiirinde, eşitlik, emeğe/ insana saygı, barış yani sosyalizm ile aşk vardır; devrimci bir ruhla kaleme alındığı için, hâlâ yeni ve hâlâ bahar kokulu...

Nihayet: Onca yasak, onca baskı, onca sansür, onca yıl hapse tıkmalar, idamla yargılamalar, hem kendisini hem de eserlerini yok etme çabası için verilen onca uğraş... Sürgünde peşine adam takmalar, dinmeyen düşmanlık, vatandaşlıktan çıkarmalar, ölesiye hasretini çektiği vatanından, dilinden, toprağından uzak tutmalar. Bitmeyen, eksilmeyen, eskimeyen bir zulüm.

Hepsi boşuna. Ne yapsalar boşuna! Şair yaşıyor! Eseri de yaşıyor! Zaten kendi de söylemişti. Kızıl saçlı bacısı Piraye'ye yazmıştı mektubunda:

"Ben kendimin, her namuslu insan gibi yurtsever ve halkını sever olduğunu bildikten, bu husta vicdanım rahatken, birkaç münferit yalan kusmuşlar umrumda değil. 20 sene sonra, 50 sene sonra, birçoğunun adını bile unutacak Türk milleti. Hâlbuki bu millet var oldukça, yeryüzünde Türkçem konuşuldukça, ben bu dilin ve bu halkın en namuslu şiirlerini yazmış insan olarak yaşayacağım. Sen üzülme."

Sonucu Mehmet Özer'in satırlarıyla noktalayalım:

"Bu ülkede burjuvazinin bir politikası var. Bileğini bükemediği sosyalist aydınları ya kirletmeye çalışır ya da onu düzen içinde kabul edilebilir bir bireye dönüştürmeye çalışır. Bu, Nâzım Hikmet için de böyledir. Onu sıradanlaştırır, çamur atar kirletmeye çalışır ya da onu devrimci özünden kopartarak düzen içinde kabul edilir bir şey hâline getirir. Nâzım Hikmet'i kirletmeleri mümkün değil ama onu kabul edilebilir bir muhalif olarak sunabilir. Nâzım Hikmet'i sosyalizm fikriyatından, Marksizm-Leninizm düşüncesinden ve partili sanatçı fikrinden kopartarak aşk şairi, vatan şairi hâline getirir. Bunlar doğru, biz aşk, vatan şiiri de yazarız ama bizim bir ütopyamız var. Bizim tüm insanların eşitleneceği, özgürleşeceği, yeniden yaratacağı bir sosyalizm fikriyatımız var. Hikmet bizim topraklarımızda bu fikriyatın en önemli temsilcisidir. Soyut düşüncemizi somut olarak görünür hâle getiren, başkalarının anlayacağı bir dil üzerinden insanlara anlatmamızı sağlayan partili bir şairdir. 1956'da Fransa'da yaptığı bir röportajda da bunu ifade eder. Partili sanatçı olmayı Lenin gibi anladığını, 'Parti bana bir şey verir ben de partiye bir şeyler veririm. Ben partinin tüzüğüne bağlıyım. Bunun dışında kimseden talimat almam' diye açıklar. Bu tartışma, örgüt-sanatçı arasındaki ilişkiyi biçimlendirecek yeni bir tartışmanın nedeni olabilir. Bu ülkede burjuvazi uzun zamandır sanatçı ve aydınları örgütlü olmakla suçlayarak onu küçümseyerek, partili mücadelenin öznesi olmayı önlemeye çalışarak bunu yapmaya çalıştı. Ancak en değerli şey, işçi sınıfının partisinin yanında olmasıdır."[10]

HEROSTRATUS'LUK/ 'BEVVÁL-İ ÇEH-İ ZEMZEM'LİK MODASI

Herostratus'u,[11] 'Bevvál-i Çeh-i Zemzem'i[12] anımsatan, Nâzım Hikmet saldırıları pek bir moda oldu!

Nâzım Hikmet'in eksikliklerini veya politik olarak öngöremeyişlerinin savunusunu yapıyor değilim. Lakin meseleye dair bir not düşeceksek, terazinin kefelerini adil doldurmak gerekir. Herkes gibi Nâzım Hikmet de bu adaleti hak ediyor.

Nâzım Hikmet'i yoldaş sayıp, mücadelesini geleneğimiz addediyorsak; ona yönelik eleştiriler aynı zamanda özeleştirimizdir de. Ancak karalamalar ya da pohpohlamalar yanılgısına düşmeden.

Malum, Onun kişiliğine, şiirine, politik duruşuna cepheden, ötekileştiren saldırılar, çoğunlukla öznel ve Nâzım'ı Nâzım yapan gerçekliği özümsememekten veya kasıttan kaynaklanıyor.

Malum, tarihsel bağlamından kopartılan bir kasıtla/ bilmeden "fikir sahibi olmak" kolaycı bir polemik üslup(suzluğ)u ve kolaycı bir basitliktir.

Nâzım Hikmet'e saldırıların sözünü ettiğim -nesnelliği kavrayamayan yanılgılı- kolaycılıkla

ilgisi olduğu bir "sır" değilken; çoğu zaman da Nâzım Hikmet "iyi niyet" adı altında her türlü hakaretten nasibini almaktadır. Ama yağma yok; O yoldaşımızdır!

Bilinsin: Nâzım Hikmet'i anlatmak zordur; ama daha da zoru Onu anlamaktır. Çünkü Nâzım Hikmet'i komünistliğini görmezden gelerek yüceltip, devrimciliğini eleştirenlere hatırlatalım: O, şiirsel bir duygu fırtınası olmanın ötesinde ezilenlerin savaş narasıdır.

Onu okurken; Volokolomsk Şosesi'nde üzerinize gelen Alman tankının palet izlerini hissedersiniz bedeninizde... Ancak salt bunları hissetmekle kalmaz, aynı zamanda o tanka karşı savaşmak için müthiş bir özlem, bir istek duyarsınız...

Dedik ya O, "Topraktan, ateşten ve demirden hayatı yaratanların" şairidir.

Mesela bir 'Akşam Gezintisi'nde "Mürettip Refik'le sütçü Yorgi'nin ortanca kızı/ Çıkmışlar akşam piyasasına,/ Parmakları birbirine dolanmış./ Bakkal Karabet'in ışıkları yanmış./ Affetmedi bu Ermeni vatandaş/ Kürt dağlarında babasının kesilmesini./ Fakat seviyor seni,/ Çünkü sen de affetmedin/ Bu karayı sürenleri Türk halkının alnına," derken; 15'lerin (ve Maria Suphi'nin) katledilmesiyle ilgili şunları da yazmıştır: "Trabzondan bir motor açılıyor,/ Sahilde kalabalık/ Motoru taşlı-

Nâzım Hikmet'i komünistliğini görmezden gelerek yüceltip, devrimciliğini eleştirenlere hatırlatalım: O, şiirsel bir duygu fırtınası olmanın ötesinde ezilenlerin savaş narasıdır.

yorlar/ Son perdeye başlıyorlar/ Burjuva Kemal'in omzuna binmiş/ Kemal kumandanın kordonuna/ Kumandan kahyanın cebine inmiş/ Kahya adamların donuna/ Uluyorlar/ Hav.. hav... hak.. tü/ Yoldaş unutma bunu/ Burjuvazi/ Ne zaman aldatsa bizi/ Böyle haykırır/ -hav.. hav.. hak... tü"

Burada bu havlayanları tepesinde taşıyan, işte bu emperyalizmin uşağı sizce hangi Kemal'dir?

Burada bir çelişki görünmüyor mu? Kemalizm ile hesaplaşmış bir Nâzım (ki bu 1923 tarihli şiiridir) o dönem için şapka çıkarılacak bir durumdur.

Ayrıca "Mustafa Suphi ve yoldaşlarına Karadeniz'i makber eden Kemalistleri eleştiren Nâzım Hikmet'in şiirlerinde, Nâzım sadece yazdıklarından değil, yazmadıklarından da sorumlu ve kabahatlidir,"[13] diyenlere hatırlatalım: Nâzım Hikmet, Mustafa Kemal'in diktatörlük yıllarında, 1925 ila 1937 kesitinde tam dokuz defa yargılandı, çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı. Nihayetinde sene 1938'de Donanma Davası'ndan 28 yıl hüküm giydi; buncası "yazmadıkları"ndan mı oldu?!

"Devekuşu gibi kafalarını kanatlarının altında gömünce etraftaki her şeyin yok olduğunu sanıyor,"[14] olanlar için bir diğer mesele de Nâzım Hikmet'in Kürt sorununa yaklaşımıdır.

Öncelikle şunu söylemekte fayda var. Burada ilk önce Doğu Halkları Kurultayı'nın sonuç bildirgesine bakmalı. Birincisi, Bakû Kurultayı'nın "Doğu'nun Müslüman Halklarına Çağrı" başlıklı sonuç bildirisinde kendilerine seslenilen 12 Doğu halkı arasında Kürtlerin adı yoktu.

İkincisi bu bildirgeye uygun olarak TKP'nin de Kürtlerle ilgili bir "açılımı" yoktu. Nâzım Hikmet de gör(e)memişti. Bugün Kürt hareketi belli bir noktaya ulaştı elbet o yüzden soruyorlar Kürtleri niye görmedi? Peki ben soruyorum: Lazları niye görmedi? Çerkesleri neden görmedi? Pontosları neden görmedi? Yoksa siz gördünüz mü? Bunca yıldır Kürtleri neden görmedi diye Nâzım Hikmet'e eleştiri yapanları gördüm ama şimdiye dek Lazları, Pontosları, Gürcüleri, Ermenileri, Rumları, Çerkesleri, Arapları, Süryanîleri, Alevîleri vs. neden görmedi diyene rastlamadım. Ve inanın ne zaman ki bu halklardan biri tıpkı Kürtlerin '84'te yaptığını yapacaklar o zaman birileri çıkıp soracak Nâzım neden X leri görmedi diye...

Üstelik Nâzım Hikmet, sanıldığının aksine ne Kürt ne Laz sözcüğünü ağzına almaktan çekinmemiştir. Sadece bu halkların özgürlük hareketinin o halkların kendi dinamiklerinde yattığının esasiyeti ile sınıf savaşımının zaferini sınıfın içinde aramıştır. O dönem için bildiği yol budur.

Herkes kendini şöyle bir yoklasın. Kürt kurtuluş mücadelesi başladığında Anadolu solu nasıl yaklaşıyordu meseleye. Başlayan hareket o dönemde yaktığı ateşle akılları aydınlatmadı mı? Kemalizm'le hesaplaşmanın ideolojik ön koşulunu oluşturmaya hiç mi katkısı olmadı bu pratiğin?

Nâzım Hikmet'in eksikliklerini veya politik olarak öngöremeyişlerinin savunusunu yapmak konumunda değiliz. Ama tarihe bir not da biz düşeceksek terazinin kefelerini adil doldurmak gerekir.[15] Kaldı ki Nâzım Hikmet, üyesi olduğu TKP'nin Kürt meselesindeki hatalı çizgisine açıktan itiraz edemiyordu. Böyle bir itiraz hem Komintern'e hem de ona yön veren Sovyet yönetiminin resmi politikasına karşı çıkmak anlamına gelirdi.

Yine de Nâzım Hikmet, bilincinin ve vicdanının sesine uyarak özel ilişkilerinde Türkiye'deki Kürt halkı ve meselesiyle samimi olarak ilgilenmiş, bazı Kürt şahsiyetlerine bu hususta yazılı veya sözlü olarak duygularını dile getirmişti.

YNK (Kürdistan Yurtseverler Birliği) kurucu önderi ünlü Kürt siyasetçisi Celal Talabani, 1955 yılında Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi'n-

de iken Iraklı üniversite öğrencileriyle birlikte Polonya'nın başkenti Varşova'ya gitmişti. Orada düzenlenen Uluslararası Öğrenci ve Gençlik Konferansı'na katılmış; Kürt halkı ve çektiği acılar hakkında bilgiler sunmuştu.

Festival davetlileri arasında Nâzım Hikmet de bulunuyordu. Celal Talabani'nin, "Kürt kıyafetleri hediye ettik, üstüne giydi, konuşmasında 'Ben Kürtleri çok seviyorum. Onlar mazlum bir halk," [16] dediğinden söz ettiği Nâzım Hikmet'e Iraklı Kürt öğrencilere büyük ilgi gösterdiler.

Nâzım Hikmet'te, Kürt halkının özgürlüğü ve kurtuluşu hakkındaki konuşmasında şunları söyledi:

"Kürt gençlerinden bir ricam var. (Irak'ta) Kürdistan bayrağını özgür topraklarında dalgalandırdıkları gün, lütfen beni unutmasınlar. O tarihi güne tanık olabilmem için beni de davet etsinler." [17]

Gelelim, Nâzım Hikmet ile Kâmran Bedirhan'ın tanışıklığına: 1961 tarihli mektuplaşmalarından konu Kürt meselesi idi. O tarihte Bedirhan Paris Kürt Enstitüsü başkanlığını yapıyordu. (Bedirhan'ın Fransa'daki arşivinden alınan ve 1983'te 'Hêvi' adlı Kürtçe dergide yayınlanan bu mektup hâlen enstitü bünyesinde saklanmaktadır.)

El yazısıyla 8 küçük sayfaya yazılan mektupta Nâzım, iki kardeş halkın sadece birbirleriyle dayanışarak hürriyet ve insan haklarına kavuşabileceklerine dair inancını dile getiriyordu.

Mektubun özetini verelim: "Kökleri yüzyılların derinliklerine dalan tarihiyle, kültürüyle, Kürt milletinin önemli bir çoğunluğu Anadolu'nun bir parçasında yaşar. Anadolu'nun öbür parçalarında yaşayan Türk milletini, Kürt milleti kardeşi sayar.

Her iki millet, bütün imparatorluklar gibi, halkların zindanı olan Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürt ve Türk derebeylerinin, Osmanlı İmparatorluk idaresinin ağır zincirlerine vurulmuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ise her iki millet emperyalizme karşı tek bir cephe kurup çarpışmışlardır. Anadolu milli kurtuluş hareketi yalnız Türkler için değil Kürtler için de tarihlerinin en şerefli sayfalarından biridir.

O dövüş yıllarının sonradan Türk idarecilerince yasak edilen en unutulmaz türkülerinden biri, 'Vurun Kürt uşağı namus günüdür!' diye başlar.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra, Türk idarecileri ve egemen çevreleri, Kürt hareketine tamamıyla vaat ettikleri millet ve insan haklarını tanımadı. Hatta işi Kürt milletinin millet olarak varlığını inkâra kadar götürdü.

Bu dönem, Türk idarecilerinin ve egemen sınıflarının emperyalizmle uzlaşmaya başlaması dönemidir. Bu inkârla, bu uzlaşmanın aynı dönemde baş göstermesi sadece bir rastlaşma değildir.

Bugün Türkiye Cumhuriyetini Orta ve Yakın Doğu'da emperyalizmin kalelerinden biri hâline getiren Türk politikacıları Kürt milletinin milli varlığını inkârda ısrar ediyor ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde öteki azınlıklarına tanıdığı hakları bile Kürt milletine tanımıyor.

Türk ve Kürt halklarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde dış ve iç politikada aynı emellere hasret çekmeleri bugünkü Türk idarecilerini korkutuyor.

Her iki millet kardeş milli kültürlerini, milli ekonomilerini geliştirmek, toprağa, tarım araçlarına, hürriyete, demokratik haklara kavuşmak istiyor.

Türk ve Kürt halkları Türkiye Cumhuriyeti'nin tarafsız bir politika gütmesini, emperyalizmin üssü olmaktan kurtulmasını istiyor.

Gerçek Türk yurtseverleri Kürt kardeşlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde milli haklarına kavuşmak için yaptığı kavgayı can ve gönülden nasıl destekliyorsa, gerçek demokrasi ve milli bağımsızlık için yaptığı kavgayı da öylece destekliyor.

Anadolu'da yaşayan Kürtlerle Türklerin arasına nifak sokmak isteyen gericiler, emperyalizmle el ele vererek halklarımızı daha kolay ezmek istiyor.

Kürt ve Türk halklarının bahtiyarlığa, insanca yaşamaya varmak için derebeylerine, kara kuvvetlere, şehir ve köy ağalarına, gericilere, ırkçılara, milletlerin varlıklarını ve haklarını inkâr edenlere, halkları birbirine düşürüp dostlarıyla rahatça geçinenlere ve emperyalistlerin uşaklarına karşı yürüttükleri yeni milli kurtuluş savaşının zaferi Türk ve Kürt halklarının elbirliğiyle kazanılacaktır.

Ancak böyle bir elbirliğiyle kardeş iki millet, hürriyete, milli ve insan haklarına kavuşabilir." [18]

Şimdi sözü Herostratus'u, 'Bevvál-i Çeh-i Zemzem'i anımsatanın, "Dünyadaki pek çok ulusal kurtuluş mücadelesini gayet haklı ve yerinde olarak mühimseyen, şiirlerinde konuklayan Nâzım'ın mesela Kürt direnişlerini, başkaldırılarını ve soykırımlarını işlemek şöyle dursun Kürtlere adanmış, ithaf edilmiş bir tek şiiri bile mevcut değildir. Jokond ile Si-Ya-U şiirinde Çin Bağımsızlık Savaşı'nı selamlayan, Taranta Babu'ya Mektuplar'da Habeşistan'daki Faşist Mussolini İtalya'sının işgâlini kınayan ve direnişi coşkuyla karşılayan, Benerci Kendini Niçin Öldürdü'de Hindistan'daki İngiliz İmparatorluğu'na karşı verilen bağımsızlık mücadelesini işleyen, "inci dişli Robeson yoldaşına" selam eyleyen Nâzım'ın saifelerinde her ne hikmetse ve nedense Kürtlere, Ermenilere, Rumlara, Nasturilere, Keldanilere, Alevîlere, Hıristiyanlara yer yoktur. Ne kadar da enternasyonalist bir tavır, değil mi!?" [19] satırlarını aktararak soralım: "Uyuşmazlıkları giderebiliriz, çelişki kalıcıdır," [20] ikileminde ne taraftasınız?

Ben uyuşmazlıklardan söz ediyorum ya siz?!

Müslüm Yücel'in yanıtı, "Bütün bunların sorumlusu sensin Nâzım Hikmet, kimse bağışlamayacak

seni... Siyasetten de MHP- CHP'nin ruhusun"dur"![21]

Kim kimin ruhudur; orası şaibeli...

Lakin, aradan biraz zaman geçip de koşullar MHP'nin Kürt hareketine göz kırptığı, bayram ziyaretlerinde ilk sıraya çıkardığı bir düzleme geldiğinde, "CHP-MHP ruhu"nu unutup, "Doğruyu söylemek" vurgusuyla, "Bahçeli, iktidar ortağı olarak taahhüt ediyor, toplumsal konumuna göre taahhüt ediyor,"[22] diyerek, hızını alamayan Müslüm Yücel şunları eklemekte de bir "beis" görmüyor:

"Devlet Bahçeli'nin söylediklerini kıymetli kılan, söylenmemiş olan değildir, bunu Bahçeli'nin söylemiş olmasıdır. Bahçeli hükümetin ortağıdır...

"Barışmak için ilk gerekli olan şey güvendir. Güven, medeniyettir, inanmaktır ve her şeyden önemlisi düellodan çıkıp diyaloga dönmektir...

"Meclis kapıyı açar. Bahçeli bu kapının anahtarlarından biridir"![23]

Hatırlatmadan geçmeyelim: Müslüm Yücel'in biraz düşünerek titreyip, kendine dönmesi gerekmiyor mu? Bir de şu cam evler darbımeseli var... Hani derler ya, "cam evlerde oturanlar sağı solu taşlamamalı"!

MÜSLÜM YÜCEL MESELESİ!

Karl Marx'ın, "Eleştirilerimiz ne doğuracağı sonuçlardan ne de mevcut güçlerle düşeceği çelişkilerden korkar," vurgusuyla müsemma "eleştiri" ve "itiraz"(ımız) dostlar, mahkûm etmek de düşman(lar)ımız içindir.

Bunu anımsatıp, tavrımızın da René Char'ın, "Ateşin söylemeye çekindiğini söyle," ifadesindeki üzere olduğunun altını çizerek, "eleştiri" ve "itiraz"lara ilişki "Köpekler havlıyor Sancho, demek ki doğru yoldayız,"[24] göndermesinin düşmanca bir tavır olduğunu Serdar Taş'a belirtmeden geçmeyelim!

Devamla: "Bugün, inanılmaz silahlı güçlerle donatılmış ordulara karşı 'mevzi savaşı' ya da 'barikat açmak' mümkün değildir,"[25] deyip "beyaz bayrak" çeken; "Osman Kavala ancak cumhurbaşkanı olarak dışarı çıkar,"[26] diyerek liberallere göz kırpan (sahi niye Selçuk Kozağaçlı demiyor!); "Sahici sosyalistler, Kürtlerle birlikte hareket ederler; sahteler, ezilen ulusu sömürürler,"[27] ifadesiyle kendi tekzip eden Müslüm Yücel bir de "Nâzım, yaltaklanmayı sever... Türk aydını devleti içselleştirmiştir, iç dünyaları devletlerinden mürekkeptir; eserleri devletlerini korumak üzerinedir, devletlerinin dili, dini ve bayrağı en yüce değerdir,"[28] demesine diyor da; Edirne mahpusundaki eski HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın "Kürtler kendi ayrı devletlerini kuramadılar, Türkiye'nin her yerine yerleştiler, Türkiye'ye entegre oldular. Devlet de Kürtleri eritemedi. O hâlde Kürtlerin devlet talebini, devletin de bölünme korkusunu ortadan kaldıracak yeni paradigmanın en açık kavramsal içeriğini ortaya koyalım: Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Kürtlerin de devletidir. 'Zaten öyle değil mi'?"[29] ifadelerine yakıştıracağı bir sıfat var mı? Mesela Nâzım Hikmet'e "yaltaklanmayı sever," çirkinliğini reva gördüğü türden! Sadece merak bizimki?!

Yeri geldi Selahattin Demirtaş'ın, "Erdoğan, Bahçeli ve Öcalan... Allah hepsine uzun ve sağlıklı ömür versin ama hayatlarının son dönemecinde Orta Doğu barışı, tarihi Kürt - Türk barışı için inisiyatif almış bu üç liderin başarılı olabilmeleri için ben elimden gelenin fazlasını yapacağım," ifadesinin altını çizerek Hüseyin Şenol'dan aktarayım: "Faşistlerin 'hümanist' gibi gösterilmesi, tarihsel gerçeklerin çarpıtılmasıdır. Faşizmin aklanamayacak kadar büyük suçlar işlemiş bir ideoloji olduğu unutulmamalıdır. Kürt meselesi, magazinsel söylemlerle sulandırılmaması gereken bir meseledir ve bu konuda MHP'nin, CHP'nin veya diğer devlet partilerinin samimiyetsiz yaklaşımlarına karşı uyanık olunmalıdır. Selahattin Demirtaş, Tuncer Bakırhan ve Sırrı Süreyya Önder'in, klasik faşizmin lideri, binlerce insanın katlinden sorumlu faşist partinin lideri Devlet Bahçeli'ye 'geçmiş olsun dileklerinde bulunması' 'uzun ömürler dilemesi', 'halaya davet etmesi' gereksizliktir. Dünyanın bir köşesinde devrimciler, yurtseverler ve genel olarak anti-faşistler, ırkçılara ve faşistlere uzun ömürler dilemezler"![30]

"Dileyenlere" ne demeli, Müslüm Yücel?![31]

Ya İsmail Beşikçi'nin, "1. Sırrı Süreyya Önder benim için olumlu bir kişi değildir. 2. Kürtlerin SS Önder için ağlaşmalarını yadırgıyorum. 3. Kürdlerin Türklüğe asimilasyonu politikasının, PKK'nin devlete yardımıyla ve teşvikiyle gerçekleşen bir politika olduğunu da unutmamak gerekir,"[32] satırları?!

Şu Nâzım Hikmet "uzmanlığı saplantısı"nı(!) bir kenara bırakıp burnunuzun dibini görebilmeniz mümkün mü?

Kaldı ki Müslüm Yücel'in 'Türk Entelektüelleri'[33] bir hayli tepki çekti. Çok meşgul olduğundan mı nedir; "yanıt"lar Serdaş Taş'a havale edildi!

Hiç kimsenin hatasız olmadığının ayırdında ol(a)mayanlara bir kez -daha belirteyim: Eleştirilemeyecek kimse yoktur. Her insan gibi topluma mal olmuş sanatçılar da siyasi liderler de hata yapabilir ve de eleştirilebilir. Bu bağlamda Nâzım Hikmet'in kusursuz olduğunu, eleştirilemeyeceğini zanneden yargıların tamamen içi boştur.

Müslüm Yücel'in eleştirilerinin haklı olduğu yönler vardır. Lakin Nâzım Hikmet'i düşmanlaştırarak, "devletçi", "yaltakçı" ilan etmek, kantarın topuzunu kaçırmak, hatta zırvalamaktır.

Kaldı ki bugünden geçmişi değerlendirmek yerine "yargılama"ya kalkışmak da ayrı bir yanılgıdır.

Enternasyonalist Nâzım Hikmet halkların eşit kardeşliği ve dünya devrimi için son anına kadar

mücadele etmiş, tüm hapis cezalarının nedeni de komünistliği olmuştur.

O hâlde lafı uzatmayalım: Komünist bir şair olarak Nâzım Hikmet'e dönük hakikâtten çok kibirden kaynaklanan dili ve Kürt halkı ile diğer halklar, özgürlük hareketi ile sosyalist hareket arasında iletişimi değil önyargıları besleyen tarzı nedeniyle mahkûm edilmeyi hak eden; demagojiyi bilgi kılığına sokmaya kalkışan Müslüm Yücel'in deyişiyle 'bütün belaların adresi, Nâzım Hikmet'tir!!!

Lakin Müslüm Yücel'in demagoji yüklü heybesindeki bayağılıklara "Hakikâte karşı aydın olur mu?" [34] tepkisine; Veli Saçılık "Yeni Yaşam gazetesinde böylesine rezil bir yazı yayınlanmamalıydı," [35] diye eşlik ederken Pınar Gayıp da ekliyor:

"Uzun zaman sonra gerçekten çok üzülerek okuduğum bir yazı. Türk aydınları bizim siyasetimize yön vermiyor arkadaşlar. Ayrıca her "aydın"ı da bir tutmak nereden geliyor? Cemal Süreya, Ahmed Arif, Arkadaş Z. Özer, Nilgün Marmara gibi isimlerin olduğu fotoğrafın yanlış konduğunu, eleştirilerden sonra kaldırılacağını düşünmüştüm dün akşam yazıyı okuduğumda. Ama hayır kasti. Neden? Yürüttükleri mücadele yeterli mi gelmedi acaba? (...) Türkiye devrimci hareketinin Kürt özgürlük hareketine mesafesi ve dayanışmada "şovenizm"in etkisini eleştirmek istediğinizin ve mahkûm etmek istediğinizin farkındayız da herkesi aynı kefeye koyamazsınız. Bu mesafeyi kapamaz daha da açar." [36]

Ve nihayet: "Böylesine sevilecek bu dünya/ 'Yaşadım' diyebilmen için..." diyerek rüzgâra karşı yürüyen; "Yoldaşlar, ölürsem o günden önce yani,/ -öyle gibi de görünüyor-/ Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni/ ve de uyarına gelirse,/ tepemde bir de çınar olursa/ taş maş da istemez hani," vasiyetinin Nâzım Hikmet'i de; Paris'in Père Lachaise Mezarlığı'nda Komünarlar'ın yorganını örtünen Yılmaz Güney'den Ahmet Kaya'ya tüm değerler de bizimdir; bizimledir...

Gerisi laf-ı güzaftır; o kadar!

8 Haziran 2025, Muğla ■

NOTLAR

[1] Sokrates.
[2] Serdar Taş, "Türk Aydınlarının Karanlığı ve Nâzım Hikmet'i Ne Yapmalı?", 17 Eylül 2024... https://www.avrupademokrat3.com/turk-aydinlarinin-karanligi-ve-Nâzım-hikmeti-ne-yapmali-serdar-tas/
[3] Serdar Taş, "Nâzım Hikmet'i Nasıl Bilirdiniz?", 16 Ocak 2024... https://www.avrupademokrat3.com/Nâzım-hikmeti-nasil-bilirdiniz-serdar-tas/
[4] Bkz: i) Temel Demirer, "Ölümsüz(ümüz)dür Nâzım Hikmet", Kaldıraç Dergisi, No: 236, Mart 2021...; ii) Temel Demirer, "Şiirleri ile Nâzım'ca Yaşa(t)mak", Görüş, Temmuz 2022... https://temeldemirer.blogspot.com/2022/07/siirleri-ile-Nâzımca-yasatmak.html ; iii) Temel Demirer, "Şairler Galerisi", Rojnameya Newroz, Eylül 2020... https://temeldemirer.blogspot.com/2020/11/sairler-galerisi.html; iv) Temel Demirer, "... 'Bizim' Şiirin Şairleri", Kaldıraç Dergisi, No:111, Haziran 2010...
[5] Mehmet Perinçek'in Rusça'dan çevirdiği şiir: Türkçe ilk kez 1954'de Sofya baskısı 'Seçilmiş Şiirler' kitabında yer alıyor. Şiir, Türkiye'de Bulgaristan (Sofya) baskısı üzerinden biliniyor.
[6] Nâzım Hikmet, Piraye'ye Mektuplar-Piraye'ye Mektuplar - Sana Gelince, YKY, 2012.
[7] Haydar Ergülen, "Teslim Olmamakta Bütün Mesele", Birgün Pazar, 4 Haziran 2023, s.8.
[8] Vecdi Sayar, "Karanlığı Mavileştirenler", Birgün, 15 Ocak 2023, s.14.
[9] Zeynep Oral, "Nâzım Hikmet 121 Yaşında", Cumhuriyet, 15 Ocak 2022, s.11.
[10] Nisa Küçük, "Mehmet Özer: Örgütlü Bir Şair Nâzım", Birgün, 19 Temmuz 2022, s.15.
[11] Antik 'Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan Efes'teki ikinci Artemis Tapınağı'nı MÖ 4. yüzyılda yakarak meşhur olmayı amaçlayan Yunanlı.
[12] Şöhret olmak için Zemzem Kuyusu'na işeyen, sadece yaptığı saçmalık hatırlanıp, ama ismi-cismi unutulan insan.
[13] Serdar Taş, "Nâzım Hikmet'i Nasıl Bilirdiniz?", 16 Ocak 2024... https://www.avrupademokrat3.com/Nâzım-hikmeti-nasil-bilirdiniz-serdar-tas/
[14] V. İ. Lenin, Ne Yapmalı? Hareketimizin Canalıcı Sorunları, çev: Muzaffer Erdost, Sol Yay., 1968.
[15] Altan Açıkdilli, "Yani Bizim Nâzımımız Tıpkı Kendisinin Dediği Gibidir. 'KOMÜNİSTTİR'...", Kaldıraç Dergisi, Temmuz 2009... https://direnisteyiz31.org/topraktan-atesten-ve-demirden-hayati-yaratanlarin-sairi-nazim-hikmet-altan-acikdilli/
[16] İlhan Kızılhan'ın 1995'te Celal Talabani ile yaptığı söyleşi, @kurd_archive, 3 Haziran 2025, İlke TV @ilketvcomtr
[17] "Onun sözlerinden derinden etkilenen öğrenci heyetinin her bir temsilcisi kürsüye çıktığında; "Kürt halkıyla dayanışma içinde olacağını ve kurtuluş davasını destekleyeceğini" dile getirince, orada bulunan Çin heyeti, Irak'tan gelen bu öğrencileri -Arap ve Kürt karma heyeti olması şartıyla- Pekin'e davet etti.
Oluşturulan Arap-Kürt öğrenci heyeti arasında bulunan Talabani de Çin'e gitti. Başkentte ülkenin kurucu başkanı Mao Zedung ve başbakanı Çu Enlay ile görüştü." (Dipnot 1-2-3: Erden Akbulut ve Erol Ülker, Komintern, TKP ve Kürt İsyanları, Yordam Kitap, 2022, s.86. Faik Bulut, Tarih Boyunca Kürtlerde Diplomasi, cilt 1, s.428-431.)
[18] Faik Bulut, "Nâzım Hikmet'in Kâmran Ali Bedirhan'a Kürt Meselesi Hakkında Yazdığı Mektup...", 11 Mayıs 2025... https://www.indyturk.com/node/758341/
[19] Serdar Taş, "Nâzım Hikmet'i Nasıl Bilirdiniz?", 16 Ocak 2024... https://www.avrupademokrat3.com/Nâzım-hikmeti-nasil-bilirdiniz-serdar-tas/
[20] V. İ. Lenin, Ne Yapmalı? Hareketimizin Canalıcı Sorunları, çev: Muzaffer Erdost, Sol Yay., 1968.
[21] Müslüm Yücel, "Bütün Bunların Sorumlusu Sensin Nâzım Hikmet, Kimse Bağışlamayacak Seni",... https://nupel.tv/muslum-yucel-butun-bunlarin-sorumlusu-sensin-nazim-hikmet-kimse-bagislamayacak-seni
[22] Müslüm Yücel, "Doğruyu Söylemek ve Devlet Bahçeli"... https://nupel.tv/muslum-yucel-dogruyu-soylemek-ve-devlet-bahceli/
[23] Müslüm Yücel, "Öcalan ve Ömer"... https://nupel.tv/muslum-yucel-ocalan-ve-omer/
[24] Miguel de Cervantes Saavedra Don Quijote, çev: Roza Hamken, Yapı Kredi Yay., 2022.
[25] Müslüm Yücel,"Öcalan, Sosyalizm ve Savaş Üzerinden Barış Sorunu"... https://nupel.tv/muslum-yucel-ocalan-sosyalizm-ve-savas-uzerinden-baris-sorunu/
[26] Müslüm Yücel, "Osman Kavala Ancak Cumhurbaşkanı Olarak Dışarı Çıkar",... https://nupel.tv/muslum-yucel-osman-kavala-ancak-cumhurbaskani-olarak-disari-cikar/
[27] Müslüm Yücel, "Sahici Sosyalistler",... https://nupel.tv/muslum-yucel-sahici-sosyalistler
[28] Müslüm Yücel, "Türk Entelektüelleri",... https://nupel.tv/muslum-yucel-turk-entelektuelleri
[29] "Demirtaş'tan Hem Öcalan'a Hem Bahçeli'ye Övgüler", 13 Mart 2025... https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/demirtastan-hem-ocalana-hem-bahceliye-ovguler-risk-almaktan-2309095
[30] Hüseyin Şenol, "Faşizmle Halaya Durulmaz!", 7 Mart 2025... https://www.avrupademokrat5.com/fasizmle-halaya-durulmaz-hesap-sorulur-huseyin-senol/
[31] Bkz: Müslüm Yücel, Abdullah Öcalan: Amara'dan İmralı'ya, Alfa Yay., 2015.
[32] İsmail Beşikçi, "Milliyetçilik, Bir Defa Daha", 11 Mayıs 2025... https://m.nerinaazad2.com/tr/columnists/ismail-besikci/milliyetcilik-bir-defa-daha-6820540f665b9
[33] 24 Ağustos 2024... https://yeniyasamgazetesi9.com/turk-entelektuelleri/
[34] Deniz Bakır, "Çarmıha Gerilen Hakikât", Yeni Yaşam, 29 Ağustos 2024, s.9.
[35] https://x.com/velisacilik/status/1827354250168410130
[36] https://x.com/pinargayip/status/1827616710062387256

Diziler üzerinden kültürel çatışma

H. DEMİRCİYAN

Dün büyük insanlığı masallarla eğiten-uyutan kralların-hükümdarların yerini günümüzün iktidar sahipleri burjuvalar almıştır. Yani devletleri emekçiler üzerinde baskı aracı olarak kontrollerinde-ellerinde tutan kapitalistler almıştır. Kültürel alandaki egemenlik de esasta onlarındır. Neyi izlememize genelde onlar karar vermektedirler. Çünkü medya kuruluşlarında da egemenlik de onların elindedir.

İletişim kurabilmenin yolları hep arandı. Teknoloji geliştiği oranda iletişimde de gelişmeler ardı ardına geldi. Bu da kültürel değişimleri tetikledi. Böylece radyodan-telefona, fotoğraf makinesinden-sinema ve televizyona geçiş sağlandı. Ardından internetle bütün dünya ağlarla kaplandı. Kanadalı yazar Marshall Mc Luhan'ın deyimiyle dünya *"küresel bir köy"*e dönüştü.

"Binbir Gece Masalları"ndan sinemaya-radyoya, TV'ye-dizilere ve internete geçiş insanlığın neredeyse 1100 yılını aldı.

İnsanlık derken biraz dikkat etmek lazım! Çünkü sınıflı toplumlarda "*insanlık*" çıkarları birbirine taban tabana zıt-antagonist gruplardan/sınıflardan oluşur. Bu zıtlaşma üretim alanında olduğu gibi kültürel alanda da kendini gösterir. Hatta sömürücü sınıflar arasında bile bu zıtlaşma yer yer çatışmalara kadar varır. Kültürel alanda konumuz olan zamanın ruhuna uymaya çalışan popüler kültür ürünleri DİZİLER de bu çatışmadan nasibini alan bir **sektör** hâlini almıştır.

Dizilerin televizyonda en çok izlenen program türlerinden biri durumuna gelmesi, farklı toplumsal kesimlere hitap edecek şekilde oluşturulmasından kaynaklıdır ve aynı zamanda toplumun farklı kesimlerini yönlendirme amaçlıdır.

Günümüz Türkiye'sinde, hâkim sınıflar arasında televizyon veya internet diziler sektörü üzerinden yüksek boyutlara ulaşan bir çatışma da almış başını gidiyor. Bugün 100 yılı aşmış Kemalizm ideolojisinin yaşam tarzının etkisindeki diziler ile din soslu ideoloji ve yaşam tarzını kabullenmiş muhafazakâr yeni yetme Osmanlı hayranlarının önemsediği diziler çatışma içinde izleyiciye sunulmaktadır.

Türkiye'de bu kültürel alandaki kavgada mevcut AKP/MHP iktidarı devletin tüm imkânlarını kullanarak kültürel alanda hâlâ egemen olan Kemalizm'in etkisini kırmaya çalışmaktadır. Siyasi alandaki dalaş kültürel alandaki kavgayı da iyice şiddetlendirmiştir. Egemenlik hâlâ kemalist-milliyetçi ideolojinin sınırları içindedir.

Anda devlet politikasını belirleyen AKP/MHP cephesi devletin gücünü göstermek için TRT aracılığıyla yayınladığı bugünlerin **"Teşkilat"** vb. dizileri (devletin her alanda gücünü gösterme) yanı sıra tarihte Türk gücünü konu alan "**Diriliş: Ertuğrul"** devamı **"Kuruluş: Osman"** vb. Osmanlı İmparatorluk dönemine öykünme içerikli dizileri öne çıkartılmaktadır.

Buna **"Vatanım Sensin"** adlı diziyle Osmanlı'nın son döneminde geçen hikâyesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün ideallerine vurgu yaparak seküler modernleşmeyi destekleyen bir karşı anlatım da kemalistler aracılığıyla sunulmuştur. Burjuva yaşam tarzını konu alan "**Aşk-ı Memnu"** veya güncel olan "**Şakir Paşa ve Ailesi**" (tanınmış bir ailenin hikâyesi üzerinden) diziler yapılmış ve yapılmaktadır. İstanbul'un elit burjuva kesimlerinin yaşantısını ve bu kesimdeki bireylerin seküler, modern değerler ile geleneksel toplum yapısı arasındaki zıtlıkları konu alan "**Yasak Elma"** gibi diziler üzerinden Türkiye'nin seküler-liberal zengin iş dünyasında aile içindeki güç ve hırs ilişkileri, bireysel çıkarlar ve modern yaşam tarzının eleştirisi sunulmaktadır.

Günümüzde, imkânı olanlar televizyondan —gereksiz uzun, hatta reklam için uzatılmış dizilerden— dijital platformlarda yayınlanan internet dizilerine kaymaktadır. Televizyonun yanı sıra internet dizileri de farklı kültürlerin çatışmalarını yansıtan güçlü araçlardır. Bu kültürel çatışmaların tek alana sıkıştırıldığını söyleyemeyiz. Genellikle geleneksel-muhafazakâr değerler ile modern yaşam tarzları, (daha fazla burjuva yaşam tarzı, daha fazla laiklik) erkek egemen toplumdaki kadının yeri, farklı etnik ve dini gruplar arasındaki çatışmalar veya göç, küreselleşme vb. olgular çerçevesinde ele alınır. Bunlardan öne çıkan bazı çatışmalara örnekler çoktur.

Dizilerde kadın-erkek rolleri üzerinden yürüyen çatışmalar

Patriarkal (erkek egemen) toplum yapıları ile kadınların özgürleşme çabası arasındaki çatışmalar dizilerde sıkça işlenir. Mesela;

Kadınların toplumdaki yerini konu alan **"Kadın"** dizisi 2017-2020 yılları arasında 81. bölümde final yapmıştır. Fox TV'de yayınlanmış bir dramadır**.** Dizi Japonya yapımı "Woman" isimli diziden uyarlanmıştır. Hem kadın haklarını hem de kadının toplumdaki yerini ele alır. Dizide Bahar adlı bir kadının zorlu hayatla mücadelesi, hem kendi hem de çocukları için adalet arayışı, kadın-erkek arasındaki eşitsizlik konu edilir. Bahar, güçlü kadın karakteri ile zorbalık, şiddet ve terk edilmişlik gibi olaylarla yüzleşirken, özellikle kadın izleyicilerle duygusal bağ kurmaktadır. Dizi toplumsal cinsiyet rollerine dair ciddi çatışmaları konu alarak kadınların toplumda ve ailedeki yerini sorgulayan bir bakış açısı sunmaktadır. Diziyi çekici kılan diğer bir yan da —uzatmalara ve inandırıcılık-

"Kadın"

"Bahar"

tan yer yer uzaklaşmasına rağmen— gerçek hayata yakın sahnelerin yer aldığı sürükleyici bir senaryoya sahip olmasıdır. Tabii oyunculuk performansları da beğenilmiştir. Aşırı duygu yüklendiği için "ağlatmak için ağlatıyor" eleştirisi yersiz değildir. Dizide yoksulluğu ve çaresizliği gerçekçi gösterme çabalarına rağmen buna sebep olan sisteme tek laf yoktur; "devlet temiz" anlayışı ile yaklaşılır.

Günümüzde yayınlanmakta olan**,** 2023 yapımı Güney Kore dizisi olan "Doctor Cha"'dan uyarlanmış olan, bir doktor kadın üzerinden kadınların toplumdaki yerini, erkek egemen aile ilişkilerini vb. anlatan bir başka dizi **"Bahar"**dır. Üniversiteyi başarıyla bitirmiş olmasına karşın, hamile kalıp evlendiği için doktorluk yapamayan, kayınbaba, kaynana, koca ve çocuklarının bakıcısı, evinin-ailesinin hizmetçisi olarak değersizleştirilmiş bir kadının "uyanışını", kendini bulma zorlu mücadelesini konu alan bu "Bahar" dizisi, aile ve meslek hayatı arasında bocalayan emekçi kadınları, milyonlarca eğitimli kadını yaralı yerlerinden yakalıyor. Reytinglerde de ilk sıralarda yer alan dizilerden birisidir.

Aile içindeki roller ve değerleri konu alan birbirini tekrarlayan çok dizi vardır. Kadının toplumun ona biçtiği "geleneksel" kadın rolünü reddederek, kendi ayakları üstünde durma çabası ve karşısında durmaya çalışan erkek karakterlerin, kadının özgürlüğünü kısıtlama isteğini önemli bir çatışma konusu yapan diziler daha çok kadın izleyiciler tarafından ilgi görmektedir.

Kadın-erkek çatışmasını konu olarak seçen birçok dizide olduğu gibi bu iki örneğimizde de kadının gerçek kurtuluşunun yolu olan **mevcut erkek egemen düzenin yıkılması gerektiği** işlenmez.

Genelde kadınların hikâyeleri birkaç konu içine hapsedilir. Duygusal ve fiziksel şiddet, ailenin hizmetçisi ve aile kurmanın ötesine geçemeyen hayallerin sarmaladığı konular. Her zaman bir kahraman, kurtarıcı rolünde erkeğe ihtiyacı olan kadınlar görsellere yansır. Bazen ilk bölümlerde öne çıkan kadın roller, Kızıl Goncalar'daki Meryem (Özgü Namal) Bahar dizisinde Bahar (Demet Evgar) dizi ilerledikçe erkek rollerin gölgesinde kalır. Kadın, emeği aile için harcanan bireye dönüşür.

Diziler üzerinden yürüyen din ve laiklik çatışması

Dini değerlerin modern hukuk ve yaşam tarzlarıyla çatışması dizilerde dramatik bir şekilde işlenmesine rağmen çıkış yolu gösterilmez. Mesela:

"Kızılcık Şerbeti" dizisi: Hikâyesinde, dünyaya iki farklı bakış açısının, biri laik-liberal diğeri muhafazakâr-kapalı ailenin bir araya geldiği ortamda, kadınların özgürlükleri, aile içindeki rolleri, toplumsal normlar ve bireysel tercihlerin oluşturduğu gerilimler diziyi sürüklemektedir. Tabii aşk, kibir, entrika eksik olmaz. Dizi aynı zamanda din ve laiklik arasındaki çatışmanın, özellikle kadınlar üzerinden nasıl bir yansıma bulduğunu da gösterir. Dizi, İstanbul'a yeni taşınan ve modern-burjuva bir yaşam tarzı benimsemiş kemalist bir orta sınıf bir ailesinin, geleneksel muhafazakâr İslam din, değerlerine bağlı zengin bir aile ile karşılaşmasıyla başlar ve giderek çatışmalar yoğunlaşır. Süreç/son dönemde **"Yasak Elma"** dizisindekine benzer ilişkilere kayma dikkat çeker. Ne de olsa senarist aynı kişidir. Bu dizi televizyon ekranında ilk kez gündelik hayat içindeki seküler-(laik) muhafazakâr çatışmasını gündeme getirendir.

"Kızılcık Şerbeti"'ndeki tüm karakterleri birer kahraman olarak düşünebiliriz. Ama bir tanesi var ki daha fazla dikkat çekmekte... O da kendine biçilen rolün hakkını veren Nilay karakteridir. Nilay, yaşamı siyah ve beyaz olarak algılayan, siyahtan beyaza çok hızlı geçiş yapan, içinde taşıdığı kötülük yapabilme potansiyelinden ötürü seyirciyi fazlasıyla kızdırabilmekte ve tepki çekmektedir. Dedikoduya tutkulu Nilay patavatsızlığı yüzünden "dokuz köyden kovulmayı" hak ediyor mu? Senaryoya göre kötülüğü her zaman yapmıyor ama sınırında da dolaşıyor. Nilay'ın yüzeyselliği, kendi çıkarı için hareket etmesi, kendi kendine rakipler yaratıp onlarla uğraşması, kötülüğün sınırlarında dolaşırken, kendini hep temize çıkarıp acındırması, mağduru oynamasıdır. Toplumsal ahlak, sosyal çürüme, ötekileştirme kavramlarına uygun oynuyor Nilay.

"Kızılcık Şerbeti"

"Kızıl Goncalar"

Dizide, din ile laiklik günümüz güncelinde Kemalizm ile dini bütün muhafazakâr geleneği arasında arasındaki gerilimler, çatışmalar fazlasıyla öne çıkmaktadır. Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği vb. meselelerde genellikle muhafazakâr bakış açıları öne çıkıyor. Dizide erkek karakterlerin dominant, aile reisi rolünde ve kadın karakterlerin ev içindeki rollerine odaklı, patriarkal yan ağır basıyor. İlk başlarda gerçek toplumsal çatışma konusuna dokunduğu ölçüde tat veren bu dizi, yüksek reyting aldığı için uzatılan tüm diziler gibi, artık aşk/meşk ilişkileri ve entrikayı merkeze koymuş ve kendini tekrarlar duruma gelmiştir. Fakat, üç sezondur yayınlanan ve 95 bölümü bulan bu dizinin genel izleyici kitlesini tutuyor olması da ilginçtir.

"Kızıl Goncalar" üzerinde yürüyen çatışma: Dizi Aralık 2023 tarihinden beri FOX/NOW TV kanalında yayınlanmaktadır. Dizi ilk yayınlanmaya başladığında kıyamet koparıldı; "tarikatlar dizisi" diyenler oldu. Dini yaşamın en büyük tehdidi olarak televizyonları görenler "kültürel, toplumsal ve ahlaki değerler reytinge kurban ediliyor, toplumun değerleri çarpıtılıyor" gürültüsünü kopardılar. Hemen hemen tüm AKP/MHP medyası ağız birliğiyle ilahi savunucular olarak diziyi gündeme sokanlara; "Sen kimsin, bizim buralara dalıyorsun?!" dediler. Engelleme ve yasaklama naraları havada uçuştu. Diğerleri ise; "Yahu, asıl sen kimsin?!", "Senin oralarda ne dolaplar dönüyor?!" "Çok rahatsız oluyorsan kafanı öbür yana çevir!" cevabını verdiler. Al sana bir dizi üzerinden koparılan fırtına ve çatışma! Kaşınan bir yara!!! Sekülerler (laikler) kötü gösteriliyor, tarikatçılar olumlu gösteriliyor tartışmaları, maç izler gibi taraf tutmalar, inanma ve bilme gibi bolca din ve bilim çatışmasının felsefi olarak sunulması... Sözün kısası en fazla komplo teorileri kurulan dizilerden biridir Kızıl Goncalar. Bir taraftan seküler karakter Dr. Levent (psikiyatrist) ile diğer taraftan tarikat şeyhi Cüneyd'in felsefi tartışmaları iki ayrı kutbun yakınlaştırılma çabaları... Cüneyd'in "Dinde reform olamaz mı?" soruları ve Batı felsefesini bilmesi seküler izleyiciyi rahatsız etmesi... Ülkeye yakışır bir şekilde "her seküler biraz dindar, her dindar biraz sekülerdir" anlayışının işlenmesi diziye ayrı bir özellik katmaktadır. Dizi, dinci-tarikatçı kesim ile 28 Şubatçı kemalist kesimi "kendi ön yargıları" ile yüzleştirerek, kendilerini "güncelleyerek", "yenileyerek" "barıştırmaya" çalışmaktadır.

Dizi, 13 yaşında zorla evlendirilen Meryem'in hikâyesini anlatmaktadır. Meryem, eşi Naim ile birlikte 2023 yılında meydana gelen büyük deprem sonrası İstanbul'a göç eder ve "Fâniler" denilen bir tarikata sığınır. İstanbul'da, Meryem'in kızı Zeynep, ailesinin gelenekleriyle çatışan bir yaşam sürmeye başlar. Bu durum, ailenin ve bağlı oldukları tarikatın içinde bulunduğu derin bir krize yol açar.

"Kızıl Goncalar", çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarının, okula gönderilmeyen kız çocuklarının, istismara uğrayan kız ve erkek çocukların öykülerini anlatmaya da çaba sarf eder.

Velhasıl, "Kızıl Goncalar"'da anlatılan kutuplaşma da her iki tarafın da memnun olmadığı, dizi yorumlarında dindarın da kemalistin de "Bu ben değilim!" dediğine sıkça rastlanıldığı bir durum söz konusudur. Ama çatışma devam etmektedir.

Mesela bir yerde "Fâniler"'in, sekülerleri kalpleri kapalı diye tarif etmesi kadar seküler kesimin de "Fâniler"'i bilim karşıtı, kaba softa görmeleri, Levent'in asistanının Meryem'e; "Siz niye çıktınız ki mağaranızdan?" diyerek küçümseyip aşağılaması oldukça ilkel bir ruh hâlini yansıtıyor.

Dizide rol alan oyuncular içinde Naim karakterinin oynadığı rolünün hakkını verdiğini belirterek devam edelim. Başroldeki kadın figürü olarak Meryem, tarikat içinde bir nevi "kadın devrimi" gerçekleştiren güçlü kadın rolünü gayet başarılı oynuyor.

"Ömer" dizisi üzerinden yürüyen çatışma: Ocak 2023'te Star TV başlayan İsrail yapımı "Shtisel" dizisinden uyarlanmış Ömer dizisi 54. Bölümde (Mayıs 2024) final yaptı. Muhafazakâr bir ailede büyüyen, babasının imam olduğu camide müezzin olan Ömer'in kendisinden yaşça büyük ve çocuklu

"Kulüp"

Gamze'ye duyduğu aşkı konu alan dizi birçok tabuyu yıkma yolunda önemli rol oynadı.

Ömer, İslam'a bağlı bir toplumda büyüyen bir karakterdir. ... Ömer'in daha liberal, daha modern yaşama ve kişisel arzularına duyduğu eğilim, ailesinin geleneksel inançları ve toplumun değerleriyle çatışmaktadır. Dizide bu çatışma, seküler bir anlamda kemalist yaşam tarzına sahip Gamze'ye duyduğu aşk ile daha ileri boyutlara taşınır. Bu aşk, özellikle toplumun ve ailesinin değerleriyle çelişen ve çatışan bir durumdur. Dizide, aile içindeki ilişkilere dair pek çok çatışma söz konusudur. Ömer'in babası İmam Reşat, ailesinin reisi olarak, evlatlarını kendi değerlerine göre şekillendirmeye çalışmaktadır. Ailenin geleneksel yapısının, bireysel özgürlük ve modern değerlerle olan çatışması hem babayla oğul arasındaki ilişkiyi hem de kardeşler arasındaki ilişkiler ve çelişmeleri derinden etkiler. Bu bağlamda dizi din-laiklik çatışmasının dışavurumudur. Gamze'nin bir kadın olarak bağımsızlığı ve modern düşünceleri, kadınların kendi yolunu seçme hakkı, dizide sıkça tartışma konusudur. Ömer karakteri ise özendiği yaşam tarzı ile inancı ve dini değerleri çatışmakta sorgulanmaktadır. Bu dizi de klişeleşmiş anlatım tarzının ötesine geçmez.

Diziler üzerinden azınlıklar

Meselenin derinliğine inerseniz, azınlıkların sorunları, dizi yapılacak son derece önemli konuları olduğu hâlde bizdeki yapımcıların yoğunlaştığı konular aşk/meşk, vurdu kırdı, entrika, yalan dolan içeren konulardır. Bir nevi işlenen konuları "nabza göre şerbet" verme olarak tanımlamak mümkündür.

Elbette günümüzdekiler olmazsa bile az da olsa geçmiş azınlıklar sorununa değinen diziler mevcuttur. Bunların bir kısmında mevcut iktidar kemalist iktidarla çatışma içindedir. Artık aramızda olmayan değerli Tomris Giritlioğlu'nun beyan ettiği gibi; *"Bazen düşünüyorum, geçmişte yaptığımız işler çılgınlıkmış. Şunu gördüm ki, Kürt sevmiyor bu ülke, Alevi sevmiyor, Ermeni hiç sevmiyor!"* ifadelerini kullanırken, hiç haksız değil!

Azınlıkların bir nebze de olsa sorununu ele alan; mesela "**Kulüp"** dizisi: Netflix'te 2021-2023 iki sezon yayınlanan bu dizide, 1950'li yıllarda İstanbul'da yaşayan Sefarad Yahudilerinin yaşadıkları olaylar ve zorluklar anlatılmaktadır. Başrollerinde Gökçe Bahadır, Matilda karakterini canlandırır. 1950'lerde İstanbul'da bir gece kulübünde çalışan ve orada müzikle geçimini sağlayan hapis yatmış bir kadındır Matilda. Dizide Asude Kalebek, Matilda'nın kızı Raşel karakterini oynamakta ve taksici Barış Arduç'un oynadığı İsmet karakterine âşıktır. Salih Bademci'nin canlandırdığı Selim karakteri ise dizinin erkek şarkıcısıdır. Dile getirilmese de ima edilen Selim'in gay olduğudur. Selim'in Zeki Müren'i andıran göz alıcı sahne performansıyla ve gösterişli kıyafetleriyle de diziye ayrı bir renk kattığını söyleyebiliriz. Fırat Tanış ise Çelebi karakterini canlandırmaktadır. Dizinin oyuncularının takdir edilecek performanslarının yanı sıra dizi müziği de diziye ayrı bir renk ve güzellik katmıştır.

T.C. kuruluşundan 1980'lere kadar eğlence sektörü hep gayrimüslimler tarafından işletilmiştir. Dizinin senaryosunu kaleme alan Rana Denizer'in ailesi, anneannesi Matilda Aseo ve annesi Raşel'in yaşamlarına odaklanan bu dizi aynı zamanda farklı yaşam tarzlarına da senaryoda yer vermiştir. Rana Denizer aynı zamanda "*İstanbullu Gelin*", "*Çarpışma*", "*Mevlâna Celaleddin Rumi*", "*Vatanım Sensin*" isimli dizilerin senaryosu yazan kişidir.

Dizi karakterlerinden Matilda işlediği cinayet ile görünürde babasını ihbar eden sevgilisiyle hesaplaşıyor gibi sunulsa da aslında Cumhuriyet döneminin Varlık Vergisi Kanunu ile hesaplaşma söz konusudur. Dizi azınlıklar üzerinden kutuplaşmış bir Türkiye profili de sunmaktadır.

Dizide işlenen, Müslümanların Yahudi ve azınlık kızlarına "gönül eğlendiren", "hafif" kızlar olarak yaklaşıyor olması, hatta genelevde çalışan kadınların çoğunluğunun azınlıklardan olması vb. anlatımlar tarihi bir gerçeğe de parmak basmaktadır.

Dizinin geçtiği sene 6-7 Eylül Olaylarının yaşandığı senedir. 6-7 Eylül Olayları olarak kayıtlara geçmiş;

"Aşk-ı Memnu"

"Fatmagül'ün Suçu Ne?"

İstanbul'da yaşayan özellikle Rum ve yanı sıra diğer azınlığa karşı 6-7 Eylül 1955'te gerçekleşen organize toplu saldırının dile getirilmesi Cumhuriyet tarihinin karanlık yanına göndermedir, o karanlık yan ile çatışmadır. Varlık Vergisi'ni ödeyemediği için Erzurum-Aşkale'ye sürgüne gönderilenlerin hayatlarına dokunduğu için de dizi "aykırıdır".

Bu diziye birçok saldırı gelir. Saldıranların ortak yanı; milliyetçi-ırkçı-dinci faşist (İslam-Sünni) ideolojik yaklaşımının temsilcileri olmalarıdır. Saldıran kesimlerden birisi de eskinin "sol", bugünün faşist-milliyetçi, aşırı kemalist Aydınlık şürekâsıdır. Bunlara göre; *"Bugün Kulüp dizisi üzerinden milli kimliğimizi zedelemeye yönelik saldırı, Türk gençliğinde ve milletinde karşılık bulmayacak!"*tır. (tgb.gen.tr/serbest-kursu)

Türkiye'nin içinde bulunduğu milliyetçi-dinci muhafazakâr ikliminde, "Böyle bir dizi yapmak cesaret işidir!" değerlendirmesi yapanlar haksız sayılmazlar. Diziye katkıda bulunanları kutlarız. Dizi bir nebze de olsa azınlıkların dertlerini dile getirdiği için takdire şayandır. İzlemeyenlerin izlemesini öneririz. Ama dizi 1950'lerindeki sosyal, kültürel ve siyasal ortamını daha fazla detayla işlemiyor, bu konuda kendine oto sansür uyguluyor. Yasaklanma kaygısından olabilir.

Dizilerde öne çıkan konular

Aşk ve romantizm birçok dizinin ana konusudur. Hemen hemen her dizide karmaşık bir aşk hikâyesi vardır, karakterler arasındaki aşk ilişkileri, bu ilişkilerin gelişimi, tesadüfler, romantik çatışmalar ve zorluklar iyiler (neden iyi olduğu sorulmaz!) ve kötülerin (neden kötü olduğu bilinmez!) yansıtılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde anlatımlar gerçek sevgiyi temel almayan aşk konuları içinde, entrika-dedikodu-yasak ilişkiler-aldatma vb. noktalarda yoğunlaşmaktadır. Çoğunlukta kadın; kaderiymiş gibi konumlandırılarak egemen erkek sistem gereği en fazla acı çeken durumundadır. Bu diziler özentiler/hayaller yarattığı oranda izleyici sayısını artırmaktadır.

Mesela en çok izlenenlerden **"Aşk-ı Memnu"** (2008-2010): Halit Refiğ'in aynı adlı romanından uyarlanan dizi, yasak bir aşkı ve bu aşkın çevresindeki dramatik olayları konu alır. Geçtiği mekân zengin deyim yerindeyse burjuva yaşam tarzının sunulduğu yerdir. Bihter (Beren Saat), Adnan Ziyagil'in eşi, Behlül (Kıvanç Tatlıtuğ) ile ilişkisi olan genç ve güzel bir kadındır. Aşk, ihanet, sadakat ve ailevi dramların yoğun bir şekilde işlendiği dizi, Türk televizyonlarının en unutulmaz romantik yapımlarından biri olarak gösterilir. İzlenme rekorları kırar. Oyuncu seçimi ve karakterlerin iyi oynamasının ötesinde yaşamları dizideki yaşama benzemeyen milyonların bu diziye ilgi göstermesinin altında yatan asıl mesele iyi yasak aşk hikâyesinin cinsellik boyutunun başarılı olarak "satılması", belden aşağı vurulmasıdır. Beren Saat'in canlandırdığı Bihter'in yaptıklarını (aldatmalarını) belki kimse tasvip etmiyordu ama yine de onu sevdirdi dizi yapımcıları. Onun genç, kocasının yaşlı olması haksızlık/mağdur olarak görülüp O'nun anlaşılmasını sağlıyordu senaryo ve reji. Duyguları ve hisleri sömürerek yaratılan gerilim vardı 79 bölümlük bu dizide.

Bir başka örnek: **"Fatmagül'ün Suçu Ne?"** (2010-2012): Dizi Vedat Türkali'nin 1976'da yazdığı aynı adlı romandan uyarlanmıştır. Bir dizi yorumcuya göre dizi sorunu romandan daha güzel yorumlamıştır. Fatmagül, (Beren Saat) bir grup erkek tarafından tecavüze uğrar ve hayatı bir anda değişir. Fatmagül'ün bu olaydan sonra yaşadığı dram aslında ülkemizde pek çok kadının yaşadığı açığa çıkmamış yaşanmışlıkların da bir öyküsüdür. Olay sonrası, saldırganların aileleri olayı örtbas etmek için Fatmagül'ü zorla Kerim (Engin Akyürek) ile evlendirmeye zorlar. Kerim olayın doğrudan faili olmasa da o gece yaşananları engelleyememiştir ve vicdan azabı çekmektedir. Kerim ile evlenmek zorunda kalan Fatmagül için başlangıçta zor bir ilişki gibi görünen bu evlilik, zamanla gerçek bir aşka dönüşür.

Dizi, Fatmagül'ün adalet arayışı, yaşadığı travmayla mücadelesi ve zamanla Kerim ile kurduğu karmaşık ilişkiyi anlatır. Dizi kadın hakları, adalet sistemi, top-

"Hatırla Sevgili"

lumsal baskılar ve mağdur suçlayıcılığı gibi önemli konuları da işler. Oyuncuların performansı büyük övgüler almıştır. İhraç edilen bu dizi uluslararası alanda da büyük ilgi görmüştür.

Dizinin kanayan bir yaraya parmak basması, eleştiriyi ya övgü ya sövgü olarak anlayanları, "bizim" kamptansa makbul, "öteki" kamptansa düşmandır anlayışı ile hareket eden trol ordusunu hemen harekete geçirmiştir. Ucu mevcut iktidara da yöneldiği için AKP/MHP döneminde "klavye şövalyeleri" diziye saldırmışlardır.

"Fatmagül'ün Suçu Ne?" dizisi aynı zamanda, "bir tecavüz failinin tecavüz ettiği kişi ile evlendiğinde suçun ortadan kalktığı" yönünde geçmişten günümüze kadar var olan anlayışa da bindirmektedir. Böylece birçok kamusal tartışmanın parçası olmuştur.

Dolayısıyla, dizi, geçmişten günümüze kadın örgütlerinin mücadelesini göstermesi açısından çok değerli bir katkı sundu diyebiliriz. Bu arada başrol oyuncularından Beren Saat'i "itibarsızlaştırma" hareketi gelenekçi erkek egemenler tarafından ihmal edilmemiştir. Okumayan, tartışmayan, eleştirmeyen, kendini yeni gerçekliklere göre düzenlemeyen, daha da kötüsü kendinde eleştirilecek ve düzeltilecek hiçbir yan bulmayan ama kendi "ötekisini" sürekli eleştirip onun üzerinden toplum mühendisliği yapmaya çalışanlar bunu hep yapmaktadır. Bunlar, yani açık olarak söylemek gerekirse, mevcut düzenden beslenen AKP/MHP trolleri, bu işlevlerini nemaları kesilinceye kadar yürüteceklerdir. Dizide birçok toplumsal sorunun teğet geçiliyor olması ve çeşitli kaygılardan dolayı kendine oto sansür uygulaması bizim de eleştirimizdir. Erkek egemen sistem var oldukça nice Fatmagüllere benzer vakaların yaşanması devam edecektir.

Toplumsal görünümlü çatışmalara yer veren diziler

Özellikle sağ-sol çatışmasını konu alan ama mümkün olduğu kadar her iki tarafa da aynı oranda yer ve sahne/görüntüsü sunulan dizilerin esas amacı "Niye çatışıyorsunuz? Hepsi boş!!!" mesajıdır. "Sağ" temsil ettiği sınıflardan bağımsız olarak ele alınır ve emeğin kurtuluşu davası ve kavgasını veren solcularla "kardeşsiniz" palavraları boldur bu tür dizilerde.

Bu türe en iyi örnek **"Hatırla Sevgili"** dizisidir.

"Hatırla Sevgili" (2006-2008): Dizi ATV kanalında iki sezon yayınlanmış ve 68. Bölümde final yapmıştır. Ağır çekimin yaşandığı, yıllardan yıllara atlandığı tamamen kurgudur. Solun nasıl paramparça edildiğini ve bugünkü milliyetçi, faşist ve İslamcı faşist ağırlığın nasıl oluştuğunu gözümüze sokuyorlar bu dizide. Yarattıkları eserle gurur duyabilirler!

Dönem dizisi olarak da değerlendirilen bu dizi Türkiye'nin politik geçmişine —27 Mayıs 1960 dönemine— ilişkindir. Bir anlamda da 27 Mayıs Darbesini sorgulama, Menderes Dönemini aklama çabaları içindedir. Öyküsü 17 Şubat 1959 günü Başbakan Menderes'i Londra'ya götüren uçağın Gatwick kasabası yakınlarında düşmesi olayıyla başlayan bu dizi, 1980 Faşist Darbeye kadar uzanmakta, orada durmaktadır. Tam da bu uzama sırasında sola dokunmakta, faşistlerin solun kardeşi olduğu hissini yaratma çabalarındadır. Sol temsil konu edilirken, esas sorun gözden kaçırılmaktadır. Gözden kaçırılan nedir diye sorulduğunda antagonist sınıflar arasındaki kavgadır. Sağ binlerce yıldır zengini (üretim araçlarının sahiplerini) sol ise emekten yana olanı temsil eder. Sağın içinde emekçilerin olması bu durumu değiştirmez.

Bugünün kutuplaşmalarını, çatışmalarını ve kavgalarını âdeta geçmişte arama yanı ise bir başka derttir. Bakmayın tarafsız görünmelerine, "Kardeşlik" bağı aramak bile taraftarlıktır. Onun için dizide iki kardeşten biri sağcı biri solcudur.

CHP'li savcı Şevket Gürsoy'un oğlu Ahmet, Demokrat Partili Milletvekili Rıza Ünsal'ın kızı Yasemin'in (aynı zamanda birbirlerine de âşıklar) ağzından aktarılanlar sanki bugünü anlatmaktadır. Özellikle Yasemin'e söyletilenler:

"Peşin hükümlüsün. Demokrat Partili herkes onlara (Ahmet'in Cumhuriyet Halk Partili ailesi) göre hatalı, kötü. Evet, son zamanlarda iyi şeyler yapmadılar, ama

DİZİLERDE EMEĞİN ROLÜ VE SÖMÜRÜSÜ

Televizyon kanalları maliyet ve izlenme riski hesaplarıyla dizilerin üretimini çoğunlukla uzmanlaşmış; daha önceki dizi projelerinde başarılı olmuş yapım şirketlerine bırakmaktadır.

Bu yüzden dizi sektörünün TÜSİAD gibi sermaye örgütü Yapımcılar Derneği kurulmuştur. Yapımcılar Derneği'ne üye olan yapım şirketleri dizilerin ekonomik ve kültürel üretim alanında egemen konumda olup diziler üzerinden ciddi kârlar elde etmektedirler.

Bunlardan öne çıkanlar... Mint Prodüksiyon, Gold Film, Med Yapım, TMC Yapım, Avşar Film, Ay Yapım, NTC Medya.

Yapım şirketleri açısından dizinin ilk üç bölümü "*seyirci çekme*" bölümleridir. Yapım şirketlerinin senaristlerden beklediği, daha önce "denenmiş" ve "reyting almış" dizilerin içeriklerine benzer senaryolar üretmeleridir ki tutsun. İçeriklerin birbirine benzemesinin sebeplerinden biri budur...

Yapım şirketleri yönetmen ve senaryo seçiminde olduğu gibi set işçilerini de belirlerken, risk almazlar. Ekibini çaycısına kadar kendileri belirler.

Bugün Türkiye'de milyarlık dizi sektöründe çalışanların sayısı 150 - 200 bin arasındadır. Set işçilerin ücretleri düşük, mesaileri uzun, güvenceleri yoktur.

Oyuncular menajerler ya da ajansları aracılığıyla belirlenir. Yapım şirketi kamera arkasında çalışan işçilerin büyük bir çoğunluğuyla yüz yüze gelmezken; oyuncu seçimini ise yüz yüze görüşerek karar verilir, sözleşmeler yapılır.

Oyunculara çeşitli yaptırımlarda bulunulur. Bu yaptırımlarla, evlenemez, görüntüsünde, saçında değişiklik yapamaz, şehir dışına çıkamaz, tatile gidemez, herhangi bir gerekçe göstermeden işten çıkarılabilir gibi maddeleri içeren "*kelepçe sözleşme*" de denilen sözleşmeler imzalatılır.

Oyuncuların dayatılan sözleşmeyi kabul etmemesi işsiz kalması, sektörde kara listeye alınması anlamına gelir. Kara listeye alınan oyuncular işlerini kaybedecekleri gibi uzun süre iş bulamayacakları endişesiyle yapım şirketlerinin koyduğu kuralları kabul etmek zorunda kalırlar.

Yoğun iş yükü, uzun çalışma saatleri ve ücretlerle gelen sömürü 90 dakikalık dizi senaryosunu yazmak zorunda olan bir senarist ve bu senaryoyu çekmek zorunda olan set işçileri günde 15-16 saat ve üzerinde çalışmaktadır....

TV kanalları reklam için; yapım şirketleri maliyeti ve kârı için dizi sürelerini uzun tutmakta ve set işçilerini uzun süreler çalıştırmaktadır. Yapım şirketleri set işçilerine, 90-120 dakika uzunluğundaki bir diziyi bir haftada çekmelerini dayatırlar. Set işçileri bir hafta içinde bir film uzunluğundaki diziyi yetiştirebilmek için uzun süreler çalışmakta; izin günlerinde de çalışarak bir sonraki programın hazırlığını yapmaktadırlar. Bütün bu nedenlerden dolayı yorgunluk, uykusuzluk, işini kaybetme endişesi yaşayan set işçilerinin çeşitli iş kazaları ve sağlık sorunları yaşaması normaldir.

Bu durumda sabahlara kadar çalışan insanların hiçbir özel hayatı olamaz. Set işçileri dizilerin sürelerinin 40-45 dakikaya düşmesini talep etmektedirler. Bu taleple ilgili olarak *"Yerli Dizi Yersiz Uzun"* isimli bir eylem de gerçekleştirmişlerdir. Ancak 2011 yılından bu yana dizilerin süresinde herhangi bir kısalma olmamıştır.

"Yerli dizi yersiz uzun diye bir eylemimiz vardı. Dizi saatleri çok uzadığı zaman çalışma saatlerimiz de uzuyor. Çalışma saatleri uzadığı zaman bize birçok yük biniyor. Sağlık koşullarımız değişiyor, yeme içme alışkanlıklarımız değişiyor. Sabahın altı buçuğunda bu daha önce yaptıklarını bir kalemde silmemizi haklı göstermez. Demokratlar diye küçümsediğiniz insanlar bu vatan için gece gündüz çalıştılar. Hepsinde de vatan aşkı ve millet sevgisi var. Sen Avrupa'dayken, ben burada yaşadım ve hepsini gördüm." (dergipark.org.tr)

Günümüzdeki kutuplaşmaya benzemiyor mu, birinin yaptığı her şeyi kötüleyen muhalefet, her türlü muhalefetten gelen öneriye kendini kapamış olan iktidar. Çok ilginç diyaloglar var dizide. Bunlardan biri de köylü ile binbaşının diyaloğudur.

"Köylü: Arabayı satıyom, nakte ihtiyaç va. Bu gidişle tarlayı bahçeyi satıp İstanbul'a göçücez.

Binbaşı Mehmet: Ne oldu, başvekilin eskiden toprak eken biri diye pek seviyordun?

Köylü: Amaaaan, boşver komutan yaaa. Başvekil artık opere dinliyo operee!" (Age.)

Her şey bitti diyenlerin kulakları çınlasın! Bir de Rıza ile Şevket'in diyaloğunu aktarıp geçelim:

"Rıza: Ya muhalefet, muhalefetin hiç mi suçu yok? Bu halka neler yaşattınız, şimdi kalkmış her şeye karşı durmayı muhalefet sayıyorsunuz.

Şevket: Muhalefet vazifesini yapıyor, tabii ki olabildiği kadar. Sen muhalefete yapılan saldırılarda hiç böyle hassas değildin, ama mevzu sana dayanınca aslan kesildin.

Rıza: İşte müdafaa ettiğin fikrin marifeti bu, aklı başında bir müzakere zemini bırakmamak, memleketi çıkmaza sürüklemek, tabii çıkarlarınız baltalandı onun hıncıyla iftira ediyorsunuz.

Sevim: Bu nasıl iftira, söz milletin dediniz, milletin hürriyetini yok ettiniz, her şey ortada.

Rıza: Hâlâ burnunuz ne kadar havada Sevim Hanım, kendinizi hâlâ efendi sanıyorsunuz ama değilsiniz, bitti

evden çıktığımızı farz edelim, en iyi ihtimalle eve giriş saatimiz (gece) on bir buçuk. Bu yaşantımızı etkileyen bir hâle geliyor. Diziler kısalsın diyoruz mesela, diziler kısalınca biz daha az çalışacağız. Yapımcı diyor ki diziler kısalırsa reklam almayız sizin ücretleriniz düşer. Nereden tutsak elimizde kalan bir durum söz konusu." (İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi- Sayı 48)

Set işçilerinin haftalık tatilleri de kendilerine ait değildir. Set işçileri "repo" dedikleri izin günlerinde ertesi günün çekim programı dâhilinde çalışmaya devam etmektedirler.

Kimi dizi projeleri 3-4 bölüm yayınlandıktan sonra reyting almadığı için yayından kaldırılmakta, set işçileri çalışmış oldukları bölümlerin ücretini alamamaktadırlar... Yapım şirketleri dizi projesi beklenen ilgiyi görmediğinde set işçilerini zararına ortak etmekte ancak kârına ortak etmemektedir... Dizi sektöründe, 6-7 bölüm ya da 12- 17 bölüm ücret alamayan set işçileri örnekleri doludur.

Set işçileri harcadıkları emek güçlerinin karşılığında belli bir ücret almaktadır. Çalışma yasasına göre sekiz saatlik bir çalışmanın karşılığında fazla mesai ücreti almaları gerekirken, işveren tarafından bu ücret set işçilerine ödenmez.

Setlerin çalışma koşullarına yönelik verilen mücadele: Sinema Emekçileri Sendikası

Oyuncular Sendikası Girişimi'nin 29 Mart 2010 tarihinde yaklaşık 550 oyuncunun katılımıyla gerçekleştirdiği toplantı sendikanın kurulma kararı ile sonuçlanmıştır. 29 Mart 2011 tarihinde kurulan sendikanın başkanlığını 2014 yılına kadar Mehmet Ali Alabora yürütmüştür. 2014-2017 arasında Oyuncular Sendikası'nın başkanı Meltem Cumbul'dur. Ekim 2024'teki 5. Olağan Genel Kurul'da Zuhal Olcay genel başkan seçildi.

"Temizlikten, hijyene, ısınmaya, yemeğe, kadar her şeyi dâhil edebiliriz çalışma koşullarına. Oyuncuların karavanlarının olması lazım yok, tuvalet yok. Belgrad ormanlarında çekimlerde ısınabilecekleri bir alan bile yoktur çoğu sette, denetleme yoktur. Birçok oyuncu özellikle kış döneminde çekilen dizilerde genellikle hastalanır, hijyen olmadığı için bağırsak enfeksiyonuna kadar bir sürü temizlikten kaynaklı hastalıklarla mücadele eder. Yine çok bekletme gibi bir durumu var yapımcıların. Örneğin, sizi sete çağırıyorlar, "şu saatte burada olacaksın", "çekimin var", 6 saat, 12 saat, 16 saat sürecek diyorlar. Sen gidiyorsun seni iki gün orada o kostümle beklettikleri de oluyor. Mesela Genel Başkanımız Meltem Cumbul'un hiçbir şekilde çekime alınmadan 52 saat sette bekletildiğini biliyoruz." (Age.)

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kampanyasına ek olarak sendikanın yürüttüğü diğer bir kampanya da Çocuk Oyuncular Kampanyası'dır. Sendika çocuk oyuncular için özel bir yasayı, çocuk oyuncuların yetişkinlerle aynı şartlarda çalışmamasını talep etmektedirler. İlgili kampanya Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile yürütülmektedir.

Kapitalist sistemin yasası gereği TV kanalları ve yapım şirketleri hep daha fazlasını kazanma hırsıyla, set işçilerini uzun süreler ve düzensiz düşük ücretlerle çalıştırmaları arsız kapitalist sömürünün kendisidir. Bu sömürü bir yandan dizi emekçilerinin sefaleti aynı zamanda yapım şirketlerinin ve kanalların zenginliğinin sebebidir. Sinema Emekçileri Sendikası ve Oyuncular Sendikası'nın çeşitli talepleri, örneğin dizi sürelerinin kısalması, 8 saat çalışma ve 4/a SGK'da sigortalı olmayı talep etmeleri haklıdır. Sendikaların yasaları harekete geçirerek bu talepleri elde etmeye çalışsalar da çalışma koşullarının özü değişmemekte; son sözü hâlâ kapitalist piyasanın kuralları söylemektedir. Diziler alanındaki emek sermaye arasındaki kavga devam edecektir. Bu kavgada emekçilerin yanındayız.

o dönemler bitti...". (Age.)

Benzer olmasa da sağcı solcuların söylemleri çokça yer verilir verilmesine de genel olarak solculardan yapılan alıntılar cımbızla usulüdür. Bağından koparılarak yapılan aktarmalardır. Örneğin; Nihal Atsız'ın bir şiirinden aktarılan "*Yufka yüreklilerle çetin yollar aşılmaz. Çünkü bu yol kutludur, gider Tanrı dağına..."* (Kurdun Türk'e yol gösterdiği dağın adı) buna mukabil Deniz Gezmiş'in adı anılarak ondan yapılan *"Eylem ciddi bir iştir arkadaşlar. Duygularınızı evde bırakacaksınız. Yoksa olmaz. Devrimci her şeyin önüne devrimi koyar!".*

İki söylemi birbirine yakıştırma çabaları nafiledir. Ama bu arada "solcuyu duygusuz gösterme, faşist birinin ırkçı söylemi ile yakınlaştırma" en basit deyim ile ayıptır.

Devrimci Harun ile Yaşar'ın diyaloğunu aktarıp bu kutuplar çatışmasının dizilerdeki yansımasını kapatalım:

"Harun: Biz çocukluk arkadaşıyız Yaşar. Bu duruma nasıl geldik?

Yaşar: Yanlış yerde duruyorsun! Hiç arkadaşlarının arasında senin gibi benim gibi yoksullukla büyümüş biri var mı? Var mı? Kime hizmet ettiğinin farkında mısın sen? Ekmeğini yediğin, suyunu içtiğin vatanına ihanet içindesin. Komünistlerle, Ruslarla iş birliğindesin.

Harun: Asıl sen kapitalizme hizmet ettiğini görmüyor musun? Amerikan emperyalizmine çanak tuttuğunun farkında değil misin? İçinden çıktığımız yoksullukla savaşmak için işçi sınıfının yanında yerimi aldım ben. Ama sen, sen Yaşar faşizmin kime yaradığını görmüyor musun? İyi düşün Yaşar, kime hizmet ettiğini iyi düşün..."

Dizinin devrimcilere verdiği mesaj "elinde taş olan

adamın tank ile baş edemeyeceğidir."

Ama bilinmesi gereken gerçek değişimden yana olanlar, bu düzenin yerine sosyalist bir devrimin yanlısı olanlar, bu devrimin halksız olmayacağının bilincindedirler. Geçmişten çıkarılan en önemli derslerimizden biri de budur.

Dizilerle devletin rolü ve gücü

Devletin gücünü, otoritesini ve devlet mekanizmalarının işleyişini gösteren diziler oldukça popüler oldu. Verilen temel mesaj; "Devlete kafa tutma! Cezalandırırız, biz güçlüyüz!" mesajıdır. Bu dizilerde aynı zamanda derin devletin kollarının ne kadar uzun olduğu da izleyene empoze edilir. Gizlenen ise devletin zenginlerin devleti olduğu ve yoksullar üzerindeki baskı aracı rolüdür. Fazla uzatmadan birkaç örnek vermek gerekirse;

"Kurtlar Vadisi": Aynı zamanda mafya dizisi kategorisinde de yer alan "Kurtlar Vadisi", 2003 yılında başlayan ve Türk televizyon tarihinin en popüler dizilerinden biri olan, aksiyon, mafya ve derin devlet temalarının iç içe geçtiği tek kişilik "kahramanların" nasıl Ramboluk yaptığını işleyen bir yapımdır. Başrolde Polat Alemdar karakteriyle Necati Şaşmaz yer alır. Dizi, Türk istihbaratı tarafından yetiştirilen Ali Candan adlı bir ajanın, yeraltı dünyasına sızmak için kimliğini değiştirerek Polat Alemdar adıyla mafyaya girişini ve oradaki yükselişini anlatır. Dizi senaryosuna uygun olarak Polat, mafya babası Süleyman Çakır ve diğer yeraltı figürleriyle tanışarak, derin devlet, uluslararası operasyonlar ve güç savaşlarının içinde bulur kendini. Kahraman ya, "külyutmaz" olur!

Sonradan dizinin birçok versiyonu çekilir.

"Kurtlar Vadisi — Terör" (2007): Yayınlandığı dönemde dizi, Türkiye'deki terör örgütleri**,** uyuşturucu trafiği**,** silah kaçakçılığı**,** PKK**,** derin devlet yapılanmaları ve ulusal güvenlik meselelerini çok açık ve sert biçimde işlediğinden, siyasi içerikleri nedeniyle birinci bölümden sonra yayından kaldırıldı. Yani devlet tarafından sakıncalı bulundu.

"Kurtlar Vadisi — Pusu" (2007-2016): Daha çok devlet, istihbarat ve uluslararası komplolara odaklandı. Özellikle Gladio**,** Ergenekon**,** Tapınakçılar**,** Küresel Sermaye gibi konular, dizinin ana eksenini oluşturdu. Galip gelen hep Polat Alemdar ve ekibiydi. Diziler içinde en uzun soluklu olanlardan: 300 bölüm sürdü. (En uzun süren diziler; Arka Sokaklar 600 bölüm üzeri, Bizimkiler 465 bölüm, Kaynanalar 900 üzeri bölüm sürmüştür.)

"Kurtlar Vadisi — Filistin" (2011- Film): Mavi Marmara baskını sonrası İsrail'e karşı bir intikam hikâyesini anlatıyor.

"Kurtlar Vadisi — Gladio" (2009- Film): Derin devletin içyüzüne ışık tutuyor.

"Kurtlar Vadisi — Vatan" (2017- Film): 15 Temmuz darbe girişimini konu alıyor.

"Teşkilat" (2021- devam ediyor): "Teşkilat", 2021 yılında yayınlanmaya başlayan ve Türkiye'nin Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) yaptığı operasyonlarına odaklanan bir aksiyon ve casusluk dizisidir. TRT 1'de yayınlanan dizi, Türkiye'nin "güvenliği" için çalışan, Türkiye'ye yönelik tehditleri ortadan kaldırmak için özel kurulan gizli bir istihbarat ekibinin operasyonlarını anlatıyor. Aksiyon ve politik gerilim sevenler için "itibardan tasarruf edilmemiş" bu yapım devam etmektedir. Bu diziden de anlaşılıyor ki, Türkiye'de resmi adıyla **"örtülü ödenek"** olarak adlandırılan, devletin kritik ihtiyaçları için ayrılmış, detayları **kamuya açıklanmayan** ve doğrudan **Cumhurbaşkanı'nın tasarrufuna bırakılan** özel fon bu ve benzeri işlerde de kullanılmaktadır. Çarçur edilen vergilerin bir bölümü bu işler için harcanmaktadır.

Yaratılan güçlü devlet, yıkılmaz devlet anlayışı tüm burjuva devletler için geçerlidir. Ne kadar güçlü görünürse görünsünler, gerçek halk hareketi karşısında un ufak olmaya mahkûmdurlar.

Tarihi diziler ve dönem dizileri

Özellikle de Osmanlıya, onun gücüne büyük imparatorluğuna öykünen diziler. Tabii araya izlenmesi için serpiştirilen aşk maceraları vs. işin çeşnisidir.

Özellikle "Muhteşem Yüzyıl"...

"Muhteşem Yüzyıl" (2011-2014): Başlangıcı ve ilk iki sezonu Star TV ve iki sezon da Show TV yayınlanmıştır. Dizi, Türk televizyon tarihinde yüksek bütçeli yapımlardan biri olarak öne çıkmıştır. Kostümler, set tasarımı ve görsel efektler oldukça etkileyicidir.

Osmanlı'nın en güçlü padişahlarından biri olan Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) hayatını ve Hürrem Sultan ile yaşadığı büyük aşkı anlatıyor. Haremde ve saraydaki entrikalar, savaşlar ve taht kavgaları ön plandadır. Osmanlı'da taht için kardeşin kardeşlerini nasıl boğdurduğuna da bu dizide yer verildi.

Dünya çapında 70'ten fazla ülkede yayınlandı. Toplamda 139 bölüm yayınlandı. Dizi hem yurt içinde hem yurt dışında büyük yankı uyandırdı.

Dizi, tarihi olayları dramatize ederek tarihsel olayları büyük ölçüde değiştirerek ve çarpıtarak geniş kitlelerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Dizide Osmanlı'nın siyasi, kültürel ve askerî yapısından çok, harem içi ilişkilerin ön plana çıkarılmasını "Osmanlı'yı pembe diziye çevirdiler!" şeklinde yorumlayanlar haklıdır.

"Bunca kudret, zenginlik, ihtişama rağmen, kimse kendini olduğundan büyük, dokunulmaz ya da vazgeçilmez sanmasın! Bu dünya Sultan Süleyman'a kalmadı!" deyişi bu diziye ne kadar da uymaktadır.

Bu dizinin başarısı üzerine devlet yapımı TRT'de yayınlanan birden fazla tarihi diziler piyasaya sürüldü.

"Payitaht — Abdülhamid" (2017-2021): Osmanlı'nın son güçlü padişahı olarak gösterilen II. Abdülhamid'in tahtta kaldığı dönemde (1876-1909) Os-

"Payitaht — Abdülhamid"

"Vatanım Sensin"

manlı'yı ayakta kalma mücadelesinin yanı sıra Batılı devletlerle diplomasi oyunlarını-casusluk ilişkilerini anlatıyor dizi.

Dizide Avrupa'da gelişmekte olan kapitalizmin izleri II. Abdülhamid'in modernleşme çalışmaları olarak sunulur. Aynı zamanda Filistin meselesi ve Osmanlı'nın son dönemi, borçlar... belirli oranda işlenmesinin yanı sıra bolca dramatik kurgular da mevcut. Özellikle Avrupalı devletlerin istihbaratları ve ajanlarının taht oyunlarına da yer verilmiştir. Osmanlı hayranı mevcut iktidar atalarının peşinde gittiklerini her vesile ile dile getirmelerinin yanı sıra kültürel alanda da bunu baki kılma çabalarındalar.

"Vatanım Sensin" (2016-2018): Tarihi dizilere bir örnekte kemalist ideolojinin etkisindeki "Vatanım Sensin" dizisidir. Osmanlı yıkıntıları üzerinde kurulan T.C.'nin kuruluş hikâyesidir. "Kurtuluş Savaşı" dönemini anlatırken, yaratılan sahnelerle Yunan askerlerinin tek tip "kötü" olarak gösterilmesi T.C kuruluşundan beri devam eden Yunan düşmanlığının körüklenmesidir. Diğer tarihi dizilerde olduğu gibi bu dizide de tarihi olaylar değiştirilerek, tarih çarpıtmaları yapılmaktadır.

Bu dizide de tarihi olayları dramatik bir kurgu içinde ele alırken, "Kurtuluş Savaşı'nı" duygusallaştırarak, savaş döneminde yaşanan zorlukları günümüze taşıyarak milliyetçi, kemalist duyguları sömürmektedir.

Tarihi dizilerin ortak bir özelliği de hem tarih çarpıtma hem de "tarih anlatımı" içinde geçmişi yâd ederek izleyicileri ümmetçi-milliyetçi duygularla besleme, milliyetçi ve dini duyguları sömürmedir.

Bu dizilerdeki bir diğer amaç da —dizilerin uluslararası alanda yayınlaşması/ilgi görmesi oranında— kültür emperyalizmine katkı sunmaktır.

Dizilerde savaş, şiddet, mafya çatışmaları

Şiddetin her türlüsünün öne çıktığı, gırla gittiği dizilere örnek olarak ilk akla gelenlerden **"Kurtlar Vadisi"** (2003-2005), "**Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz"** (2015-2021), "**Çukur"** (2017-2021) isimlerini verebiliriz.

Şiddetin bol olduğu bu tür dizilerde "yaşamak ya da ölmek" arasındaki seçim dışında başka alternatifler sunulmaz. Şiddetin her türüne rastlarsınız: Fiziksel şiddet; tokat, yumruk, silahlı saldırı, işkence... vb. vd. gırla gider. Manevi/psikolojik şiddet; aşağılama, tehdit, entrika, manipülasyon... gibi şiddet türleri özellikle aile içi ilişkilerde ve aşk üçgenlerinde sıkça uygulanır, yan ürün olarak izleyiciye sunulur. Cinsel şiddet ve tacize gelince doğrudan gösterilmese de ima veya karakterlerin diyalogları üzerinden işlenir. Toplumsal şiddete gelince kadınların susturulması, sınıfsal baskı daha çok devlet gücüyle gösterilir. Devlet güçlerinin şiddetinin öne çıktığı dizilere örnek olarak savaş/tarihsel diziler örnek verilebilir.

Şiddet unsurunun **dramatik etkisi** dizilerin reytingini artırma amacıyla sıkça kullanılmaktadır. Türkiye'nin toplumsal yapısında şiddetin önemli yer edinmiş olması yer yer, dizilerde bunun "*gerçekçi*" bir unsur olarak gösterilmesi istismarını kolaylaştırıyor.

Popüler kültür etkisine gelince; mafya, çete, intikam temalı ("Deha", "Kurtlar Vadisi", "Ezel", "Çukur") dizilerde şiddet bir güç göstergesi ve karizmatik karakter unsuru olarak izletilir. İzleyiciler arasında kendini bu dizilerdeki "kahramanlara" / karakterlere uydurma çabalarının yaygın olduğu, bu tür dizilerin bu durumu beslediği olgudur.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), şiddet içeren sahneler nedeniyle zaman zaman dizilere para cezası yanı sıra yayın durdurma cezası verse bile işe yaramıyor.

Sonuçta şiddetin bol olduğu dizileri tamamlayan unsurların biri de uyuşturucu tacirliğidir.

● ● ● ●

Diziler üzerinden yürüyen kültür çatışması sürecektir. Taraflar arasındaki bu kavga kültürel egemenliği ele geçirme kavgasıdır. Biz bu kavgada taraf değiliz. Biz her türlü ırkçı-milliyetçi-din eksenli dizi kültürüne karşıyız.

Mayıs 2025 ■

ANTİ-FAŞİST VE SOSYALİST MÜCADELEDEN KADINLAR

Elli Pappa

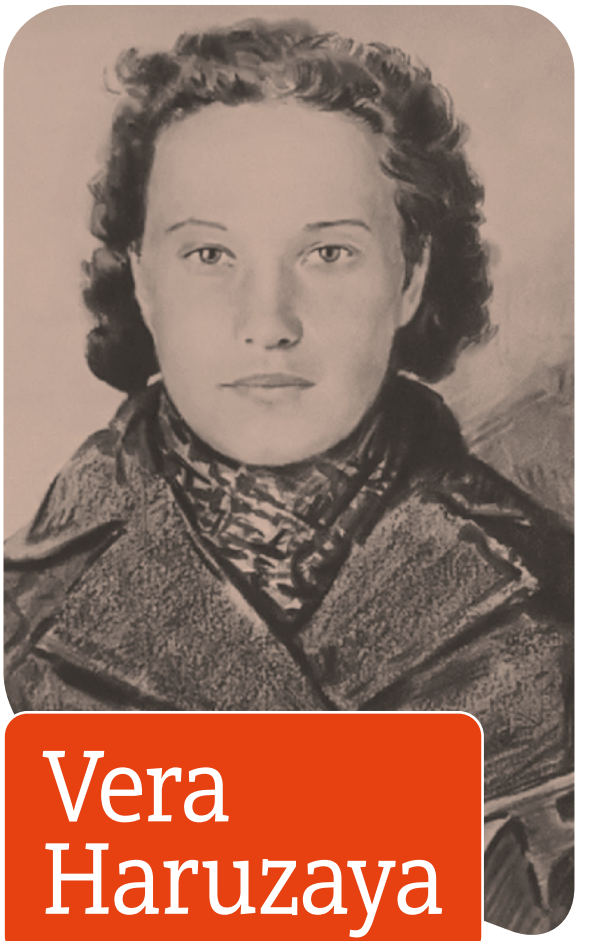

Vera Haruzaya

MEHMET DESDE

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinin 80. yıldönümünde, savaşın sonuçları üzerine çokça tartışılmakta, yazılıp çizilmektedir. Emperyalist burjuvazi, tarihi çarpıtarak kendi çıkarlarına uygun olarak bir tarih yazmaktadır. Nazi işgaline karşı direnişte yer alan kadınlar, destanlar yazdılar. Sayıları bir milyona yaklaşan Sovyet kadınları, Nazi Almanya'sına karşı erkek yoldaşları ile birlikte ön saflarda çarpıştılar. Sosyalist anavatanın savunulması savaşında, onlar yalnızca cephe gerisinde kalmadılar. Keskin nişancı oldular, köprüler uçurdular, iz sürdüler, Nazi sürülerine kurşun sıktılar. Topraklarına, sosyalist vatanlarına ve çocuklarına vahşice saldıran Nazileri yok ettiler.

Sovyet kadınları, erkek yoldaşları ile birlikte ölümüne tarihsel bir zafer kazandı. Sosyalist anavatanın savunulması savaşında 27 milyon Sovyet vatandaşı yaşamını yitirdi. Nazi sürülerine karşı verilen anayurt savaşında, gösterilen kahramanlıklar, ölümüne yürütülen bir savaş, romanlara, filmlere konu oldu. Bu kahramanlık, sosyalist bilincin, sosyalist anayurdu koruma, tarihte bir ilk olan proleter devlete karşı can pahasına bir bağlılık idi.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin 80. yıldönümünde, Nazilerin zulmüne maruz kalan, temerküz kamplarında kalan insanların öykülerini yazıyorum. Dergimizin bu sayısında da Elli Pappa ve Vera Haruzaya'nın yaşamını, yürüttükleri mücadeleye değinmek istiyorum. [*]

Elli Pappa

Yunanistan'da anti-faşist direnişin ön saflarında yer alan ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Yunan iç savaşındaki faaliyetleri nedeniyle dünya çapında tanınan bir isim Elli Pappa. Genç yaşında Yunanistan Komünist Partisi'ne (KKE) üye oldu, Yunanistan'ın Nazi Almanya'sı, İtalya Krallığı ve o dönemki müttefikleri olan Bulgaristan tarafından işgal edilmesi üzerine direnişlerin örgütlenmesinde önemli faaliyetlerde bulundu. Yunan İç Savaşı'nda ki direniş yıllarında makaleler yazmaya da devam etti. Aralık 1950'de tutuklanıncaya kadar Yunanistan'da sosyalizm uğruna yürüttüğü mücadeleye devam etti. Tutuklandıktan sonra da hem yazılarıyla hem de görüşleriyle, demir parmaklıklar ardında mücadelesini sürdürdü.

Elli Pappa'nın yürüttüğü mücadeleyi daha iyi anlamak için dönemin kimi gelişmelerini hatırlatmakta fayda var.

15 Mayıs 1919'da savaş galipleri içinde yer alan Yunanistan, Antant devletleriyle yapılan anlaşmalara uygun olarak İzmir'i işgal etti. 30 Ocak 1923'te Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Yunanistan hükümeti arasında Lozan'da "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" imzalandı. Mübadele Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra Türkiye'ye gelen Türk/Müslümanların ve Yunanistan'a giden Rum Ortodoksların sayısı konusunda araştırmacılar farklı rakamlar vermektedir. 1923-1926 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye taşınanların sayısının 355 bin ile 500 bin kişi arasında olduğu tahmin edilmektedir. 1928'de Yunanistan'da yapılan genel nüfus sayımında göre; göçmen olarak kaydedilenlerin sayısı 1 milyon 221 849 kişidir. Bu kişilerin 117 bin 633'ü Bulgaristan ve Kafkasya'dan göç etmiştir. Bulgaristan ve Kafkasya'dan göç edenler düşüldüğünde 1 milyon 104 bin 216 rakamı ortaya çıkmaktadır. Bu kişilerin Türkiye'den göç ettiği anlaşılıyor. (Bkz.: "100. Yılında Mübadele", Mehmet Söylemez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ocak 2023, İstanbul)

Ekim 1940'da, Mussoloni İtalya'sı Yunanistan'a saldırdı. 6 Nisan 1941'de Nazi Almanya'sı Yugoslavya ve Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a saldırdı. 23 Nisan'da Atina düştü. 1941 yılı Haziran ayının ilk günlerinde Yunanistan'ın tümü Alman, İtalyan ve Bulgarların üçlü işgali altındaydı.

Yunan iç savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve öncesinde gerçekleşen bir dizi emperyalist müdahalenin ve halk hareketindeki gelişmelerin bir sonucuydu. İtalyan faşist rejimi 1940'ta Yunanistan'ı işgal ettiğinde, Yunanlı komünistler ve ilericilerin binlercesi zindanlara atılmıştı. Yunanistan Komünist Partisi (KKE) yasaklanmış bir parti olarak son derece ağır şartlarda faaliyet gösteriyordu. Yunanlı ilericiler işgale karşı direnişi örgütlemek için Temmuz 1941'de bir Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM) kurdular. EAM'ın askeri kanadı ELAS (Ulusal Halk Kurtuluş Ordusu) ve gençlik örgütü EPON kuruldu. Bu üç örgüt Nazi işgaline karşı mücadele yürüttü. Nisan 1944'te Yunanistan'ın %90'ını kurtarılmıştı.

Elli Pappa, Evangelos Pappa ve Marianthi Papadopoulou'nun beşinci çocuğu olarak 1920'de Smyrna'da (İzmir) yaşama gözlerini açtı. Beş çocuğun en küçüğü idi. Elli Pappa da, ailesi ile birlikte Yunanistan'a zorunlu olarak göç ettirilenler arasında yer aldı. Antik çağlardan beri Türkiye'de yaşayan Rumlar kovuldu; çoğu Yunanistan'a kaçtı. Pire'de mültecilerin yaşadığı bir gecekondu mahallesine yerleşen Pappa ailesi de buna dâhildi. Aile daha sonra da Atina'ya taşındı. Kokkinia Lisesi'ndeki öğrencilik günlerinden itibaren Metaksas'ın diktatörlüğüne karşı bir grup içinde örgütlendi. Önce Felsefe Fakültesi'nde, ardından Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okudu, ancak işgal nedeniyle eğitimini tamamlayamadı ve gazeteci olarak çalıştı. İşgal sırasında EAM üyesi olarak ulusal direnişte yer aldı ve aynı dönemde KKE'ye de üye oldu. KKE'nin illegal örgütlenmesinde Nikos Plumbidis ile 1949'a kadar Rizospastis gazetesinde çalıştı. Haziran 1950'den itibaren eşi Nikos Beloyannis ile çalışmaya başladı.

Yunan İç Savaşı'nda Ulusal Kurtuluş Cephesi mensubu olarak komünist gruplara destek verdi. Hem eşi hem de yoldaşı olan Nikos Beloyannis ile birlikte politik faaliyetlerinden ötürü Aralık 1950'de tutuklandı. Kasım 1951'de ilk duruşmalarına kadar hücre hapsinde tutuldular. Oğulları Nikos bu süreçte Ağustos 1951'de hapishanede dünyaya geldi. Elli Pappa, önce gizli polis Asfalia tarafından, ardından da Atina'daki Averoff cezaevinde tutuldu. Kendisi, Beloyannis ve diğer 93 sanık hakkında "devlet karşıtı faaliyetler" ve Sovyetler Birliği için casusluk suçlamasıyla açılan dava, uluslararası protestolar eşliğinde Ekim 1951'de başladı. Hem bu davada hem de bir sonraki davada delil yetersizliğine rağmen idama mahkûm edildi. Eşi Beloyannis, idama götürülmeden önce, pencereden Pappa'yı görmek ve vedalaşmak için hücresinin önünden geçti. O'na son sözleri şunlar oldu: "Çocuğumuz için ve intikam için yaşamalısın..." Beloyannis, Ilias Argyriadis, Nikos Kaloumenos ve Dimitris Batsis hakkındaki hüküm 30 Mart 1952 günü erken saatlerde Goudi'deki askeri alanda gizlice infaz edildi.

Pappa'yı idam etmediler çünkü hapishanede doğan oğlu, o sırada 7 aylıktı. General Nikolaos Plastiras diktatörü, yedi aylık bebek bir çocuğun annesini idam etmeye cesaret edemedi. Pappa'nın idam cezası ömür boyu hapse çevrildi. Elli Pappa, 1964 yılbaşı günü hapisten çıktı. 1965'ten itibaren Demokratik Değişim gazetesinde köşe yazarlığı ve yayın kurulu üyeliği yaptı.

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da albaylar askeri darbe yaptı. Darbe sonrasında askeri diktatörlük öncelikli olarak sosyalistlere yönelik sert önlemler alma yoluna girişti. Geniş çaplı siyasal tutuklamalara gidilerek katı bir sansür konuldu ve ülkede anayasal haklar askıya alındı. Pappa yeniden tutuklanarak Papazlık adasına sürüldü. Ancak ağır hastalığı nede-

niyle Temmuz 1968'de tekrar serbest bırakıldı.

Komünist kimliği nedeniyle uğradığı kovuşturmalar sonrasında 1960'lı yılların sonunda Sovyetler Birliği hükümeti Pappa'ya oğluyla birlikte sığınma teklif etti. Ancak Elli Pappa, Varşova Paktı'nın 1968'de Çekoslovakya müdahalesine karşı olması nedeniyle teklifi reddetti.

1990'da kadar "Etnos", "Makedonya" gazetelerinde ve "Kadın" dergisinde profesyonel gazeteci olarak çalıştı. Ölümüne kadar kendini yazarlığa adadı ve pek çok eser kalem aldı.

13 yıl hapis yattığı süre boyunca kız kardeşi Dido'nun gözetiminde büyüyen oğlu için onun yaşına uygun kitaplar yazıldı. Elli Pappa'nın oğlu için ürettiği,

Elli Pappa ve oğlu Nikos

kendisi tarafından yazılan ve uyarlanan ayrıntılı olarak boyanmış ve elle ciltlenmiş kitaplar mevcuttur. Önemli eserlerin arasında sayılan siyaset teorisi üzerine yazdığı "Karl Marx'ın Kapital'indeki Eski Yunan Filozofları" adlı kitapta antik Yunan felsefi metinlerini Karl Marx tarafından yazılan Kapital eserindeki kullanımlarını inceledi. Bu kitap 1983'te yayınlandı. Elli Pappa 27 Ekim 2009'da 89 yaşında yaşama gözlerini yumdu. Naaşı eşi ve yoldaşı olan Nikos Beloyannis'in yanına gömüldü.

Pappa, Yunan direnişine ve sosyalizm mücadelesine ismini altın harflerle yazdıran isimlerdendir. Pappa'nın hayatı dünya sosyalizm mücadelesi ve kadın direnişi konularında yaptıklarıyla her zaman anılacaktır.

Eserleri

Zamanımızda Platon, Rus Devriminde Mit ve İdeoloji, Bir Yolculuğun Tanıklığı, Bilgelik Kedisinin Hayatı Ve Eserleri, Direniş Basınından Sayfalar, Nikos Kitsikis – Bilim Adamı, İnsan, Politikacı, Lenin Sansürsüz Ve Mozoleden Çıktı, Minyatürler – Cezaevinden Kitaplar, Hades'e Doğru İnişim, Özgürlük Teması Üzerine Bir İnceleme, Oğluma Mektuplar, 1871 Komünü, Yüzyılıma Elveda, Machiavelli veya Marx, Bilgelik Kedisi'nin Hayatı ve Eserleri.

YENİ BİR TOPLUM YARATMAYA ADANMIŞ BİR YAŞAM:

Vera Haruzaya

Vera Haruzaya, Beyaz Rusya ve Sovyetler Birliği tarihinde, komünizm mücadelesinde önemli başarılar kazandı. O, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasında ve Polonya'da kimi faaliyetler yürüttü.

İlk yıllar ve sosyalizm uğruna mücadele

Vera Haruzaya, 27 Eylül 1903'te Beyaz Rusya'ya bağlı Babruysk şehrinde işçi bir ailenin çocuğu olarak yaşama gözlerini açtı. Babası, 1908 yılına kadar Çarlık İmparatorluğu'nda bir polis olarak görev yapıyordu. Daha sonra polislikten atıldı. Birkaç yıl işsiz kaldıktan sonra bataklık kurutma işinde ustabaşı olarak çalışmaya başladı. Vera Haruzaya, önce lisede de sonra Mazyr şehrinde eğitimine devam etti. 1919'da mezun oldu. Henüz 16 yaşındayken tarım işçiliği ve köy öğretmenliği yapmaya başladı.

İç savaş döneminde Kızıl Ordu'ya gönüllü olarak katıldı ve genç yaşında beyaz orduya karşı savaştı. 1920'de Komsomol üyesi, (Komsomol, Genç Komünistler Birliği'nin kısaltmasıdır. Tam adı Leninist Genç Komünistler Birliği'dir.) 1921'de ise Bolşevik Parti üyesi oldu.

18 Mart 1921'de, İkinci Polonya Cumhuriyeti, Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyeti ve Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti arasında Riga Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla birlikte Polonya-Sovyet savaşı sonra erdi ve Babruysk şehri Beyaz Rusya'ya verildi.

Vera Haruzaya, iç savaşın sona ermesinden sonra Beyaz Rusya'da Komsomol örgütünde çalıştı. 1922-23 yılları arasında Beyaz Rusya'nın başkenti Minsk'te parti okulunda eğitimlerine devam etti. Eğitiminin yanı sıra Çiftçi Gazetesinin editörlüğünü de yaptı. O, aynı zamanda bir siyasi komiser yani orduyu halk kontrolü altına tutmak ve bürokrasiye karşı mücadele etmek adına denetleyen sivil görevliler arasındaydı. 1923'te kendisi gibi bir komünist olan Stanislav Mertens ile evlendi. Haruzaya, Komintern önderliğinde Polonya'nın sosyalizm karşıtı hükümetine karşı sürdürülen kampanyada aktif olarak yer aldı.

Şubat 1924'te sınırı geçerek o dönem Polonya'nın doğu sınırlarına dâhil olan bölgeye gitti ve buralarda Bolşevizm için siyasi ve örgütsel çalışmalar yürüttü. Polonya'nın doğu bölgesine dâhil olan bölgeler, Batı Beyaz Rusya olarak anılıyordu ve Beyaz Rusyalılar nüfus olarak çoğunluğu oluşturuyordu. Bu bölgeler daha sonra

Beyaz Rusya Sovyeti'ne katıldı.

15 Eylül 1925'te Bialystok'ta, siyasi faaliyetleri nedeniyle Polonya hükümeti tarafından tutuklandı ve 8 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Vera Haruzaya, savunmasında şunları söyledi: *"Partimiz gerçek anlamda zor yeraltı koşullarında doğmuştur ve varlığını sürdürmektedir. Ama asıl soru şu: Onu yer altına kim sürdü? Tek bir cevap var: Burjuvazinin ve toprak sahiplerinin hükümeti. Batı Belarus işçi ve köylülerine, Sovyet Rusya'da yaşayan kan kardeşlerimizin sosyalizmi inşa ettiğini ve kapitalizme karşı mücadelede bize başarılar dilediğini anlatıyoruz. Bizi Polonya'nın doğru topraklarını koparıp Sovyet*

Rusya'ya ilhak ettirmekle suçluyorsunuz. Şunu belirtmek isterim ki; bu talep henüz partimizin programında yer almıyor. Ama komünistler her milletin kendi kaderini tayin hakkını, hatta ayrılma hakkını her zaman savunmuşlardır ve savunacaklardır." ("Sovyet Yolculuğu" belgeselinden)

Vera Haruzaya, 26 Nisan 1926'da hapishaneden annesine yazdığı mektupta şunları yazdı: *"Hayır anneciğim, ben hâlâ 1920-1921'de, yani birlikte yaşadığımız yıllardaki kadar neşeliyim. Sonuçta beni neyin beklediğini çok iyi biliyordum ve bu beni bir an bile durdurmadı, hatta düşündürmedi bile. Haklılığıma olan güçlü inancım ve daha iyi bir geleceğe olan umudumla, hapishane bile hapishane değildir."* (Aynı yerden)

Vera Haruzaya'nın yargılaması 10-17 Ocak 1927'de başladı. Haruzaya ve diğer tutuklu yoldaşları, mahkeme salonunda enternasyonal marşını okudu. Brest şehrindeki işçiler de, mahkeme salonu dışında gösteriler düzenleyerek kendilerine destek verdiler. Vera Haruzaya, Sovyetler Birliği'nde 1930'da kızıl bayrak nişanına aday gösterildiğinde, kadınlar hapishanesinde bir hücredeydi.

1931yılında hapishaneden gönderdiği mesajlar, **"Sovyetler Birliği'nde Özgürlüğe Mektuplar"** adıyla bir kitap hâlinde yayınlandı. Kitaba konu olan mesajlardan biri şöyle: *"Sana yazıyorum ve göğsüm ölçülemez bir acıyla, büyük bir sevinçle dolup taşıyor. Gözyaşlarımı zor tutuyorum. Uzak, unutulmaz görüntüler birbiri ardına gözümün önünden geçiyor. Komsomol hücresi, komünizmin alfabesi, ilk kulüpler, öğrenme, güçlenerek büyüme. Komsomol, Komsomol! Beş değil, on beş, elli yıl bile, bu anıları hafızamdan koparıp atmaya, Komsomol'un beni Bolşevik yaptığını, beni yetiştirdiğini, beni terbiye ettiğini, bana yalnızca savaşmayı değil, devrimi her şeyden, hayattan daha çok sevmeyi öğrettiğini unutturmaya güç yetiremez."* (Aynı yerden)

Sovyetler Birliği'ne dönüş

1932'de Sovyetler Birliği ile Polonya arasında siyasi tutukluların değişimine ilişkin devletlerarası bir anlaşma yapıldı. Vera Haruzaya, Sovyet karşıtı bir Polonyalı rahiple takas edildi. Komsomol üyesi gençler onu büyük bir coşkuyla karşıladı. Vera Haruzaya, Beyaz Rusya Komünist Partisi için makaleler, çağrılar ve broşürler yazdı. Nadejda Krupskaya, 9 Ağustos 1932'de Pravda'da Haruzaya'yı gerçek bir devrimci örnek olarak nitelendiren bir makale yazdı.

Zor yıllar

Sovyetler Birliği'nde 1930'lu yıllarda parti içerisinde ideolojik mücadele giderek keskinleşiyordu. 1934'te Sergey Kirov troçkistler tarafından öldürüldü. Vera Haruzaya'nın Polonya polisiyle çalıştığına dair iddialar öne sürüldü. Onun Beyaz Rusya Ulusal Merkezi adlı karşı devrimci bir örgüte üye olma suçundan yargılanan pek çok akrabası vardı. Bu da onu çok daha şüpheli bir duruma sokuyordu. 1935'te Vera Haruzaya hakkında, Polonya'da çalıştığı ve tutuklandığı dönemde, gizli kalması ve söylememesi gereken bilgileri açıkça ifşa ettiği yazıldı. Sorgusunda, Sovyetler Birliği'nden geldiğini ve Sovyet yurttaşı olduğunu kabul ettiğini, partide yaptığı işi açıkladığını, gizli çalışan başka bir parti üyesini deşifre ettiğini ve bazı parti evlerini de ifşa ettiği iddiaları öne sürüldü.

Vera Haruzaya, 1930'da Polonya'da hapisteyken kendisine verilen kızıl bayrak emek nişanını

kendisine yöneltilen suçlamalar nedeniyle 1935'te iade etmek zorunda kaldı. Ardından Balkaş Maden ve Metalurji fabrikasının kuruluşuna katkı sağlamak için Kazakistan'a gönderildi. Balkaş'da Şehir Komitesinin Eğitmen Bölümü Başkanlığı ve Uluslararası Kızıl Yardım Örgütünün şehir örgütlenme bürosu başkanlığı görevini yürüttü. Balkaş'da Sergey Kornilov ile ikinci evliliğini yaptı. Ekim 1936'da kızları Anna dünyaya geldi. Bu süreçte Vera Haruzaya'nın ayrıldığı ilk eşi Polonya Komünist Partisi üyesi Stanislav Mertens, 1937'de Sovyet karşıtı bir örgüte üye olması nedeniyle ölüme mahkûm edildi.

Vera Haruzaya, Polonya'da çalıştığı dönemde casusluk yaptığı iddiasıyla Kazakistan'da tutuklandı ve Minsk'e nakledilerek iki yıl burada hapis yattı. Ancak yapılan yargılamada beraat etti. 15 Ağustos 1939'da serbest bırakıldı. Partiye yeniden alındı.

İkinci Dünya Savaşı ve ölümü

Sovyet hükümeti, Nazilerin saldırısına karşı bir "Doğu Cephesi" oluşturmak istiyordu. Amaç, Belorusya ve Ukrayna ülkelerinin batı sınırında bir savunma hattı çekmek ve bu şekilde Nazi birliklerinin Doğu'ya doğru engelle karşılaşmaksızın ilerlemesine karşı bir barikat oluşturmaktı. Bu amaçla, baronların Polonya'sı tarafından 1920'de ilhak edilen Batı Belorusya ve Batı Ukrayna'yı yeniden Sovyet Belarusya'sı ve Sovyet Ukrayna'sı ile birleştirmek ve Sovyet birliklerini buralara yerleştirmek, zorunlu idi. 17 Eylül 1939'da, Sovyet birlikleri, savaş öncesi Polonya-Sovyet sınırını aşarak Batı Belorusya ve Batı Ukrayna'yı işgal ettiler. Ukrayna ve Belorusya bölgelerinin batı sınırı boyunca savunma mevzilerinin inşasına başladılar. Kızıl Ordu'nun Polonya'ya girişi ile birlikte Batı Belarus toprakları Belarus Sovyeti'ne dâhil edildi.

Vera Haruzaya, Tsyelyakhany ve Pinsk şehirlerinde parti çalışması yürüttü. Nazilerin Sovyetler Birliği'ne saldırmasının ertesinde Vera Haruzaya hamileyken eşi ile birlikte Partizan müfrezesine katıldı. Eşi Sergey Kornilov çatışmada yaralandı ve yaşamını yitirdi. Haruzaya, Ağustos 1941'de cepheden Penza gelerek oğlunu dünyaya getirdi. Oğluna çatışmada ölen eşinin ismi olan Sergey ismini verdi. 1942 yılında Moskova'da Parti Merkez Komitesi üyeliği görevini yürüttü. Eylül 1942'de çocuklarını kız kardeşine bırakarak 17 kişilik bir Partizan grubun başında Vitebsk'teki direnişi güçlendirme göreviyle bu şehre gönderildi. Bu dönemde Anna Sergeyevna Kornilova adını kullanıyordu. Vera Haruzaya, çocuklarının isimlerini ve ölen eşinin soyadını takma adı olarak kullanıyordu. Yaşamının son zamanlarını faşizmle mücadele içinde geçirdi. Kasım 1942'de Naziler tarafından tutuklandı ve ardından 3 hafta süren yoğun işkenceler sonrasında kurşuna dizildi.

Sonuç

Tek başına Komsomol Örgütü (Komünist Gençlik Örgütü), 200 bini Komsomol üyesi olmak üzere 500 bin kadın askeri cepheye gönderdi. Kızıl Ordu'ya katılanların %70'i bizzat cephede savaştı. Sosyalizmin anavatanını savunmak üzere 800 bin kadın yurt savunmasına katıldı. Partizan hareketi tüm Sovyetler Birliği topraklarında faaliyet yürütüyordu. Yalnız Beyaz Rusya'da partizan kolunda savaşan 60 bin Sovyet kadını vardı. Her dört Beyaz Rus'tan biri Naziler tarafından yakılarak, işkence edilerek öldürüldü.

İnsanların savaş anıları ve savaşla ilgili düşünceleri erkeklere özgüdür. Çünkü genelde cephede savaşan erkeklerdir. Ancak sosyalist anavatan savunmasına katılan Sovyet kadınları, Nazilere unutamayacakları dersler verdi. Tarihte hiçbir savaşa bu kadar çok sayıda kadın katılmadı. Geçmişten bilinen kadın asker Nadejda Durova ve partizan Vasilisa Kosina gibi yalnızca birkaç efsane isimdir. Ekim Devrimi ertesinde süren iç savaşta, kadınlar Kızıl Ordu'da genellikle hemşire ve doktor olarak yer aldılar. Büyük Yurtseverlik Savaşında, Sovyet kadınları Nazilere karşı vatanını savunmak için savaşa kitlesel olarak katıldılar ve ön saflarda çarpıştılar.

30 Nisan 1945'te, Berlin İmparatorluk Meclisi'ne (Reichstag) ulaşan Kızıl Ordu askerleri, zemin kat pencerelerine kızıl bayrakları astı. Aynı gün Reichstag'ın üst katları da ele geçirildi. Ancak bodrum kata sığınan Naziler bir süre daha direnmeye devam etti. Nazilerin son çırpınışlarına rağmen 1 Mayıs 1945'te Reichstag'ın üzerinde kızıl bayrak dalgalanmaya başladı. Kızıl bayrağı göndere çekmek için iki Kızıl Ordu askeri, Çavuş Mihail Yegorov ve Çavuş Meliton Kantariya görevlendirilmişti. Reicshstag'ı savunan Naziler 2 Mayıs gecesi teslim oldular. Berlin savaşında, Kızıl Ordu'nun 80 bin askeri yaşamını yitirdi. 270 bin asker de yaralandı. Nazilerin kayıpları ise 400 bin ölü ve 380 bin esir olarak kayıtlara geçti.

Elli Pappa, Yunanistan'da Nazilere karşı yürütülen anti-faşist mücadele içerisinde yer aldı. Vera Haruzaya ise Nazi Almanya'sına karşı yürütülen direniş savaşında yaşamını yitirdi. Nazi Almanya'sına karşı kazanılan zaferde bedeller ödendi, acılar yaşandı. Nazilere karşı yürütülen savaşta, kadınlar bu savaş içerisinde yer almasaydı, Nazi Almanya'sı yenilemez ve Nazi sürüleri Berlin'e kadar kovalanamazdı. Onların mücadeleleri, sosyalizme olan bağlılıkları bize örnek olmalıdır, olacaktır.

30 Nisan 2025 ■

[*] Bu yazı "Sovyet Yolculuğu" belgeselinden yararlanılarak yazıldı.

Gözyaşına Dokunduğun Yerdeyim

REYHAN CANER AHMADİ

İnsan bazen ne kadar güçlü görünse de içinde taşıdığı kırılganlığı kimse bilmez. Uzaklarda yaşayan biri için bu daha da derindir. Gidilen her yeni şehir, her yabancı yüz, bir parça daha eksiltir içindeki "ev" hissini. Ev... dört duvar değil artık. Kokusu anneden kalan bir kazakta, sesi çocuklukta duyulan bir ninnide, tadı sabah kahvaltısındaki kızarmış ekmekte gizlidir.

Yıllar geçtikçe, insan alışıyor sanıyor kendini. Kalabalıklara, yabancı dillere, yalnız uyanılan sabahlara... Ama bir gün, durup dururken olur her şey. Belki bir şarkı çalar, belki rüzgâr eski bir mevsimi getirir. Belki sadece gökyüzüne bakarsın ve farkında olmadan gözlerinden bir damla düşer.

İşte o damla, her şeydir.

Sessizce taşıdığın özlemin, bastırdığın korkuların, güçlü görünmeye çalışırken, unuttuğun o küçük "sen"in bir çığlığıdır. Gözyaşına dokunduğunda, zaman sanki geri sarar. Artık yalnız değilsindir. Çünkü bir yerlerden, sanki kalbinin derinliklerinden biri sana seslenir:

"Gözyaşına dokunduğun yerdeyim."

Bu cümle, bir teselli değil; bir bağdır. Mesafenin koparamadığı, zamanın silemediği, uzaklığın erişemediği bir bağ. Bir annenin içinden geçen dua gibi. Bir dostun sarılmadan da yanında olduğunu hissettiren bakışı gibi. Çünkü bazı sevgiler sadece fiziksel yakınlıkla açıklanamaz. Bazı sevgiler, insanın yüreğinde yankı bulur.

Yalnız kaldığını sandığın anlarda, seni sen yapan şey budur aslında. Gözyaşın ve ona dokunduğun an. O dokunuşla birlikte hatırlarsın: Nerede olursan ol, ne kadar uzaklaşırsan uzaklaş, sevginin izi hep sende kalır. İçinde bir yer, hâlâ oradadır.

Belki de bu yüzden, gözyaşına dokunduğunda bir sıcaklık hissedersin.

Çünkü o gözyaşı, ait olduğun yere çıkan bir yoldur.

Ve o yolun her taşında şu fısıltı vardır:

"Gözyaşına dokunduğun yerdeyim."

Ve bu fısıltı öyle tanıdıktır ki, insanın içini acıtmaz, aksine sarar. Sessizliğin içinde yankılanır bazen, gece yarısı uykudan uyanmışken, telefonuna sarıldığında... Ama bilirsin, kimseyi aramayacaksın. Çünkü arayacağın yer artık bir numarada değil, kalbinin içinde bir boşlukta. Bir zamanlar başını dayadığın omuzda. Belki de yıllar önce son kez tuttuğun bir elde.

Evinden, ailenden, geçmişinden uzak yaşamak sadece coğrafi bir ayrılık değildir. Asıl uzaklık, o küçük anlarda kendini gösterir: Mis gibi pişen bir pilavın kokusunu tanıdığında, bir market rafında çocukluğundaki bir ürünü gördüğünde ya da yabancı bir kalabalıkta aniden tanıdık bir kelime duyduğunda... İşte o an, gözlerin buğulanır. Kalbinin ucunda bir şey titrer. Bir yanın gülümser, diğer yanın ağlar gibi.

Çünkü uzak olmak sadece orada olmamak değildir.

Uzak olmak, artık bazı şeylere sadece hatıralardan ulaşabilmektir.

Ve insan, en çok o anlarda gözyaşına dokunur. Farkında bile olmadan.

Belki hiç ağladığını göstermemişsindir kimseye. Belki yıllardır "ben iyiyim" demeyi alışkanlık hâline getirmişsindir. Ama ne olursa olsun, kalbinin derininde o damlaya dokunduğunda, bir ses hep aynı şeyi söyler:

"Gözyaşına dokunduğun yerdeyim."

Ve bu, bir cümleden fazlasıdır.

Bu; seni hayatta tutan bağdır.

Unutmadığını, unutulmadığını, hâlâ bir yerlerde senin için çarpan kalpler olduğunu hatırlatan bir yankıdır.

İnsan ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın, sevgi hep bir yolunu bulur.

Kimi zaman bir fotoğrafta, kimi zaman bir eski tişörtte, kimi zaman da gözyaşının ucundaki sessiz bir hatırlayışta...

Ve o zaman anlarsın:

Gerçek bağlar ne kilometre tanır, ne zaman.

Çünkü onlar hep oradadır.

Gözyaşına dokunduğun yerde. ■

ŞİİR VE YAŞAM ÇİLEHANESİ'NDEN — III

SUSUZ BERBER

MURAT KOÇAK

Berber günlerde köyde berber olduğunu bilmiyordum, tesadüfen öğrendim. Evimin tadilat günlerinde sakal tıraşı için gittim ilk zamanlar. Berber sohbetleri başkadır, alışkanlık yaratır. Yirmili yaşlarımın "Veysel Berber"i geldi aklıma, uzun yıllar bırakamadım. Kırşehirli idi o da. Bakıyorum da Bozkır gerçekten de ömrümün "Anakara"sı. Susuz Berber, yoktan var edercesine, olanaksızlıklar içinde tıraş ediyor insanları. Dükkânına, tüm çabalarına rağmen su bağlatamamış İsmail, Saraman (Sarıkaraman)'nın nevi şahsına münhasır insanı. Katıksız, neyse o. İlk geldiğim. Yılmamış, su ısıtıcıda köy çeşmesinden getirdiği suyla tıraş ediyor. Su olmasın, boş verin, iş görüyor ya, önemli olan da o değil mi? Güvercinleri, çanları... Duvardaki vesikalıklar... Feleğin çemberinden geçtiği her hâlinden belli oluyor.

"Dayı, biz ekmek yeriz, okumayı bilmeyiz." Doğru söze ne denir? Bazı günler köyün içine çıkarım, ilk adresim de İsmail olur. Bir gün öğle vakti uğradım, elime 100 lira tutuşturdu. Yok, almam, desem de fayda etmedi**. "Kın ve Susku"**yu vermiştim. Dükkâna gelen birine satmış. Baktım olmayacak, aldım; dedim "Sen de payını al". "Para ile işim olmaz." Durur muyum, şiir okuyuverdim dükkânda. Kendi kendine bağlama çalmayı öğrenmiş, epeyce iyi.

Geçenlerde bağlama eşliğinde ilk dinletimizi gerçekleştirdik. Berberde şiir dinletisi, halka inmeden değişim olmaz. Galiba yeğenim Zekeriya'nın dediği gibi günümüzün Yunus Emre'siyim.

Sadece berber mi? Köyün kepçesinin üstünde ya da PTT emektarı Muhammet'in yanında da olabilir. Nerede can olabilecekse "Susuz Berber" oradadır. "İzninle seni yazacağım," dedim. 1985 yılında doğmuş, sordum; "Kimlerdensin?"

"Battallardanım. Battal'ın, Hacının Erol'un oğluyum, babama kör savcı derlerdi; askerliğini askeri cezaevinde yapmış, orada lakabını almış. 1984 yılında Ortaköy'de marangozhane açar, 1988 yılında iflas edince İstanbul'a gider. 2004'te döner bozkırın bağrına.

Köye geleli sekiz ayı geçti, zamanımın çoğunu evde geçiriyorum. Bazen İsmail'in yanına uğruyorum. Kimse olmadığı zamanlar ki, çoğunlukla birileri olur; o gün kimse yoktu, bağlamayı kendi kendine öğrenmesi ile ilgili anlattıkları karşısında çakıldım kaldım...

İsmail öyle içten anlatıyordu ki, dinlerken içime sakladım gözyaşlarımı.

"Hacıbektaş'a hiç gitmediydim, uşaklarla yarın bir gün gidelim dedik. Bu Hacıbektaş nereymiş deyip, çıktık yola. Orada meşhur bir çorbacıda çorba içtik. Çorbacıdan çıktık, bizim müdür "Sen saza çok meraklısın", dedi. "Aynen öyle, saza çok meraklıyım". Güzel bir saz istediğimi biliyordu, "Hallederiz, merak etme," dedi. Karşımızdan adamın biri geliyor, epeyce sefil, galiba bizden yardım isteyecek diye düşündüm. Bizim arkadaş tanıyormuş meğerse. Tanıştırdı, bağlama ustasıymış. Adamın evine gittik. Evin altında bir depo, yerler bir karış izmarit. Orada saz yapıyormuş, duvarda iki saz asılı. Çok söze girmeden eline sazı aldı, adam döktürüyor... O an içimden müzik kirliliği yapıyorum diye düşündüm. Adamın yanında saz çalmam imkânsız. Şudur budur derken, "Abi, bu sazın birini bana verir misin ya da bana saz yapar mısın?", dedim. Adamın gönlü zengin, cebinde para yok ama senin gücün yetmez dercesine baktı. Ondan sonra bize biraz daha saz çaldı. Sonra biz çıktık, köye geldik. Aradan biraz zaman geçti, kafama takılmıştı iyiden iyiye. Çıktık yola yeniden, yardım amaçlı biraz alışveriş ettik. Kendimizce elimiz boş gitmeyelim diye düşündük, yardım amaçlı... Elimizde torbaları görünce ne bunlar dercesine baktı. "Abi bizim küçük bir hediyemiz," dedik. Adam kabul etmedi. "Benim aklım kaldı senin ustalığında, bana şöyle kalıcı saz yapan mı?" O da dedi ki, "Sizin köyünüzde erkek dut ağacı var mı bilmiyorum. Varsa 1,5 metre yüksekliğinde kes, onu buraya getir. Ama kesinlikle erkek dut olacak. Ben şu yaptığım sazların ikisini sana vereyim. Ben o dut ile kendime yeni saz yapayım". Biz uçuyoruz, köye döndük. Biz istediği boyutta dut ağacı bulduk; fakat ağacı kesmeye fırsat bulamadık, biraz da göz ardı ettik. COVID sürecinde tekrar gittik Hacıbektaş'a. Bizim müdür, oradan buradan muhabbet ederken adamın öldüğünü söyledi. Sora soruştura evini bulduk, çaldık kapıyı; bir kadın açtı kapıyı, eşiymiş. Kendimi tanıttım. "Biz amcayı çok seviyorduk, Allah rahmet eylesin," dedik. Konuşma arasında "Sen nerelisin, ismin neydi?", diye sordu. "İsmail," dedim. "Siz niye arıyorsunuz, hayırdır?" Böyle böyle bir saz muhabbeti vardı, kadın "Bir dakika," deyip içeri gitti. Elinde bir saz ile geldi. Sazın üstünde İsmail'e hatıra diye yazıyor. "O İsmail sensin demek," dedi. "O zaman sazı alabilir miyim?", dedim. "Eşimin hatırası," deyip vermedi. "Ama üstünde adım yazıyor," dememe rağmen vermedi. Çaresiz döndük Sarıkaraman'a..."

İsmail ile bazen kısa sohbetlerimiz de olur. En son karşılaşmamızda söyledikleri de yine deli dolu...

"Kusuru olan en son duyarmış kusurunu. Ortalık çalkalanır sen en son duyarsın. Bu böyle olmuş dersin. Ya ben yeni duyuyorum..." ■

SIRA DIŞI DİPNOT

*** İÇ**
İÇE
ODALAR
DAN

Kuğulu
Şişli
Meydanı
ayrılış
serenatları
topaç
çevirir

mahremiyetini
çöz
çoban
kızı
yırtık
postal
dikiş
tutmaz

sokak
kedileri
çingene
çocukları
ciğer
ekmek
yediler

—başkaları
adına
gelmen
sakıncalı—

anlatamam
salyangoza
sümüklü
böceği
soğan
kokulu
İstiklâl
yorgan
altından
öte

at
sineği
ota
ya
da
boka
adamlıklarım
öksüzotu
sağ
alt
köşede
şiirinizi
taşır
mektuplar
bozmayın
sessizliğimi

İstanbul
batıyor
gözlerime
Bey—oğlu
kendini
satıyor

** Kın ve Susku, Sayfa 38, A Şiir Evi Yayınları, 2019*

TİYATRO, TELEVİZYON VE SİNEMA EMEKÇİSİ CENGİZ BOZKURT:

“Yasakçı zihniyet beni oyuncu yaptı”

Tiyatro, televizyon ve sinema emekçisi Cengiz Bozkurt’un “Ben Gülüyor muyum?” adlı kitabı İnkılâp Yayınevi tarafından yayımlanarak raflarda ki yerini aldı. Ülkemizin sevilen sanatçılarından Cengiz Bozkurt bu ilk kitabında, ailesini, çocukluk anılarını, lise yıllarında başlayıp üniversitede yoğunlaşan ve hayatının 50 senesine yayılan siyasi mücadelesini anlatırken, hayatı ile sanatı arasında kurduğu ilişkiyi ve televizyon sektörüne dair eleştirilerini de ele alıyor. Kısacası ekranlarda çokça gördüğümüz fakat hakkında pek fazla bilgiye sahip olmadığımız kendisini açığa çıkartıyor. Ve bunu yaparken, okuruna şunları söylüyor.

“Yakın arkadaşlarım ve ailem dışında neredeyse kimse hayatımın derinliklerini bilmiyordu. Gazete, dergi, televizyon röportajlarım vardı ama genel geçer bilgilerle ve düşüncelerle geçiştirmiş kalbimi tam olarak açmamıştım.”

Sevgili Cengiz Bozkurt’la, okurları için açtığı gönül penceresinde buluştuk ve hayatının derinliklerini konuştuk.

SÖYLEŞİ: **HALİL YENİ**

“Gerçek yaşamım sanki oyunculuk kariyerimin arkasına saklanmış.”

HY: Kitabınızın adını “Ben gülüyor muyum?” olarak gördüğümde şaşırdım. Yıllarca bizleri film ve dizilerinde güldüren bir sanatçının böyle ciddi bir kapak fotoğrafı ve isimle kitabını yayımlamasına ilk anlam veremedim. Hatta ironi yaptığınızı düşündüm. Ama kitabı okuduğumda yıllarca bizi güldüren insanın içinde yatan, insan ve ülke sevgisini, bununla bağlantılı yaşadığı üzüntüleri görünce her şey yerli yerine oturdu. Yine de kitabı henüz edinmemiş okurlarımız için sormak istiyorum. Kitap hangi duygularla, nasıl hazırlandı? Neden bu isimle basıldı?

CB: Hiç aklımda yokken, 8 yıl önce Bavul dergisi sorumlusu Ümit Bektaş beni aradı ve gençlerin benim fikirlerimi merak ettiğini, dergide yazarsam, çok iyi olacağını söyledi. Klavyenin başına oyuncu

değil de kendim olarak geçince ne yazacağımı bilemedim. Gerçek yaşamım sanki oyunculuk kariyerimin arkasına saklanmış, bir gün bulunmayı bekleyen kara kutu gibiydi. Yakın arkadaşlarım ve ailem dışında neredeyse kimse hayatımın derinliklerini bilmiyordu. Evet, gazete, dergi, televizyon röportajlarım vardı ama genel geçer bilgiler ve düşüncelerle geçiştirmiş, kalbimi tam olarak açmamıştım. Bu düşünceyle yazılar yazmaya başladım. 4 yıl evvel İnkılâp Kitabevi'nden arkadaşlar aradı; yazılarımı daha geniş kitlelere ulaştırmak için kitap hâline getirmek istediklerini söylediler. Şaşırdım ama çabuk ikna oldum. Kitap böyle doğdu. Kitabın ismine gelince, insanlar beni komedi oyuncusu olarak tanıdıkları fakat kitabın içerisinde bahsettiğiniz gibi çok da gülünecek bir şeyler olmadığı için, okuru "kandırmamak" adına yayımcı arkadaşlar bu kapak fotoğrafı ve ismini uygun gördü.

HY: Peki, "Ben gülüyor muyum"? adlı kitabınızda okuru neler bekliyor?

CB: Sizler beni, 40 yaşındayken, memlekete geri döndüğüm 2005 yılından sonraki yaşamımla biliyorsunuz. Göz önünde, dizi, film ve tiyatro ile geçen 19 yıl. Yani bugüne kadar gelen oyuncu Cengiz Bozkurt'un hikâyesi. Ama bu kitapta bilmediğiniz Cengiz Bozkurt'u en duygusal, en samimi hâliyle bulacaksınız. Kitap, memur olan babamın görevi dolayısıyla doğup 10 yaşına kadar büyüdüğüm, çocukluğumu şekillendiren Nevşehir-Gülşehir'i; Türkiye'nin en çatışmalı günlerinde siyasete girdiğim 10-15 yaş aralığını yaşadığım Sakarya-Karasu'yu; darbeye lise sonda yakalandığım, sonrasında ODTÜ'ye girdiğim 15-25 yaş Ankara'sını ve 25 yaşından 40 yaşına kadar yaşadığım, okuduğum, çalıştığım Londra'yı anlatmaktadır. Ayrıca kendi hayat hikâyemin dışında sanat alanına dair yazdığım yazılar da okurunu bekliyor.

"Memleketimiz yorgun ve bitikti."

HY: "Henüz On Yediydi ve Bisikletine Binip Gitti" öykünüzde siyasi bir kavga sonrası kalbinden bıçaklanarak hayatını kaybeden arkadaşınız Arslan'ı hemen sonraki yazınızda da Türkiye siyasi tarihinin ilk sosyalist Belediye Başkanı Fikri Sönmez'i anıyorsunuz. Bu insanların hayatınızda ki yeri ve önemi nedir?

CB: Aslan 16, ben 15 yaşındaydım. Memleketimiz yorgun ve bitikti. Aslan ve ben kendimizi ilk Halkevi, Karasu Devrimci Kültür Derneği sonrasında da liseli sol mücadelenin içinde bulmuş, ışık hızıyla politize olmuştuk. Parkalar almış, kaşkollarımızla yüzümüzü kapatmıştık küçücük kasabada. Ülkenin her yerinde yaşanan çatışma ortamı bize de sirayet etmişti. İşte böyle bir ortamda kasabanın sinema salonunda yapılan bir düğünde balkon katından 3-4 kişilik bir ülkücü grubuyla ağız dalaşına girilmiş, sonrasında içlerinden en bıçkın olanının aşağı inmesiyle salonda bir kavga kopmuş, düğün dağılmış, kavga dışarı taşmış ve gecenin karanlığında Aslan'ı yerde bulmuştuk. Acilen ve panik hâlinde hastaneye yetiştirmiştik. Gözleri yarı açık bakıyordu, çok kan kaybediyordu, o panik içinde insanların arasından nasıl olduysa göz göze geldik. "Ben gelemeyeceğim" der gibiydi. Çocukluk arkadaşım Kadir Aslan Köseoğlu'nu 13.01.1980 akşamı Karasu Devlet Hastanesi'nde kaybettik. Bize baka baka gitti, sessizce. Gece boyu evinde, başında bekledik, ertesi gün, kızgın bir kalabalıkla sloganlar eşliğinde toprağa verdik. Kendi için bir şey istemeyen, özgür, eşit, adil bir ülke hayali kurduğu için yine kendisi gibi yok edilenlerin arasından bisikletine binip gitti. 16 yaşındaydı, 17'den yeni gün almıştı.

HY: Peki, Terzi Fikri?

CB: Devrimci muhalefet Karadeniz'de de uç vermiş, 1979 yılında devrimcilerin adayı Fikri Sönmez dönemin hükümetinin iki kez ertelediği seçimi açık ara farkla bağımsız aday olarak kazanmıştı. Sosyalist bir insandı. İlk işi, ekibiyle mahalle komiteleri kurup halkın kendi kendini örgütlemesini sağlamak olmuştu. Sorunlar yine halk meclislerinde halk tarafından belirlendi. Fatsa'nın her tarafını kaplayan çamur "Çamura Son!" kampanyasıyla üç günde bitiriliverdi. Fındık üreticilerinin sorunları saptandı, komisyoncular ve aracıların önü kesildi, kooperatifleşme sağlandı. Tüm ülkeyi kaplamış karaborsacılık sorunu bu şirin ilçede de vardı. Yok edildi. Karaborsa stoklayıp yüksek fiyata mal satmaya çalışan esnafların deposu basıldı, malları olması gereken fiyattan halka satılıp, parası esnafa teslim edildi. Fırsatçılar uyarıldı. İlçedeki ekmek fiyatları fırıncılarla görüşülerek çözüldü. Her şey halkın öz gücü; komiteler tarafından müzakere edilerek ve oylanarak çözülüyor, katılımcı demokrasinin en ileri örneği Karadeniz'in güzel mi güzel ilçesinde, halkla iç içe geçmiş devrimcilerin öncülüğünde hayata geçiriliyordu. Ulaşım ve su ucuzlamış, 9 ay gibi kısa bir sürede Fatsa'daki husumetler ve adli vakalar sıfırlanmış, hâkim, savcı işsiz kalmıştı. Somut sorunlara somut çözümler üretiliyordu. Halkın sempatisini büyük bir hızla kazanan Terzi Fikri karanlık eller ve karanlık güçler tarafından cezalandırılmak istendi. Hemen 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti, MİT ve ordu eliyle bir provokasyon

tertipledi. Başkan ilçedeki iyi şeyleri yazmak için geldiğini sandığı gazetecilerle makamında röportaj yaptı. Hürriyet gazetesi ve yazarı Oktay Ekşi öncülüğünde bir karalama kampanyası başlatıldı. Atılan manşetler korkunçtu. "Komünistler Fatsa'yı Ele Geçirdi", "Dinsizler Dini Yasakladı", "Başkan 'Burası Kurtarılmış Bölge, Devlet Giremez' Dedi" gibi yazılarla kendi kendini barış içinde yöneten Fatsa halkı hedef gösterildi. Hatta "Burada halk mutlu, sorun yok" diyen Fatsa kaymakamı hemen görevden alındı ve 12 Eylül 1980 darbesinden iki ay önce devlet tanklarıyla Fatsa'ya "Nokta Operasyonu" düzenledi. Halkın oyuyla seçilen meşru Başkan Terzi Fikri Sönmez ve arkadaşları anayasal düzeni silah zoruyla değiştirmek iddiasıyla yargılandılar. Başkan'ın yorgun, küskün kalbi 4 Mayıs 1985'te Samsun cezaevinde durdu. Cenazesi sorun oldu. Önce "Dinsiz bu," deyip cenazesini yıkamadılar. Sonra "Vatan haini bu," deyip, salasını yarıda kestiler. Namazını bile kılmak istemediler. Bunu yapanlar maalesef yine kendi insanlarıydı. Terzi Fikri'nin eşi Nurten Sönmez yıllarca içten içe ağladı. Sessiz gözyaşlarının sebebi sadece eşini kaybetmesi değildi. Cenaze töreninde yapılanlardı. Yıllar sonra söylediği şu sözler kalpleri dağladı: "Sala okunurken, birden yarıda kesildi. Sonra öğrendik ki, 'Bu Müslüman değil, cenazesi yıkanmaz, salası okunmaz, namazı kılınmaz' diye toplantı yapıp, karar almışlar. Bu, benim içimi çok acıttı. Çünkü Fikri namaz kılar, oruç tutardı. Yıllardır her sala okunduğunda, içimden 'Allah'ım inşallah yarıda kesmezler' diye dua ederim. Sala bitene kadar da ağlarım."

2007 yılında Fatsa'nın Kabakdağı köyüne eşim Hatice'yle beraber gitmiş, mezarlığa zor girmiştik. Camiden çıkan bir köylüsü "Kime geldiniz?" diye sormuştu. "Fikri Sönmez'e" dedik. "Nesi oluyorsunuz?" dedi. "Abimizdir" dedim. Bir süre baktı lütfedip "İyi, tamam, geçin," dedi. Yeni kuşaklar için anlaşılması zor gelen bu feda kuşağı, gözünü kırpmadan hiç tanımadığı insanlara yapılan zulme ve haksızlıklara karşı canını veren bir kuşaktı. Salası yarım bırakıldı.

"Her şey rektörlük sayesinde, onların yasakçı zihniyetleri sayesinde oldu."

HY: Ve üniversite yılları... 1984 yani 12 Eylül darbesinden 4 yıl sonra ODTÜ Fizik Bölümü'ne kaydoldunuz ve hayatınızda tiyatro adında yepyeni bir pencere açılı verdi. Bu yılları kitabınız da anlatırken, "Yasakçı zihniyet beni oyuncu yaptı" demişsiniz. Bu süreci sizden dinleye bilir miyiz?

CB: Ben ODTÜ Fizik Bölümü'ne 1984 yılında kaydoldum. Hem Türkiye'nin her yanında, tabii ki Ankara'da ve devrimci mirasıyla bilinen bu köklü okulda da darbenin ezici etkileri operasyonlar, tutuklamalar, gözaltılar aracılığı ile hissediliyordu. Sanırım darbe sonrası ilk öğrenci derneği de yine yoğun baskılara, rağmen yine ODTÜ'de 1985'te kuruldu. Biz hemen fişleneceğimizi bile bile üye olduk. Sonrasında ODTÜ oyuncularının ilanını gördüm ve "topluluğa katılmak isteyen yeni arkadaşlar şu gün şu saatte topluluğun barakalardaki mekânına gelsin" denildi. Gittim. 120 kişi, neredeyse yarısı yeni katılanlardı. Halıyla kaplanmış yere oturduk, kendimizi tanıttık. Sonrasında "Çavuş Musgrave'in Dansı" adlı oyun çalışılmaya başlandı ve yeniler kısa sürelerle de olsa denendi. Bana da siperde bekleyen asker düştü. Oynadım birkaç dakika, oynadığımı düşünüyordum. Topluluğun en kıdemlisi Yücel Çelikler hocamızdı. Sanırım ertesi gün rol dağılımını açıkladı. İnanamadım, benim yerime başkasını almıştı. Hemen gittim karşısına. Sebepsiz bir cüretle "Sen beni böyle birkaç dakikayla denediğini sanıyorsun ama ben sana gelip bu rolün nasıl oynanacağını bir daha göstereceğim!" filan gibi bir şeyler söyledim. Bıyık altından güldü, "Tamam, bekliyorum," dedi. Provalar başladı ama ben o moral bozukluğuyla gitmekten vazgeçtim. Bir hafta sonra ODTÜ Rektörlüğü'nün "Marksizm propagandası yapılıyor" gerekçesiyle ODTÜ oyuncularının kampüs içindeki tüm faaliyetlerini durdurduğunu ve barakalardaki mekânını kapattığını duydum. Ondan 10 gün kadar sonra da Yücel'le Konur Sokak'ta tesadüfen karşılaştık ve bana "Hani gelip gösterecektin nasıl oynanır, n'oldu?" dedi. Ben de "Ee topluluk kapanmış, neyi nerede göstereceğim?" dediğimde, Metropol Sineması kompleksi içinde "Metropol Oyuncularını kurduklarını, kampüsten şehre inerek Fransız Devrimi'ni anlatan "Marat Sade" adlı Peter Weiss'in oyununu çalıştıklarını, dört Fransız soytarısı olduğunu birisini benim oynayabileceğimi söyledi. Havalara uçtum ve sahne üstündeki ilk oyunuma koşa koşa gittim. Sonrası malum hikâye, sahne tozu yutma ve hepinizin bildiği oyunculuk ateşiyle her şeyi yakıp geride bırakıp günümüze kadar gelen 40 yıla varan oyunculuk kariyerim. Her şey rektörlük sayesinde, onların yasakçı zihniyetleri sayesinde oldu.

HY: 1990 yılında henüz 25 yaşındayken, evlendiniz ve Ankara'dan İngiltere'ye giderek burada hem sanat eğitimi aldınız hem de sanatsal üretimlerde bulundunuz. Bu yılların sanatınıza katkısı nelerdi? Neler yaptınız? Neler yaşadınız?

CB: Çorap ve iç çamaşırları, bornoz vs. satan bir yerde çalışmaya başladım. Daha sonra aynı markette el dokuması kilimler sattım. Burada çalışırken, beni ODTÜ Tiyatro Topluluğu'nda uzun

gidip konser verirdik. Hocamız Hakan Özuğurel'di. Dernekteki ilk oyunumuz yanılmıyorsam 1991-92 sezonundaydı. 600'e yakın bilet satmıştık, epey ses getirmişti. İkinci oyunumuz Nâzım Hikmet'in "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" oyunuydu. O da Umut'un yönetiminde gayet başarılı bir oyun olmuştu. Ben yine oyuncuydum. Sadlers Well gibi büyük salonlarda oynadığımız hatta Vedat Türkali, Halûk Bilginer gibi abilerimizin gelip oyunlarımızı izlediğini hatırlıyorum. Sonraki oyun olan Sigfried Lenz'in "Suçlular Çağı, Suçsuzlar Çağı"nı yönettim ve ilk defa sahneye çıkan arkadaşlarımıza görev verdim. O da başarılı oldu. 1993 yılının yazında kısa dönem askerliğe gittim ve döndüğümde Goldsmihts, University of London'da Medya İletişimi bölümüne lisans eğitimine başladım ve sinema TV bölümünden 1996'da mezun oldum. Hem üniversiteye devam etmek, hafta sonları Acton Park'ta bir otelde çalışmak, çocuk bakmak, dernekteki faaliyetler, toplantılar vs. derken, 1990'lı yılları bir çırpıda bitirdik neredeyse. 1990'ların ortalarında tiyatro topluluğumuza Kartal Sanat İşliği'nden taze kan, oyun yazarı İsmail Işılsoy abimiz geldi ve onun yazdığı oyunu, "Bir Hazin Hürriyet"i sergiledik. Sonrasında bizim dernekteki tiyatro faaliyetlerimiz sona erdi diye hatırlıyorum. Ama biz derneğin dışında sürekli farklı grup ve oyuncularla oyunlar oynadık. Bu uzun serüvenin sonunda 2004 başında babamın kansere yakalanması üzerine arabama kitaplarımı ve özel bazı eşyalarımı alarak kara yoluyla tek başıma Türkiye'ye döndüm.

yıllar beraber çalıştığımız Umut Uğur buldu ve Türk Eğitim Birliği'ne götürdü. Umut da onlarla yeni tanışmış ve bir tiyatro topluluğu kurma sözü vermişti. Biz iki ODTÜ'lü ve dernekteki diğer arkadaşlarla beraber ODTÜ oyuncularına duyduğumuz özlemden de olabilir TEB oyuncuları adını verdik. Dernek içinde oyunculuk konusunda en donanımlılar doğal olarak bizlerdik ama göçün ilk yılları olması sebebiyle birçok insan dernekler-de birbirine tutunmaya çalışıyordu ve derneğin bünyesinde hem 40 kişilik bir karma koro ve halk oyunları ekibi de vardı. İlk oyunumuz Sean O'casey'in "Silahşorun Gölgesi" adlı oyunuydu. Oyunun yönetmeni Umut'tu. Ben ve dernekten birçok arkadaşım oyuncu olarak görev almıştı. Ben aynı zamanda koroda da vardım, çeşitli etkinliklere

"Bugün bile hâlâ beni gören insanlar arkamdan Erdal bakkal diye sesleniyor."

HY: Türkiye'ye döndünüz ve çok sayıda film ve dizide oynadınız. Kitabınızda yer alan "Nezaket ve zarafet üzerine'' yazınızda da dizi ve film setlerinin durumunu ve ruh hâlini samimi bir dille okurla paylaşıyorsunuz. Bu önemli itirazınızla ilgili neler söylemek istersiniz?

CB: Setler, özellikle dizi setleri, çoğunuzun düşündüğü gibi çok eğlenilen yerler değil, psikolojik savaş alanlarıdır. Herkes birbirini seviyor, kolluyor gibi yapar ama riyanın, ikiyüzlülüğün kol gez-

diği, dedikodunun ayyuka çıktığı ortamlardır. Herkes birbiriyle yakın arkadaştır ama aslında insan gömmenin en üst seviye uzmanları set karavanlarında, oyuncu bekleme odalarında yaşarlar. Birçok oyuncu kamera karşısında iyi oynamak yerine kamera arkasında müthiş performanslar sergilerler. Hiç azımsanmayacak sayıda oyuncunun setlerdeki hâl ve tavırlarıyla sosyal medyada kendini sunumu arasında dağlar kadar fark vardır. Bu sınırda kişilik bozuklukları taşıyan insanlarla karşılaşınca şaşkınlıktan küçük dilinizi yutabilirsiniz. Kendinden çelişkili trajikomik bir durum aslında. Şimdi bu röportajı okuyanların "sadece sizin sektörde değil hemen her sektörde bu yaygın bir memleket sorunu" dediğini duyar gibi oluyorum. Haklısınız, hayatın her alanında, her sektörde zarafet ve nezaket yoksunu, yerini hak etmeyen cahil cühela insan ordusu dolu. Sahte kimliklerin kolaylıkla kamufle edilebildiği sosyal medya kullanımı durumu daha da kötüleştiriyor maalesef.

HY: Ve geldik son soruya. Kitabınızın son yazısında yaşam, ölüm ve vasiyet üzerine ciddi değerlendirmeleriniz var. Ve kendi ölümünüzle ilgili şunları söylüyorsunuz "Son bir not, o gece beni seven herkes *'Leyla ile Mecnun'dan Erdal Bakkal'ın Azrail'i görünce namaza durması, iyilik meleği kesilerek onu kandırmaya çalışması sahnelerini izlesin ve gülsün ama sadece gülsün, düşünmeden gülsün."* Öncesi de var ama genç izleyicilerin büyük bir çoğunluğu sizi "Leyla İle Mecnun" dizisinde ki Erdal Bakkal karakteri ile tanıdı. Leyla ile Mecnun dizisinin ve Erdal Bakkal karakterinin hayatınızda ki yeri ve önemi nedir?

CB: Leyla ile Mecnun dizisi ve Erdal Bakkal karakteri kariyerim açısından çok önemlidir. Bir dönüm noktası diyebilirim. Bu diziden önce "Parmaklıklar Ardında" adlı bir dizide, sert mizaçlı, dayakçı, kötü bir gardiyanı oynarken, Leyla İle Mecnun'da komedi oyuncusu rolündeydim. Ve zaman zaman karakterlerim değişse de hep komedi oyuncusu olarak anılmaya, tercih edilmeye, film ve dizilerde rol almaya başladım. Dizi biteli yıllar oldu ama bugün bile hâlâ beni gören insanlar arkamdan Erdal Bakkal diye sesleniyor. Ben de hiç bozuntuya vermeden cevap veriyorum. ■

[*] Fotoğraflar: **Yiğit Danacı'**ya aittir.

YAZAR SEVTAP AYYILDIZ İLE "AYLAK ADAMIN DÜŞLERİ" KİTABI ÜZERİNE SÖYLEŞİ

■ SÖYLEŞİ: **NURİ DOĞAN**

ND: SRC Yayınları'ndan çıkan "Aylak Adamın Düşleri" dördüncü öykü kitabınız. Son kitabınızı konuşmadan önce yazım serüveninizden bahseder misiniz? Yazmaya ne zaman başladınız ve ilk öykünüz nerede yayınlandı?

SA: Edebiyat öğretmenim yazdığım kompozisyonları beğenmiş olacak ki benimle epey ilgilendi. Sınıftakiler aynı konu üzerinde yazarken, benim yanıma gelip bir cümle yazardı ve sen bunu devam ettir derdi. Sayısal sınıfında olmama rağmen edebiyat derslerini çok severdim. İlk öykümü de lise ikinci sınıfta yazdım. Oto tamircisine âşık genç kızı komik sayılabilecek bir üslupla yazmıştım. Hâlen annemlerin evinde bir kitabın arasında durur sayfalar. Sonrasında da hep yazdım ama yayınlatmayı düşünmüyordum. Sanırım kendim için yazdım, iyi geliyordu. Diyarbakır'a tayinim çıktığında orada yazar arkadaşlarla tanıştım. Lal Laleş ve Yavuz Ekinci'nin adını özellikle anmak isterim. Yazdığım bazı öyküleri okuyan Lal Laleş Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin çıkardığı bir dergiye öykü verebilir miyim diye sordu, kabul ettim ve ilk öyküm Mavi Terazi adlı dergide yayınlandı. Kül Öykü Gazetesi vardı eskiden, oraya gönderdim bir öykümü ve yayınlandı. Bir dergiye öykü nasıl gönderilir Yavuz Ekinci'den öğ-

“Keşke yeni nesile yaşanılan olumsuzlukları aktarmak zorunda kalmasam...”

rendim. Sonra arkası geldi yayınlanan öykülerin. İlk öykü kitabım da zaten Kül Sanat’tan çıktı.

ND: Ülkemizde roman öyküye oranla daha fazla okunan bir tür. Genelleme yapmak doğru olmaz ama öykü yazarları bir süre sonra roman yazmaya başlıyor. Sizde de böyle bir durum var mı, yoksa öyküde ısrarcı mısınız? Siz hangi öykü yazarlarını okursunuz?

SA: Genelleme yapılabilir mi bilmiyorum ama söylediğiniz gibi oluyor. Çok sevdiğim, her öykü kitabını okuduğum Sema Kaygusuz, Ayfer Tunç, Ahmet Büke romana geçti. Bu liste uzayabilir. Ben öykü yazmayı seviyorum, bir öyküyü bitirdiğimde, bu tamam, dediğimde yaşadığım mutluluğu başka hiçbir şeyde yaşamadım. Yine de denedim. Bir roman yazdım. Yakında SRC etiketiyle yayınlanacak. Öyküyü bırakmıyorum, üzerinde çalıştığım bir öykü dosyam var. Öykülere devam! Öykü okumaya da devam. Güzel bir öykü okuduğumda etkisinden günlerce çıkamadığım oluyor, zihnimi meşgul ediyor. Bu da günlük yaşamın sıkıntılarından bir nebze de olsa uzaklaşmak demek. Son okuduğum Judith Hemann’ın “Yaz Evi”, “Daha Sonra”-daki öykülerin tadı damağımda kaldı.

ND: “Aylak Adamın Düşleri”nde düş ile gerçek zaman zaman iç içe. Bu dünyanın bir yanılsama olduğunu düşünüyor musunuz ve kimdir aylak adam?

SA: Gerçeklik algısını kaybettiğim zamanlar oluyor. Haberleri izliyorsunuz, sosyal medyaya giriyorsunuz, bu da mı oldu dediğiniz şeyleri görüyorsunuz. Sanki birileri bir düğmeye basıyor ardından üzerimize kötülük boca ediliyor. Bazen filmde –Truman Show– olduğu gibi simülasyon evreninde olduğumu sonunda buradan çıkacağımı düşünüyorum. Hem neden olmasın, belki de hepimiz aylak bir adamın düşlerinden ibaretiz.

Aylak boş gezendir değil mi? Yapılacak birçok şey varken harekete geçemeyendir. Toplumsal bir eleştiri olarak da ele alınabilir, bireysel olarak da. Dünyayı güzellik kurtaracak der ya Sait Faik, düşüncesiyle, eyledikleriyle buna katkı sunmayandır aylak. Kitabın ismini koyarken Yusuf Atılgan’a bir selam vermek istedim.

ND: Mezhep ayrılıkları, sığınmacılık, siyasi ayrışmalar gibi hassas konuları mesele eden öyküleriniz var kitapta. Spinozalı Rüyalar, Armudun Faydaları, Büyümek İçin bunlardan bazıları. Sizi bu konuları yazmaya iten sebepler nelerdir?

SA: İçinde yaşadığım toplum. Spinozalı Rüyalar Ergene’den karşıya Yunan’a kaçmaya çalışan Afganları anlatır. Bununla ilgili bir haber okudum, etkisi günlerce geçmedi. Ben de yazıya döktüm. “Armudun Faydaları”nda ağaca tırmanıp canını kurtarmaya çalışan Ermeni kızı taşlayarak öldüren adam da gerçek. Büyümek İçin öyküsünde Alevilerin evleri işaretleniyor. Geçmişte yapılmadı mı? Toplumsal hafızamız zayıf, evlerin kapılarının işaretlendiğini unutmayalım. Keşke yeni nesile tüm bu olumsuzlukları aktarmak zorunda kalmasam. Yakın tarihimizde yaşanılanlar, kardeşin kardeşi öldürdüğü, en yakın komşunun düşman kesildiği zamanları yaşadık. Bir insanı tüm kimliklerinden arındırıp salt insan olarak bakabilelim istiyorum.

ND: Siz felsefe öğretmenisiniz ve bazı öykülerde filozofların adları, sözleri geçiyor. Öykülerinizi okurken “Felsefe daima yolda olmaktır” sözü zihnimde yankılandı. Felsefe ve edebiyatın birbiriyle olan ilişkisi hakkında neler söylersiniz?

SA: Yolda olmak hâlini çok severim. Öykü karakterlerim de öyle, içsel yolculuklarını tamamlayamayanlardır çoğunlukta.

Felsefe ve edebiyat ilişkisine gelince benzerlikleri ve farklı oldukları yanları var elbette. Derrida, edebiyat ile ilgili olarak kurgu, felsefe ile ilgili olarak düşünüm kavramlarını kullanır. Kurguda esas olan hayal gücü, düşünümde esas olan akıldır. Edebiyat da felsefe de söz söylüyor ancak söyleme biçimleri yöntem olarak farklı.

Camus, Nietzsche, Sartre, Dostoyevski, Proust, S. De Beauvoir felsefe ve edebiyat birlikteliğine uyan eserler vermişlerdir. ■

Uğursuz

Dr. VELİ ÖRTLEK

Ranzalardan çıkan ses karşı duvarda yankılanıyordu. "Kalkın bakalım, haydi geç kalacaksınız" diyen nöbetçi öğretmen, elindeki sopayı yatakların demirlerine sürterek odaları geziyor, uzanan tek kişi kalmayana kadar demirlere vuruyordu. Öğretmenler ranzaların demirine hızlı vurduklarında o gün daha hareketli, daha telaşlı geçecek sanıyordum. Kıpırdanmalar birkaç dakika sonra yerini gürültü patırtıya bırakıyordu. Tuvalet kapılarının açılıp kapanma sesleri, ıslıklar, mırıldanan türküler, telaşlı hareketler içinde gün başlıyordu.

Demirlerinin boyaları dökülmüş iki katlı ranzalardan odada dört tane vardı. Sekiz kişi kalıyorduk. Bir kişi dışında geriye kalan yedimiz parasız yatılıydık. İnce, uzun boylu, kıvırcık saçlı Mahmut pansiyona para ödüyordu. Odadakilerle bir türlü yıldızı barışmayınca, "Uğursuz" lakabı takıldı. Bu durum benim hoşuma gitmiyordu. Çoğu zaman diğerlerinin ona gösterdiği davranışlara üzülüyordum. Ta ki kolonya şişemi dolabında yakalayana kadar.

"Mahmut o kolonya benim değil mi?"

"Aaa! Evet. Geçen gün kullandım, tuvaletteydin. Kusura bakma, kendi dolabıma bırakmışım," diyerek şişeyi bana uzatsa da gözümden düştü.

İşlerin iyiye gitmediği bir durum varsa, Mahmut'ta oradaysa, kurban o olurdu. Her hafta sonu evci çıkıp gidiyorken, o hafta pansiyonda kalmıştı. Mahmut'un Türkçe öğretmeni ödev vermiş, "Hafta sonu sinemada bir film izleyin. Sizde uyandırdığı hisleri bir kompozisyon olarak yazın," demiş. O hafta sonu da arkadaşlarla topluca sinemaya gidecektik. Mahmut da bu yüzden bizimle gelmeye karar verdi. "Ödev," falan deyince kimse bir şey demedi. Yoksa kimsenin onunla sinemaya gitme programı olmazdı. İdareden çarşı iznimizi alıp pansiyondan çıktık.

Sinema tadilattaydı. Filmi izleyemedik. Hüseyin başladı laf sokuşturmaya, "Senin yüzünden oldu bu uğursuzluk. Evine gitseydin sinema da tadilata girmezdi. Ödevi varmış. Lan oğlum bizi mi buldun ödev yapacak?" Herkes bir yandan yükleniyor, o sesini çıkarmıyor, çekinerek grubu birkaç adım arkadan takip ediyordu.

"Arkadaşlar sinema tadilatta. Bunun Mahmut'la ne alakası var?" dedim. Hüseyin oradan parladı.

"Hem şu cibilliyetsiz de olmamış olur, haftaya gelelim," dedi. O sessiz, pısırık, diye düşündüğüm Mahmut aslan kesildi.

"Sensin lan o..." diyerek Hüseyin'e doğru yürüdü. Zor tuttuk. Ödevini yapamamanın üzüntüsüyle sessiz sessiz duran Mahmut'un, söz konusu argo olunca, hele hele de bu ailesine dokununca feleği dönmüştü.

Sinirinden burnundan soluyordu. Koluna girdim, "Takma kafana, arkadaşız hepimiz," dedim. Çabuk yatıştı. Haftaya tekrar gelme kararı aldık. Mahmut, "Ben gelemem, eve gitmek zorundayım. Ödevi de yapamadık, edebiyattan da kaldık anasını satayım," dedi. Stresli ve üzüntülüydü. Kimse bir şey demedi, ama herkes alttan alta onun gelemeyecek olmasına sevindi. Uğursuzluğa falan inanmıyordum ama o gelmezse diğerleri sorun çıkarmayacağı için ben de sevindim. O gün bizimle hiç konuşmadı. Pansiyonda da ağzını açmadı. Lakin Hüseyin üstüne üstüne gidiyordu. "Geçenlerde banyoya gittim, sular kesildi. Sabunlu kaldık. Baktım ki Mahmut da orada. Bu uğursuzun yüzünden değilse su niye kesilsin, söylesenize?"

"Hüseyin yeter," dedim. Ama susmaya niyeti yoktu.

"Yahu sen ne diyorsun? Geçen gün yemek sırasındayım, baktım bu uğursuz önümde. Yemeğini aldı, tam sıra bana geldi, yemek bitti. Bu kadar mı olur arkadaş?" deyip anlatmaya devam ederken, başka birisi Hüseyin'in konuşmasını kesip, "Uğursuzluğunu ben de gördüm. Amcamın öldüğünü bunun yanında öğrendim," dedi. Yatakta uzananı, "Evet, uğursuzun teki bu," deyince Mahmut odadan çıktı.

Anlaşılmaz bir şekilde kim ne derse desin, sesini kolay kolay çıkarmıyor, hatta çoğu zaman oralı bile olmuyordu. Belki de paralı yatılı olduğu için, kendisini bizden biri görmüyordu.

O gittikten sonra topluca ondan uzak durma kararı aldılar. Hatta yemek yerken yanımıza gelirse kalkıp başka masaya gidilecekti. Karşı gelsem de herkes çok kararlıydı. Uzun süre bu şekilde gitti.

İkinci dönem okula ve pansiyona hayli alıştım. Odadakiler dışında başka arkadaşlarım da olmaya başladı.

Bir akşam odaya giren Mahmut, "Danışmada senin adınla birlikte iki kişiyi daha yazmışlar, yarın müdür çağırıyormuş sizi," dedi. O zaman bu haberin bana bir uğursuzluk getireceği aklımdan bile geçmemişti.

Okul dönüşünde yemek yemeden müdürün odasına gittim. Diğer iki öğrenciden biri oraday-

dı, peşim sıra diğeri de geldi. “Bakın çocuklar,” dedi müdür, sustu, birkaç adım sağa sola gitti, tekrar başladı.

“Yan odada müfettişler var. Biraz sonra sizi oraya götüreceğim. Sorular soracaklar. Ne sorarlarsa her şeye iyi, deyin. Bazı aksi giden şeyler tabii ki var, ama onlara ne ki! Biz kendi aramızda çözüyoruz sonuçta. Ayrıca bu nimetleri alıp da pansiyonu kötülerseniz atılırsınız pansiyondan. Bu konu da şakam yok. Çünkü burada her şey çok iyi değil mi?” deyip bize baktı.

“Kötü bir durum var mı pansiyonda?” dedi tekrar.

Üçümüz birden, “Yok öğretmenim,” dedik.

“Aferin size,” diyerek bizi müfettişlerin olduğu yere götürdü. Müdürle müfettişler aralarında biraz konuştuktan sonra müdür dışarı çıktı. Biz onlarla baş başa kaldık.

“Arkadaşlar yemekler nasıl, iyi çıkıyor mu?”

Koro hâlinde, “Evet efendim,” dedik.

“Bakın, yalan söylerseniz ortaya çıkarırız ve pansiyondan atılırsınız, haberiniz olsun,” deyince bana yakın olan arkadaş, “Bazen yiyemiyoruz, çok ağır oluyor, yağdan mıdır, nedendir?” dedi.

“Yatakhane her zaman temiz mi?” dedi diğer müfettiş.

“Son iki üç gündür çok temiz,” dedim.

“Banyolar nasıl? Sıcak su yeterli veriliyor mu?” dedi ilk soran.

“Pazar günleri öğleden sonra, saat ikiyle beş arası veriliyor, o zaman da banyoya koşuyoruz,” dedi yanımdaki arkadaş.

Bizi pansiyondan atılmakla tehdit edince her şeyi olduğu gibi anlattık.

Bir hafta sonra müdür beni odasına çağırdı. İçeri girer girmez hiçbir şey sormadan bir Osmanlı tokadı attı ki feleğim şaştı. Adamı iki tane görüyordum. Başım döndü, yıkılacağım sandım.

“Demek sıcak su sadece pazar günleri iki saat veriliyor ha!” diyerek bir tokat daha attı. Gözlerim karardı. Tam yere düşecekken kulağımdan bir yakaladı, neredeyse koparacaktı. Gözlerimde şimşekler çakıyordu. Bilinçsizce çırpınırken kulağım elinden kurtuldu. Ondan sonrasını hatırlamıyorum. Akşam arkadaşların gürültüsüyle gözlerimi açtığımda yatağımdaydım. Mahmut bana bakıyordu.

“Uyandı, kendine geldi arkadaşlar,” diye bağırınca, odadakiler başıma toplandı.

Bir hafta sonra, “Öğrencileri rahatsız etmek, kötü örnek olup genel huzuru bozmak,” suçlamasıyla beni pansiyondan attılar. Eşyalarımı toparlarken Mahmut yatağında oturuyordu.

“Babamla konuşacağım. Onun çevresi geniştir, herkesi tanır. Senin durumuna bir çözüm bulmasını söyleyeceğim,” dedi.

Mahmut’a bakarak gülümsedim.

Hayat üzerine eğreti notlar...

FULYA ÇELİK ÇETİNTAŞ

Eğreti duruyordu renkler üstünde. Denizin tuzsuz olması... gökyüzünün güneşsiz. Papatyanın coşkusu, gelinciklerin kederi.

Mor salkımlar üşümüş, leylaklar umutsuzdular. Bahçeler har, bağ har, baharda dokunaklı arzular. Menekşeler saklasın avlusunda sevdasını yalnızın... sevda yaralı bir kuş sesini duyan avunsun, gül dünya güzel dünya gülüşünün bahçelerinde çocuklar oynasın...

Yoksul evlerin solgun pencerelerinde kumrular doyar. Eksiktir, yaralıdır, hoyrattır hayatları konduları kadar...

Eğreti durardu bütün renkler senin üstünde. Ürkek ve eğreti; mavisi segâh bir taksimdir kemanla çalınır göğünde.

Kül yaraşır değil mi, sürekli bağışlanan birine...

Gülmeyi unut? Gülü de, söylemedin deme.

Gelişin dünya, sevmelerin can, gidişin kül! Ey hayat sana daha çok diyeceğim var.

İnsan insan insan neredesiniz?

Ölmek ve olmak arasında iki nokta bir harf var. İçini senin dolduracağın o boşluk.

Masumiyet yoktu hiçbir çağda. Sorum kendime, en çok kendime. Ama gene de neden bunca günahı varken suçu başkasında arar?

Mimoza seversin bilirim, mimoza mevsimine daha çok var.

Hüzün hüzzam şarkıların kalbinde hazan.

Kurutulmak ringaların kaderi kurtulursa da ara sıra ağlarından balıkçının.

Gene takılacaklar ağına hayatın...

Açlık benzemez hiçbir şeye çamur, fırtına yağmur dinlemez?

Eğreti hayatlar, tuzda kurutulmuş ringalar,

Mimozalar günü gelince? Elbet açacaklar...

Sahip

GÜLSEN GÜLBEYAZ

Bu sefer hem zamanım doldu hem de artık beni kurtaracak kimse kalmadı. Hâlime bakılırsa birazdan bu dünyadan göçeceğim. Tüm hayatım kısa film gibi aklımdan geçiyor. Ben çok gençken çaresiz hâlimi görüp o beni kurtarmasaydı, o gün sokağın ortasında çoktan ölmüştüm.

Tanıştığımızda alnımdaki, bacağımdaki derin ve büyük yaralarla gücüm tükenmiş, yol kenarına yığılmış kalmıştım. Üzerinden birkaç gün geçmesine rağmen yaralarım kabuk bağlamak bir yana iltihaplanmıştı. Bir müddet beni gözetledi. Ayakta dikilip uzun uzun yaralarıma baktı. Sonra bana doğru yaklaştı, kaldırıma oturdu.

"Delikanlı sana ne oldu böyle? Nasıl yaralandın?"

"Üç beş çocuk, genç ve başlarındaki koca koca adamlar bana tuzak kurdular, acımasızca işkence yaptılar. Alnımın ortasını, bacağımı paslanmış bıçakla yaraladılar" diyemedim ama o kadar perişan ve çaresizdim ki, gözlerim acımı, korkumu yeterince anlatıyordu. Tanımasam da ona güven duydum, sesindeki samimiyet beni yatıştırdı. Bana dokunmasına izin verdim. Ağlamaya bile gücüm kalmamıştı ama o bana dokununca şefkatinden biraz ağladım, inledim.

"Oğlum bu namussuzlar, hainler seni parçalamış. Helal olsun sana bu kadar yaralanmana rağmen iyi dayanıyorsun. Yiğitmişsin."

Sözleri beni sakinleştirdi. Kuyruğumu, sağlam bacağımı sırtımı okşuyor, kendi kendine konuşuyordu.

"Yok, yok Yiğit'im sen bu bacakla, alnındaki bu koca yarayla bizim yokuşu çıkamazsın. Bize bir otomobil lazım."

Ölmek üzereydim. Acıdan, kan kaybından bayılmamak için kendimle mücadele verirken adım Yiğit olmuştu. Yoldan geçen ilk taksiyi durdurdu. Hemen arka kapısını açtı, beni yerde kucaklamaya çalıştığını görünce şoför telaşlandı.

"Amca taksimi kirleteceksin, ne işim olur elin itleriyle hem de yaralı" der demez amca buna fena öfkelendi. "Külüstür taksin bir candan daha kıymetli değildir herhâlde!" diye söylenirken beni zar zor ama itina ile kucaklamış, taksiye bindirmişti bile. Şoförün yapacağı bir şey kalmamıştı. Taksinin arka koltuğunda bedenimin yarısı onun kucağında güçsüz hâlde yatıyordum.

Artık ölmez de yaşarsam hem bir ismim hem de bir sahibim olmuştu. Çok şanslıydım.

Kasabanın en yüksek tepesindeki evi bahçeliydi. Yalnız yaşıyordu. O zamanlar da yaşlıydı ama daha elden ayaktan düşmemişti. Sağlık ocağındaki doktor sahibimi tanır, severmiş. O geldi, ilaç getirdi, yaralarıma baktı.

"Hadi yine iyisin Yiğit. Gerçek bir doktor ayağına kadar geldi. Eskiden olsa bu tepenin başında baytar bile bulamazdık. Ölen ölür, kalan canlar bizimdir" diyor, gülüyordu.

O yetmiş dört yaşında bir insan, ben ise üç yaşında genç bir köpektim. İnsan yaşı ile yirmi dokuz yaşındaydım. Biz köpeklerin yaşı insan yaşı ile kıyaslansa daha dünyaya gelişimizin birinci yılında insan yaşı ile on beş yaşında oluyoruz. Her yıl bir yaş almıyoruz. İkinci yılımızda insan yaşı ile dokuz yaş birden alıyoruz. Üçüncü yılımızda üstüne beş yaş daha ekleniyor. Ve sonrası her yıl beş yaş alıyoruz. Hayatımız yaşadığımız koşullara bağlı. Başımıza bir şey gelmez, sahibimiz varsa ve iyi ise on altı yıla ancak sığar ömrümüz. İnsan yaşı ile 87'ye denk geliyor. Ama kimsesiz sokak köpeklerinin ömrü ne kadar sürer hiç bilinmez.

Ben orta büyüklükteyim. Cinsim belli değil, kimim kimsem yok, sahibim beni yaralı bulup evine götürene kadar sokak köpeğiydim. Kapkara ve heybetli görüntümle çoğu insanlar benden zaten korkarken, bir de şu eğlence, oyun severliğimden, sevgiye düşkünlüğümden onlara sırnaşıyor, üstlerine tırmanmak, sarılmak filan istiyordum, onlar ise benden daha çok korkuyordu. Yemediğim tekme, küfür, dayak kalmadı. Kaç defa beni öldürmeye kalkıştılar. Gündüzleri insanlar, geceleri sokaklardaki köpek çeteleri peşimi bırakmadılar. Gruplar hâlinde yaşıyor, beni aralarına kabul etmiyor, tam tersine saldırmak için geceleri köşe bucak kovalıyorlardı beni. Üç koca yıl savaştım sokaklarda. Ara sıra yemek veren, başımı okşayıp beni seven iyi insanlara, bana saldırmayan, beni dışlamayan, benim gibi yalnız dolaşan köpeklere de rastladım. Kasabada bir sokağın başını kendime mesken tuttum. Yolun ortasına uzanıyor, gelene geçene havlıyordum. Çok korkarlardı benden. Köpeklerle mücadelemi verip meskenimi onlardan korumuştum lakin kötü insanlardan kendimi koruyamıyordum. Çünkü çoklardı, acımasızlardı. Bu korkaklar beni meskenim olan sokağın orta yerinde bacağımdan, alnımdan yaraladılar. Beni kurtaran, sahiplenen, iyileştiren, yaralarıma aylarca merhem süren yaşlı sahibim:

"Bunlar Allah, Allah der ama Allah'tan korkmaz-

lar. Senin gibi yiğit bir köpekten korktukları için Allah yarattı demez canileşirler. Çünkü bunların içi kötü!" derdi.

Sahibimi gerçekten seven azdı, tanıyanlar ona korkudan saygı gösterirlerdi. Anasının babasının dünyaya gelen tek çocuğuydu. Bir kere evlenmiş, bu evlilikten bir kızı mı, oğlu mu olmuş bilmiyordu. Arkadaşına yardım etmek için karıştığı kavga cinayetle sonuçlanınca o cezaevini boylarken imam nikâhlı hamile karısı da kasabayı terk etmiş, sırra kadem basmış. Gidiş o gidiş, kimse bir haber alamamış. Sahibime babası sırtını dönmüş, annesi acı içinde sessiz kalmış, on yedi yıl kahrederek hapis yatmış. Hapisten çıktığında ölen anasından, babasından yadigâr, kimsesizlikten harabeye dönmüş evden başka gidecek yeri yokmuş. Cezaevine girdiğinden beri hiç görmediği üç beş akrabası kasabadan taşınmış, merak edip peşlerine düşmemiş. Karısının izine hiç rastlamamış, bir daha da evlenmemiş. İnşaat ve tarım işçiliği yaparak geçinmiş. Yememiş içmemiş biriktirdiği her kuruşla evini kendi elleri ile yeniden inşa etmiş.

Sahibimle on üç yıl birlikte yaşadık. O beni daha ilk günden evinin içine almadı, kapının eşiğinden içeri girmedim. Sonra istese de ben girmedim çünkü kendi evim vardı. Bahçedeki kulübe insanlar

yurdagül

İBRAHİM KURT

düşmeseydi yollara
yapraktan hafif
kurşundan ağır kelimelerin

üşümeseydi penceremin camına
yapışan buhar
olmasaydı hasrete düşen yollar
yönsüz kavşaklar
utanan ayrılıklar

güpegündüz
kaldırımlara
yol kenarlarına
düşsel kavşaklara
örtülmeseydi
dünden yazılmış manşetler
belki böylesine
sinmezdi üstümüze ayrılık kokusu

bak
kavrula kavrula
mum ışığının gölgesinde
bir kıvılcım parlıyor
tutabilsem kanayan ellerimle
tutabilsem ey nazlı gülüm
güllerin beyaz rengi
narin yürekli kız
yurdagülüm
ama nerede bulurum şimdi
günbatımıda gizlediğin
gün be gün kabaran düşsel umutlarımı
söyle
sudan ıslanmış dudakların
neden suskun
söyle
hangi kirli
hangi derin sulara attın
yüreğinin anahtarını

yalnızlığımı senden nasıl koparabilirim
nasıl tüketirim kalbimdeki kelimeleri
söyle
geceler neden arsız
neden uzadıkça uzuyor
neden beynimde arabesk korkusu var
neden ben olmaktan uzaklaşıyorum

bir kelebek dolaşıyor saçında
görüyorum
bir serçe uçuyor
yuvasından yeni düşmüş
kalkmış kanat çırpmış
tayın sırtına binen rüzgar gibi ürkek
gözleri gök mavisi
ela bakıyor yalnızlığımın karasına

tıkla bir kapımı
ürkse de zamansız bekleyişim
aldırma
bir daha vur
gir içeri
damla damla
demiri çatlatan su gibi ak yüreğime
bırak gündüzler geçmişte kalsın
bana yeter gecelerin karası

olmasın şimdi yollar karlı
sisli
yağmurlu
kapanmasın gözyaşlarıma boğulup
seller akmasın karadeniz'e

sen bana değil
gönlüme lazımsın
gözlerimin elası
yurdumun en güzel gülü
yurdagül'ü

için küçük olsa da bir köpek için büyüktü. Sahibim içine benim için ahşaptan sedir bile yapmıştı. Beni sever, saygı gösterirdi. Hem onun hem de kendi evimin koruyucusu, bekçisiydim. Yemek vakti geldiğinde önce benim yalımı verir şakayla karışık:

"Yiğit'im, sen bizim babamızsın. Evimizi koruyan, kollayansın, önce sen yiyeceksin, sonra ben..." derdi.

İkimiz de terası çok severdik, yaz kış günümüzün çoğunu orada geçirirdik. Yalnız olmak istediğimizde de herkes kendi evine giderdi. Ama son yıllarda ne ben de ne de sahibimde huzur kalmadı. İkimiz de yaşlandık. Sağlığı kötüleşiyor, unutkanlık ve çeşitli hastalıklar baş gösteriyordu. Kendisine bakamadığı gibi artık bana da bakamıyordu. Bazı günler aç yatıyorduk. Bununla kalsaydı yine iyiydi. Tepedeki evin etrafında değişik insanlar görünmeye başladı. Buralı değillermiş, sahibim öyle diyordu. Sınırın ötesinden geliyorlarmış. Orada savaş varmış. Her gün mahallede kavga çıkıyordu. Mahalleli yeni gelenleri sevmiyor, istemiyordu. Sokağın karşısındaki komşumuz da onları istemiyordu.

"Bunlar bizi işimizden, gücümüzden ettiler. Ekmeğimizle oynuyorlar. Bizim günlüğümüz yirmi liraydı, günlüğü beş liraya işi alıyorlar!" diyerek sahibime dert yanarken o da "oğlum zorunlu kalmasalar niye yerlerinden, yurtlarından olsunlar. Beş liraya bile razı olanın hâli hâl değildir!" diyordu.

Sahibim mahallenin yabancılarını korumaya çalışırken, yaşadıkları düşmanlıkla onlar da artık yerli halka düşman gibiydiler. Yerlisi, yabancısı sanki çıldırmışlar; kendilerinden olmayan insanlara, sokaktaki kimsesiz hayvanlara karşı sevgisiz, acımasız olmuşlardı. Bana da kötü davranıyorlardı... Ben de onlara! Bahçemizin çitine kim yaklaşsa, kafasını bizim tarafa uzatsa var gücümle havlıyor, saldırıya hazır bekliyordum.

Hayatımın tüm zorluklarına rağmen sahibim sayesinde köpek yaşımla 16 yaşıma yeni girdim. İnsan yaşı ile 87 yaşındayım. Bir köpeğin yaşayabileceği en uzun ömür. Sahibim beni kurtardığında 74 yaşındaydı, o da artık 87 yaşında. 13 yılda ikimiz de aynı yaşa gelmiş yaşlı ve yalnızdık. Sahibimi, evimizi koruyamıyordum. Havlasam sesim eskisi gibi gür değil, nefesim yetmiyor, koşsam koşamıyorum, kovalasam kovalayamıyorum. Gözlerim çoktandır iyi görmüyor, karanlıkta kör gibiyim. Yaşlılıktan hep uyukluyordum. Sahibim de benden farklı değildi. Artık bu dünyadan kopmuştu.

Sağlık ocağındaki tanıdık doktorun ara sıra ziyaretinin dışında evimize kimse gelmiyordu. Bazı zamanlar kaç gün yemeden içmeden yatakta kaldığını kendisi de bilmiyordu. En son gördüğümde doktor onu ambulansa bindiriyordu. Yaşıyor muydu, ölmüş müydü hiç haberim yok.

Bana ne olduysa zaten onun gidişinden sonra oldu. Kaldım bir başıma. Günlerce ağladım, inledim. Kimse sesimi duyup gelmedi. Aç kaldım, yiyecek bir şey bulamadım, veren de olmadı. Bu da yetmedi benden korkan eli bıçaklının biri bahçe çitlerinin arasından tam alnımdaki eski yaramın üstüne bir bıçak darbesi indirince acı içinde kıvrandım, kan revan içinde kaldım. Birkaç saat kimse yardımıma gelmedi ama bana yardım etmeyen insanlardan biri belediyeye haber vermiş.

Belediyeden gelenler de köpeklerden korkan insanlardı. Kabalık ve zorbalıkla beni yakalamaya çalıştılar. Yaşlıydım, yaralıydım, aç bitap düşmüştüm. Gücüm tükenmişti ama direniyordum. Geri çekildiler. Önüme bir et parçası attılar, çok açtım zehirli olduğunu bilmeden yedim.

Beni kamyonetin arkasına çuval gibi atıp belediyenin barınağına getirdiler. Ve yine bir çuval gibi yere attılar. Barınağa barınmam, bakılmam için değil, ölümümü beklemek için getirildim. Ruhum bedenimi terk etmek üzere.

Sahipsizlik ne kadar zormuş tekrar hatırladım. Bu kadar yaşadıysam da yine sahibim sayesindeydi. Acaba o ne hâlde? ■

Kül Ağıtı

■ **ŞÜKRAN BAĞCIK**

geçmiyor
içimde donup kalan
gül'de yanık kokusu

"tanrılar" uludukça
yırtılıyor gecenin gömleği
güneşin döşünde dövünen kül ağıtı
yüreğinde nar hasatı kentlerin

ahh
nicedir kafesinde çırpınıp duran rüzgar
ayıkla nefesine saplanan paslı çivileri
topla
demiri işleyen ateşleri yamacına
gül'ü kokla
kül'ü savur
daha ilk sayfalarında
koparılan hayatların ardından
tufan'a dur
öfkeni isyana mayala
es'tikçe kıvılcımlar tutuşsun ıslığında
yepyeni türküler yak denizlere

esmenin bedeline
nice gemiler yansa da
katlanma bu utanca
ve bu acıya...

Nîvê Şevê Bû

A. KARABAX

I.
Roj bêtav hiltên, diborin li hucreyan
Şev bi gazin û gilîbar dadikevin girtîgehan.

Wek gelek caran, îşev jî bêdengiya nîvê şevê
Hemû deriyên hucreyan bi qefile ne
Hin caran gardiyanek an îşkencewerek
Nifteyê li deriyê mezin dixe
Lembayên beşa hucreyên me vedimirîne
Eletîrka xwe ya destan vêdixe, dikeve hundir.

Roniya eletîrka xwe, dide ser caxên hucreyan
Li zemîna qatê jêr, ji serî de heya dawî dimeşe
Gelek caran eletîrka xwe vedimirîne û vêdixe.

Yek bi yek derbasî ber deriyên qatê jêr dibe
Qefleyeke mezin di destekî wî de ye
Bi wê qefleyê li hemû deriyên qatê jêrîn dixe
Pê re, bi kenekî pinî dikene û ji beşê derdikeve.

II.
Xew di piştî îşkenceyan de perşikestî diborin
Xewn, bi leylan û bi tewrên rengîn tên arastin.

Li qata yekem di hucreya herî dawî de girtiyek
Di xewna xwe de li benda hilatina Heyvê bû
Bi dengê qefleya wî mirovî şiyar bûbû
Ranebû ser piyan, di cihê xwe de bişiriya.

III.
Hêvî her dem li baskên xwe ne li ber deriyan
Tu carî nakevin pişt caxên hesinên hucreyan.

Li qata duyem di hucreya çaran de ji du kesan
Yê di xewa giran de, dest avêt ber pişta xwe
Wek li tiştekî bigere, peland, destvala mabû
Piştre rabû ser xwe û di cihê xwe de rûnişt.

IV.
Wek kêlî bi kêlî, dûr û nêzî hev radiwestin
Di grevên birçîbûnê de bi mêjî jiyan û mirin.

Li qata herî jor, di hucreya sêyan de kesek
Cixarek şikandibû, li kaxizê wê nivîsandibû
Bi benikekî girê da, berda ber deriyê jêrî xwe
Kesê ku di hucreya jêr de dima, ew peyam girt
Ben hêdika hat bakirin, heman hate kişandin.

10.02.2025

Gece Yarısıydı

A. KARABAĞ

I.
Gün, güneşsiz başlar ve sığınır hücrelere
Gece sitem karası gibi çöker hapishanelere.

Defalarca olduğu gibi yine gece yarısı sessiz
Bütün hücre kapıları asma anahtarlı ve kilitli
Bazen bir gardiyan ya da bir işkenceci
Vurur anahtarı bölümün ana giriş kapısına
İçeride, dışarıda yanan tüm lambaları söndürür
El fenerini yakar ve girer zemin katına.

Fener ışığını demir parmaklı hücrelere tutar
Bir uçtan bir uca yürür beton zemini döver gibi
El fenerini defalarca yakar, kapatır.

Zemin kattaki hücrelerin önlerine geçer
Bir elinde kocaman bir asma anahtar
Onunla tüm hücre kapı parmaklıklarına vurur
Pis pis ve yüksek sesle gülerek.

II.
Dişe diş, acılarla işkence sonrası uykular
Düşler, seyrine seraben gönül alıcı salınırlar.

Birinci katın son hücresinde tek kalan bir tutsak
Ay'ın doğuşunu bekliyordu düş görürken
Parmaklıklardan seken demir şakırtısıyla uyandı
Yataktan doğrulmadı, gülümsedi iç geçirirken.

III.
Umut her an kanat çırpar kapı önlerinden
Hiçbir zaman geçmez arkasına parmaklıkların.

İkinci katın dördüncü hücresinde iki kişiden biri
Ağır uykuda olanı, birden elini beline attı
Bir şeyler arar gibi yokladı, havada kalmıştı eli
Sonra yataktan doğruldu, çıkmadı, oturdu öylece.

IV.
Bir arada, anı anına yaşamak, uzak ve yakın
Ölüm orucunda olmak ya da düşmektir zihnen.

En yukarı katın üçüncü hücresinde tek kalan biri
Sarılı bir sigarayı kırmış, mesaj yazmıştı kâğıdına
İple ilmikledi, sarkıttı alttaki hücrenin kapısına
Aşağıda, ayakta bekleyen tutsak, kâğıdı aldı
Boşalan ipi sallayınca, tekrar yukarıya çekildi.

Kum Saati

DİLEK ÖZALP

Denizle kara arasına sıkışmış bir kasabada yaşıyorum. İçi geçmiş, sakinlikten silikleşmiş bir yer. Adını bilseniz de bir şey değişmez; çünkü her kasaba, kendi yalnızlığının bir başka tekrarından ibarettir. Sabahları, rüzgârın getirdiği yosun kokusuyla uyanıp, akşamları günbatımında kendime şu soruyu sorarım: "*Bugün neden yaşadım*?" cevabını arıyor değilim. Birkaç saniyelik ağrı kesici yalnızca.

Bir devlet dairesinde çalışıyorum. Tam olarak yaptığım işin neye yaradığını ben de bilmem. Evrakları mühürlüyor, bir dosyadan diğerine kaşeler vuruyor, sonra da öğle yemeğine çıkıyorum. Hiçbir belgeye gerçek bir gözle, anlayarak bakmam. Onların tarihleri, isimleri, içerikleri bana ait değil. Sadece gün içinde akıp giden zamana dair tanıklıklar. Yani her şey, olması gerektiği gibi; ama hiçbir şey yerli yerinde değil.

Bir adım olsa da çoğu kişi bana sadece "beyefendi" der. Bu durum oldukça normalleşti. Çünkü kimse gerçekten kim olduğunuzla ya da adınızla ilgilenmez. Ben de kimseye kim olduğumu anlatmak istemiyorum zaten. Anlatmaya çalıştığımda, sözlerin bana ait olmaktan çıktığını sanıyorum. Yabancılaşıyor. O yüzden susmak, en dürüst eylem gibi geliyor.

Gürültülü bir sabah, işe gitmek üzere evden çıktım. Gürültülü diyorum, çünkü kasabalar sessizdir. Böylesi bir sessizlikte, bazen, kuş cıvıltısı bile kulağınızı tırmalayabilir. Dışarıda her şey olağan görünüyordu. Aynı kaldırımlar, martı çığlıkları, yüzünü buruşturan insanlar... Bu sıradanlığı bozan tek şey sokağın başındaki büyük taş bloklarının üzerine asılan saatin durmuş olması. Zaman duruyor ben yürümeye devam ediyorum. İnsan alıştı mı, zamanın işleyip işlemesi bir şeyi değiştirmiyor. O zaten alışkanlıktan ibaret, akış değil. Çalıştığım yerde tüm rutinlerimi yapıp, gelirken attığım adımların üzerine basarak eve dönüyorum.

Ertesi gün işe gitmedim. Nedeni yok. Belki de saat durduğu için kendime artık bir şey borçlu değildim. Yine de erkenden uyanıp, deniz kıyısına yürüdüm. Dalgaların taşlara çarpması bir çeşit sonsuzluk fikri doğuruyor. Yosun tutmuş bir banka oturdum. Yanıma bir kedi geldi. Beni tanımıyordu, ben de onu. Bacaklarımın arasında, kuyruğunu havaya dikmiş, dolanıyor. Başını okşadım. Gözlerini kırparak bana baktı. Kısa süreliğine birbirimizin hayatına dokunduk. Hayatına dokunduğun insanlarla kurduğun bağdan daha gerçek daha güçlü bir bağ. Hâliyle karşılığı da daha güçlü bir duygu. Sonra uzaklaştı. Yaşam gibi geldi yaşadıklarımız. Küçük bir temasla yakınlaşıp, ardından kaçınılmaz uzaklaşmalarla birbirimizin hayaletlerine dönüşmemiz gibi. O gidince ben de kalktım. Kedinin geçmişindeki hayalet olmuştum ya, süzülerek yürüdüm.

Yol üzerinde bir kahvehane bulup oturdum. İçerisi tenhaydı. Duvarda asılı bir takvim, geçmiş bir yılı gösteriyordu. Garsona dönüp: "*Bu takvim yanlış*" dedim. Gülümsedi: "*Belki de doğru yıl odur abi.*" İçimi kaplayan boşlukta düşmeye başladım. Artık takvimle, saatle, yaşamla bir ilgimin kalmadığının alaycı şekilde yüzüme vurulmasıyla, içimdeki boşluğa hızla düşüyorum. Boş çay bardağıyla, çıkardığım üç-beş bozukluğu da masaya yuvarlayıp kalktım. Yuvarlanan paralar bir süre sonra duracak,

Orman

GÜLBİN SODAN

Ormandan gelir büyük yeryüzü şiirleri
Yaratımın ecesi orman
Efsunlar imgelemi

Sıkışıp kalmışsa kentin duvarlarında şiir
Bu kendi istediğinden değildir
Bungun bir görüntüyü yansıtıyor görünse de
Özlemi anlatır derinde

Geçmiş sabahların belleğinde şimdi
Yokluğa gömülü orman
Gezinir üzerinde ölümcül adımları
Çalanın yeryüzünü ve özgür yaşamını

Anımsa ormanını yarat ormanı
Yakalarsın hırsızın zorba elini
Sokulmuş ta ruhuna boş bulunduğun an

Yakalarsın belki de
Onunla savaşırken kendini

bense düşmeye devam edeceğim.

Sonraki günler de işe gitmedim. Kimse aramadı. Kimse eksikliğimi fark etmedi. Varlığımın silikliğini, yokluğumun kayıtsızlığını tüm açıklığıyla görüyorum. Bir anlık hüznün yerini, içten içe unutulmuş olmanın sevincine bırakıyor. Başta bir çöküntü gibi gelen sonra hafifletici etkisi olan bu duyguya giderek daha da bağlanıyorum. Belki de özgürlük buydu: Yokluğunun bir şey değiştirmemesi. Bu özgürlük, zamanın bendeki hükmünü yok etmişti.

Yan dairemde oturan, yaşlı adamı anımsadım. İsmail Bey. Her sabah balkonunda aynı gazeteyi katlar. Gündemin, olayların, olacakların değişmeyeceğine olan inancıyla aynı gazeteyi defalarca okur. Birgün: "*Zaman sizce nedir?*" diye sordum. Düşündü. "*Zaman*," dedi, "*yaşamadıklarımızın acısını duymak için bize tanınan süre.*" Tartışmaya mecalim olmadığından uzatmadım. Muhtemelen onun hakkında, aklımdaki tezi doğrulatmak için öylesine sorduğum bir soruydu. Üstelemedim.

İşe gitmediğim bilmem kaçıncı günün kaçıncı sabahında, uyuşuk hâlde yataktan kalktım. Aynada yüzüm bana yabancıydı. Sanki biri yıllarca bedenimde yaşamış, sonra çıkıp gitmişti. Geriye sadece kabuk kalmış. Gözler bana ait değil. Ama onlar da başka bir göz aramıyor. Sadece bakıyorlardı. O gözler bana alışmış bense yıllardır taşıdığım organlarıma ait hissetmiyorum kendimi. İhanet ettiğimi düşündüm. Biraz vicdan yaptım kendimi sorumlu hissederek. Çabuk geçti. Onu da umursamadım. İçimde büyüyen boşluğun ağırlığı ayaklarıma vuruyor. Herkesin yaşadığıyla aynı mı? Boşluk yani. Kimse o boşluğu adlandırmak istemez. Çünkü ad koyduğun şey, gerçek olur. Ve çoğu gerçek acıtır. Saniyeler içinde ardı ardına bunca düşüncenin zihnimden geçmesi yordu. Aynadaki yabancıyla vedalaşıp dışarı çıktım.

Denizin kenarında tanımadığım bir kadına rastlıyorum. Elinde eski bir kum saati var. Bana bakmadan konuşuyor: "*Zamanı ölçmek için yapılmış ama zamanı taşıyamıyor.*" Sonra sessizce gitti. Geride sadece ıslak ayak izleri kaldı. O izlere baka

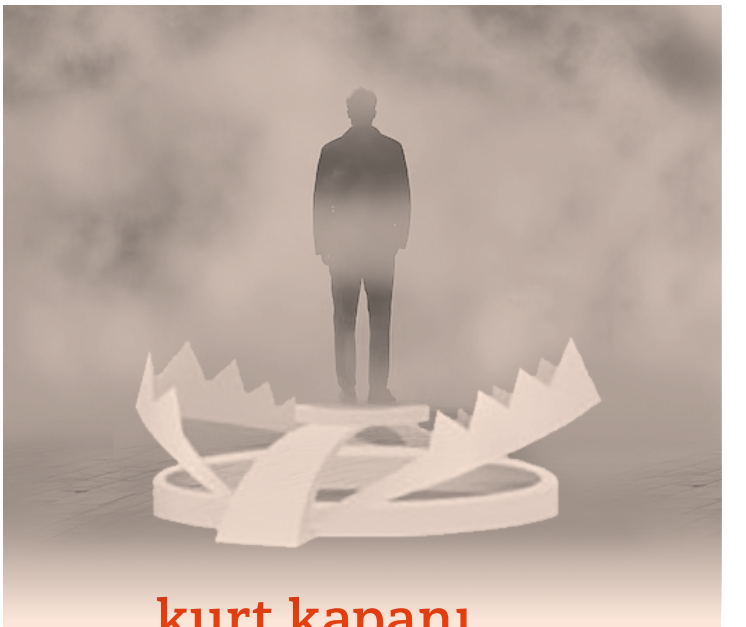

kurt kapanı

CAFER DEMİRTAŞ

rahim olan annemin aşkıyla
beni rahmine bağışlayan
babamın aşkıyla
şiir fıçısına düştüm
bir şarabi dilden içtim

bir naçar çığlık oldum
yedi iklim kurt kapanı
ne aşktan umut var
ne papatyalardan
haber veren

şimdi dünya
bir yalan mabedi
şimdi dünya
kör kapılar ardında
bir hayal bahçesi

ödünç bir ağızda
bir içli diş ağrısı

şimdi dünyalılar
bir eksik tanrı
bir hatalı nesne
bir yurtsuz vebal

şimdi ömürler
bir zamansız yara

uzar gider
bu sisli mevsim
uzar gider
yedi iklim kurt kapanı

baka yürüdüm. Ayak izleri bitince durdum. Kendi yönüm yokmuş meğer kaybolmuşum. Saatlerce o izlerin etrafında denize bakarak dolaştım. Hava kararmaya başlamıştı ki zihnime çöken bunaltıyla, ayağımı sürüyerek evin yolunu tuttum.

Eve döndüğümde duvardaki saatin sesini duyduğum hâlde bakmadan geçiyorum önünden. Diğer her şey gibi anlamını yitirdi o da. Artık saatlerle değil, sesler ve sessizliklerle yaşıyordum. Örneğin, midem guruldayınca acıktığımı anlayıp yemek yiyorum veya şehrin sesi kesilince uyumaya çalışıyorum.

O gece uzun uzun yazdım. Ne yazdığımı bilmiyorum. Sadece içimdeki boşluğun arada sırada yükselen korkunç sesini kelimelere dönüştürmeye çalıştım. Sonradan okunmamak üzere. Yazdıklarımı okumayı sevmem. Çünkü kelimeler, yazıldıktan sonra yaşanmış sayılır ve tekrar okunmaları sadece unutmayı geciktirir. Masayı öylece karma karışık bırakıp, uyumak umuduyla yatağa geçiyorum. Gün ağarana kadar, bir ipek böceğinin, koza örerken kendi etrafında daireler çizmesi gibi yatakta dönüp duruyorum yine.

Ertesi sabah kasabayı terk etmeye karar verdim. Hiçbir hazırlık yapmadım. Öylece çıkıp gittim. Ne arkamda bir iz bıraktım ne de önümde bir beklenti. Zaten kim benim izimi neden takip etsin ki? Bir otobüse bindim. Yol nereye gidiyorsa, ben de oraya... Otobüste yanıma oturan yaşlı adam bana dönüp: "*Nereye gidiyorsun*?" diye sordu. Cevap veremedim. Gitmek bir yön değil, bir hâldi. Kendim bile bilmezken, sana yanıt veremediğim için üzgünüm bayım. Anlamış gibi başını sallayıp yüzünü çevirdi ve o da sessizliğe gömüldü. Yol boyunca pencereden dışarı baktım. Dağlar, nehirler, tarlalar... Hepsi susuyordu. Doğanın bu sessizliği, hiçbir şey anlatmaya çalışmaması olabilir mi? Sadece var. Ne büyük konfor!

Saatler sonra yeni bir kasabaya vardım. Kimsenin beni tanımadığı, benim de kimseyi tanımadığım ve buna mecbur olmayacağım bir yer. Hemen ilk bulduğum küçük bir odaya yerleştim. İş bulmadım. Gerek de duymadım. Günlerce yürüdüm. Caddeler boyunca, hiç durmadan. Bazen bankta oturup insanları izledim. Hepsi bir yere yetişiyor, hepsi telaşlı. Ne mutlu onlara! Neyi unutmanın ya da neyin umudu bu telaş? Aralarına karışıp onlar gibi görünmekten korkuyorum. Ayağımı asfaltta sürüyerek, ağır ağır, telaşsız görünmeye çalışıp ara sokaklara karışıyorum. Duvarın birinde bir yazı dikkatimi çekiyor: "*Zamanı durduramazsın, sadece sessizleştirebilirsin*." Altında imza yok. Bana yazmışlar galiba. Oysa gelirken geride hiç iz bırakmamıştım.

O kasabada uzun, sessiz zamanlar yaşadım. Ne kadar olduğunu bilmiyorum. Saymayı bırakalı çok oldu. Sadece yaşıyorum. Ara sıra, bir bankta otururken, içimden aynı cümle geçiyor: "*Bugün neden yaşadım*?" Eskiden her gün sorardım kendime. Değişen şu ki artık her gün sormuyorum. Cevaplar da, tatmin edici değil. Ve şimdi ben, bu sessiz kasabadaki dairemde, kırık masamda oturmuş, bu satırları yazarken, biliyorum ki gün gelecek yazdıklarımın hepsini unutacağım. Ama unutmanın, yok olmak olmadığını da biliyorum. Unutmak, sessizliğin içindeki köşede bir varoluş biçimi. Bunun yolunu bulacağım.

Zaman geçer. İnsan durur. Sonra, insan da geçer. Ve geriye sadece bir iz kalır: kumda, duvarda, kâğıtta ya da bir hikâyede.

Belki de bu iz, yaşamın kendisidir. ■

Sabahlarda gün ışığı

RAHİME HENDEN

Kutlanacak ve kutsanacak bir şey yok çocuğum!
Yaz şarkıları çoktan bitti, kelebekler uçtu.

Islanan kirpiklerde bir aşkın ahı kaldı.
Mevsimsiz sabahlara mı uyanır şimdi üveyikler?

Sahi kaç mevsimdir seviyordum seni
dize uçlarında umudu seviyordum?

Ben börtü böceği inan ki seni de çok seviyordum.

Şimdi mülteci bir hüzün dudaklarımda
aşkı aşkınca seviyordum.

Direncin ucuna dikiyordum gül mevsimini
aşkı emekçe yaşıyordum.

Tohumu toprağa ekiyordum her mevsim
mutlak yeşerecek şeyler vardır...

Kalem uçlarında sonbahar şiirleri...

Aşk belki de yenilmektir, yenildiğini bilmektir
her ölümde yeniden doğmasını bilmektir aşk.

Sabahlarda gün ışığı...

30.10.2024, 5. Levent, İstanbul

Annem ve Yunanlı

EMİNE AYDOĞDU

Parmaklarımın arasına sıkıştırdığım sigaradan yükselen dumanı izlerken bir yandan da suyun sesini ve suyun sesine karışan fırtınalı günlerimi, huysuzluklarımı, sınırsız düşlerimi ve bazen de risk alıp yürümeyi denemediğim yolları düşünüyordum. O uzak geçmiş, kimi zaman, nazlı nazlı çakıl taşlarına serilen, kimi zaman da kayaları döven suyun sesine indirgenmişti.

Evden kaçarcasına Dimitri'nin yanına gittiğim günün akşamında annem öldü. Kapıyı annemin yüzüne çarpıp giderken: "Sen benim tek dünyamsın, gitme! O Yunanlı gazeteci için beni buralarda yapayalnız bırakma!" diye yalvarmıştı. İlk kez gözyaşlarına tanıklık ediyordum. Annem, hiç ağlamazdı, zayıflık olarak nitelendirirdi. Karanlık çökünce yola çıkacaktık. Yolculuk başlamadan bitti. Akşamüstünün bulanık sıcağında Mert geldi. Çok üzgün görünüyordu. Mert, üniversiteden arkadaşım. Eylemlerden ötürü okulu bir yıl uzatmak zorunda kaldı. Mezun olunca Kanada'ya gidecek. Nefeslenerek dura dura anlatmaya başladı.

Öyle çok, öyle çok ağladım ki gözyaşlarımın tükendiğini bir daha akmayacağını sandım. Öfkeden dilim damağım kurudu, sesim çıkmaz oldu. Dimitri'yle gidemediğim için annemden nefret ediyordum.

-Annem, Dimtri'ye Yunanlı diye hitap ederdi.- O zamanlar nefretim dünyayı yakacak kadar güçlüyken, şimdi ise denizden kıyıya yaklaşan şu minicik balık kadar güçsüz.

Doğduğum topraklar o zamanlar genç ve neşeliydi. Zaman, toprağı da değiştirmiş, ironik de olsa, –zaman ve toprak– ikisi bir araya gelince üçüncünün dedikodusunu yapan insanlara benziyor; hoyrat, hantal, yorgun ve yaşlı. Belli ki insan gibi toprak da yaşlanıyor. Bir yandan gençliğimin bu topraklarda geçmiş olması bana olanaksız bir düşü anımsatıyor; bir yandan da artık o genç olmadığımı düşünüyorum. Zaman, sanki içime bir bomba düşürmüş ve beni boş bir alana çevirmiş gibi hissediyorum. Olanları anımsamaya cüret edecek olgunluğa geldiğimde, korkudan ve öfkeden ziyade, nedense tiksinti duyuyordum.

Teyzem: "Orospular gibi giyinmişsin." Şişman ve dedikoducu komşumuz, kurnaz gözlerini iri iri açarak: "Rahmetlinin mezarının başında olmuyor Süheyla! Hem o haspalar ne zamandan beri giyiniyor ki kıza laf ediyorsun?" Teyzem kötü yürekli biriydi. Lafı söyleyip dilini bile gizlemeye gerek görmeyen insanlardandı. Sarışın öğretmen teyzemin kulağına eğilerek: "Neden ilaç içmiş?" Teyzem: "Bir adamın ya da bir kadının aşkından olmadığından eminim." Beni göstererek: Şuna sor!" Sarışın öğretmen: "Süheyla! İyice şaşırdın, üzüntüden ne dediğini bilmiyorsun!" dedikten sonra yanındaki pembe gözlüklü kumral kadının kulağına fısır fısır telaşla bir şeyler anlatmaya koyuldu. Mezarlık, dedikodu kazanına dönmüştü. Üçerli beşerli küme hâlinde susmaksızın konuşuyor; ölene birazcık saygı duymak yerine, iştahla meraklarını gidermek için her yolu deniyorlardı. Neyse ki kalabalık gitgide azalıyordu. Kalanlar, kendi aralarında hararetle konuşurken, ben, bana kederle ve acıyormuş gibi bakan Mert'le yalnız başıma kalmıştım. Ona: "Neden buradan hemen gitmiyoruz?" Mert biraz şaşırarak: "Tamam, nasıl istersen," dedi ve hızlıca yürümeye başladık.

İçkiler birbirine karışıyordu. Benim için fark etmiyordu, zaten kafam karmakarışıktı, biraz daha karışırsa dünya yıkılmazdı. Mert, esrarlı bir sigara vermişti. Hem acıyı dibine kadar çekmek, yoktan var olmak gerekli miydi? O an için yanıtım hayırdı. Yalnızca ölmek istiyordum. Kafam iyiydi, Mert, tuvalete gidince onu beklemeden çıkıp gittim. Yürürken Yunanlıyı kendimden çok sevdiğimi düşündüğümü fark ettim. Dimitri'yle gitme hayalleri kurarken, buradan uzaklaşmak ve dünyanın başka bir toprağına ayak basmak için yanıp tutuşuyordum ama yapamadım, ölümün soğuk sesi beni durdurdu. Önce Atina'nın merkezinde bulunan Eksarhia'da kalıp, ardından Amerika'ya gidecektik.

Deli dolu söz verişlerime ne olmuştu? Diz çöküp ona ait olduğumu söylediğim an'lara, bir çocuk gibi gülümserken kirpiklerini öptüğüm zamana ne olmuştu? Gitmemek için bana bir bahane, bir mazeret mi lazımdı? Mazeretim, ansızın gelen ölümdü; o da en sarsıcı biçimde beni teslim almıştı.

"Verdiğin kararı uygulamaktan korkuyorsan, yaşamaktan korkuyorsun" demişti de yüzümü buruşturarak gücendiğimi ifade etmeye çalışmıştım. Onun: "Sevgiden gidilmez, sevgiye gelir" sözünü çok acımasız bulmuştum. Titreyen sesiyle: Seven maskesini atar ve çıplak kalmayı göze alır. Biliyorsun, bu son şansımız, şimdi gidersen, bir daha..." tümcesini tamamlayamamıştı. Mırıldanarak: Hem çok şey biliyorsun hem de hiçbir şey bilmiyorsun," diyerek ivecenlikle uzaklaşmıştım. Mert, elini omzuma koymuş, sessizlik yemini etmişçesine, konuşmuyordu.

Dimitri'yle gidiyorum diye annem yaşamayı kabul etmemişti. Neticede; bu hayatta beni sevdiği kadar seveceği hiç kimsesi yoktu. Bu da onu korkutmak ve hayattan koparmak için yeterliydi. Annem, sürekli hayatla pratik yapıyordu ve cesur bir kadındı. Cesaretini de keskin bir nişancı gibi tek bir atışla, hayatını sonlandırarak göstermişti. Çiçekleri çok severdi. Ölmek için ne güzel bir mev-

sim seçmiş, her yer çiçek kokuyor.

Kadınlar, çocukları olunca kendisi olma hâlini kaybediyor. İçinde taşırken, kanayacağını, öleceğini, bir köpek gibi sürüneceğini de peşinen kabul ediyorlardı. Çocuk doğurmak, hayata evet demek ve onu, bütün sancılarıyla kabul etmekti. Bir çocuğu yetiştirmek ve ardından da onda hiç iz bırakmamak mümkün müydü?

Annemden zamanında uzaklaşamamıştım, şimdi anlıyorum ki ona yakınken kendimden uzaklaşmışım. Geri dönmüş ve onun izlerinden yürümeye evet demiştim. Annem, erkeklerin hiçbir getirisi olmayan –çocuk yapmanın dışında– boşuna sahiplenilen birer meta olduğunu, kalpleri kötü olmasa da biraz aptal olduklarını düşünürdü. Hırslıydı, hayatı tek başına götürme ve ona yetme gücüyle donatılmıştı. Belki de bu yüzden babasız büyümüştüm.

Dimitri sınır dışı edilmişti, bir daha dönmeyecekti. Faili meçhullerle ilgili araştırma yapıyordu, çok önemli belgelere ulaştığını, hiçbir koşulda yadsınamaz deliller elde ettiğini söylüyordu. Tedirgindi. Telefonunun dinlendiğini ve takip edildiğini düşünüyordu. Sonunda, 'bölücü terör örgütüne' yardım ediyor gerekçesiyle hakkında sınır dışı edilme kararı verildi. Aslına bakarsanız hiçbir örgütle, kurumla ilgisi yoktu, o bir anarşistti.

Onunla gitmeye karar verirken, annemi bıraktığım için kendimi biraz suçlu hissediyordum; şimdi ise berbat hissediyorum. Bir ağaç kadar olamamıştım; ağacın kökleri taşa değince pes etmez, kendine başka yollar arar ve arayışında daha da güçlenir. Ben ise varlığımla her gün daha derinleştirdiğim ıstırapla yaşıyordum.

Önümde iki seçenek vardı. Hayata, ya hayır ya evet diyecektim. Ben ikisini de seçmedim. Hayatın ve ölümün, bu seçeneklerin dışında olduğunu, her şeyin bu iki seçeneğe indirgenemeyeceğini artık öğrenmiştim. Annem nasıl ki hayatına tartışmasız son verdiyse, ben de tartışmasız devam edecektim. Bazen ölerek bazen yaşayarak, bazen de ikisinin dışında kalarak.

Bir sigara daha yaktım, kibritin ışığı gözlerimi kamaştırdı. Daha önce geceyi ve bütün boşlukları dolduran karanlığı hiç bu saatte görmemiştim. Güneşli havadan daha gizemliydi. Dimitri'nin yüzü geldi gözlerimin önüne, gene bir çocuk gibi gülümsüyordu. Yunanlıyla iyi bir hikâyem vardı. "Nereye gidersen gelirim, en karanlık, en hüzünlü, en soğuk şehir de olsa..." demiştim.

Yağmur çiselemeye başladı, yeni kesilmiş çim gibi kokan taze yağmurla sırılsıklam ıslandım. Başımı gökyüzüne çevirdim, damlalar, aralanmış dudaklarıma dokunup, dişlerime değiyordu.

Hayat bazen verilen sözleri tutmamıza engel oluyor; bazen de tuttuğumuz sözlerin bir ömür boyu tutsağı oluyoruz. Ben tutamadığım sözümün altında ezim ezim ezilsem de... Kalbim, içinde iki insan sevişiyor gibi çığlık çığlığa atmaya devam ediyor. ■

Yadigâr

ÜMİT KAYA

Bunlar senin gülüşlerin, yadigâr
Bir ben hatırlar, ben özlerim
Bir ben bilirim kıymetini

İstanbul binbir yüzlü,
İstanbul, edepsiz şehir
İstanbul, hiç bitmeyen şiir

Ne çok taşıdık, seninle
Düşlerle çıldırmış geceleri
Gündüzün hapishanelerine

Bunlar senin soruların, yadigâr
Bir ben ararım yanıtlarını
Bir ben saklarım aklımda

İstanbul tüm çağların prensesi
İstanbul hep yosma, serseri
İstanbul, haritanın en güzel yeri

Ne çok baktık, seninle
Yarını görememiş gözlerine
Devlet kurşunuyla ölmüş çocukların

Bunlar senin susmaların, yadigâr
Bir ben bilirim nasıl ağır
Bir ben konuşurum onlarla

İstanbul hep sarhoş hep ayık
İstanbul, denize yakışan şehir
İstanbul küreksiz kayık

Bunlar senin gidişlerin, yadigâr
Bir ben bilirim nereye ve nasıl
Uzun ayrılıkların kapısı vedalar

İstanbul, küle koşan gül
İstanbul gözleri mavi tarih
İstanbul, sonsuz labirent

Bunlar benim acılarım, yadigâr
Kesilmiş öykülerden
Yanlış bitmiş romanlardan
Ansızın son bulmuş şarkılardan
Yoruyor yüreğimi,
Dün çoğalıp
Yarın azalırken,
Bazen pişmanlık
Bazen verilmiş söz
gibi yaşadığım şu hayat

Ağaç Gölgesi Siyaseti

MEHMET ALİ GÜNER

Vakti zamanında Köleli Sahillerinde bir köy varmış. Zelzele dansı yapar, kendi kendilerine ürer giderlermiş. Bütün köylü, tüm toprakların sahibi olan Haşmet ağanın marabasıymış. Haşmet ağa dediğinde okumuş, güngörmüş bir kişi. Şeytanla karşılaşsa, şeytan kaçacak delik ararmış. Marabalar, günde bir ekmek ve haftada bir kilo pirince için çalışır, gün içinde yarım saat dinlenme hakları varmış. Bu dinlenme ritüelini da tarlaların kenarında olan ılgın dedikleri birkaç ağaç altında yaparlarmış. Kimi uyur, kimi sohbet eder, kimi kendi tanrısına dua edermiş. Haşmet ağa en çok tanrısına dua edenleri severmiş.

Gel zaman git zaman köylüler çalışma şartlarını düzeltmesi için işi yavaşlatmışlar ama Haşmet ağanın silahlı adamları tarafından tehdit edilince yine işlerini devam ettirmişler. Devam etmesine devam etmişler ama için için kaynayan öfkeleri dinmek bilmiyormuş. Tabii mutsuz ve umutsuz olan köylü verimli olmuyor ve sürekli huzursuzluk yaratıyormuş. Başlarında duran silahlı, gaddar adamlar da cabası.

Buna çare arayan Haşmet ağa, bir gün Mozambik'ten kendisini ziyarete gelen Temel ile sohbet ederken durumu Temel'e anlatır. Temel de der ki; "Ula bu da dert mi! ben şimdi sana bir akıl vereceğim, sonrası kolay" oturup uzun uzun anlatmış. Temel gittikten sonra Haşmet ağa tüm köylüleri toplayıp onlara yapacağı reformu anlatmaya başlamış.

"Ey köleler; hepiniz çalışma şeklinizden şikâyetçisiniz, daha fazla ekmek, daha fazla dinlenmek istiyor ve başınıza koyduğum adamlardan da memnun değilsiniz. Şimdi yeni bir düzen getirdim. Adını da bulamadım ama siz ona demokrasi deyin. Beğenmezseniz ileride olmazsa adını değiştiririz. Tabii köylü hiçbir şey anlamamış ama seve seve dinlemeye devam etmişler. Bundan sonra başınızda duracak adamı siz seçeceksiniz. O adam sizin için ne isterse ona sahip olacaksınız. Kim isterse aday olabilir. Bu adamı seçme hakkı size ait. Sonra oluşacak sorunlara itiraz etmeyecek siz. Çünkü onu siz seçmiş oluyorsunuz. Köleler bunu kabul etti.

Köylü bunu duyunca çok sevinmiş. İlk defa kendi sözleri ve düşüncelerini dile getirecek, istedikleri şey olacakmış. Başlamışlar kendi aralarından aday seçmeye. Birkaç gün aday aramışlar, buldukları adaya kendilerini ve isteklerini anlatmışlar. Aday üzerinde anlaştıkları günün sonunda içlerinden iki aday çıkarmışlar. Gelip Haşmet ağaya "bizim adayımız bu arkadaşlar. Bunların adı da köle Keith ve köle Drogda" demişler. Tabii ağa buna hazırlıklı ve hemen kabul etmiş. Ama kendi oğulları da aday olmak istediği için ve bunun da demokratik bir hak olduğu için, köylülere; "Sevgili köleler, benim küçük oğlan Koli Tokur ve büyük oğlan Yaya Tokur da seçimlere girecek, dördü içinde istediğinize oy verin." demiş. Devamla "kimi beğenirseniz onu seçin ki sonra pişman olmayasınız. Seçimden sonra itiraz kabul etmem" demiş.

Köylüler hemen "olur" demişler. Ne de olsa seçim bu. Çoğunluk bizde diye düşünmüşler. Haşmet ağanın oğulları girse ne olur, girmese ne olur. Seçmedikten sonra isterse Haşmet ağanın kendi girsin. Bu zaman sürecinde her şey istedikleri gibi gidiyormuş. Bu duruma sevinen köylüler ve köleler bir gün ani bir değişimle şok yaşadılar. Seçim günü yaklaştıkça, köyün ileri gelen köleleri Koli ve Yaya dururken, Keith ve Drogda gibi köleleri seçerlerse ağanın nimetlerinden yararlanamayacaklarını düşünüp,

kırılana gazel

HASAN SEÇKİN

dört bir yanımız karanlıktı
zifiri zindan içindeydi can
göz gözü, gönül gözü görmezdi
karanlıkta çok kırdılar bizi
geri çevirdiler, uzattığımız dost eli
karanlıktı ve gözler önünde
kırdılar, camdan kalbimizi...

aysız ve yıldızsız gecelerde
kör baltayla budadılar dallarımızı
ve birer birer, tomurcuklarımızı
ve filize durmuş, umutlarımızı
karanlıktı ve bizi çok kırdılar
körlük ve sağırlık, yakışmadı bize
karanlıktı... kestiler, dilimizi de...

umut dağların kalbinde gene
ve umut, bahara gebe şimdi
ey insan... ey insan... ey insanlık
ey, bu dünyanın sessiz seyircisi
dön, dön de bir doğan güne bak
biz kırıla kırıla, çoğalıyor şafak
sevda ile harladıkça, bilincimizi...

Haziran 2020

bu ikisinden birini seçmeleri gerektiğine karar vermişler. Araya giren bazı kişiler durumu köle Keith ve köle Drogba'ya anlatmışlar. Bunun üzerine köle Keith ve köle Drogba anket sonuçlarını beklemeden seçimden Tokur kardeşler lehine çekilmişler. Sevinçleri yine de devam ediyormuş. Sonuçta kendi seçtikleri kişi tarafından yönetilecek ve az da olsa birkaç talepleri yerine gelecekmiş.

Bu vazgeçiş üzerine amacına ulaşan Haşmet ağa, yaptığı planın tuttuğunu düşünerek çocukları yanına çağırdı. Bunun üzerine ağanın oğulları gelip "Baba ne iş, biz ne yapacağız şimdi, İngiltere'ye de yeni transfer olduk, nerden çıktı bu demokrasi" demişler. Baba oturup oğlanlara Temel'den duyduğu her şeyi anlatmış. "Futbolu bırakıp az tarlalar ile ilgilenin, ben artık yaşlandım" demiş. Küçük oğlana; sen kazanmamak için elinden geleni yap, büyük oğlana da "sen de kazanmak için bir şeyler yap" demiş.

Oğlanlar iki aday olarak seçime girmişler. Seçim öncesi küçük oğlan Koli köleleri toplayıp bir konuşma yapmaya başlamış. "sevgili köleler; beni seçerseniz, size SGK yaptıracağım, kimse İSG kurallarına aykırı çalışmayacak, ekmeğin yanında artık Norveç havyarı da yiyeceksiniz. 1 Mayıs'ta tatil olacak, kim ki tarlada 80 sene çalıştı, ona bir dönüm de toprak vereceğim." diyerek kurumsal kölelik projesini anlatmış.

Sonra büyük oğlan Yaya gelip köylülere o meşhur ve tüm Afrika'da dilden dile dolaşacak, tüm köylüleri ikna edecek, onu tüm dünyalar tarla lideri yapacak konuşmayı yapmaya başlamış. "sevgili köleler, eğer küçük kardeşim Koli'yi seçerseniz, o tarlaların etrafındaki ağaçları kesip Zimbabwe kralına verecekmiş, nerede yemek yiyip, nerede dua edip, nerede dinleneceksiniz?"

Tüm köylüler büyük bir heyecanla Yaya Tokur'u alkışlayıp, gidip oy kullanmışlar. Anamala ajansının verilerine göre Yaya Tokur %99,2 oy ile köylülerin başına gelmiş.

Günün sonunda tarlada çalışmaya devam edip, günde bir ekmek, haftada bir kilo pirinç ve ılgın ağacının gölgesinde günde yarım saat dinlenmeye devam etmişler. Ama artık hiçbir şey eskisi gibi değilmiş, artık seçim yapıyor ve başlarındaki adamı kendileri seçiyormuş. Bu eşsiz güç ve umut ile tekrar verimli bir şekilde çalışmaya devam etmişler.

Bir gezginci o bölgeden geçerken köleleri görünce yanlarına gitmiş. Bütün köleler dinlenme modundaymış. Hâl hatırdan sonra köleler yaşadıklarını anlatınca gezginci: İnsanlar toplumsal olarak bilmedikleri şeyleri kazanmayı değil, bildikleri şeyi kaybetmekten korkarlar. Kendi hayatlarında ise, bilmedikleri şeylerin peşinden koşarken, sahip olduklarını kaybederler.

Toplumsal korku başkalarına kazandırır.
Bireysel korku kendisine kaybettirir. ■

Gece cefası

HAKAN MERİÇ

"Ve gün benim için yine
Hüzünle geceye evrilen yeni bir akşamdır
Gözlerime çok uzak şehirlerde ise
Coşkuyla yükselen binlerce ihtişamdır."

Vahşi bir kartal gibi yükseliyor dışarıda
gece
Evlerin bacalarından kara dumanlar
savruluyor
Ve radyoda eski zamanlardan kalma
bir türkü çalıyor
"Ne ağlarsın benim zülfü siyahım..."

Oysa ne bir zülfü siyah var düşünümde
Ne kendime dair bir şey
İşte gece yine dilsiz
İşte gece yine dipsiz bir kuyu
Ve kim bilir
İçimde gitgide büyüyen o korkuyu.

Radyoda son fasıl...
Pencerede yağmur damlacıkları
Gökte yıldız
Ve tende kayıp gidiyor hayat
Yine vaktin geldiğini duyuruyor
Duvardaki eski saat.

Kalkıp usulca kapatıyorum radyoyu
Çınlıyor kulağımda son cızırtısı
Ve şehrin kirli duvarlarında yankılanan
Rüzgârın o kendine has uğultusu.

Gelgelelim kimseler bilmese de
Ve öyle kimselere söylemesem de
Yalnız onlar vardır düşlerimde böyle
her gece
Ve yalnız onlar için ağlarım;
türküsüz, tütünsüz, sessizce.

24.10.2024, Edirne

Dıranziv ve Alaman Gelin

HALİL ALP

Güneşli bir gün. Almanya'nın güzel şehirlerinden biri olan Münster'de üç Vartolu hemşerimle Asee gölünün yani başındaki kafeteryanın bahçesinde acı kahvelerimizi yudumluyoruz. Her taraf yemyeşil... Güneş arada bir bulutların arkasına saklansa da, inatla ve tüm mertliğiyle gülümsüyor bizlere... Gölün etrafında yüzlerce insan güneşli bir günün tadını çıkarmaya çalışıyor. Gölün sakinliği, balıkları, kuğuları, ördekleri, küçük kayıklarla gölde ilerleyen yaşam dolu insanlarla tam bir uyum içinde.

Burada eskilerin deyimiyle; Hezar iki millet var! Ülkemizdeki çatışma ve düşmanlık ortamının tam tersine; burada, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, büyük acılardan sonra kurulmuş, sarsılmaz bir barış dünyası ve sosyal bir düzenin herkesi kucaklayan havası var. Yarım asır önce, Yahudilere ait iş yerleri ve sinagogların yakıldığı, Yahudilerin planlı bir soykırıma uğradığı, trenlerle Auschwitz ve Birkenau toplama kamplarına götürülüp gaz odalarında yok edildiği bu topraklarda, şimdi başka ülkelerden insanlar sığınma talep ediyordu. Tarihiyle onurluca yüzleşebilen Alman halkının yarattığı bu hümanist ortamda, başka ülkelerden gelen sığınmacı mağdur insanlar da nefes alabiliyordu.

Münster şehrinde, şehrin nüfusu kadar bisiklet var desem abartı sayılmaz. Feleğin rüzgârı yolumuzu bu kadim şehre de uğratmış. Az ötemizdeki sinagog, yarım yüzyıl önce ırkçı Nazilerin Yahudi halkına uyguladığı vahşetin yaralı bir tanığı gibi dimdik ayakta. Asee Gölünün serin rüzgârı yüzümüzü, bir anne şefkatiyle okşarken, her zamanki gibi memleketten ve siyasetten konuşuyoruz. Acı kahvelerimizi usulca yudumlarken, konu dallanıp budaklanıp masamızda oturan, ülkeden yeni gelmiş ilticacı hemşerimizin evlenme hayallerine geldi. Hayatı hep köy ortamında geçmiş olan genç hemşerimiz, sahip olduğu birkaç ineği satıp kaçak yollardan, şebekelere binlerce avro vererek Avrupa'nın en gelişmiş kapitalist ülkesi olan Almanya'ya ulaşmış ve şimdi gurbet ellerde nasibini arıyordu...

Genç evlenme adayı hemşerim, biraz da utanarak bana dönüp sordu:

"Bir Alman kadın var, arkadaşlar ayarladı, evlenme niyetim var... Abi sen yıllardır buradasın, fikrini söylersen çok iyi olur..."

Biraz düşündükten sonra, evlenme adayı genç hemşerime döndüm:

"Hemşerim madem sordun, can kulağıyla iyi dinle beni. Size bizzat şahit olduğum kısa bir öykü anlatayım. Umarım ne demek istediğimi daha iyi anlarsın..."

Yıllar önce farklı ülkelerden, çok farklı kültürlere sahip insanlar tanıdım bu şehirde. Biz de senin gibi yeni iltica etmiştik. Şehrin dışında ormanlık bir alanda kurulmuş olan iltica yurdumuz (Asylheim) değişik ülkelerden gelmiş olan mağdur ve pejmürde ilticacılarla doluydu. Tek katlı iltica yurdumuz konteynerden yapılmıştı. Yugoslavya, Arnavutluk, Sri Lanka, Arap ülkeleri, Türkiye, Kürdistan, Irak, İran, Pakistan ve benzeri ülkelerden gelmiş insanların zorunlu olarak sığındıkları bir yerdi. Tek katlı ve yirmiden fazla odası olan iltica yurdumuza her gün değişik ülkelerden insanlar geliyorlardı. Kaldığımız odalar çok dar olduğundan ranzalar üst üste yerleştirilmişti.

İltica yurdunda Sri Lankalılar genelde yarı çıplak dolaşırlardı. Kış bölgelerine bir havlu sararak dolaşmak onlar için bir yaşam tarzı gibiydi. Pakistanlılar yemeklerde bol baharat ve sarımsak kullandıklarından ortalığı hep keskin bir baharat kokusu sarar burun kemiğimiz düşer gibi olurdu.

Öykümüzün konusu gece yarılarına kadar disko müziği çalıp tavuk butlarını iştahla yiyen Sri Lankalılar ya da iltica yurduna her gün değişik ve Almanların "pena" (Penner) dediği sokakta kalan kadınları getirip felekten bir gün çalan Pakistanlı mülteciler veya Pakistanlı bu mültecilerin getirdiği şişman ve bakımsız kadınlar da değil.

Öykümüzün kahramanı "Dıranziv" lakaplı Mardinli Gafur. Gafur'un ön dişlerinden biri gümüş kaplama olduğu için "Dıranziv" lakabını takmıştık ve Gafur da bu lakabından epey memnun görünüyordu. İltica yurdunun dört odasında biz Kürtler kalıyoruz. Mardin, Muş, Urfa, Maraş ve Bingöl yörelerinden farklı insanlar ve farklı hikâyeler dinliyoruz her gün. Şiddet ortamının farklı kurbanları kendi yaşadıklarını özgür oldukları bir ülkede rahatça dile getiriyorlar. Bazılarının ise siyaset ve savaşla hiç yolu kesişmemiş. Ama yalanın en kralını düzenleyip, iltica mahkemesinde, sahte senaryo ile sahte gözyaşı dökecek kadar hünerleri vardı. Mülteci yurtlarında Pazarcık ve Vartolular oldukça yoğundu. Her odada en az dört kişi kalıyor ve odalar deyim yerindeyse akrep deliği gibi dar ve bunaltıcıydı. Herkesin değişik bir hikâyesi var ama ayrıca cebinde bir senaryosu da vardı. Gerçek ve gerçek dışı hikâyeler birbirine karışmıştı zaten. Nihai hedef, gerçek hikâyelere rağmen, her türlü kurnazlığı sergileyerek, en iyi senaryo ile ilticadan kabul kararı almaktı.

Gafur, bir akrabasının kendisine verdiği öğüt ve hazırladığı yarım yamalak ifade ile İltica Mahkemesinde meramını hâkime anlatmaya çalışmışsa da, inandırıcı olamadığı için birinci ret kararı gelmişti. Politik olmadığı her hâlinden belliydi yani. Bundan

güneşi tutuşturanlar

ali rıza seçik

bir yaz akşamıydı, gök mavi bulut kızıl...
tatlı bir esintisiyle vuruldum
altın boynuzun son dönemecinde
bizim dilde "haliç" derler
bizim dilde "golden horn..."
kardeş diller bunlar
kardeş iller...
bin yıldır aynı acıyla türkülenip
aynı acıyla vurulup düşenler

uzatıyorum elimi karşı kıyı sütlüce
avuçlarımın içinde bir dönence
dönüyorum sonra batmakta olan güneşe
çıkamamak var yarına, görememek var
bir el de uzatıp ona
diyorum ki: gitme, biraz daha kal...

bitişikteki parkta çocuklar
kimi neşeli, kimi kederli
uçurduğumu gören güneşi
koşanın dağılıyor bir bir kederi
"bana da, bana da" diye bağırıyorlar
tutup kollarımdan halaya katıyorlar

tutuşturuyorum birer güneş de onlara
çocukların ellerinde daha bir güzel
daha bir umutlu...
ne de güzel uçuruyorlar
ne de güzel...
ne çok güneşimiz varmış meğer!
ne çok...
mutlu olmayı da bilirmişiz
umutlu olmayı da...

bırakıyorum çocuklara güneşi,
salınıyorum sahile
sahilde sıra sıra dizili kayıklar, tekneler...
hafif hafif efileniyorlar
dalgalanan suda
bir o yana bir bu yana salınıp
gönlümün kıyısına vuruyorlar
keşmekeşliğinden kurtulmak için
bu şehrin
oturduğum bankın üzerinden
onlar gibi ben de salınıyorum
vurarak karşı kıyıya
onulmaz hayallere dalıyorum
çok görmeyin n'olur dostlar
çok görmeyin!
bir güneşim vardı az önce
az önce çocuklara armağan ettiğim

derme çatma olsa da olur hani
İki de dost...
façası bozulmuş, kaportası dağılmış
dişleri seyrelmiş...
teknemle ben gibi yani
ve otursak akşamın kızıllığında
teknemizle alnının çatına güneşin
önümüzde çilingir sofrası
dilimizde anasonlu küfürler
ve zehir zemberek öfkemiz...
ve en can alıcı yerine düşsek kavganın
ellerimizde kızıl bayraklar,
dillerimizde türkülerle
ve bir nümayiş eylesek kardeşliğe
işçisiyle, köylüsüyle...
ve vurulup düşsek
ala şafağında devrime tutuşan güneşle

dolayı başka bir çözüm aramaya başladı. Gafur ilginç biriydi. Gece gündüz çalıştığı döner dükkânından kazandığı paralarla ilginç yatırımlar yaptığında dikkatimi çekmişti. Normalde herkes ehliyet aldıktan sonra araba alır. Gafur ise daha ehliyet almadan bir araba satın almıştı. Tabii daha zor olan tarafı ise şoför bulmakta epey zorlanıyordu.

Gafur, bir gün iltica yurduna geldiğinde epey sevinçliydi. Sevinçten âdeta otuz iki dişi görünüyordu. Gümüş dişi bir başka parlıyordu o gün. Yüzünde, define bulmuş at arabacı "Cabbar" tebessümü vardı. Biz de belki ilticası kabul olmuştur diye tahmin ediyorduk. Sevinçten ağzı kulaklarına varan Gafur, heyecanla bize son gelişmeleri, yarım yamalak kırık Türkçesiyle, doksanların pörtlek gözlü haber spikeri Reha Muhtar'ın, Star TV'de bir bardak suda fırtına koparan üslubuyla vermişti:

"Hey millet ben evleniyorum... bir Alman Qari buldum, wellahi işim iştir. Evlenme işini birkaç gün içinde bitiryorum..."

Bizler de, bu beklenmeyen ve "piyasaları alt üst eden" bu habere sevinerek onu kutlamıştık.

"Deme yahu, vallahi helal olsun, bari bir an önce buradan kurtulursun. Ne iş yapıyor? Nerede kalıyor? Kimdir bu şanslı gelin?"

Ve meraklı sorularımız peş peşe sıralanmıştı.

Gafur da sevinçle cevaplamaya çalışıyordu;

"Qari'nın evi de var her şey hazır... Osmanbur'da

(Osnabrück) oturyor. Öyle sahte falan değil, parayla değil gerçek bir evlilik yapecağım, qariyi gördüm yarın burya getireceğim."

Ve herkes Gafur'a merakla sormaya devam etmişti...

"Eee, kim buldu bunu sana? nerede tanıştın? Yaşı kaç? Ne iş yapıyor? Nasıl..."

Dıranziv Gafur, basın açıklaması yapan Başbakan Demirel misali, ağzını yamulttukça yamultuyor. Bir "binaenaleyh" de diyebilse tam Demirel... Tabii bir de fötr şapkası eksikti... Arapça aksanlı, kırık Türkçesiyle anlatmaya devam etmişti:

"Bızım bir hemşerinın tanidığı. O ayarladi bana. Qari beni görür görmez qebul etti, biraz da Turkçe bıliyor..."

Gafur sevinedursun biz de onun adına epey sevinmiştik. Gariban bir arkadaşımız, Alman hâkiminden ret almışsa da Alman bir kadından kabul almıştı.

Hatta bazı arkadaşlar, sonraki günlerde kendi kendilerine sitem etmişlerdi;

"Bu zırto kadar olamadık, Dıranziv işi biliyor walla... Adam evlilikle oturum alacak, sıcak yuvası olacak ve yanında da sarışın Alman avradı. Ve sonra İlyas Salman'ın "sarı Mercedesiyle" Mardin'e bir tur atar belki. Gel keyfim gel..."

Gafur artık iltica yurdundakilere hava atıyor ve tam evlenme havasına girmişti. Tuhaf giyimiyle, Seksenlerin moda tarzında beyaz pantolon, üstte genelde ciyak renkli gömlek, boynunda kalın zincirli kolyeler, bar fedaileri misali kıllı göğsü dışarıda, ucu sivri kovboy ayakkabılarıyla adımlarını sahte kabadayılar gibi yerde sürüyerek yürümeye başlamıştı. Gafur'un bu komik hareketlerini; "Gafur arkadaşımız artık Alman damadı oluyor, bu kadar havası da olsun yani" diye yorumlamıştık.

Derken ertesi gün Dıranziv Gafur ve müstakbel Alman gelin adayı beraber iltica yurduna teşrif ettiler. Kızartılmış sarımsak kokusuyla çalkalanan iltica yurdumuz Alman gelin adayının gelişi ile bir başka havaya büründü. Alman gelin adayı, Gafur'un henüz süremediği arabasını iltica yurdunun yanına park edip tüm heybetiyle içeri girdiğinde, uzun boyu ve endamıyla, özenle tımar edilmiş besili İngiliz atları gibiydi. Sadece bir kişnemesi eksikti. Dıranziv Gafur ise şaşkın ve heyecanlı hâliyle, Brezilya dizilerinde evin hanımefendisine hizmete hazır "Kahya Bruno" gibi görünüyordu.

Alman gelin adayı, uzun boyu, mavi gözleri, Alamani cilveleriyle âdeta bir "Afrodit" gibiydi. Dolgun dudakları, uzun sarı saçları, Ankaralı Turgut'un bir türküsünde söylediği gibi; "Değirmen Taşı" gibi kalçaları ve mini eteğinin altındaki beyaz tenli bacaklarıyla iltica yurdundaki tüm meraklı ve iştahlı bakışları hemen üzerine çekmişti. Gariban Gafur ise, kısa boyu ve kütük gibi gövdesiyle, tarladan yeni gelmiş, bakımsız bir Meksikalı çiftçi görünümüyle, özensiz çizilmiş bir karikatür gibi, Alaman gelinin yanında arada bir gereksiz yere sırıtıp duruyordu. Gafur, maalesef tipten kaybetmişse de, aşkta kazanmaya niyetliydi.

Bizler teker teker Alman gelinimize;

"Hallo" "Gutın Tağ" deyip güler yüzle karşıladık.

Dıranziv Gafur, bizleri, o "muhteşem" pek anlaşılmayan Almancasıyla zar zor da olsa tanıtmaya çalıştı;

"Main Qolega, Kurdiş.. Beyrem, Hilmi, Halil, Halid, Emin, Ali, Memet, Muhtar, İbo..."

Biz elimizden gelen her hizmeti ve misafirperverliği yapmaya çalıştık. Çay, kahve, yemek ve benzeri ikramlarla elimizde olan ne varsa gelinimize sunmaya gayret ediyoruz. Tabii Dıranziv Gafur, "taze peynir görmüş Koçerler" gibi kadının yanından hiç ayrılmıyor. Bilmeyen de sanır ki Leyla u Mecnun aşkıdır. Kerem, Aslı için dağları delecek! Derken biz orada değilmişiz gibi koklaşmaya ve nihayetinde şapur şupur öpüşmeye başladılar. Bizler de yüzlerimiz kızarmış bir şekilde Dıranziv Gafur'un Alman gelinimizle şapur şupur öpüşmesini izliyoruz. Biz utanarak, sıkılarak sağa sola bakarken Gafur ile Alman gelin çifte kumrular gibi koklaşıyorlardı. Oturur vaziyette öpüşürlerken bile boydan kaybeden Gafur, Alman gelinin dudaklarını üstten uzatmasıyla ancak amacına ulaşabiliyordu. Dıranziv Gafur'un Alman gelini ayakta öpebilmesi için bir sandalyeye çıkması gerekiyordu. Hatta sandalye bile yetmeyebilir, bir sıvacı merdiveni lazımdı.

Bizler de, heyecanlı damadı oda kapısına kadar getirip "haydi koçum, göster kendini" deyip kolaylıklar dileyen zifaf gecesinin acemi sağdıçları gibi heyecanlı ve şaşkın bir şekilde bu "büyük aşka" şahitlik ediyorduk.

Espri ve taklit yeteneği çok güçlü olan Haymanalı Bayram dayı gülüp şöyle demişti:

"Yahu bu gelinimiz, gariban Gafur'u resmen gagalıyor, Evana herdu, hevıdu wekî çuçika nıkıl dıkın."

Bayram dayı, Dıranziv Gafur gibi gözlerini kapatıp, maymun "Çarli" misali, büzüşük iki dudağını yukarı doğru "şehvetle" uzatıp Dıranziv Gafur'un pejmürde öpüşme taklidini yaptığında iltica yurdumuz kahkahalarla inlemişti.

Bir gün gecenin yarısı, ben ranzanın üst kısmında, Mardinli Halit ise alt kısımda yatıyor. Ben yarı uyanığım. Kapı açıldı, gülüşme ve şakalaşmalarla Dıranziv ve müstakbel Alaman gelin el ele içeri girdiler. Yorganı başıma çektim, onları iyi duyabiliyorum. Bizler orada yokmuşuz gibi bunlar soyundular ve karşımızdaki yatağa girdiler. Şapur şupur öpüşmelerle ilk seansa başladılar. Ben ve Halit sus pus olmuşuz. Bıçak vursan ses çıkmaz bizden. Hem şaşkınım hem de utanıyorum. Gülmemek için yorganı ağzıma tıkamışım. Gafur gözünü kan bürümüş gladyatör misali, kırmızı görmüş boğa gibi utanmadan, tüm cinsel açlığıyla yeteneklerini sergiliyor. Aağğ ve Ooğğ inlemeleri birbirine karı-

şıyor, demir ranzanın neredeyse vidaları yerinden sökülecek gibi.

Gafur aç kurtlar gibi hamle yaptıkça vidalar da gıcırdayarak inliyordu. Ne gülebiliyorum, ne kızabiliyorum. Uyuyor numarası yapmak zorundayım. Adam çölde su bulmuş Bedevi gibi, içtikçe içiyor. Müstakbel gelin de fısıldayarak Almanca konuşuyor, lakin Gafur'un zaten anladığı yok, kendinden geçmiş. Aklı fikri kuyu kazmada garibin. Avını parçalamış ve iştahla yiyen kurt gibi, hırıltılı sesler çıkarıyordu. Türk film oyuncuları "Tecavüzcü" Coşkun ile "Gazozcu" Nuri Alço karışımı bir manzara vardı karşımızda. Kendini öyle kaptırmıştı ki bizim orada oluşumuzu unutmuş, neredeyse nara atacaktı. Ve aniden, Alman gelin, yokuş yukarı çıkan katırlar gibi osurunca ikisi de kahkahayla güldüler. Ve işte orada film koptu. Ben ve Mardinli Halit'te boğuk bir sesle de olsa sırıtabilmiştik. Onların zevk kahkahaları ile bizim boğuk sırıtışımız birbirine karışmıştı. Sanırım zaten birinci seans bitmiş ve Alaman gelinin apansız yellenmesiyle Gafur tam muradına erememişti. Sabah uyandığımızda ikisi çoktan gitmiş ve iltica yurdumuz Alaman gelinin apansız yellenme dedikodusuyla çalkalanıyordu.

Gel zaman geç zaman, Gafur arada bir iltica yurduna uğruyor ve eve taşınma hazırlıkları yapıyordu. Önünde evlilik töreni, balayı vb. hayaller var. Alman kadının evine taşınacak ve evin reisi olacaktı.

İki ay boyunca Gafur'u hiç görmedik. Bu ortadan kayboluşa Bayram dayı yine esprili bir yorum yapmıştı:

"Eee, olur o kadar yani. Adam Alman avradın koynunda, mutluluktan mest olmuştur. Yeni damat, evden hiç çıkar mı..."

Aylar sonra bir akşam vakti. Heim'de (İltica yurdu) oturmuşuz. Epey kalabalığız. Siyaset ve memleket meselelerini herkes kendi penceresinden yorumluyor. Sohbet dallanıp budaklanmış. Aniden kapı açıldı ve müstakbel Alman damadı Gafur tüm azametiyle içeri girdi.

"Merhaba, iyi akşamlar..." deyip tokalaşıyoruz. Arkadan gelen yok. İlginç, Alaman gelin yok bugün. Selam ve kelam faslından sonra merakla sorduk:

"Eee, Dıranzîv nasılsın, evlilik nasıl gidiyor? Görünmez oldun hayırsız?" diyerek takılıyor arkadaşlar.

Ama Gafur eski Gafur değil. Biraz yakından bakınca rengi solmuş, çok bitkin, Karadeniz'de gemileri batmış kaptanın hüznü var sesinde. Yüzünde nakavt olmuş bir boksörün yumruk izleri var gibi halsiz. Biz bu manzarayı yeni evlenen arkadaşımızın yoğun mesai yapmasına yorumluyoruz hınzırca şüphelerimizle. Mal bulmuş mağribi misali, cinsel açlığın kurbanı olmuş bu arkadaşın, kendini gece gündüz aşırı fedakârlık yaparak, Alman avradına olan hizmetini layıkıyla yerine getirdiğini düşünüyoruz. Yorumlarımızı yanımızdakinin kulaklarına Gafurun duyamayacağı bir şekilde fısıldıyoruz.

şafak vakti

NİLÜFER BAHÇECİ

şafak vakti
düşmeli yollara
güneşin yansıması
parlamalı karların üzerinde
gözleri kamaştırırcasına

dilinde devrim türküsü
kar borana aldırmadan
üşüyen ellerle
ıslanan ayaklarla
yürümeli

kardelen direnmeli
açmak için
gözlerini maviliğe

keklikler ötmeli
mağara önlerinde
nehirlerden geçmeli

eğilmiş söğüt
dallarından tutunup
toprağın kollarında
tomurcuğa durmalı
tütmeli toprak evlerde bacalar
kızlar tütün sarmalı
narin elleriyle

çamur yolların taş köprülerinde
okula giden çocuklarla
karşılamalı şafağı
üşüyen minik ellerinden öpüp
ısıtmalı avuç içinde

ve yürümeli
gecenin karanlığında
patika yollardan
ay rehber olmalı
aydınlatmalı yoları
umut etmeli güzel bir dünyada
insanca yaşamak için...

"Ne oldu bu Zırto'ya yahu, bir deri bir kemik kalmış. Nerede o kütük gibi adam... wah wah..."

Bizlerin aklına farklı senaryolar geldiyse de, Gafur hüzünlü bir şekilde anlatmaya başladı:

"Ya o soytarı qari beni aldattı..."

Ağlamaklı bir tonla, Gafur derdini anlatmaya devam etti:

"Benimle evlilik yapacağını söyledi. Ama meğerse kadın başkasıyla zaten evliymiş. Resmi olarak daha boşanmamış. Benden başka birkaç dostu daha varmış. Onları da böyle soyup soğana çevirmiş. Evi falan da yokmuş. Hepsi yalandı. Arabamı da götürdü. Polisler arabayı buldu ama araba hurdaya dönmüş. İmansız qari tüm paramı da yedi..."

Anlaşılan birileri Gafur'un gece gündüz çalıştığı döner dükkânından kazandığı ve elinde avucunda olan biraz parayı alabilmek için, kadını bir yem olarak kullanmışlardı. Gafur meseleyi fark edene kadar, Gafur'u soyup soğana çevirmişti. Anlaşılan Gafur, tos pembe hayallerinin kurbanı olmuştu. Müslüm Babanın "Leylek Baba" türküsü bile "kader kurbanı" Gafur'un yüreğini serinletemezdi. Maruz kaldığı kazık, yediği zoka ömür boyu ona yeterdi.

Velhâsıl başınızı fazla ağrıtmayayım. İşte Dıranziv Gafur'un evlenme macerası böyle hızlı başladı ve o büyük "aşk" böyle yarım kaldı.

Yıllar önce iltica yurduna ilk geldiğimiz günlerde yapılan sohbetlerde eski işçilerden Nusaybinli Hilmi dayı, bizlere dönerek, tecrübeli bir göçmen işçi olarak bizlere şu öğüdü üstüne basa basa defalarca tekrarlamıştı:

"Sizlere bir şey diyeceğim gençler, kulağınıza küpe olsun, unutmayın! Almanya'nın havasına, parasına ve karısına asla güvenmeyin..."

Gariban Gafur, Rusıpîlerimizin deyimiyle "Kor u Poşmam" iltica yurduna geri gelmişti. Parası da, "olmayan" karısı da gitmişti. Hava durumu mu? Bakın, hava şimdi güneşli, ama siz yine de şemsiyenizi yanınızda bulundurun! Burası Almanya! Bilmem anlatabildim mi hemşerim... Kusura bakma. Kısa bir öykü demiştim, biraz uzun oldu.

Karşımdaki genç hemşerim bana danıştığına bin pişman olmuş gibi bakıyor, tüm hayalleri kıyısında acı kahve içtiğimiz, Asee gölüne düşmüş gibiydi. Büyük bir boşluğa bakar gibi susmayı tercih etti. Müstakbel damat adayının kafası anlattıklarımla alt üst olmuştu. Genç hemşerim melül melül Asee gölüne bakarken, bakışlarında maceraya atılmaya hazır, bireysel hırslarına ve bastırılmış arzularına yenilecek bir "Gafur" görüyordum.

Ve ben Abi'lik görevimi yapmanın rahatlığıyla acı kahvemi yudumlarken, hayallerinin ve zayıflıklarının kurbanı olmuş birinin öyküsünü, aynı hayallere ve zayıflıklara kurban olmaya aday birine nafile anlatmaya çalıştığımı, zaman bana "zamanla" gösterecekti!

17 Nisan 2025 ■

Zaman ve ölüm

ZEKİNE DÜNDAR

Delice koşuyorum
Beni daha da coşturuyor
Cilveli akasya kokusu
Ellerim yüzüm papatya sarısı
Buğdaylar henüz delikanlılık
Çağlarında
Yemyeşil
Bu bit yağmur
Kendinden başka herkesi unutturan
Bir kara sevda
Avuçlarımda taze toprak kokusu
Kulaklarımda tarla kusl6arini
Bitip tükenmez umudu
Yaklaştıkça büyüyen
Büyüdükçe güzelleşen
Bir mavi
Mutluluk
Mutluluktan sarhoş
Sarmaş dolaş kanatlanıyorum

Devrim adına incecik
Bir yeşil gövdede
Kıldan ince tüyler
Utangaç kapkara gözler
Öğret bize
Şair baba

İnsan hem bu kadar
İnce kırılgan ve güzel
Hem de nasıl bu kadar güçlü
Öğret bize
Ölümsüzlüğün sırrını
Kaç rüzgâr fırtına
Kaç yağmur
Kaç savaş hastalık
Geldi geçti üzerinde
Anlat
Baştan aşağı
İki gözümün çiçeği
Umudumuzu direği
Anlat ki
Cümle âlem bilsin
Aşk nedir

Yıka temizle yüzümüzü
Soğuk sesinle haykıralım
Zor olan ölmek değil
Zamansız ölmek

görüp görmez ağlaşırsak öleceğime üzülürüm

HASAN ERKUL

tek ayak üstündeki leylek,
çık şu dala bak dedi;
atmacanın elinde kısa sopa,
vur allah, döv!
leyleğin değneği uzun,
kümeste dövüşmesi ne mümkün!
kumruluk kardeşliğini kur'kurabilirsen...

delikli kutu içinde sessiz filim seyircileri;
uçağa derdest yüklenen hacıbabaleyleğin
aprona inerken ki sözlerini anımsıyor;
hizmete hazırım ve saire...
kaderini tayin bahsinde
ikmale kalmıştı öylece!
sırası gelir elbette; mektuplar, mektuplar...

yolcu tarifelerinde yer almayan adaya
gitmek için
pruvasındaki postacılarıyla
kıçtan bağlı bir çatana,
dümenine fiyakalı bir gramofon asıyor.
güvenliğin sancak dediğine,
ötekisi iskele diyemiyor!
zokalı oltayı balık yutmasa...

çıkrık dönmüyor demeyin,
ağladığı bilinmesin isteyen balık,
gözyaşını kuyuya saklıyor;
tulumba çalışmıyor sanmayın
gözlerini kurulayan balık,
gözyaşını sudan bile koruyor;
sırrı aşağıya, sırrı yukarıya...

o ki finalini merak eden senaryo,
tamamlanamadığından rejisörüne sitemlidir;
meraklı kaldırımlardaki deli göz umut şehri,
o sözcüğe dâhildir;
çile bülbülüm, makara...
kuyuya dalan harfler bir çıkabilse!

müteveffa şarlo'dan çığlık atma
rolünü bekledikçe,
şaryo'da tüy bitiyor;
yüzleşmenin her tuşu, kanrevan ve irkiltici!
öl ki örtem, ört ki ölem; ölmesek daha iyi;
unutmak, yavancıllıkmış...

ocaklar kül biriktirdiğinden,
ihtimaller çoğaldığından,
közün mil çekili gözleri;
kör bir bacadan sızan ışığı görebilirmiş!
öksür, öksür, duman! ya boğulursam...

emekçilere aldırmayıp
sınıflar mücadelesini silikliyerekten
aidiyetleri, kimlikleri köpürten
ve yedeklenme derdiyle dertlenmeyen
ol revizyonist öznelerden, bizarmışız!
kozaları papatya diye toplayıp
ve oluyor ve olmuyor mine saymaktan
parmak uçları üzülen işçinin
karnesi kırıklar içinde!

tarihsel bilinçli olabilmenin bilimle,
aydınlanmayla ve moralle ilişkisi
öncüye devredilse de,
emekçi sınıflara dışarıdan taşınan bilinç,
yetim araçlarla ve öksüz harflerle bezeli...
işçi, gelecek ve insan,
kendinin öğretmeni ve öğrencisi olmalı
bilcümle!
zafere kadar devrim, sürekli demokrasi...
aydınlar kendince hamal, kendince iktidar!
bankolar, vezneler, kuponlar, fonlar...
karmaşıklaştıkça,
cümle alemi teslim alayım isteyen sömürü...
ve kavrayamadığımızdan dolayı tapındığımız,
mücadele değerinin çoklu sarmal evresi!

mübadele değeri, komün olduk demeyle
sonlanmaz ki!
gittikçe eşiksiz
ve gittikçe çıldıran eşitsizlikle
dalgalandığından;
popülizmin her toplumsal aralığa sızması,
ve kendini durmadan ölü doğurması
kapitalizmin!
bütün milliyetlere, milletlere,
aidiyetlere, kimliklere
iktidar versek, ayrı devlet kursak, yetmiyor!
sıcak soğuk kerteli kalleş puşt
paylaşım savaşları;
devrimci durumlarla içiçe...
çoklu, ikili, örtük, çürüyen, parça pinçik...
ponçik parça iktidarsızlıklar; devrim değil!
hurufatı parlatmayla, paradigma olmuyor;

kautsky-lenin tartışması,
eskiyememiş konu hâlâ!
kurtuluşun kanatlı ortak paydası,
işçilerin birliğidir;
insanlığın enternasyonalizmi unutması,
gaflettir, biattır!
gökkuşağı, yosun bağlayan kızılırmak
çakıllarına acıyor;
içlenen çakıllar, suya ağlıyor!
gözyaşlarımız serçeler için!

iyi, kötü, pembe, kızıl, beyaz, sarı, gerici, faşist...
envai üst yapılar içinde
demokratik toplum inşaası!
egemenliğin esası baba yasaysa ve
karakuşiyse
geç bunları!
dünya halklar hapishanesi...

milli meselelerin özü,
topraktı-pazardı-köylüydü-milli baskıydı...
antiemperyalizmdi-antisömürgecilikti,
tarımdı derken;
determinant hesabı bitmeden
matriksteki elaman sayısı çoğalıyor ve eksiliyor;
her niceliğin, her niteliğin, her sosyolojinin
rakamlarla ve sayılarla kavgası var!
antiemperyalizme dair orta burjuvazi
varla yok arası...

tarihte bireyin rolüne dair bir moment;
iki yüz otuz iki kısmı tekmili bir arada!
hem önderlik sınansın, hem sair olan;
mademli ve gerçekli bir hayale dalsa bile!
lağvolmayan devlet, unutmaz!

iyi yay kaydıranı romanlara, işçilere sormalı!
iyi klarnet üfleyeni romanlara, işçilere sormalı!
ritim sazlar, kıvraklığa âşık!
lapbadanak! lapbadanak! lapbadanak!
ezerek-sekereksek bir bağıtsa sultan,
köküne kibrit suyu, köküne kezzap!

öyle bir yolandırıcılık ki,
bağdağcılar hünkarım sen çok yaşa
hiddetsizliğinde!
varsın yol-yolak, pus-pusak olsun...
keklikle kanarya arası bir ötüm,
niyetini belli etmiyorsa;

haberleşme dilini dumandan öğrenen fitil,
muhtaç olurum korkusuyla kıvılcımı saklıyorsa;
kadere, göğe ve turna kanadına o sözcük,
ikilemli, üçlemli... yazılı demektir!
gönüllü emekçi olunca sevişmeler,
geleceği bugünden kurmamaya başlamak...
zeytin dallarıyla örük birçok yuva,
rüyada ve hayalde bulutlarca...

nâzım gibi, nâzım misali, ozan olabilmek!
edebiyatı ve sanatı özsevemiyor popülizm!
gömleği pamuktan, sabrı gökyüzü...
yanınca bal kokulu, külü gümüşi...
organiğin gülümsü tütsüden doğması,
ne zengin bir metaformuş!

yelkenlere fora deyince maviyi giyiniyor;
somyüzlüyerdeyiz, köpücük, kuzumcuk,
köpükcük!
sayfalarca, kitaplarca, harfleri büyük o sözcük!

acılar türkülere,
bozlaklar abdallara,
barış sözcüğü zılgıtlara,
zılgıtlar halklara emanet!

başkanın ba'sına küt!
karşınlığın rış'ına eyvallah!
aşka dairliğin içinde üç ayak...
boynumuza asalım ya da diğerimize sunalım;
kefilimiz tolstoy olsun!

bir zümrüt, bir gözyaşı...
bir mercan, bir gözyaşı...
bir turkuaz, bir gözyaşı...
diziliyor kolyeye;
enginlerin alnında ucu yanık izar,
dengbejlerin heval deyişi derinden derine...

haliç'in kıyısında bizbize oturmuşuz,
serv'siz, lozan'sız bir memleket hayal ediyoruz;
özgürleşme pratiğinin ateşiyle
zafere kadar devrim!
insan sosyalizme ve sonsuzluğa dâhil!
memleket cennet, dünya cennet!
görüp görmez ağlaşırsak, öleceğime üzülürüm!

10 Aralık 2024/14 Mayıs 2025, İstanbul

Suya karışan Kadir

VEYSEL OTUNÇ

Kadir Konuk, 1950'de Erzincan'da doğdu. 18 Temmuz 2023 günü Almanya'nın Solingen şehrinde 73 yaşında hayatını kaybetti.

• • • •

Abdülkadir Konuk'a Saygı, Suya Karışan Sürgün anı kitabı; fedakârlığı, dostluğu, dayanışmayı, paylaşmayı özümsemiş yazar Sırrı Ayhan'ın çabası ve emeğiyle Sidar Yayınevi etiketiyle 21 Mart 2025'te birinci baskıyla okurlara ulaştı.

Suya Karışan Sürgün kitabı 230 sayfadır.

Sırrı Ayhan, zor bir iş başarmış. Vefalı bir dost olduğunu kanıtlamış. Dostluğunu, Konuk'la yaşadıklarından öğreniyoruz. Bir günler evsiz kalan Konuk'u evine alan Sırrı Ayhan'dır. Sonra, Solingen'e taşınan Konuk'a ev bulan, evinde düzenli ziyaret eden, iki elin parmağı kadar insanın Konuk'la dayanışmasını sağlayan da Sırrı Ayhan'dır, Konuk'la aynı gelenekten gelen biri değildir. Yani bir günlerin siper yoldaşı olmamıştır. Devrimcidir. Devrimci dayanışmayı içselleştirmiş bir devrimcidir Sırrı Ayhan.

• • • •

Dostları Abdülkadir Konuk'u anlatıyor, Suya Karışan Sürgün'de, Sırrı Ayhan'ın girişimiyle Konuk'la yolu kesişen dostları, tanışları, arkadaşları, yoldaşları birkaç satır, birkaç sayfa, içinden geldiği gibi süslemeden-püslemeden, abartısız, gördükleri, tanıdıkları, bildikleri gibi yazmışlar. Kim, Kadir'i nasıl görmüşse öyle anlatmış.

Kitapta yazılarıyla otuz beş kişi yer almış. Bunlardan biri de benim. Daha önce; **Kimsesiz Bir Devrimci, Unutturulan Yazar: A. Kadir Konuk** başlığını taşıyan anı yazım başta Berfin Bahar dergisinde sonra çeşitli platformlarda yayımlandı.

Şöyle yazmışım:

"Bir devrimci kimsesiz olabilir mi?

Kadir Konuk gibi devrimciler; ömrünü devrime, devrimci mücadeleye adamış insanlar, mülkiyete, paraya, hileye, çıkara, köşe dönmeye sırtını dönmüş kahramanlar kimsesiz kalabilirler. Kaldılar, kalırlar.

Kadir, öğretmenken siyasi mücadeleye katıldı. Öğretmenliği bıraktı.

Öğretmen olarak sade bir yaşam sürdürseydi, eşiyle, çocuklarıyla başına bir iş gelmeden geçinip gidecekti. O, sakin, korunaklı hayatın dışına çıktı, kavgayı

Suya Karışan Sürgün,
Dostları Abdülkadir Konuk'u Anlatıyor
Derleyen: Sırrı Ayhan,
Sidar Yayınevi, 2025,
230 sayfa, karton kapak
ISBN: 9786255979179

benimsedi. Yeni bir dünya hayaliyle sıkı bir devrimci oldu"

• • • •

Kitapta, eksik gördüğüm birkaç noktaya değinmeliyim.

***** Redaksiyon...

***** Kitabın fotoğraflar bölümünde; sekiz fotoğraf yer almaktadır. Fotoğrafları anlatan altyazı olmalıydı.

*** Güle güle Bavo** yazısı, kitabın ruhuna denk düşmemiştir. Yani yazıyla Kadir Konuk arasında bir bağ kuramadım.

***** Adım yanlış yazılmış...

Altını çizdiğim noktaların yeni baskıda giderileceğini düşünüyorum.

Şimdi gelelim o malum soruya.

İtiraz ettiğim, bir gerçeğe vurgu yaptığım o soruyu bilerek sordum.

Bir devrimci kimsesiz olabilir mi?

Evet, teorik olarak bir devrimci kimsesiz ve yalnız değildir.

Peki, Kadir Konuk'un yaşadıkları?

Tanıkların anlattıklarını nereye koymalıyız?

Yalnızlığını, kimsesizliğini, açlığını, beş parasız ve hatta evsiz kaldığını nasıl anlatmalıyız?

Kadir Konuk'un ve birçok devrimcinin yaşamında gördüğümüz; yalnızlık, kimsesizlik, yokluk, yoksulluk ve sefalet nedir öyleyse?

Neden?

Saniye Özkaya'nın, Sevgili Kadir başlığını taşıyan yazısından çarpıcı bir bölüm aktarayım.

"Senin ölümün beni çok etkiledi. Ben senin tüm vücudunu kanser iletinin sardığını düşünüyordum açıkçası. Ama Cem hastanede yapılan muayenelerinde bir şeyin

çıkmadığını söylediğinde, bir kez daha anladım; uzun zamandır ölüme yattığını. Bu nasıl bir iradedir? İnsan, vücudunu nasıl ölüme programlar?

Bizim kuşağa özgü bir şey mi? Hani günlerce uyku uyumadan, yemek yemeden, protesto etmek veya isteklerini kabul ettirmek için nasıl ölüm oruçlarına yatıldıysa, işte öyle yattın demek ölüme. Biz, bu iradeyle devrim yapmak istemiştik.

Böyle yaşanmaz. Sana buzdolabı, çamaşır makinesi ısmarladım, dedim, istemedin. Yorgan getirdim, attın sokağa. Belediyenin tüm ilgili kuruluşlarını harekete geçirdim, kovdun insanları. Bu ülkede diğer insanların almak için can attığı, tüm hak ve hizmetleri reddettin. Keşke kabul etseydin, belki yaşardın daha be Kadir. Seni ikna edemedim.

Erdoğan Cankurt arkadaş seni sık sık sordu. Yardım organize edip bana havale etti, sana ulaştırdım. Sordu, 'telefonla ulaşamıyorum, tek haber kaynağım sizlersiniz' dedi. Tekrar geldim, telefonu kapatmış, bilgisayarını Sırrı'ya bırakmıştın. Cem sana yeni bilgisayar getirmişti, bana vermek istedin, almadım. 'Sana telefon alayım Kadir', 'hayır atarım, sakın getirme' dedin. Dünya malı denilenlerle, hiç aran olmadı velhâsıl.

Hani biz, iki divan bir dolaptan oluşan ev eşyalarımızla; illegalite yaşamaya çalışırken, komşularla ilişki kurmadığımız için; etrafın meraklı bakışlarını üzerimize çekerken ve kafasını kuma gömen devekuşu gibi açıkta olduğumuzu aslında bilir, kelle koltukta yaşarken başka arkadaşlarımızın hiç de bizim gibi yaşamadıklarını, sonraları öğrenmiştik ve nasıl hayal kırıklığı yaşamıştık ya. Paraya önem vermedik ama insanca yaşam için gerekli olduğunu görüyoruz ve bunu hak ediyoruz işte."

• • • •

Kadir Konuk sıradan bir devrimci nefer değildir. Tariş işçi direnişinin önderlerinden birisidir. Soluksuz bir devrimcidir, eylemcidir. Masa başında teorik makaleler yazmak, sokaklardan, meydanlardan uzak kalmak Konuk'a göre değildir.

Kitapta kimi tanıklar," Gerilla Kadir olarak" söz ederler ondan. O arandığı günlerde-yıllarda bile devrimci mücadeleden, uzak kalmadı. Partisinin görevlendirdiği alanlarda kitleleri örgütlemek, örgütünü toparlamak, gedikleri kapatmak için safların en önünde yürüdü hep.

Suya Karışan Sürgün kitabında, "Abdülkadir Konuk kendisini anlatıyor" başlığıyla elli sayfalık bir bölüm var. Kadir Konuk'un, Kötünün Kötüsü Adam kitabından alınmıştır. Burada, Konuk'u tanımak, anlamak, acılarını, sevinçlerini, çocukluğunu, gençliğini, dağ köylerinde geçen öğretmenliği, devrimcilerle tanışmasını, örgütle ilişkisini, 12 Eylül günlerini, yakalanışı, yedi yıl cezaevinde –beş yıl hücrede tutuldu– idam beklemesi, kaçırılışı, kendisini kaçıranların partiden atılması, şişme bir çocuk botunda, beş buçuk saat kürek çekerek Yunan adalarına varması, orda yakalanması, Lavrion kampı, partisi tarafından oradan yurtdışına götürülmesi, yurtdışında yaşadıkları, partisiyle sorunları, partisinden ayrılmasını, yazarlığı, Kürt gazetelerinde çalışması, köşe yazarlığı, aşçılık, okulda eğitmenlik, acı, tatlı, iyi, kötü, yaşadığı hayatı anlatır.

• • • •

Kadir Konuk'u Ekim 1980'de tanıdım. Varto'da, Varto'nun köylerindeydi.

O günlerde, Murat Hoca, ya da ihtiyar olarak biliyorduk.

12 Eylül darbesinin kırım günlerinde birçok devrimci ülkeyi terk ederken Kadir en belalı bölgede; Varto'da cuntaya karşı direnişi örgütlüyordu.

O, Varto'da olduğu günlerde; köylerde, cuntaya karşı kapıların altından bildiriler atılıyordu.

Kırlarda, köylerde toplantılar yapıyordu.

İzin verilseydi yoldaşlarıyla dağa çıkacaktı.

• • • •

Dostları, Konuk'u anlatarak tarihe not düştüler. Severek okudum. İçimi acıtan sert yazıları da gördüm. Duygusal yazılmış insani yanı ağır basan yazıları da okudum.

Kadir, kendini anlatmıştı. Devrimci mücadeleyi coşkuyla savunduğu günleri, ailesini, çocuklarını terk edişini, onlara karşı sorumluluğunu yerine getiremediğini, onun acısını yaşadığını vurgulamıştı.

Hayatındaki gelgitleri yazmıştı. Alkolik olmadığını doktor raporlarıyla belgelediğini söylemişti.

Kadir'in aşamadığı, canını yakan, bunalıma sürükleyen sorun; görkemli sokaklardan, kavgadan, meydanlardan uzaklaşması, terk edilmesi, yalnızlaştırılmasıydı.

Kadir üç defa intihar girişiminde bulundu, ölümden döndü.

Kadir, neden intihara kalkıştı?

Neden kendi eliyle ölümü arzuladı?

Kadir'in derin krizlerine neden olan kimdi, kimlerdi, neydi, nelerdi?

Birgünler kavganın en önünde koşan, alkışlanan Kadir; neden, nasıl yalnızlaştırıldı?

"İçim acıyor, seni yaşatamadık, anlamadık" demişti Saniye Özkaya.

Yine de huzur içinde olmalıydı; Saniye Özkaya, Sırrı Ayhan, Erdoğan Cankurt, İzzet Coşkun, Erdoğan Gümüş, Nizam Akıncı, Mehmet Şener Güleç, Hüseyin Kayacan, Mehmet Çakmakçı, dostça, yoldaşça yardım eden arkadaşlarıydı.

• • • •

Kadir, doğru bildiklerinde ısrarcıydı. Aykırıydı. Sözünü esirgemedi. Ayrıldığı partisinde, çalıştığı gazetelerde hep itiraz eden yanı öne çıktı, tutunamadı.

Haksızlığa karşı susmak ruhunu incitiyordu. Susmadı, yalnızlaştı.

Yazmaya sığındı, yazdı. Bize miras bıraktığı devrimci kavgası ve yazdığı kitaplardır.

20 Mayıs 2025, Mersin ■

Yazarın tarihsel sorumluluğu

ALİHAN DEMİR

Yazar, içinde yaşadığı toplumu ve çağı yeniden kurgulayarak geçmiş ile gelecek arasında gidip gelen bireyin tüm varoluş sancılarını kaleme döken sanatkârdır. Bu kadar geniş bir yelpazede kalem oynatması, ona sınırsız bir dil, konu ve hayal dünyası sağlar. Bu geniş özgürlük elbette baskı araçları tarafından kısıtlanabilir veya yazar, kendini dar bir alana sıkıştırabilir. Hatta yazar bireysel dünyasında daha popüler konulara yönelip toplumun üç gün sonra tüketeceği içeriklere eğilebilir.

Bu yazımda yazarın tarihe karşı duyması gereken sorumluluğuna değinerek yazarın toplumsal geçmişe karşı neden sorumlu olduğunu açıklayacağım. Öncellikle bizim gibi her türlü baskı aracına maruz kalan ve dünyaya evrensel pencereden bakacağını belirten yazarların sorumlulukları daha da belirginleşmektedir. Burada "Üzerimde herhangi bir otorite, ideoloji veya baskı aracı istemiyorum." talebi meşrudur. Mesajım, bunun ötesini düşünen ve toplumun değişim dönüşümüne katkı sunmak isteyenleredir. Bir dava ve bir inanç üzerinden devrimci bir ruhla ilerleyen yazarların eserlerine kattığı felsefi ve edebi bilinç, günümüzde onları daha kalıcı hâle getirmektedir. Bu amaçla yazanların taşıması gereken sorumluluk, tam da burada başlıyor. Çağımızın hızlı üret hemen tüket mantığının çok dışında bir edebiyat eseri oluşturmak gerekliliği tam da edebiyatın varlık meselesidir. Edebiyat tam da budur zaten. Burada edebiyat eseri üretmek isteyen yazarın kalıcılık ve özgünlük kriterlerinin de yanında onun ürettiği eserin konusu da son derece önemlidir. İşte tarihsellik, tam da burada ilgi duyulması ve kalem oynatılması gereken bir alandır. Herkes tarih yazsın, demiyorum ama tarihin en önemli kavşaklarında çok büyük dersler çıkaracağımız nice olaylar vardır ki bunları görmemek; olsa olsa körlüktür. Bu körlüğü aşmak gerekiyor çünkü kendi tarihinden uzaklaşmak, başkalarının yaklaşıp özünü deforme etmesine de neden olabilmektedir. Böyle olunca da bizim gibi coğrafyalarda bu aitlik tabusu, çokça başka sorunlara yol açmaktadır.

Peki, Biz Ne Durumdayız?

Her zaman her yerde söylediğim birkaç klişemle başlayayım. Birincisi şudur: Türkler, bir Kurtuluş Savaşı romanı yazamamıştır. İstanbul'un fethini yazamamıştır. Sineması, operası, tiyatrosu da içinde. Üretilen içerikler, abartılmış ve gerçeklikten koparılmış bir tarzdadır. İçerikler, tarihsel gerçekliğinden koparılarak kitlelerin duyguları okşanıp bırakılmıştır. Diğer klişem ise şudur: Kürtler, kendi kavimsel geçmişlerini yazmayı bile denememiştir. Akıl etmemişler ya da cesaret mi edememişlerdir bilinmez ama ulusal anlamda duygulara hitap eden şoven eser

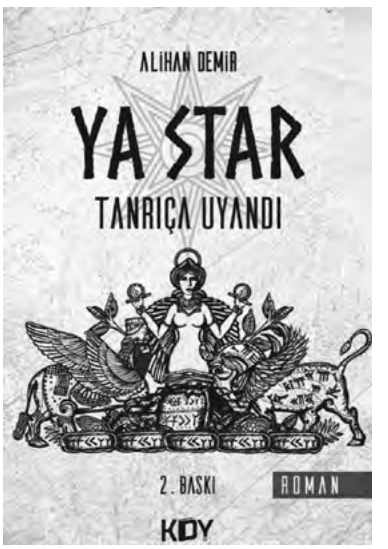

bile üretmemişlerdir. Bu yönüyle diğer tüm Ortadoğulu milletler gibidir. Bu konuda en ilerici durumda olan medeniyetler, Acem ve Fars kültürü üzerinde şekillenen İranlı yazarlardır. Alamut'un Efendisi Hasan Sabbah adlı romanı yazan Pol Amir gibi veya Uzak Doğu medeniyetleri başta Japonya olmak üzere Çin, bu konuda duyarlı ve bilinçli bir tarihsel sorumlulukla eserler üretmektedir.

Wolfgang von Goethe; "*3000 yıllık geçmişinin hesabını yapamayan insan, günübirlik yaşayan insandır",* derken bizlere geçmişle nasıl bir bağ kurmamız gerektiğini de açıklar. Homeros, bu anlamda üzerine düşeni başarmış ve bu yönüyle bütün dünyada okunan bir kaynaktır. Bunun yanında kurgulananlar, gerçeklerden fazladır. Olimpos, Zeus, Apollo ve Athena kültü, hemen hemen bütün dünyaya pazarlanan mitolojik kurgusal figürlerdir. Öte yandan Avrupa'da yaşanmış savaşların farklı farklı sunumu, sürekli tekrarlanmaktadır. Modern romanlarda bile göndermelerle karşımıza çokça çıkarılmaktadır. Frank Miller'in Thermopylae Muharebesi'ni anlattığı roman, 300 Spartalı olarak karşımıza çıktı ve herhâlde milyarlarca insan, üç gün süren bu savaşı izledi ya da okudu. Ne kadar da iyi oldu. Benzer şekilde Kral Arthur'dan Napolyon'a kadar geniş bir tarihsel biyografi üretimi devam etmektedir, etmelidir de. Günümüze yaklaşırsak Yahudilerin İkinci Dünya Savaşı sürecince yaşadıklarını anlatan yüzlerce sanatsal eserle karşılaşmadık mı? Hele hele filmleri... Piyanist, Çizgi Pijamalı Çocuk, Schindler'in Listesi, Hayat Güzeldir... Say say bitmez bu liste. Bütün bunların bir amacı var ve amaçlanan neyse hepsine adım adım ulaşılmaktadır. Derdim

bunların fazlalığı değil tam tersine gerekliliğini anlatmak. Bu gerekliliği aşağıdaki sayacağım kültür kodları üzerine bizlerin neden yapmadığını yazmadığını sorgulamaya açmak. Biz mi beceriksiziz yoksa bizdeki tarihsel hissiyat ırkçılığı aşamamak mı? Geniş bir coğrafya çizerek burada gelişenleri kısaca aktarayım ve buradaki kültürel figürlerin kime ait olduklarından ziyade tam da bu coğrafyada yer alan belirgin edebiyatlarda bunların ne kadar işlendiğini görelim. Şahmeran, Şanidar Mağarası, Tanrıça Kibele, Tanrıça İştar, Balıklıgöl, Nemrud, Simurg, Ahura Mazda, Tavus'i Melek, Mem û Zîn, Şehname, Binbir Gece Masalları, Newroz, şaman kültü; Bamsı Beyrek, Zerdüşt, Demirci Kawa, Mevlana, Lokman-ı Hekim, Harezmi ve Dede Korkut'a uzanan isimler listesi... Olmadı kavim medeniyetlerimiz; Artuklular, Medler, Mervaniler, Mitaniler, Huriler, tarihin ilk imparatorluğu olan Akadlar'ı yenen Gutiler vb. liste uzadıkça uzar. Hasan Sabah'ı veya Selâhaddin el-Kürdî'yi neden Fransızlar, İngilizler veya Almanlar yazar da Kürtler yazmaz aklım almıyor. Zerdüşt'ü yazmak F. Nietzsche kadar bizim de ilgi alanımıza neden girmez? Fedailerin Kalesi Alamut'u Sloven yazar Vladimir Bartol bile yazabiliyor da neden bir Müslüman yazmayı akıl etmiyor? Ortadoğu'nun sahip olduğu güçlü ve zengin sözlü anlatma geleneği ve dengbêj kültürü, günümüzde romanlaştırılmış mıdır? Burada Mehmed Uzun'un "Dengbêjlerim" adlı eseri bu zenginliği anlatmaya yetmez. Bir örnekle açıklanacak bir mesele değildir bu. Bu alanda binlerce eser yazılıp bir külliyat oluşturmadık. Bu yoksa birkaç tane örneğin yazılması bir şeyi değiştirmez.

Arkeoloji Verimli Hilal'e Dönüyor

Yakın zamandaki tarihsel bulgular, üç kıtanın buluştuğu ve tarihsel anlamda ilk yerleşimin başladığı bu coğrafyayı tarihin başladığı ana götürmektedir. Göbeklitepe yakın zamanda keşfedildi, Dara Antik Kenti daha kazılamadı bile, Hasankeyf'in on bin yılı aşan yerleşik yapısı herkesçe malum. Her gün biraz daha gün yüzüne çıkan tarihsel gerçekliklerin, coğrafyamızla çok yakın ilişkisi olduğuna hepimiz hemfikiriz. Verimli Hilal dediğimiz geniş alan Filistin'den başlanarak İran'ın güneyine inen Zağros etekleri boyunca binlerce medeniyeti ve kültürü besledi, büyüttü. Tarihin en büyük sırlarını saklayan bu alanda neler ürettik? Mesela yüz yıla yaklaşan Filistin sorunu üzerine bir romanımız var mı?

Demem o ki bu coğrafyada yaşayan biz farklı milletler olarak bu topraklar üzerinde filizlenen kültürün farkında değiliz ve bu tarihi kültürel kodların sanatsal üretimini gerçekleştiremiyoruz. Arkeoloji dünyası, 1900'lerin başında Mısır kültürünü ardından Sümerleri keşfetti ve bunların her türlü simgelerini, sembollerini kendi sanatsal eserlerinde kullandı. Günümüzde ise bütün arkeolojik yapılar; Verimli Hilal'e yönelerek Gaziantep'ten Mahabad'a kadar uzanan geniş bir yelpazede Batman, Diyarbakır ve Mardin üçgenine yoğunlaşarak araştırmalar yapmaktadır. Çayönü, Hasankeyf, Karahan Tepe gibi alanlarda günümüzden yaklaşık on iki bin yıl öncesine dair bulgular elde etmektedir. Böylece bu tarihlerin yarısına bile denk gelmeyen Sümer ve Mısır kültürleri, geriye düşmektedirler. Peki, arkeolojik veriler bu alanlarda yeni kültürler bulurken biz yazarlar bu anlamda ne üretebiliyoruz? Bir Dara Antik Kenti romanını, bir Zeugma filmini veya bir Nemrud kurgusunu yabancılardan mı bekleyeceğiz? Bu alanda hiçbir şey yapılmıyor demiyorum. En başta bu konuya odaklanmış birisi olarak Tanrıça İştar konulu "Ya Star" romanını ve Gutiler üzerine bir roman yazdığımı söylemeliyim. Bu konuda en büyük takdiri şüphesiz Seyit Oktay hak etmektedir. Arami Tabletleri, Aryen Med Destanı, Mervaniler ve Mitaniler adında yazdığı romanlar ile Seyit Oktay, yönünü unutulan Mezopotamya'ya çevirmiş "Kayıp Masal" romanı ile yüzlerce sözlü kültür unsuru olan mitolojik değeri kayda geçirmiştir. Erebê Şemo'nun yazmış olduğu Dımdım Kalesi romanı da bu anlamda ilk eserlerdendir. Öteki Mem ile Îlhamî Sîdar, Şahmaran ile Ronî War, Derwêşê Evdî ile Eyüp Kıran aklıma gelen ilk örneklerdir. Burada Mehmed Uzun, Orhan Pamuk, Elif Şafak, Kemal Tahir, Ayşe Kulin, İhsan Oktay Anar gibi dönem dönem tarihi roman yazanları da unutmamak gerekir elbette. Bunların toplamından çıkan sonuç yine de zayıftır ve yetersizdir. Çünkü üzerinde yaşadığımız toprak ve tarihsel geçmiş, çok daha büyük eserlerin yazılmasını mecbur kılmaktadır. Tarihin yönünü değiştiren savaşların ve büyük atılımların gerçekleştiği bu coğrafi konum, bizi bu anlamda üretmeye çağırmaktadır.

Tarihimizi Edebiyata Ne Zaman Yansıtacağız?

Tarihini sanatsal eserle geliştirmeyen toplumların toplumsal hafızalarını, günlük ve geçici konular dolduracaktır. Günümüzün balık hafızalı olduğu söylenen toplumların en büyük eksikliği, tarihsel süreçlerden ders çıkarmayışları olduğu kadar geçmişlerini bilmemesinden de kaynaklanmaktadır. Bundan ötürü geçmişi geride bırakmamak ve sanatsal eserlerle onu yeniden kurgulayıp gündeme taşımak gerekiyor. Bu yönlü politik zafer ve söylemler, birkaç dönem sonra unutulacaktır ama tarihsel kültürün kodları mihenk taşı olarak bizlere doğru yönü göstermeye devam edecektir. Tarihsel kültüre sloganlarla değil sanatsal eserlerle sahip çıktığımızda onları büyütmeye ve beslemeye devam etmiş olacağız. ■

Aysel Çiçek'in 'İlle Yolum Aşktır Benim' kitabı

■ MUSTAFA DEMİR

Çok ezelden beri aşkın her türlüsü, insanlara dokunmuş, yaşamlarını yönlendirmiştir. Aşk dinsel olabilir, hayali olabilir, cinsel olabilir. Bir dava aşkı olabilir...

Aysel Çiçek'in aşka yüklediği anlamı bilmek için İzan Yayıncılık tarafından yayınlanan İlle Yolum Aşktır Benim adını verdiği şiir kitabını okumak gerekiyor.

Türküler yakan, onları bağlaması eşliğinde sahnelerde dinleyicileriyle buluşturan Aysel Çiçek bu kitabıyla okurlarıyla da buluşuyor.

Şiirleri insanın her hâline dokunuyor. Savaşa düşman, barışa hasret ve geleceğe umut ışıkları saçıyor.

Bir şiirinde diyor ki:

Yok, edin savaşı terse döndürün
Mekânda cennette sizlerin olsun
Babamı yanıma eve gönderin
Mekânda cennette sizlerin olsun
...
Çiçek der bitsin bu çekilen acı
İnsanın insana yetmesin gücü
Takalım dünyaya barıştan tacı
Mekânda cennette sizlerin olsun

Ozan barışın kendiliğinden, istekle, dilemekle gelmeyeceğinin farkındadır. "Bütün savaşlar barış için olmalı..." önerisinde bulunuyor.

Aysel Çiçek kitabın hemen başında şunları yazıyor.

"Merhaba, 1972 yılında doğdum. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarının şahidiyim. Doğmadığım zamanlara ise, önce hevesle daha sonra bilinçle okuyarak ulaştım.

Anadolu coğrafyasında kadın olmanın gücünü ve ne kadar değerli olduğunu keşfettim.

Söz kıymeti bildim, söz etmeye cesaret ettim. Okuduklarımdan, yaşadıklarımdan, sezdiklerimden süzülenler yol tarifim oldu. İlle Yolum Aşktır Benim dedim ve yola düştüm.

Bu yolda karşılaştığım, karşılaşacağım cümleye aşk ile..."

"Söz kıymeti bildim, söz etmeye cesaret ettim" diyor. Feodal kalıntıların, emperyalist-kapitalist kültürün hâkim olduğu bir toplumda başkaldıran sözler söylemek elbette cesareti gerektiriyor.

Havaya ateşim toprağa suyum
Hamuru çamuru yoğuran benim
Taşırım karnımda dokuz ay soyum
Âdem'i Havva'yı doğuran benim

Âşıklara aşkım yuvada ana
Körpe gelinlerin elinde kına
Vurula vurula delinse sine
Sevda türküsünü çağıran benim

Haydi, kalkın artık inletin marşı
Sallayın dünyayı titretin arşı
Çifte sömürüye şu zulme karşı
İsyandır çığlığım bağıran benim

Baharda Çiçeğim kara kışta kar
Derdine devayım yar yarana sar
Alınacak hakkım daha sözüm var
Her sabah her gece ağaran benim

Kadınlar üzerindeki baskılar ve kadının kurtuluşu, "kadın olmanın gücü ve değeri" ancak kadın duyarlılığıyla şiirler yazan bir ozan tarafından bu kadar güzel dile getirilebilirdi.

Halk ozanı çağından sorumludur. Coğrafyamız katliamlar ve katliamlara karşı direniş destanlarıyla doludur. Maraş, Çorum, Malatya, Sivas katliamları son yılların en büyük zulümleridir. 2 Temmuz 1993 Sivas katliamından sonra ozan Aysel Çiçek şu dizeleri yazacaktır.

Aynı alevde
Milyonlarca can tutuştu

‘KARDELEN FIRTINASI CİLT I’ ÇIKTI

Yurduşen Yener Tuna’nın roman çalışması Kardelen Fırtınası 1. Cilt kitabı Dönüşüm Yayınları’ndan çıktı. Kardelen Fırtınası 1. Cilt, Yurduşen Yener Tuna’nın üç cilt olarak tasarladığı romanın ilk cildidir. Düzeltmenliğini Neslihan Havva Köymen’in yaptığı kitabın arka kapak yazısı:

“Duygularımız tertemiz, bir su damlası gibi dupduru ve saf. Kafamızın içinde bir dirhem bile art niyet yok. İnandığımız davaya canımız pahasına bağlıyız. Değerlerimiz çok yüce değerler; müthiş bir kararlılık, olağanüstü bir samimiyet, sınırsız bir özveri, hayranlık uyandıran bir dürüstlük, son lokmamıza dek paylaşım ve yoldaşça bir güven. Bütün isteğimiz; eşitlik, barış ve kardeşliğin yeşerip gelişeceği, kimsenin kimseye kul köle olmadığı özgür bir sevgi dünyası kurmak. Bunu özlemek bile az şey mi? Bir ozanımız, “İlle de görmek için beklenmez güzel günler/beklemek de güzel” diyor ya, biz işte o beklemenin güzelliğine tutunmuşuz...

Her anından dersler çıkardığım, her yanlışından ve eksiğinden alfabeyi ilk öğrenen bir öğrenci titizliği ile yeniden, hep yeniden öğrendiğim, her gününü mutlulukla yaşadığım, tek bir anından bile pişmanlık duymadığım o güzel günlerde...”

■ **GÜNEY**

Kardelen Fırtınası - 1
Yurduşen Yener Tuna
Roman

Düzeltmen: Neslihan Havva Köymen
Dönüşüm Yayınları,
Birinci basım: Nisan 2025
ISBN: 978-625-94567-4-4

Ölenlerin bedeni
Kalanların yüreği yandı
İhmalkârlık duyarsızlık tütmekte
İnsanlık tükenmekte...

Arabesk eserlerde ve kaderci türkülerde sık yer alan “yalan dünya” gibi sözlere dikkat çekme cesaret ve bilincini taşır Aysel Çiçek:

Ne yalandır ne de dardır bu dünya
Keşfedene gerçek olur her rüya
Benliğinden yarınlara bir maya
Çaldığında göller bunu kıskanır...

Aysel Çiçek ozanlık geleneğinin günümüzdeki önemli temsilcilerinden biridir. Ozan Şahturna, Senem Bacı, Âşık Mevlüde Günbulut gibi kadın duyarlılığı öne çıkan, toplumsal duyarlılığı bir kenara bırakmayan bir şairdir. Şiirleri yalın bir dille, bilinç yüklü muhalif ve özgün şiirlerdir. Türkülerinde bazen Anadolu rüzgârları esiyor, halkın zor yaşam koşulları anlatılıyor, bazen bir kadının suskun çığlığı duyuluyor. Doğayı, isyanı, sevgiyi, adaleti ve kadını anlatıyor. Dizelerinde umudu büyütüyor... Aysel Çiçek zamanın tanığı ve halkın vicdanıdır...

Bir de çağırısı vardır ozanın:

Düzeni yıkmaya içtim andımı
Sınır tanımadım yıktım bendimi
Çiçek der bu yolda gördüm kendimi
Dün de böyle idi bugün de böyle

Şair Kifayet Ceylan “halkın sesini, bağlama ve sözü ile bize taşıyan, hakikate ulaşmamızı sağlayan Aysel Çiçek’e teşekkür ediyoruz. Sesi sesimiz, sözü sözümüz, yolu yolumuzdur” diyor.

Gerisi okuyucuya kalmıştır.

Berlin, Mayıs 2025 ■

DENEMEYİ ÇAĞIN ÖTESİNE TAŞIYAN FİLOZOF;

Ralph W. Emerson

KÂZIM ALDOĞAN

Deneme, kökeni 16. yüzyıla dayanan bir edebiyat türüdür. Rönesans'la birlikte özellikle Avrupa'da birey olarak insanın önem kazanması, yazarları, aydınları, insanı kurmaca bir dünyanın ve belli kalıpların içinde ele alan anlatı türünden faklı bir tarzın arayışına yöneltmiş, böylece ilk ve tipik örneğini Michel Montaigne (1533-1593)'nin "Denemeler" (1580) adlı eserinde veren deneme türünü doğurmuştur. Buna paralel olarak yazarlar da kurmaca türlerde işleyebilecekleri insani durumları samimi, dolayısıyla daha özgür biçim ve içerik olanaklarıyla irdeleme fırsatı bulmuşlardır. [1]

Bu bağlamda, denemenin edebiyat türü olarak öncüsü tartışmasız Montaigne'dir. Bacon, Theophille Gauter, Anatole France, Andre Gide, Albert Camus ve Edgar Alan Poe isimleri de dünya edebiyatında ünlü deneme yazarları olarak bilinir.

Batı Avrupa edebiyat kanonunun etkisi bizi uzun yıllar Atlantik ötesiyle buluşturmadı. Birinci ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'nın küresel gücünün zayıflaması ile birlikte Amerikan edebiyatının Amerika'nın yayılmasına paralel olarak dünyada giderek artan bir etkisi olduğu söylenebilir.

Cafer Demirtaş'ın "Mandala"sı

ADİL OKAY

"Zorun çağındayız / Zorun çağındayız / Havada faşist bulutlar / Çağın zorundayız/ Çağın zorundayız/ Ey yanağımızda biten lotus çiçeği / İliklerimizde fetusu devrimin..." Cafer Demirtaş

Politik tutsakların seslerinden, sözlerinden, çizgilerinden oluşan "Karanlıkta Kahkaha" adlı karma sergiyi açmak için Paris yolculuğuna hazırlanırken yanıma Cafer Demirtaş'ın yeni çıkan şiir kitabı Mandala'yı aldım. Yollarda ve sergi hazırlığı esnasında verdiğim molalarda Demirtaş'ın şiirlerini okudum. Şiirli türkülü dost sohbetlerinde bazı şiirlerini kendi sesinden dinlemiş, bazı şiirlerini de sosyal medyada okumuştum. Ama bu denli biriktirdiğini bilmiyordum. Beklediğimden daha güçlü bir sesle / nefesle karşılaştım. Kitap yayınlamakta neden böyle geç kaldığı için de ona sitem ettim. Ortalık "suya sabuna dokunmayan – fotokopi şiir"lerden geçilmezken, Demirtaş gibi şairlerin sesi geniş okur kitlesine ulaşamıyor ne yazık ki. Bunun nedeni de ayrı bir yazı konusu.

Demirtaş'ın şiir serüveni çocuk yaşlarda başlamış. Halk ozanlarının atışmaları arasında büyümüş. Alevi dedelerinden nefes almış. Hayyam'dan Rimbaud'ya, Pir Sultan'dan, Yunus Emre'ye, Nâzım Hikmet'ten Ahmed Arif'e, Gülten Akın'dan Sennur Sezer'e kadar deyim yerindeyse hatmetmiş. Buna rağmen biriktirdikleri, okudukları, dinledikleri dünyayı anlamakta, kavramakta yetmez olunca Yunan Mitolojisine sonra da Marx'a ve Engels'e başvurmuş.

Ve Demirtaş nihayet, 60 yaşını geçince tanıyanların ısrarı üzerine şiirlerini kitap olarak yayınlatmaya karar vermiş. Sidelya Yayınevi de destek olmuş. Ne iyi yapmış.

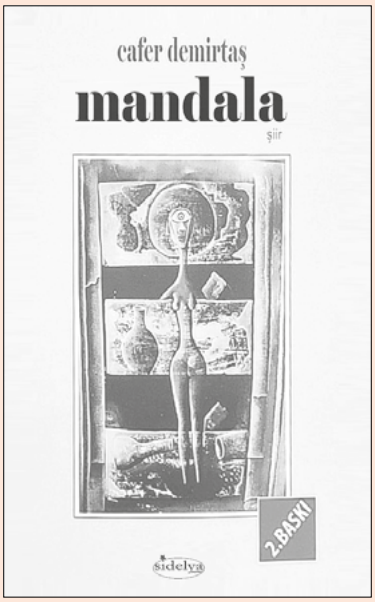

Künye:
Mandala, Cafer Demirtaş, Şiir, Sidelya Yayınevi, 2025, İstanbul.

"Sınırsız ve sınıfsız bir dünyanın ütopyasıdır bu / Ve böyle bir dünya hayaliyle yaşamak ne güzel / Ne büyük bir zenginliktir / Aşka ve hayale şükür" s. 15

Demirtaş şiirinin (sürekli

ABD'nin kendi entelektüel kimliğini aradığı bir dönemde (19.yüzyılın başından itibaren) yıldızı parlayan bir düşünür ortaya çıkar ve deyim yerinde ise Montaigne'nin tahtını âdeta sallar. Ralph Waldo Emerson.

Emerson'un doğayı merkeze alan evrensel derinliği ve Doğu-Batı kaynaklarından beslenerek yazdığı denemeler ile tüm dünyada geniş bir edebiyatçı, sanatçı ve siyasetçi kitlesine ilham vermiştir. Birinci Denemeler 1841, ikincisi 1844'de yayınlanır.

19. yüzyıl ortalarında Amerikan zihninin ilk kıvılcımlarını çaktıran Emerson, denemeleri, şiirleri ve konferanslarıyla geniş

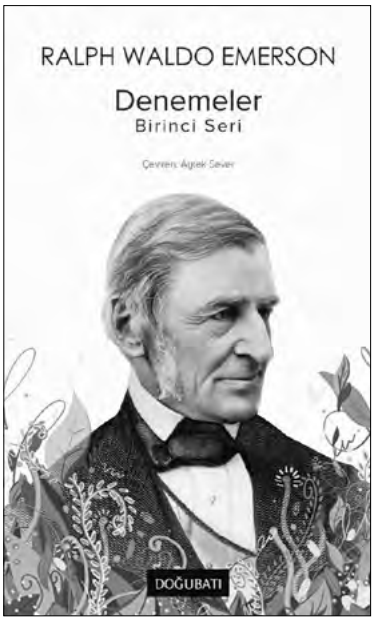

bir izler çevre edinmiştir. Amerikan düşüncesindeki etkileri H. D. Thoreau, M. Fuller, W. James, J. Dewey, G. Santayana ve R. Rorty'e. Amerikan şiirindeki etkileri W. Whitman, E. Dickinson, W. C Williams, R. Frost ve W. Stevens'a uzanır. 20. yüzyıldan günümüze doğru dalga dalga genişlemiştir. Nietzche'nin başucu yazarlarındandır Emerson; Baudelaire onu erken keşfeder. Proust yazılarını Emerson alıntılarıyla süsler. G. Eliot, Wilde, Musil, Toltstoy, Kipling, A. N. Whitehead, Bergson ve Camus iyi bir Emerson okurudur. Borges, yaşam boyu kendine kült yaptığı Emerson'ı Poe'dan daha büyük bir şair ve Nietzsche'den

gelişen / değişen) kendine özgü bir poetikası var. Özgün soyut ve somut imgeleri okuyucuyu şiirin katmanlarına davet ediyor. Şiirin tamamlamasını genelde okura bırakıyor. Kimi şiirinde metafiziğin, gnostik / teosofik inancın / kurgunun (kitabına Mandala adını vermesi de tesadüf değil), kimi şiirinde de marksist diyalektiğin izleri hissediliyor. Alevi öğretisinden, Yunan mitolojisine oradan bilimsel sosyalizme uzanıyor.

Velhâsıl Demirtaş dünyayı, insanı anlama – anlatma serüveninde, şiirde durmadan yol arıyor, yol alıyor. Ararken de sosyal olaylara, trajedilere ayna tutuyor.

Birkaç örnek vereyim:

"Koynumda Munzur yontusu / Biliyorum / Oracıkta / İsyanın burçlarında şâki mendiliyle / Al Gülistan olacağım / Sinemde Celâli kokusu" s. 17

"Üşüyor Tavesin / Işıklı çocukları / babaların bıyıklarını / Ayaza vurdu namus / Lâleş karanlık / Lâleşte kan yağar / Kirpiğine seherin / Ah Şengal / Eteklerine ah düşeli / Gözlerini çekip gitti dünya..." s. 42

"Acılar çocukluğundur Liza / Acılar hep kara oyun / Acılar Deyr El Zor'da çöl kuşları" s. 111

Öyle ya sanat her dönem hem insanlığa ayna tutmuş hem de toplumsal altüst oluşlara tanıklık yapmıştır. Demem o ki bir sanatçı, örneğin Cafer Demirtaş eserleriyle değerlendirilirken, yaşadığı dönemle, toplumsal alt üst oluşlarda aldığı tavırla (yukarıda verdiğim örnekler gibi) birlikte de değerlendirilir. Diğer yandan edebiyatın, resmi tarihin dışında gerçek tarihin yazılımına katkı sunduğunu da biliyoruz. Tabii bu katkı kimi zaman sansür, oto-sansür nedeniyle yerine ulaşamıyor. İktidardan açık çek alan tekelci sermaye "sanatın içini boşaltmak, sanatçıyı ehlileştirmek için" devasa bir "Sanat Pazar"ı kurmuş ve oradan (yine sanat adına) para devşiriyor. Devşirdiği paraların küçük bir bölümünü de "meta"laştırdığı sanata-sanatçılara aktarıp kalemşor kazanıyor, muhalif yazarların, şairlerin sanatçıların sesini kesmeye çalışıyor. Kimi zaman da başarılı oluyor. Örneğin 12 Eylül darbesine direnen aydınların / sanatçıların bir bölümü, 1990'larda neo-liberalizmin dünyada zaferini ilanından sonra, sosyal izolasyonun dayanılmaz sancısına katlanamayıp tekellerin ve devletin kalemşoru olma yolunu seçmişlerdir.

Ama iyi ki Cafer Demirtaş gibi "kral çıplak" diyen şairler, yazarlar var. Dergiler, gazeteler var. Siyasi zora ve mahalle baskısına direniyor ve üretiyorlar.

Sonsöz de yine kadim dostum Cafer Demirtaş'tan olsun. Yolu açık olsun. Bizi yeni bir kitap için 60 yıl daha bekletmesin.

"Maskeli kötülük / Adabı takınmış / Bir talan şapelidir / Modernizm" s. 35

"Oysa ben haykırmak ve söz sürmek istiyorum olanca sesimle / Çağın çığlığını kentin en çıplak sokaklarında / Komünist bir pankartın şakağını ateşleyerek..." s. 119

"İnandım / Uyandım / Dineldim / Umarı yok köpüreceğim / Kalbi kırık toprağın / Gövdesine yağacağım / Ve aşk biteceğim yeryüzüne / Aşk biteceğim." s. 88

25.05.2025 ■

daha iyi bir düşünür olarak görür. Harold Bloom'a göre o, "Amerikan kültürünün merkezindeki isim"dir. [2]

Doğu-Batı Yayınlarından çıkan "Denemeler" Birinci Seri kitabını okurken, o dahi zekâya hayran kalmamak mümkün değil. Her sözcük yeni bir düşüncenin evrenine götürüyor insanı. İnsanı, tarih yolculuğunda ortak bir diyalektik yöntemle yeniden tartışıyor;

Tüm insan bireyleri için ortak bir zihin vardır. Her insan, ona ve onu oluşturan her şeye bir geçittir. Kendisine akıl hakkı bahşedilen kişi, tüm mülkün özgür insan olur. Platon neyi düşünmüşse, o da düşünebilir. Aziz neyi hissetmişse, hissedebilir. Falanca zaman, falanca insanın başına ne gelmişse anlayabilir. Bu evrensel zihine erişimi olan kişi, yapılan ya da yapılabilecek her şeye ortaktır. Zira hâkim ve yegâne özne bu evrensel zihindir. Onun edimlerinin kaydıdır tarih. Dehası günlerin bütün dizisince ortaya konulur. İnsan ancak tarihinin bütünü ile açıklanabilir. Acele etmeden ve durup dinlemeden, insan ruhu daha en baştan itibaren münasip olaylarda kendisine ait olan her yetiyi, her düşünceyi, her duyguyu cisme bindirerek şekilde ilerler. Fakat düşünce daima olgudan öncedir. Tarihin tüm olguları zihinde yasalar hâlinde önceden vardır. [3]

Emerson, tarihin yontarak var ettiği insanın doğaya hâkim olmasını aşkın bir özgüven ile ilişkilendirir;

Kendi fikrinize inanmak, kalbinizde sizin için doğru olanın herkes için doğru olduğuna inanmak, budur deha. İçinizdeki örtük kanıyı söyleyin ve evrensel duygu olsun, zira en içten olan, zamanı gelince en dışta olana dönüşür. Ve ilk düşüncemiz, Mahşer Günü'nün borularınca duyurulur bize yeniden. Zihnin sesine hepimiz aşina olduğumuzdan, Musa'ya, Platon'a ve Milton'a atfettiğimiz en güzel meziyet, onların kitapları ve gelenekleri hiçe saymış ve insanların düşündüklerini söylemiş olmalarıdır. İnsan, ozanların ve bilgelerin semasındaki ışıltıdansa, zihnine içeriden çakan işin pırıltısını yakalayıp izlemeyi öğrenmelidir. Oysa kendi fikrini farkında olmadan, sırf kendisinin olduğundan bir kenara atar. Dehanın tüm yapıtlarında reddettiğimiz fikirlerimizi fark ederiz. Bir parça yabancılaşmış bir görkemle geri dönerler bize. [4]

Nietzche'nin Tanrı'yı öldürüp üstünlüğü insana teslim etmesinin felsefesinin Emerson kaynaklı olduğunu söylemek pek de hakikat dışı görünmüyor;

Kendine güven! Bu çelik teller tınlar her yürek. Takdiri ilahinin size layık gördüğü yeri, çağdaşlarınızın topluluğunu ve olaylar arasındaki bağlantıyı kabul edin. Büyük insanlar hep böyle yapmışlar. Çağlarının dehasına kendilerini adeta çocuk gibi emanet yapmışlar. Mutlak surette güvenilir olanın yüreklerini mesken tuttuğuna ve elleriyle iş yapıp tüm varlıklarına hükmettiğine dair algılarını açığa vurmuşlardır. Mademki insanız, en üstün bilincimizde aynı aşkın yazgıyı kabul etmeliyiz; korunaklı bir köşedeki ufacık çocuklar ve özürler değiliz. Devrimden kaçan korkaklar da değiliz. Kadirimutlak çabaya itaat eden ve Kaosa ve Karanlığa karşı ilerleyen rehberleriz. Kurtarıcılarız, hayır, getiricileriz. [5]

Nietzsche'de gördüğümüz geleneğe ve statükoya acımasız saldırı Emerson'da da karşımıza çıkar;

Kural tanımaz olmalıdır insan. Ölümsüz hurma darlarını devşirecek kişi, iyiliğin adına takılıp kalmamalı. Onun iyilik olup olmadığını keşfetmelidir. Neticede hiçbir şey kendi zihninizin doğruluğu kadar kutsal değildir. Kendi günahınızdan arının, tüm dünyanın duası sizinle olur. Hayli gençken, kilisenin eski muteber öğretileriyle beni sıkboğaz etmeyi adet edinmiş değerli bir akıl hocasına vermek durumunda zorunda kaldığım bir cevabı hatırlıyorum. Benim, ''Eğer tamamen içimden geldiği gibi yaşıyorsam, geleneklerin kutsalıyla ne işim olabilir?'' demem karşısında arkadaşım, ''Ama bu dürtüler yukarıdan değil, aşağıdan kaynaklanıyor olabilir'' önermesinde bulunmuştu. Ben de,'' Bana öyle gelmiyorlar ama şeytanın oğluysam eğer şeytana göre yaşayacağım'' demiştim. [6]

Tarihsel bir realite olan bunalımdan, trajiden edebiyatın yeniden başkaldırması, Avrupa kıtasında olduğu gibi Amerikan ulusunun kuruluşunda da tekerrür eder. Denemelerin şekillendiği yıllar, ABD için siyasi çalkantılar ve toplumsal dönüşümlerle dolu yıllardır. Kölelik karşıtlığı, kadın özgürleşmesi, işçi hakları, alkol karşıtlığı, komünal yaşam çiftlikleri ve toplumcu fikirler bu dönemde ön plana çıkmış, eğitim kurumlarını ve hapishanelerini de kapsayan sosyal reform hareketleri yaygınlaşmıştır. Emerson, reformcu çabalara ve oluşumlara doğrudan dâhil olmamakla beraber, bütün bu meseleleri denemelerle ve onun yayınlanmasının hemen öncesinde, Boston'daki *Makineci Çırakları Kütüphanesi Derneği*'nde verdiği bireysel reformun (özkültürün) toplumsal reformu incelenmesi gerektiğini ve insana bütünsel bir yaklaşımı şart olduğunu radikal biçimde savunmuştur.

Türk edebiyatında, özellikle 1980'lerden sonra deneme yazımında kısır bir döneme girilmiştir. Emerson'u okumak belki de bize yeniden deneme yazımı konusunda bir motivasyon sağlayacaktır. ■

[1] Mengi N. 2005
[2] "Denemeler", Birinci Seri, Doğu-Batı Yayınları.
[3] "Denemeler", Birinci Seri. Doğu-Batı Yayınları, s. 25.
[4] "Denemeler", Birinci Seri, Doğu-Batı Yayınları, s. 54.
[5] "Denemeler", Birinci Seri, Doğu-Batı Yayınları, s. 56.
[6] "Denemeler", Birinci Seri, Doğu-Batı Yayınları, s. 58.

‘Kentin Tezenesi’ kitabı üzerine birkaç kelam

AKMAN GEDİK

“Kentin Tezenesi” kitabının yazarı Yunus Ülger’dir. Kitabı davetli olduğum Avrupa Türkiyeli Yazarlar Grubunun Gelsenkirchen’deki sonbahar buluşmasından edindim. Yunus Ülger de oradaydı. Cumartesi günü Neşat Ertaş ve kitabı “Kentin Tezenesi” hakkında sunum yaptı. Detaylı bilgiler verdi. Kendisine ATYG tarafından takdir belgesi verildi. Anladım ki Neşet Ertaş hakkında çok az şey biliyormuşum. Sunumundan istifade ettim. O buluşmada yazar dostlarımla birbirimize kitaplarımızı imzalayıp verdik. Diyarbakırlılar der ya, “birbirimize yaramızı sürdük” bizimkisi de birbirimizin gönlüne kitaplarımızı sürmek...

Dönüş yolunda trende ilk olarak “Kentin Tezenesi” kitabını elime alıp okumaya başladım. Kitap 2021 yılında, Anı Yayıncılık’tan çıkmış. 135 sayfalık bir kitaptır. Sevgili Yunus Ülger bir gazeteci. Neşat Ertaş Almanya’nın Bergheim şehrinde yaşarken onunla yaptığı söyleşileri kitaplaştırmış esasında. 1990’lı yılların ortasından 2000’li yılların başlarına kadar yapılan söyleşilerin derlenmesidir. Bu söyleşiyi hep kitaplaştırmak istediğini ve Neşet Ertaş hayattayken yayınlatmayı çok istediğini zaten belirtiyor kitabın ön sözünde Sayın Yunus Dülger. Herkesin Neşet Ertaş’ı “Bozkırın Tezenesi” olarak içselleştirdiği ya da “genel kabul gördüğü” bir dönemde Sayın Ülger haklı olarak itiraz parmağıyla yok o, “Kentin Tezenesi”dir diyor bize. “Bozkırın Tezenesi” yakıştırmasının esasında Neşat Ertaş’ı küçülttüğünü, daralttığını, mahalli bir alana çektiğini, müziğine yapılan çok büyük haksızlık olarak hatırlatıyor bize. İtiraf edeyim çoğumuz böyle düşünmemiştik. Ya da çoğumuz “Bozkırın Tezenesi”ne fit olmuştuk. Ülger’in hatırlatması yerinde bir hatırlatmadır zaman şahidimiz olsun ki, doğrudur. Neşat Ertaş’ın halk deyimiyle ‘çalgıcı abdal’ ortamında doğduğu, oranın mayasını aldığını fakat orayı aştığını belirtiyor haklı olarak. Kasaba temsiliyetini aşıp kente dâhil olduğunu ısrarla savunuyor. Dolayısıyla “Bozkırın Tezenesi” nitelemesinin çok ötesine geçtiğini, “Kentin Tezenesi” olarak ifade etmenin daha gerçekçi olduğunu söylüyor bizlere. Kalemine sağlık Yunus Ülger. Kalemin yazsın, hep artarak yazsın, eksilmesin ve de eğilmesin...

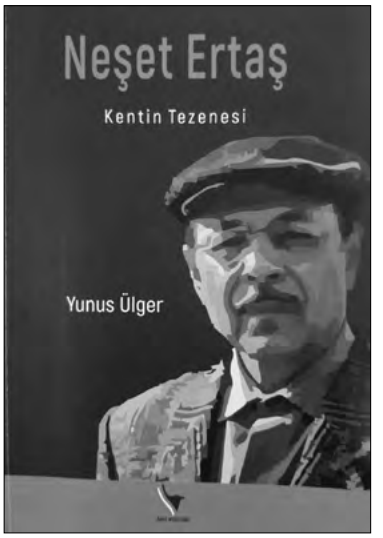

Abdalların, kendilerine özgü yaşam tarzları ve kültürel değerleri vardır. Konar-göçerdirler. Ekseriyetle “çalgıcı”lıkla uğraşırlar. Fiziksel görünümleriyle Romanlarla karıştırılsalar da esasında onlar “Türkmen Alevileri”dir. Neşat Ertaş da bu toplumsal Abdal grubundandır. Abdallar daha çok orta Anadolu’da yaşarlar. Orta Anadolu bozkırlarının Abdallar üzerinde tesiri çok. Tarımla işleri yok. Hayat koşullarının belirleyici etkisi tartışılmazdır. Müzikle uğraşan Abdallar da köy köy, kasaba kasaba gezerek, düğünlere giderek nafakalarını çıkarmaktadırlar. Yarı aç yarı tok gezgincidirler desek abartı değildir. Neşat Ertaş böylesi bir ortama doğmuş. Doğum tarihi belli değil. Kendisine ilkbaharda doğduğunu söylemişler. O daha çocukken annesi ölüyor. 5 kardeşi ile öksüz kalıyorlar. 5 yaşından itibaren babası Muharrem Ertaş ile köy köy gezerek hayatı ve müziği öğrenir. Babası Muharrem Ertaş da büyük bir abdal halk ozanıydı ve Neşet Ertaş üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Ona bağlamayı tattıran adam ise; Bayram Aracı’dır. Köy köy gezerken onları çağıranların onları nasıl “ötekileştirdiğini”, nasıl hor baktıklarını büyük bir iç burukluğuyla anlatır. Sayıca az olan topluluklar genelde mülayim olur. Haklı olsalar da seslerini çıkarmazlar. İçine akıtırlar söyleyeceklerini. Müşkül bakarlar. Bazen yaşaran gözleriyle anlatmak isterler söyleyeceklerini. Neşat Ertaş’ın da mayasına “öteki” karılmış doğuştan. Öyle ya; herkesin zarı düşeş gelmez her zaman. Yüksek sesle bağıran, “Fışkılar geliyor. Siz hayvanın fışkısından, biz ise topraktan olmuşuz” diyen akranına bir şey diyemeyişini hayıflanarak anlatıyor hâlâ ileri yaşlarda. Kalbi narin bir gül. Naif, kırılgan. Ama yine de kem söz etmez. Bilir ki kem alet ile kemalet olmayacağını. Kemlik tamamlanmayınca çoğu şeyin telafi edilemeyeceğini bilir ve konuşmalarına yedirir diyeceklerini. Yine bilir ki gönlünde sevgi biriktirmeyenler insan sevemez,

hayvan sevemez, doğayı sevemez... Çorak gönüllerde iyi kelam olmayacağını iyi bilir. Yapılan tüm haksızlıklara karşın, "İnsanlığın kendini bilmediğini, insan kendini bilirse hakkı bilir ve onun çabası içinde olur" der, ama öyle olmadığını bize hatırlatıyor bir şiirinde:

İnsanlar kendini bilebilseydi
Dünyada haksızlık kavga olmazdı
İnsan doğan yine insan ölebilseydi
Belki de dünyada hayvan kalmazdı

İçinde yaşadığı kültürün mayasından dem alır Neşat Ertaş. İnsan hayatın merkezindedir. İnsanı yaratanın bir tezahürü olarak gören, aranacak her ne varsa insanda vardır diyen vahdeti vücut felsefesini özümsemiştir. Kendini bilmeye ve kendini bulmaya büyük değer biçer.

Köy köy dolaşırlarken "âşık" olduğu kızı ileri yaşlarda hâlâ anlatır durur. Açılamamış, konuşamamış ne yazık ki... İmkânı olsaymış o kızla evlenirmiş diyor satır aralarında. Sonrasında, ''Bize vermediler. Vermezler, bize Abdal derler, Bektaşi derler, şu derler, bu derler. Vermediler, ben de başımı aldım gittim'' diyecektir.

Bozkırdan kopuş sonrasında büyük şehirler. Hep hayatta bir tutunma mücadelesi içinde görüyoruz. TRT'de "Yurttan Sesler" programına çıkmak için ne zorlu süreçlerden geçtiğini öğreniyoruz. Geçtikten sonra türkülerinin nasıl değiştirildiğini, kırpıldığını, müdahale edildiğini, başta Âşık Veysel olmak üzere, kendisinin de türküleri çıkarılmış. Geriye kalan üç beş türkü... Anlatıp durur söyleşilerinde. İçine sinmemiş ayrılmış Radyodan.

"Halk müziğimiz, maalesef TRT'de rengini bulamıyor '' diyecektir.

Beş parasız bir yolunu bulup İstanbul'a gitmiş. Birkaç gün aç gezdiğini öğreniyoruz hâliyle. Nihayetinde bir plak şirketinde plağı çıkıyor. Biraz para da kazanıyor. Memleket hasreti yüreğine yüklenince soluğu Kırşehir'de alıyor...

Hastalıklar da yakasını bırakmıyor. Almanya'da olan kardeşinin yardımı ile Almanya'ya geliyor. Köln, Berlin derken hemşerilerinin daha çok olduğu Kuzey Ren Vestfalya'da karar kılıyor. Bergheim'e yerleşiyor. Bergheim'e yerleşmesine neden olarak Belçika, Hollanda'ya da rahatlıkla gidip gelmek için olduğunu anlatıyor. Onlarca eseri olan, onlarca plak yapan bir sanatçıya ne hikmetse basında ilgi yoktur. Hiç bahsedilmez. Hata alttan alta öldü haberlerini yayınlarlar. Özel kanalların kusuru neyse TRT'den ''Rahmetli Neşat Ertaş'tan alınan şu türkü"ye çok içerlenmiş. Sonrasında da "Hiç düzeltmediler" diyecektir.

O da buna tepki olaraktan şöyle yazar,

Sormadılar bana acep nerdeyim
Haberim yok bana öldü demişler
Her hafta bir yerde düğünlerdeyim
Haberim yok bana öldü demişler

O da nafakasını düğünlerde çıkarır. Çağrılan her yere üşenmeden gider. Kazandığı parayı da hep ihtiyacı olan yakınlarına gönderir. Parayla işi yoktur. Bankada parası olmazmış zaten, olunca da huylanırmış.

Türkiye'deyken bir gün Neşat Ertaş'a, bir kaset firmasının avukatı konser vermesi için kendileriyle Almanya'ya gelmesini söylüyor. Gelmezse TRT'de ki işine son verileceğini dolaylı olarak ima ediyor. "Orada konserler vereceğiz, plaklar okuyacağız. Ortaklaşa paylaşıp geleceğiz" der Avukat bey. Esasında konser bahane. Konserlere evet ama plak okumayacağını söyler Neşet Ertaş. Almanya'nın Köln şehrine varınca hemen plak stüdyosuna koyuyorlar. Konser hak getire...

Neşet Ertaş'ın haberi olmadan 20-25 plak okuturlar. Hiçbir şeyden haberi olmaz. Kendisine, ''Hissene düşen 36 bin lira parayı, Türk Lirası olarak Türkiye'de vereceğiz" derler. Söyleşilerinde bu parayı hiçbir zaman almadığını defalarca anlatmıştır. "Aha, biz gidiyoruz. Sen de gel paranı al" derler. Çoğu şeyden haberi olmadan bunların peşine düşer koyulurlar yola. İki arabayla yola çıkıyorlar. Yugoslavya'da birbirini kaybederler. Yağmurlu bir hava, sonrasında Neşat Ertaş'ın arabası karşıdan gelen arabayla çarpışır. Neşat Ertaş'ın kimliği öbür arabada gidince kendisini alıkoyuyorlar. Üç ay cezaevinde kalıyor Yugoslavya'da. Yugoslavya'da hapishanedeyken, "Hapishanelere Güneş Doğmuyor" türküsünü yazıyor. Yıl 1967...

Hapishanedeyken kendisine Yaşar Kemal'in bir kitabı geliyor. Kitapta, "Bozkırın Tezenesine geçmiş olsun" yazıyormuş. Kitabı kimin getirdiğini hatırlamıyor Neşat Ertaş. Yıllar sonra Kalan Müziğe ulaşan Erdoğan Atakar isimli Neşet Ertaş hayranı bir kişi, Yaşar Kemal'in, "Üç Anadolu Efsanesi" adlı kitabını Karaköy'de aynı büroda çalıştıkları üç arkadaşıyla birlikte, "Bozkırın büyük tezenesine geçmiş olsun'' yazarak imzalayıp gönderenin kendisi olduğunu bildirecekti. Bu bir iddia mı? Doğruluk derecesi ne? İnanın ki çoğu insan gibi ben de bilemiyorum. Umarım hakikat bir gün açığa çıkar...

Sonrasında Hasan Saltık ile yolları kesişince biraz nefes alıyor Neşet Ertaş. Kendisine bir külliyat yapılıyor. Eli biraz rahata eriyor. Kazandığı parayı da yine "gariplere" dağıtıyor kendi deyimiyle. "Allah'ın yarattığı kula yardım etmen gerekiyor. 'Benim vicdanım bunu emrediyor'' demişsiniz, o vicdanın karşısında yüreğimizi ilikliyoruz. Karacaoğlan'dan, Âşık Veysel'den, Mahsuni Şerif'ten iftiharla söz ediyor söyleşide. Onları keyifle dinlediğini, "tadı olan seslerdi" diye kulağımıza üflüyor. Her insanın bir dünya olduğunu ısrarla ve altını çizerek tekrardan hatırlatıyor bizlere. Başka ne diyor, "Pencere

gözlerimizdir" diyor. Herkes kendine göre görürmüş. Herkes kendi yönüne göre yürürmüş. Kendi kavlince söylermiş sözünü...

Ve dünyaya konser vermek gibi bir muradı varmış ustanın. "Dünyayı karşıma alayım, konser vereyim" demişsin ne güzel olurdu. Ama sen yine de söyleyeceklerini söyledin be usta. Bilenler bilir... Sen değil miydin, "Anlam karşıdakine anlatabildiğin kadar alınır"...Hatırı sayılır çok insan aldı senden çok şey.

Kızgındır kimi zaman. Kırgındır,

"Onu duysalar bizi çoktan öldürürlerdi. Tavuklarına acırlar, abdallara acımazlardı, düğün çalgısıyız ya. 'Kızı gönlüne korsan ya davulcuya varır ya da zurnacıya' diye... Atasözü hâline getirdiler, haşa huzurdan ırak. Bizi aşağılayıcı bu söz, kızlarının gönlüne gem olarak vurup, hayvan gibi satan şerefsizlerin basamağı olduk biz. O derece aşağılanırdık " diyecektir sesindeki sitemkâr havayla.

Müziğe tapınağım dedi usta Neşet Ertaş. Müzikten kazandıklarını fakir olan yakın çevresine verirdi. Yoksuldu, yoksulların hâlinden anlardı. Dip halkların yaşamı hep zordur. Bunlar görünmek istenmezler. Hep çeperin dışında kalsınlar istenir. Yaşamını idame etmek için hep gurbet ellerde yaşadı. Gurbetlik nedir iyi bildi. Gurbetlik insana yalnızlık verirdi, yalnızlık ise; gariplik, yaşayarak öğrendi. Başka ne dedi. Yaş kemale erince insan kendini bilmeli. Okullara kendini bilme dersi konulsun istedi. "Yüreğinde sevgi bulunduran insandan zarar gelmez" dedi üstüne basa basa. Başı sonu belli olan bu geçici hayatımızda, dünyanın kimse için baki olmadığını ısrarla altını kazıyarak hatırlattı bize giderken. Söylediği türkülerin sayısını, "Halk ne kadar kabul ettiyse o kadar okudum" yüce gönlüyle cevapladı. Baş tutan başak misali doldukça eğildi. "Övücü söz cahile söylenir" dedi. Kin kibir tutmadı.

Biraz buruk, çok kırılgan oldu çoğu zaman. Uzun yıllar Almanya'da yaşadı. "Gurbet, insanın yüreğinde bir taştır" demesine karşın Almanya'da gurbet acısını dile getiren bir türküsü olmadı.

Okula gitmeyen, sonradan okuma yazmayı öğrenen bilge insanın söyledikleri insanlığın ortak mirasına çok şey katmıştır. ''Bizim tek sarayımız sazımızdır'' sözü esasında onun mütevazı yaşamının özetidir. "Arif zaten ariftir'' çok söze ne gerek diyen usta Neşat Ertaş 25 Eylül 2012'de aramızdan ayrıldı. Kitabın özüne bağlı kalarak az yazdım, çoğa sayın. Olmadı kitabı alıp okuyun derim. Okumak vazgeçilmezimiz olsun...■

Kahveci Hüseyin

ÖVÜNÇ EZGİ YILMAZ

Yuvarlak yüzü
Sarp kayalar kadar
Sakin ve yalnızdı
İçinde nice fırtınalar
kopardı da...
Eksiltmezdi gülüşünü
Güvercinler konardı yüzüne
Muhabbet etmeye gizlice
Gülüşü,
Çam kokusuydu Toroslarda
Ellerinde açardı
Nasırdan güller
Emek kokardı elleri
Dört kız bir baba...
Dağ gibi yürek
Umut gibi bakışı
İmam okudu selasını
'Kahveci Hüseyin ölmüş'
Ne kolaymış;
Bir ölümü söylemek...
Şimdi cennette Nesrin'e
çay mı demler?
Anasına yardım mı eder?
Geldi geçti sessizce
Görünmeden
Bilinmeden
Gizlice
Çocukluğumdan kaldı
Bir anı...
Çay kazanının arkasında
Bardakları sıcak suyla
yıkayışı
Dudağını büzüp
yarım ağız gülüşü...
Masaya vuran taş sesi
Oldu bize ağıt sesi
Kimseyi kırmadan
Geldi sessizce
Gitti
Bir günde yine sessizce

Şimdi selam söyle
Bizden önce gidenlere
Elbet geliriz Hüseyin Abi
Bir sabah
Bizde çayını içmeye
Kaçak çay değil
Sevgi koyduk bardağa
İki yabancı
Paylaştık yaşamı
Bir aile gibi...
Kederin kime?
Gülüşün kime?
Miras kalır bilinmez

Kahve köşesinde
bir kız çocuğu...
Anar seni gizlice
Akdeniz'in köylüleri
Bilmez kadın erkek ayrımı
Kız çocukları elbet
Müdavimidir kahvelere...

Bizden selam söyle
Senden önce gidenlere
Elbet bizde düşeriz
Vakti gelince yola
Kim bilir,
Belki bir sela kısmet olur
Bir sela kısmet olmaz...

SİNEMA NOTLARI:

Berlinale 75 Yarışma Filmleri

ANUŞ PAZARCIYAN

75. Berlinale'nin Yarışma bölümünde 19 film Kanadalı Sinemacı Todd Haynes'in başkanlığındaki Enternasyonal Jüri'nin vereceği ödüller için yarıştı.

"Berlinale 75"in Enternasyonal Jüri **ÖDÜLLÜ FİLMLER**İ şunlar:

Altın Ayı: En İyi Film - Drømmer

Drømmer
(Norveç 2024) 110 dak.
Dreams (Sex Love)
Rüyalar (Seks Aşk)
Yönetmen & Senaryo:
Dag Johan Haugerud
Oyuncular ve rolleri:
Ella Øverbye (Johanne), Selome Emnetu (Johanna), Ane Dahl Torp (Kristin), Anne Marit Jacobsen (Karin), vd.

Drømmer yönetmen ve senarist Dag Johan Haugerud'ın "Oslo Öyküleri" adı altında sunduğu üçlemenin son ve kapanış filmi. Bu kez 16 yaşında ergen bir genç kızın, Johanne'nin, ilk kez âşık oluşunun öyküsünü

izliyoruz. Johanne bu ilk aşk öyküsünü, yaşananın üzerinden bir yıl geçtikten sonra yazıya döküyor. Film bir ilk aşk öyküsü olma yanında, bu öykünün yazıya dökülmesi, romanlaşması öyküsü aynı zamanda. Johanne geri planda yazdıklarını okurken, biz perdede hatırladıklarını görüyoruz. Cinselliğini yeni yeni keşfeden Johanne ilk görüşte vurulduğu öğretmeni Johanne'ye açılamıyor bir türlü. Johanne'nin evinde buluşmalarının başlangıcını izliyoruz. Öğrenci öğretmen buluşması bu başlangıçlar. Sonrasını bilmiyoruz.

Yalnız yaşayan annesi ve şair anneannesi Johanne'nin en yakın dostları, danışmanları, arkadaşları. Yazdıklarını onların da okumasına sunuyor. Annenin ilk reaksiyonu, annelik içgüdüsü ile korumacılık. Johanne'nin hayal ile gerçek arasında gidip gelen anlatımlarında anne önce yetişkin bir kadının deneyimsiz küçük bir kızın zaafını kullanan cinsel tacizini görüyor. Film de Johanne'nin yer almadığı az sayıdaki sahnelerden birinde annenin cinsel taciz kuşkusu duyduğu kadın öğretmenle buluşup, konuşmasını izliyoruz. Johanne anneyi kendisi ile Johanne arasında bir cinsellik yaşanmadığı konusunda ikna ediyor. Olan ona göre Johanne'nin hayal ürünüdür anlatılan detaylar.

Filmin bu sahnesinde Johanne'nin geri planda hep duyduğumuz yazdıklarını okuyan sesi susar. Sahne donar.

Berlinale 75'te En İyi Film ödülünü "Drømmer" kazandı.

Şair olan anneanne için ise okuması için verilen metin büyük edebi değere sahiptir. Anlatılan ona göre bir lezbiyen uyanış öyküsüdür. Gerçekten bir ilişki var mı sorusu değildir onu ilgilendiren. Herhâlde günlükte anlatılanda, öyküde şiddet, zorlama vb. değil, gerçek bir aşk vardır. Sevgiye susamışlık, doğrudan insani ilişkiye hasret vardır. Bu yazılanlar, Johanne'nin öyküsü roman olarak yayınlanmalıdır. Mutlaka.

Johanne'nin yazdıkları anne ve anneanne için kendi ilk aşklarını, sonraki ilişkilerini de hatırlayıp sorgulamaları için bir vesiledir. Bunlar yer yer Haugard'ın üçlemesinin ilk ikisine atıflardır aynı zamanda.

Anneannenin, filmde önemli yer tutan metin üzerine sohbetlerin bir yerinde "bir feminist roman mücevheri" olarak adlandırdığı öykünün yayınlanması için ısrarcı olmasında kuşkusuz kendi edebiyat yaşamındaki görece başarısızlığını, torunun olası başarısı ile aşma isteği de vardır.

Drømmer öyküsü, oyunculuğu, kurgusu, görüntü yönetmenliği açısından başarılı, ortalamanın üzerinde bir film.

Gümüş Ayı Büyük Jüri Ödülü - O último azul

O último azul
(Brezilya/Meksika/Şili/Hollanda 2025)
85 dak.
The Blue Trail (Mavi Yol)
Yönetmen: Gabriel Mascaro
Senaryo: Gabriel Mascaro, Tibério Azul
Oyuncular ve rolleri: Denise Weinberg (Tereza), Rodrigo Santoro (Cadu), Miriam Socarrás (Roberta), Adanilo (Ludemir), vd.

Brezilya. Amazonlar bölgesinde bir kasaba. Sabah, eski bir evin önde çiçeklerini sulayan bir yaşlı kadın. Yukarıdan gelen, bir polis helikopterinden geldiğini anladığımız bir ses. "Günaydın. Sizleri yukarıdan izliyoruz. Yaşlı vatandaşlarımızı özellikle selamlıyoruz. Onlar bütün hayatları boyunca Brezilya'ya hizmet ettiler. Şimdi onlar için dinlenme zamanı. Herkes için huzur dolu bir gelecek."

Tereza, bir su ürünleri işleme

fabrikasında çalışan 77 yaşında bir yaşlı kadın. Artık ona göre iş yoktur. 75 ve üzeri yaş için çalışma yasaktır. Bir distopya. 75 yaşı üzeri insanların vasisi eğer varsa, çocuklarıdır. Onların izni, onayı olmadan hiçbir şey yapamazlar. Çocukları yoksa zaten

Berlinale 75'te Gümüş Ayı Büyük Jüri Ödülü "O último azul" filmine verildi.

devlet onların vasisidir. "Yaşlılar Toplum Polisi" 75 yaşını aşanları toplayıp, onların "huzur içinde yaşayacakları" kolonilere taşımaktadır. Yaşlılar için kolonilerden kurtuluşun bir yolu rüşvettir. Fakat bunun için büyük para gereklidir. Birçok insan gibi Tereza'nın da parası yetmez.

Tereza'ya koloniye taşınma celbi gelir. Onun için koloniye taşınmak özgürlüğün sonudur. Bu son öncesinde yapmak istedikleri vardır.

Amazon nehri üzerinde Mavi'ye yolculuk. Brezilya halklarının bütün mitlerine, köklerine bir yolculuk. Bu yolculukta koloni dışında bir çözüm olduğunu da görür.

Mavi Yol, gizemli, şiirsel bir kaçış ve yol filmi. Yaşlılarını "huzur içinde yaşatma" iddiasıyla toplumsal hayatın dışına atan, onların özgür seçim hakkını elinden alan, kolonilerde gözden ırak hâle getiren bir distopik toplum.

Bütün dünyada yaşlı nüfusun arttığı bir dönemde, yaşlıların toplumdan koparılma plan ve uygulamalarına karşı bağırıp çağırmayan bir isyan daveti.

Şiirsel film diliyle öne çıkan bir yapım Mavi Yol. Görün gelirse.

Gümüş Ayı Jüri Ödülü - El mensaje

El mensaje
(Arjantin/İspanya/Uruguay 2025)
90 dak. (Siyah beyaz)
The Message (Mesaj)
Yönetmen: Iván Fund
Senaryo:
Iván Fund, Martín Felipe Castagnet
Oyuncular ve rolleri: Mara Bestelli (Myriam), Marcelo Subiotto (Roger), Anika Bootz (Anika), Betania Cappato, vd.

Anika, 10 yaşlarında bir kız çocuğu. Olağanüstü bir yetiye sahip. Ruhlarla ve hayvanlarla "kalpten kalbe" ilişki kurabiliyor. Aslında bir çeşit hayvan psikoloğu ve bir medyum.

Evlatlık olarak yanlarında büyüdüğü Roger ve Myriam Anika'nın bu yetisini geçim kaynağı hâline getiriyorlar. Birbirlerine sevgi ile bağlı üç insan aynı zamanda evleri olan bir karavanla sürekli yoldalar. Anika'nın özel yetisi sayesinde hasta hayvanların dertlerini sahiplerine para/bağış karşılığı anlatıyor, iyileşmelerine yardımcı oluyorlar. Kimi zaman da ölmüş yakınlarından haber almak isteyen insanlara yardımcı oluyorlar.

Burada üçlü arasında bir iş bölümü var. Anika hayvanlar ve ruhlarla "konuşup" onların mesajlarını iletiyor. Bu mesajların ne anlama geldiği Myriam tarafından yorumlanarak yardım arayanlara anlatılıyor. Roger'in işi ise menajerlik ve kasadarlık. Yoksul, yolları tozlu Arjantin taşrasında fazla getirisi olan bir iş değil bu. Fakat yaşamaya yetiyor kazandıkları. Şikâyetçi değiller hayatlarından.

El mensaje bir yol filmi. Arjantin taşrasında insanların hayatına dokunan, en başta da kaderleri birbirine bağlanmış üç kişinin sevgi dolu ilişkilerini izleyen bir yol filmi. Yolculuğun son duraklarından biri üçlünün Anika'nın annesini ziyareti.

Anne de Anika'nın yetilerine sahip. Bu yüzden kendisi gibi norm dışı insanlarla birlikte bir klinikte kalıyor.

El mensaje insanları oldukları gibi kabullenin, normlara sıkıştırılmış hayatın dışında çok daha zengin hayatlar var mesajının filmi.

Filmde siyah-beyaz tercihi yerinde bir tercih. Gerçek ile gerçek üstünün iç içe girdiği öyküyü anlatmak için uygun seçim bu. Filme ayrı, biraz nostaljik bir tat katıyor. Filmin temposu ve dili anlatılan öyküye uygun. Gürültülü ve hızlı ana akım sinemasının çok dışında sakin bir film. İlginç, güzel, düşündürücü.

Gümüş Ayı En İyi Yönetmen: Huo Meng – (Living The Land)

Sheng xi zhi di
(Çin Halk Cumhuriyeti 2025) 132 dak.
Living the Land
Köyü yaşamak
Yönetmen & Senaryo: Huo Meng
Oyuncular ve rolleri: Wang Shang (Xu Chuang), Zhang Chuwen (Li Xiuying), Zhang Yanrong (Li-Wang), Zhang Caixia (Sun Guilan), Cao Lingzhi (Wang Cuifang), Zhou Haotian (Jihua), Jiang Yien(Laidan), Wan Zhong (Tuanjie), Mao Fuchang (Gongchang), Yang Kaidong (Fuhe), vd.

Yıl 1991. Çin'de bir köy. Film köyden şehre göçmüş bir çiftin bir düğün için köye gelişi ile başlıyor. Çift iki çocuk siyasetine rağmen, üç çocuklu bir çift. Çocuklardan birini köyde anneannenin yanında bırakarak iki çocukla yoksulluktan kurtulma umuduyla göçüyorlar kente. Filmde 10 yaşında, anneannenin yanında büyüyen Chuang'ın gözünden köy yaşamını izliyoruz. Yoksul köylü, zengin köylü aileleri arasındaki sınıfsal farklılıklarını, köye kapitalizmin girişi ve gelişmesini, köyde parti siyasetinin nasıl hayata geçirildiğini, gelenek göreneklerin hâlâ nasıl güçlü olduğunu, yer yer feodal adetlerin nasıl sürdüğünü ve fakat aynı zamanda nasıl yavaş yavaş çözüldüğünü vb. görüyoruz.

İkisi de birbirinden gürültülü olan bir düğün ve bir cenaze töreninde bütün köy, bütün canlılığı ve çelişkileri ile yan yana geliyor. Düğün Chuang'ın teyzesinin düğünü, cenaze töreni ise ölen anneannesinin töreni. Biyografik yaşanmışlıklara dayalı olduğu açıkça görünen, senaryosunu de kendinin yazdığı filminde Huo Meng bu iki tören üzerinden geçmiş ile 1991'deki "bugün"ü ustaca resmediyor.

Evlilik aşk değil, sağduyu evliliği. Geçmişteki görücü usulü aile tarafından belirlenen evlilikler yerini şimdi kapitalizmin ekonomik zorunun dayattığı evlilikler almış. Yine de eski âdetler sürüyor düğünde.

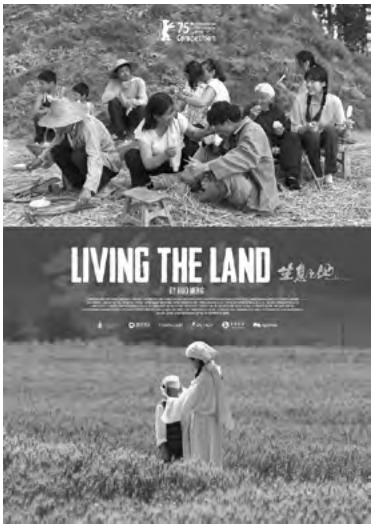

Cenazede evin –ailenin en yaşlısı, o yüzden de sözü en çok dinlenen kişisi– anneanne nereye nasıl gömülmek istediğini kendi belirliyor. Köy mezarlığında gömülecektir. Fakat aynı zamanda çok önceden ölmüş eşi, Chuang'ın dedesi de onun yanında olmalıdır. Onun mezarı köy mezarlığının dışında bir ücra köşededir. Garip, trajikomik bir dedenin kemiklerinin mezarından çıkarılması, anneannenin küllerinin yanına gömülmesi töreni yaşarız. O küllerin önemli bölümü de aslında taşınırken, yere düşen küpten toprağa, daha doğrusu çamura karışmıştır.

Köyün gençleri arasındaki en önemli tartışma konusu kente göçtür. Kente göçmüş olanlara geride kalanlar gıpta ile bakmakta, kente göçün yollarını aramaktadır. Kente göçmüş olup ta akraba ziyareti vb. için kısa süreliğine ziyarete gelenler ise âdeta "hadi gel köyümüze dönelim" modundadır. Ama nostaljiden başka bir şey değildir bu.

Filmin son sahnesinde dron çekimiyle köyün bugünkü hâline yukarıdan bakarız. Kent ve köy iç içe geçmiştir.

Huo Meng'in filminin en başarılı yanı bence filmin seti. Filmin geçtiği mekân, 34 yıl öncenin köyü, âdeta yeniden inşa edilmiş.

Film bir yanı ile Huo Meng'in kendi çocukluğuna, köyüne övgü ve özlem filmi. Fakat diğer yandan tabii Çin'in nereden nereye geldiğini görmek açısından da bir işlevi olabilir.

Sonuçta iyi bir sanat işi. Bence olmasa da olurdu.

Gümüş Ayı En İyi Başrol Performansı: Rose Byrne – (If I Had Legs I'd Kick You)

If I Had Legs I'd Kkick You
(ABD 2024) 113 dak. (Siyah beyaz)
Bacaklarım olsaydı, seni tekmelerdim
Senaryo & Yönetmen: Mary Bronstein
Oyuncular ve roleri: Rose Byrne (Linda), A$AP Rocky (James), Conan O'Brien (Psikiyatrist), Danielle Macdonald (Caroline), Ivy Wolk (Diana), Lark White (Vanessa), Daniel Zolghadri (Stephen), Delaney Quinn (Çocuk)

Yarışma'nın ikinci siyah beyaz filmi.

Bir psikiyatrist. Karşısında 10 yaşlarında bir kız çocuğu ve 30'lu yaşlarında kendisi de terapist olan annesi Linda. Psikiyatrist çocuğa anne ve babası hakkında ne düşündüğünü soruyor. Anne hakkında çocuğun değerlendirmesi: "Elastik", "Nasıl yani?", "Yoğrulan hamur gibi". Bütün filmde nerede ise görünmez olan, sürekli işte olan, fakat yine sürekli olarak telefon üzerinden neyin nasıl yapılması gerektiğini anlatan baba için ise değerlendirme şöyle: "Biraz katı, ama okey".

Kendisini yalnız başına yetiştiren annesi bir kapalı psikiyatri kliniğinde yaşayan Linda için bu değerlendirme büyük haksızlık. Bir yandan psikolojik sorunu olan insanlarla uğraşma, iş, bir yandan hasta anne, bir yandan sürekli hasta, hastalığı konusunda doktor doktor dolaşılan çocuk, ev işi, evin tavanındaki –sürekli büyür gibi görünen– çatlak, arada bir eve geldiğinde "her şey yolunda, kafayı takma", "zorlukları büyütme" modundaki koca.

Aldırılan iki çocuk nedeniyle ve çocuğu ile olan ilişkilerindeki gerginlik sebebiyle kendi kendini suçlama ve utanç. Ve yardım için gittiği psikiyatristin bir işe

yaramaz akıllı önerileri: Kendini suçlamaktan ve utanmaktan vaz geç! Söylemesi kolay.

Aslında sonunun annesi gibi olacağından korkan, sürekli sinir krizi sınırında yaşayan bunu dışa, en başta da kızına yansıtmamaya çalışan bir genç annenin öyküsü.

Modern hayatta çocuklarını yalnız başlarına büyüten annelerin zorluklarını bu kadar samimi anlatan bir film yok bugüne kadar.

Bu filmi ancak bir kadın yönetmen yapabilirdi. Mary Bronstein filmin âdeta programatik ismiyle de Linda gibi genç annelerin durumunu, "bacakları olsa hayatı tekmeleyecek" ruh hâlini çok iyi bir sinema diliyle anlatıyor. Rose Byrne'in oyunculuğu ise çok iyi. En iyi başrol performansı için Gümüş Ayı Ödülü hak edilmiş bir ödül. Gelirse görün bence.

Gümüş Ayı En İyi Yardımcı Performans: Andrew Scott - (Blue Moon)

Blue Moon
(ABD/İrlanda 2025) 100 dak.
Yönetmen: Richard Linklater
Senaryo: Robert Kaplow
Oyuncular ve rolleri: Ethan Hawke (Lorenz Hart), Margaret Qualley (Elizabeth Weiland), Bobby Cannavale (Eddie), Andrew Scott (Richard Rodgers), vd.

İnsani ilişkiler üzerine en güzel filmleri yapan yönetmenlerinden biri Richard Linklater. Çok iyi bir gözlemci. Sürekli birlikte çalıştığı oyuncular var. Ethan Hawke âdeta değişmezi. Linklater Berlinale'nin müdavimlerinden biri. Yeni filminde bir ümitsiz aşk, bozulmuş bir dostluk ilişkisi öyküsünü anlatıyor. Gösteri dünyasının acımasızlığını, sanatın meta hâline gelmesini de gösteriyor ve yeriyor.

100 dakikalık film tek mekânda, bir barda geçiyor. 31 Mart 1943'te sanatçıların takıldığı "Sardi Bar"da 100 dakika. Dönemin ünlü şarkı sözü yazarlarından Lorenz Hart'ın hayatında belirleyici önemde olan 100 dakikayı burada gerçek zamanda, kesintisiz izliyoruz. Lorenz Hart'ın şarkı sözlerinin müziğini yapan Richard Rodgers onun en iyi dostlarından biridir ve şimdiye kadar birçok başarılı şarkıyı birlikte yapmışlardır. Onlarca çok satan plakta ortak emekleri imzaları vardır. Fakat Rodgers şimdi onsuz, Lorenz'e göre yeteneksiz bir şarkı sözü yazarının metni ile Oklohama isimli çok tutulan ve ünlenen, zamanın ruhuna uygun görgüsüz ABD milliyetçisi bir müzikal yapmıştır. Müzikalin filmi de yapılmıştır. Gece filmin galası vardır. Lorenz Hart için Oklohama bir sanat eseri değildir. Popülist, milliyetçi bir eğlence nesnesidir. Gerçek müzikle ilgisi yoktur. Sözleri tam bir felakettir. Müzik de ona uygundur. Rodgers sanatsal ilişkilerine ihanet etmiş, onu terk etmiştir. Onunla gala öncesinde son kez konuşmak ve yeni projesi için onu kazanmayı denemek istemektedir.

Diğer yandan görüşmek istediği biri daha vardır. 20 yaşındaki "melek yüzlü" Elizabeth! Hollywood'da star olmak için yanıp tutuşan yüzlerce genç kadından biridir. Fakat Lorenz için Elizabeth ilk görüşte vurulduğu tanrıçadır. Elizabeth'e kariyerinde yardımcı olmak istemektedir. Fakat onu en çok kendisi için istemektedir. Acaba aradaki 27 yaş farkı engel olabilir mi bu aşka? Elizabeth'e âşıktır, ama bunu ona söylememiştir şimdiye dek. Bu gece ona açılmaya kararlıdır. "Sevemez kimse seni benim sevdiğim kadar."

Bütün bunları Lorenz'in barda kafayı çekerken, dostu barmen Eddie ile yaptığı espri, yergi, kaygı dolu, aslında uzun bir monolog olan sohbetten öğreniriz.

Bir buçuk saatin sonunda galaya katılanlar geldiğinde iki hayal kırıklığı yaşar Lorenz.

Anlatım, mekân oyuncu seçimi, oyunculuk, reji, senaryo dört dörtlük. Keyifle seyredilir bir trajikomedi. Hayatın kendisi gibi.

Gümüş Ayı En İyi Senaryo: Kontinental ‘25 – Radu Jude

Kontinental ‘25
(Romanya 2025) 109 dak.
Yönetmen & Senaryo: Radu Jude
Oyuncular ve rolleri: Eszter Tompa (Orsolya), Gabriel Spahiu (Ion), Adonis Tanța (Fred), Oana Mardare (Dorina), Șerban Pavlu (Papaz Șerban), Annamária Biluska (Orsolya’nın annesi), İlinca Manolache (Irina), vd.

Mekân: Romanya, Transilvanya’da, Romanya-Macaristan sınırında, Romanya devlet sınırları içinde bir kent. Cluj. Zaman: Bugün.

Kentin milliyetçi Macar kökenli sakinleri için kent “1918’de Romenler tarafından çalınmış bir kent.” Romenler aslında “Kaba saba köylü ve köylülükten hiç kurtulamayacak olan cahiller sürüsü”.

Kentin Romen kökenli milliyetçi sakinleri için ise kentte yaşayan Macarlar evlerine dönmesi, gerekirse sürülmesi gereken, yerli halka tepeden bakan, kibirli, terbiyesiz “yabancı”, “işgalciler”.

Orsolya bu kentte eşi ve çocuğu ile müstakil bir evde yaşayan Macar asıllı bir genç avukat kadın. Haciz memuru olarak çalışıyor. Yaptığı işten memnun değil, çünkü hacze gittiği insanlar kentin yoksul, bazen en yoksul insanları. Sürekli bir “kendini suçlu hissetme” durumu yaşıyor.

Bir gün kentin merkezinde olan bir evin bodrumunda yaşayan evsiz bir insana iki polis eşliğinde tahliye emrini açıklıyor. Evsiz adam eşyalarını toplamak için bir saat izin istiyor. Orsolya ve polisler bir saat sonra geri gelmek üzere parka gidiyorlar. Geri geldiklerinde bodrumda intihar etmiş adamı buluyorlar.

Sonrası vicdan azabı çeken, kendini intiharın suçlusu olarak gören ve temasta olduğu bütün insanlardan yardım bekleyen Orsolya.

Başta eşi, iş arkadaşları, en yakın Romen kadın arkadaşı, yardım almak için gittiği psikiyatristi ve konuştuğu herkes ona kendisinin suçlu olmadığını anlatıp, onu teselli etmeye çalışıyorlar. Ama nafile. Evet, o hukuken suçlu değildir, ama kendisini vicdanen suçlu hissetmektedir.

Yakın çevresi ve yakın dostları böyle davranırken, Orsolya, Romen ana akım medyası tarafından nefret nesnesi hâline getiriliyor. “Macar haciz memuru bir zamanların ünlü Romen sporcusunun intiharına sebep oldu”! Sosyal medyada ise linç ediliyor Orsolya “Macar orospu, evine dön!” Ölüm tehditlerine kadar varan tacizler yağıyor sosyal medyada.

Radu Jude bugünün Romanya’sı somutunda aslında bütün ülkelerde yaşanan konut sorunu, kent merkezlerindeki yoksulların merkezlerden sürülmesi –gentrifikasyon–, işsizlik, yoksulluk, evsizlik sorunları, ırkçılık, kadın düşmanlığı ve sistem içinde kendilerine bir türlü düzen kuran insanların sistemin

suçlarında payları sorunlarını irdeleyen iyi bir film sunuyor bize. Filmde bütün bu konular kara mizahi bir tarzda işleniyor. Yer yer gülüyoruz ağlanacak hâllere.

Kontinental ‘25 kastın yalnızca Romanya olmadığına dikkat çeken ve aynı zamanda yeni gerçekçi sinemanın ustalarından Rosselini’nin “Avrupa 51” filmine gönderme yapan bir isimlendirme.

Kontinental ‘25 2025’in en iyi filmlerinden biri. Görün mutlaka!

Gümüş Ayı Olağanüstü Sanatsal Katkı: La Tour de Glace (The Ice Tower) – Lucile Hadžihalilović

La Tour de Glace
(Almanya/Fransa 2025) 118 dak.
The Ice Tower
Buzdan Kale
Yönetmen: Lucile Hadžihalilović
Senaryo: Lucile Hadžihalilović, Geoff Cox
Oyuncular ve rolleri: Marion Cotillard (Cristina), Clara Pacini (Jeanne/Bianca), August Diehl (Max), Gaspar Noé (Dino), Marine Gesbert (Stéphanie), vd.

Bir “Buz Kraliçesi” masalı uyarlaması.

Bir yetimler evinde dört yaşındaki bir kız çocuğuna “Buz Kraliçesi” masalını okuyan 15-16 yaşlarında bir genç kız Jeanne. Filmin gelişmesinde onun –kendi buz kraliçesini– annesini küçük çocukken yitirdiğini anlıyoruz.

Aslında arayış peşinde. Yetimhaneden kaçıyor. Kendisine kaçmada yardımcı olan bir kamyon şoförünün cinsel taciz girişimi, onun yetimhane dışındaki gerçek yaşamla ilk karşılaşması oluyor.

Önüne ilk gelen binaya sığınıyor. Uyuyor. Uyandığında kendini bir film setinde buluyor. Buz Kraliçesi filminin yeni çekilen versiyonunun setinde. Buzdan bir kale. Ve buz kraliçesi. Onu ekip içinden biri sanan set amiri ona kraliçe rolünü oynayan oyuncuya hizmet görevi veriyor. Aralarında masalla gerçeğin birbirine karıştığı bir ilişki başlıyor.

Masaldaki-filmdeki kraliçe, çok güzel. Kendisini seven birinin ona dokunduğunda öleceğini biliyor. Fakat sevgiye muhtaç. Kendisini sevenden onun için ölmesini onunla buzdan sarayda yaşamasını isteyecek kadar muhtaç sevgiye ve bencil. Buzdan kalpli.

Şimdi kendini Bianca olarak tanıtan Jeanne buzdan kraliçeyi oynayan Christina’da anne sevgisini, kendi özgürlüğünü arıyor. Christina’nın aradığı ise kendine kölece bağlı olan bir sevgilidir. Onu uğrunda ölecek kadar seven biri.

Buz Kraliçesi filminin sonu açık. Bu “film içinde film” öncelikle muazzam dekor-set çalışması, büyük görsel zenginliği ve kraliçeyi oynayan Marion Cotillard’ın oyunu ile öne çıkıyor. Film sanki onun için özel yapılmış gibi. İlginç bir uyarlama.

Büyük Çaba. Emek. Ne için?

Lucile Hadžihalilović sanki büyük bir bütçe ile nasıl bir görsel şölen üretebileceğini göstermek için yapmış filmi. Bence “olmasa da olur kategorisi”nde bir film “Olağanüstü Sanatsal Katkı”nın ne olduğunu anlamış değilim.

Ve diğerleri...

Dreams

(Meksika 2025)100 dak.
Rüyalar
Yönetmen & Senaryo: Michel Franco
Oyuncular ve rolleri: Jessica Chastain (Jennifer McCarthy), Isaac Hernández (Fernando Rodríguez), Rupert Friend (Jake McCarthy), Marshall Bell (Michael McCarthy), Eligio Meléndez (Fernando’nun babası), Mercedes Hernández (Fernando’nun annesi) vd.

Issız bir yol üzerinde park edilmiş bir TIR. Çöl sıcağı altında kapısı kapalı TIR kasasında onlarca insan. Aç susuz, imdat bağırışları. Sonra kapı dıştan açılıyor. İnsanlık ölmemiş diyorsunuz ilk anda. Ama ölmüş olduğunu görüyorsunuz. Kapıyı açanlar yardım için değil, soygun için açıyorlar kapıyı. Kasada bitkin insanların elinde ne varsa, telefon, para, ziynet eşyası el değiştiriyor. Kasadakilerden biri, genç bir adam, bu soygun sırasında kaçmayı başarıyor. Ve otostopla yola devam ederek, hedefine, San Fransisco’da lüks bir eve varıyor. Yerini bildiği anahtarı saklandığı yerden alarak eve giriyor. Kendi eviymiş gibi duşunu yapıyor. Bir süre sonra, lüks bir arabayla genç bir kadın geliyor eve. Genç adamla karşılaştığında biraz şaşırıyor. Fakat hemen ardından fazla konuşmadan ateşli bir sevişme

yaşıyorlar. Sonra genç adamın, Fernando'nun, Meksikalı genç bir balet olduğunu; onun ev sahibi kadının, Jennifer Mc Charty'nin, sevgilisi olduğunu öğreniyoruz. Fernando, Meksika'da aslında hâli vakti yerinde bir ailenin tek oğludur, ABD'ye göçmesi için ekonomik bir nedeni yoktur. Fakat bir rüyası vardır: ABD onun gözünde daha özgür yaşam ve dünya çapında bir balet olmak için doğru ülke, doğru mekândır. Hem sevgilisi Jennifer de ona bale kariyerinde yardımcı olmak için söz vermiştir.

Fernando'nun sevgilisi Jennifer yaşça Fernando'dan büyüktür. ABD'de çok zengin ve parasının bir bölümünü –tabii biraz da reklam için– hayır işleri ve mesenlik için kullanan bir ailenin ferdidir. Meksika'da yetenekli yoksul çocukları dansçı olarak eğitmek McCharty vakfının Jennifer'in sorumluluğundaki projelerinden biridir. Fernando bu projede eğitmen, öğretmen olarak yer almaktadır. Tanışıklık sevgililiğe dönüşür. Jennifer'in Meksika seyahatlerinde kaldığı lüks villa bu çiftin çılgın sevişmelerinin mekânı olur. Jennifer için aslında bu düzen, Meksika'ya gelişlerinde ateşli genç bir sevgilisi olması ve onun Jennifer'in "hayırsever" projesinin Meksika'daki parçası olması yeterlidir. Rüyalar değişiktir.

Michel Franco "Dreams"de, rüyaların değişik olduğu yerde birlikteliğin zorluğu, bu somutta sonuçta imkânsızlığı temasını daha büyük bir temanın, global kuzey-global güney; göçmenlik sorunları, somut olarak ABD'ye güneyden göç, göçmenlere karşı ırkçı siyasetler vb. içine ustalıkla yerleştiriyor.

Jessica Chastain iyi oyuncu olduğunu bu filmde de kanıtlıyor.

Bir bütün olarak alındığında ortalamanın biraz üstünde bir film.

La cache

(İsviçre/Lüksemburg/Fransa 2025) 90 dak.
The Safe House
Güvenli Ev
Yönetmen: Lionel Baier
Senaryo: Lionel Baier, Catherine Charrier
Oyuncular ve rolleri:
Dominique Reymond (Büyükanne), Michel Blanc (Büyükbaba), William Lebghil (Büyükamca), Aurélien Gabrielli (Küçükamca), Liliane Rovère (Hinterland), Ethan Chimienti (Genç), Adrien Barazzone (Gencin babası), Larisa Faber (Gencin annesi), vd.

Paris'te eski bir evde bir apartman dairesi. Mayıs 1968. 9 yaşında bir erkek çocuk. Dedesi ve eşi, dedesinin annesi ve iki dayısı ile birlikte sıcak mayısın en sıcak günlerini birlikte yaşıyor. Dört kuşak bir arada. Çocuğun anne ve babası sokaktalar, devrim yapıyorlar! Çocuk onun için dedenin, ninenin, diğerlerinin yanında. Hep birlikte, yer yer komşularla birlikte, bir yandan TV üzerinden, diğer yandan sokaktan taşan sesler üzerinden devrimi evden izliyorlar. Evde neşeli bir ortam var. Çocuk hayatından memnun. Ona kalsa hep burada kalır. Dedenin neşeli hep şık giyimli annesi Odesa'dan göçmüş bir Yahudi. Öldüğünde mutlaka Odesa'da gömülmesini istiyor. Dayıların biri sanatçı, diğeri bir entelektüel. Sürekli tartışıyorlar. Ailenin geçmişini sorguluyorlar. Bu geçmiş sorgulaması içinde tabii İkinci Dünya Savaşı, Alman işgali dönemi de var. Dışarıda devrim. Büyük nine ölüyor. Bahçede yakılıyor cesedi. Onun Odesa'ya taşımanın başka yolu yoktur. Filmin sonunda küçük çocuk dedesiyle birlikte büyük ninenin küllerini Odesa'ya taşıyor.

Film, büyüdüğünde yazar olan Christophe Boltanski'nin ailesini anlattığı romanından uyarlama.

Lionel Baier neşeli, tempolu, güzel küçük bir –sözün resimden önemli olduğu– Fransız filmi sunuyor bize. Görün derim. Eğlenirsiniz. Ve belki 1968 Mayıs'ı konusunda meraklanırsınız. Fena olmaz!

Strichka chasu

(Ukrayna/Lüksemburg/Fransa/Hollanda 2025) 125 dak.
Belgesel
Timestamp
Zaman damgası
Yönetmen & Senaryo:
Kateryna Gornostai
Oyuncular: Olha Bryhynets, Borys Khovriak, Mykola Kolomiiets, Valeriia Hukova, Mykola Shpak, Svitlana Popova, Yelyzaveta Loza, vd.

Savaş içindeki Ukrayna'da okul eğitimi. Yönetmen Kateryna Gornostai 2023-2024 Temmuz'u arasında bir yıl boyunca Ukrayna'nın değişik bölgelerinde değişik okullarda eğitim nasıl sürdürüldüğünü izliyor. Savaş içinde okul eğitiminin normali örneğin sirenler çaldığında derhâl sınıfların terk edilip, sığınaklara geçilmesi, dersin sığınaklarda sürmesi. Ya da büyük şehirlerde metrolarda derslikler ve ders. Ukrayna'nın doğu sınırında savaşın en acımasızca sürdüğü, binaların, okul binalarının da, en fazla zarara uğradığı, yıkıldığı veya kullanılamaz hâle geldiği durumlarda okul eğitimi internet üzerinden dijital eğitime dönüşüyor.

Eğitimin içeriğine gelince, normal eğitim yanında, yarı askeri eğitim, korunma tedbirleri üzerine eğitim, liselerde silah eğitimi ve bol miktarda milliyetçilik savaş içinde okulun normali. Bir yandan militarizm körüklenirken, diğer yandan Sovyet döneminden kalma olduğu belli olan "Savaş senden nefret ediyorum, hayatımdan çık git! İnsanlar ölmesin, evler yıkılmasın!" sözlü çocuk şarkıları söylenmesi ilginç.

Strichka chasu hayatın savaş rağmen nasıl sürdüğünü gösteren, ilginçliği konusunda olan bir belgesel. Aslında bir TV belgesel filmi. Tabii süre olarak TV belgeseli olarak gösterilmesi zor. Belki bölünerek dizi hâlinde gösterilebilir.

Geu jayeoni nege mworago hani

(Güney Kore 2025) 108 dak.
What Does that Nature Say to You
Doğa sana ne diyor
Yönetmen & Senaryo & Kamera & Montaj & Müzik & Ses dizaynı & Yapımcı: Hong Sansoo
Oyuncular ve rolleri: Ha Seongguk (Ha Donghwa), Kwon Haehyo (Kim Oryeong), Cho Yunhee (Choi Sunhee), Kang Soyi (Kim Junhee), Park Miso (Kim Neunghee), vd.

Berlinale'lerin Güney Koreli müdavimi yaptığı filmlerin hepsinde, başoyunculuk dışında her şeyi kendi yapan sinemacısı Hong Sansoo yeni filminde de yine orta sınıf entelektüellerinden bir grup insanı yan yana getirip sohbet ettiriyor.

Bu kez yan yana getirdikleri 30 yaşlarında şair Dongwha ve onun 3 yıldır birlikte olduğu kadın arkadaşı Junhee. Dongwa Junhee'yi ilk kez ailesi ile tanıştırmak için baba evine götürüyor. Ev bir zengin evi. Evde baba, eşi Dongwa'nın oğlu gibi şair olan annesi ve yetişkin iki kızı ile birlikte oturmaktadır. Bu altı kişi gün boyunca ikili gruplar olarak değişik konularda konuşuyor, tartışıyorlar. Bu arada konuşmalar hep dönüp dolaşıp doğa üzerine, doğa insan ilişkileri üzerine sohbetlere dönüşüyor. Akşam altı kişi öncelikle baba tarafından hazırlanan –bunun için baba öğleden önce bir tavuk kesmiştir– akşam yemeğinde buluşuyor. İçki, öncelikle çok içen Dongwa'nın dengesini bozup sohbeti kibar konuşmalardan uzaklaştıran –en azından Dongwa açısından– düşünülenin söylendiği bir mecraya sokuyor.

Eğer çok konuşkan Fransız filmlerini seviyor ve entelektüel konuşmaları izlemekten hoşlanıyorsanız, Hang Sansoo filmlerini sever, film sonrasında entelektüel konuşmaları sürdürürsünüz. Yoksa sadece bir Sangsoo filmini görmeniz yeter. Diğerleri onun varyasyonudur.

Hot Milk

(İngiltere 2025) 92 dak.
Sıcak Süt
Yönetmen & Senaryo:
Rebecca Lenkiewicz
Oyuncular ve rolleri:
Emma Mackey (Sofia), Fiona Shaw (Rose), Vicky Krieps (Ingrid), Vincent Perez (Gomez), Patsy Ferran (Hemşire Julieta), Yann Gael (Matty), Vangelis Mourikis (Christos), vd.

Dört yaşından beri babası tarafından terk edilmiş, annesi ile birlikte yaşayan 16-17 yaşında bir genç kız, Sofia. Sofia kendini bildi bileli, annesi Rose hep tekerlekli sandalyede. Kötürüm. Sofia küçük yaştan beri kendini annesinden sorumlu tutan, hayatının merkezinde annesi duran bir insan. Yazın İspanya'da kıyı kenti Almeria'da bir klinikte tedavi edilemez hastalıklara da çare bulduğu söylenen Gomez isimli birini ziyaret ediyorlar. Gomez'in yardımcısı kızı Julieta'dır. Sofia ve Rose deniz kıyısında bir motele yerleşirler. Belli günler tedavi, Gomez'i ve Julieta'yı ziyaret günüdür. Onun dışında hep motelde sandalyesinde oturan, dışarı çıkmayan ve kızının da dizininin dibinden ayrılmasını istemeyen bir Rose vardır.

İspanya'nın yakıcı güneşinde Sofia'nın yavaş yavaş Rose'ye bakma dışında bir hayat olduğunu keşfetmeye başladığını izleriz. Sofia plajda neşe ve hayat dolu turist bir genç kadınla, İngrid'le tanışır ve ilk kez bir lezbiyen ilişkiye girer. Giderek özgürleşmeye başlar. Sonunda annesine "Kalk artık ve yürü!" diyecek noktaya gelir.

Hot Milk herkesin sırtında taşıdığı bir karabasan çantası olduğunu, bu çantanın içindeki ile yüzleşilmeden yaşanan hayatın çekilmez olduğunu anlatan, özgürleşme çağrısı yapan, film dili iyi olan bir yapım.

Görülebilir, fakat görülmese de fazla bir kayıp olmaz.

ARİ

(Belçika/Fransa 2025) 88 dak.
Yönetmen & Senaryo: Léonor Serraille
Oyuncular ve rolleri: Andranic Manet (Ari), Pascal Rénéric (Ari'nin babası), Théo Delezenne (Jonas), Ryad Ferrad (Ryad), Eva Lallier Juan (Clara), Lomane de Dietrich (Aurore), Mikaël-Don Giancarli (Bahçıvan), Clémence Coullon (Irène), vd.

Bütün perdeyi kaplayan yakın plan yüz çekimi. Hüzünlü ve sakin, neler oluyor, ben neredeyim, kimim soruları ile dolu bir bakış. Bütün film boyunca çokça karşılaşacağımız bu fotoğraf ile başlıyor ARİ.

ARİ, sıvacı-badanacı, eşi bir süre önce ölmüş, hep onun eksikliğini yaşayan bir emekçinin tek oğlu. ARİ ismi, sanatsever, çok duyarlı bir insan olan annesi tarafından konmuş. ARİ Fransız ressam Odilon Redon'un ikinci çocuğunun ismi. Birinci çocuğu doğumdan kısa süre sonra ölen Odilon ve eşi için ARİ "yeniden doğuş evde yaşamın yeniden başlaması"nın adı. ARİ portreleri Odilon Redon'un en kişisel ve en sevilen eserleri içinde yer alıyor. ARİ isminin öyküsünü çocukken annesinden çokça dinliyor. Babanın tek isteği var. Oğlunun başarılı olması. Fakat ARİ bu isteği bir türlü yerine getiremiyor. Hayal kırıklığı yaşayan babası ile ilişkisi yok gibi. Çok kırılgan, duyarlı bir insan. Öğretmenliğe başladığı okulda tam da müfettişin onun dersine geldiği gün sınıfta bayılıp düşüyor. Acımasız çocuklar için ARİ'nin duyarlılığı bir zaaf, kullanılır bir araç. Öğretmenlik kariyeri de başlamadan bitiyor.

Sonrasında ARİ'yi hayatının değişik dönemlerinde tanıdığı ve her birinin başarılı olduğunu düşündüğü arkadaşlarını birer birer ziyaret ederken, izliyoruz. Aslında görünen ve düşünülen ve bildik sanılanla, gerçeğin örtüşmediğini görüyoruz.

ARİ insanların birbirlerini anlamaya çalışmalarına, duyarlı olmaya, empatiye çağrı filmi. Denizatı üzerine yazılmış bir

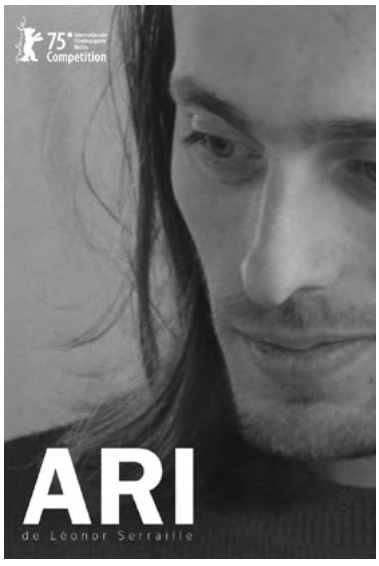

şiir, filmin bölümlerini birbirine bağlıyor.

İlginç bir sinema dili var. Kamera ve oyunculuğu iyi. Fakat sonuçta ortalama bir film.

Reflet dans un diamant mort

(Belçika/Lüksemburg/İtalya/Fransa 2025) 87 dak.
Reflection in a Dead Diamond
Ölü bir elmasta yansıma
Yönetmen & Senaryo:
Hélène Cattet, Bruno Forzani
Oyuncular ve rolleri:
Fabio Testi (John), Yannick Renier, Koen De Bouw, Maria de Medeiros, Thi Mai Nguyen, Céline Camara, Kezia Quental, Sylvia Camarda, vd.

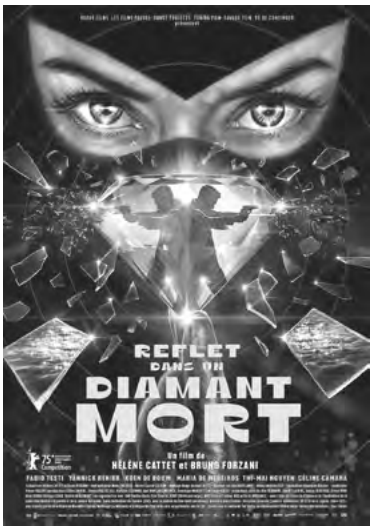

Côte d'Azur'da lüks bir otel. John yetmiş yaşlarında eski bir ajan. Lüks otel odası onun evi. Kapı komşusu kendi yaşlarındaki kadın dikkatini çekiyor. Bir gün kadın kayboluyor. John kaybolan kadının izini sürmeye başlıyor. Bu iz sürme John'un flash backlerle geçmişe dönmesi. Aslında John'un geçmişe dönmesi, hayalinde geçmişi yaşaması, aynı zamanda sinemada 60/70'li yılların başta Bond, ne kadar casus filmi varsa, hepsinin toplamına dönme.

"Ajanlar emekliye ayrılırsa ne yapar? Geçmişin hayaliyle yaşar" filmi.

Helene Cattet ve Bruno Forzani herhâlde 60/70'li yılların ajan filmlerine bir selamlama filmi yapmışlar.

Bence yapmasalar da olurdu. Bu kadar emek ve paraya yazık...

Xiang fei de nv hai

(Çin HC 2025) 115 dak.
Girls on Wire
Telli Kızlar
Yönetmen & Senaryo:
Vivian Qu
Oyuncular ve rolleri:
Liu Haocun (Tian Tian), Wen Qi (Fang Di), Zhang Youhao (Ming), Zhou You (Tian Tian'ın babası), Peng Jing (Fang Di'nin annesi), Yang Haoyu (Bin), Liu Yitie (Tie), Geng Le (Bay Hu), vd.

Tian Tian ve Fang Di birlikte kardeş gibi büyümüş iki kuzen. Tian Tian'ın annesi bir atölye sahibi. Fang Di'nin babası onun erkek kardeşi. Bu erkek kardeş uyuşturucu bağımlısı. Zamanında bir kez ablasını ölümden kurtarmış. Ablası ona ömür boyu, ömür borçlu! Ve o bu borcu hep erkek kardeşini destekleyerek ödüyor. Tian Tian ve Fang Di böyle bir aile ortamında birlikte büyüyorlar. Erken gençlikte yolları ayrılıyor. Tian Tian dublör olarak sinema oyunculuğunu meslek olarak seçiyor. Fang Di babası borç nedeniyle Mafyanın eline düştüğünde, kendisi de mafyanın hedefi hâline geldiğinde Tian Tian'ın yanına sığınıyor. Birlikte mafyanın elinden kurtulma mücadelesi veriyorlar. "Telli Kızlar" kelimenin gerçek anlamında telli kızlar. Uzak Doğu filmlerinde uçan sinema yıldızları gerçekte tellere bağlı olarak uçan dublörler.

Telli kızlar, sonuçta ortalama,

olmasa da olur, "aile kaderdir" temasını işleyen bir Uzak Doğu kavga sporları filmi. Wen Qi anda Çin Halk Cumhuriyeti'nin en ünlü kadın oyuncularından biri. Belki tek özelliği o. Bir de yönetmenin kadın olması.

Yarışmada Almanya'dan üç film

Was Marielle Weiss

(Almanya 2025) 86 dak.
Marielle'nin bildiği
Yönetmen & Senaryo: Frédéric Hambalek
Oyuncular ve rolleri: Julia Jentsch (Julia), Felix Kramer (Tobias), Laeni Geiseler (Marielle), Mehmet Ateşçi (Max), Moritz Treuenfels (Sören), vd.

Julia ve Tobias tipik bir Alman üst orta sınıf çifti. Marielle isimli 12 yaşlarında bir kızları var. Modern döşeli bir evde yaşıyorlar. Çiftin birbirinden ve tabii kızlarından sakladıkları kendi küçük gizleri var. Bu temelde dıştan bakıldığında mükemmel uyumlu, mutlu bir küçük aile.

Bu resim olağanüstü bir gelişmeyle tehdit ediliyor. Marielle okulda bir arkadaşıyla yürüttüğü çocukça bir tartışmada arkadaşından bir tokat yiyor. Bu tokat ona insanların düşündüklerini duyma yetisi kazandırıyor. İnsanların yalnızca konuştuklarını değil, düşündüklerini de duyar hâle geliyor.

Julia ve Tobias, "Marielle ben

sizin ne düşündüğünüzü biliyorum, duyuyorum" dediğinde inanamıyorlar başta ona. Fakat Marielle onlara anda ne düşündüklerini açıklamaya başladığında, küçük gizleri ortaya çıktığında ne yapacaklarını bilemiyorlar. Marielle'in doğrucu davutluluğundan kaçış yoktur. Söz ve özün uyumu çok zordur. Marielle'den kurtuluş için çözüm bulmaya çalışıyorlar. Örneğin kendi aralarında Fransızca konuşuyorlar. Ama Fransızca konuşma da çözüm değil, çünkü düşünme işini Fransızca yapmayı beceremiyorlar! O zaman Marielle'nin eski –normal– hâline dönmesi için ne yapılması gerektiği konusunda araştırma ve strateji geliştirmeye yöneliyorlar. Sonuçta Marielle'e okkalı bir tokat gerektiği konusunda anlaşıyorlar. Da kim atacaktır tokadı!? Bu konudaki tokadı "sen at!" tartışması, çok güldüğüm filmdeki en ilginç ve komik tartışma idi.

Bir bütün olarak konusu itibarıyla ilginç, aslında söz ile öz arasındaki uyumsuzluğa dikkat çeken küçük, neşeli bir film "Marielle'nin bildiği". Aslında tiyatro oyunu.

Mothers Baby

(Almanya/Avusturya/İsviçre 2025) 107 dak. Anne Çocuğu
Yönetmen: Johanna Moder
Senaryo: Johanna Moder, Arne Kohlweyer
Oyuncular ve rolleri:
Marie Leuenberger (Julia), Hans Löw (Georg), Claes Bang (Dr. Vilfort), Julia Franz Richter (Gerlinde), vd.

Julia 40 yaşında çok başarılı bir kadın orkestra şefi. Kariyerinin önü açık. O ve eşi Georg birlikte çocuk yapmayı çok istiyorlar. Fakat bütün çabalarına rağmen çocuk yapamıyorlar. Bir dizi araştırma, tedavi vb. de olumlu sonuç vermiyor. Son olarak suni dölleme yoluyla ve özel geliştirilmiş bir yöntemle çocuk yapma konusunda uzman olan bir kliniğe başvuruyorlar. Klinik şefi Dr. Wilberg kendilerini "biz çok zor bir vakayız" diye tanıtan çifte, kendisinin geliştirdiği yeni yöntemle başarının garanti olduğu konusunda ikna ediyor.

Gebelik dönemi oldukça rahat geçiyor. Ancak doğumda bir anormallik yaşanıyor. Doğumun hemen ertesinde çocuk hayati tehlikesi olduğu gerekçesi ile anne babaya gösterilmeden "tedaviye" götürülüyor.

Bir gün sonra, daha önce hayati tehlikesi olduğu için annesinin yüzünü bile görmediği çocuk sağlıklı ve fakat çok uslu, hiç ağlamayan bir çocuk olarak annesi, babasına veriliyor.

Sonrası bir korku filmi. Annenin çocukla ilişkisi, bir yabancı unsurla, çocuğu kendi doğurduğu çocuk olarak kabullenmeyen bir ilişki. Julia ve Georg ilişkisi hasretle beklenen çocuğun varlığı ve Julia'nın çocuğu kabullenmeyen, sorgulayan tavrıyla zehirleniyor.

Filmin sonunda aslında annenin duygularının kendisini aldatmadığını görüyoruz.

"Mother's Baby" bir yandan anne ile çocuk arasındaki çok özel bağı, diğer yandan suni yollarla çocuk üretiminin kapitalist ekonomide nerelere götürebileceğini tartışan bir film.

Klasik anlatımlı, distopik ortalama bir korku/drama filmi. Olmasa da olur.

Özellikle suni döllenme yoluyla çocuk isteyenlere hiç mi hiç tavsiye etmem.

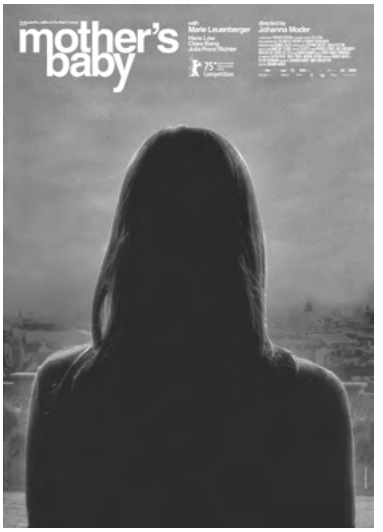

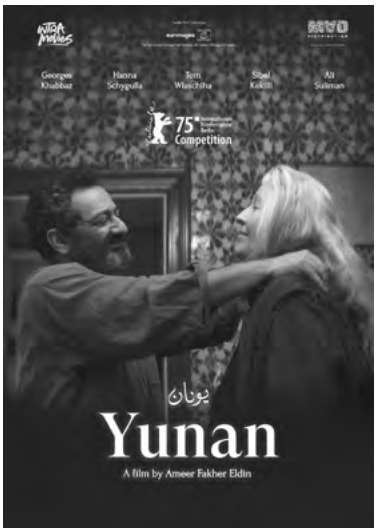

Yunan

(Almanya/Filistin/Kanada/İtalya/Katar/Ürdün/Suudi Arabistan 2025) 124 dak.
Yönetmen & Senaryo: Ameer Fakher Eldin
Oyuncular ve rolleri: Georges Khabbaz (Münir), Hanna Schygulla (Valeska), Ali Suliman (Çoban), Sibel Kekilli (Çoban), Tom Wlaschiha (Karl), Nidal Al Achkar (Münir'in annesi), vd.

Münir 50'li yaşlarında Suriyeli bir göçmen. Kafasını dinlemek ve kendini uzun süredir meşgul eden bir konuda karar almak için Almanya'nın kuzeyinde ıssız, sular yükseldiğinde önemli bölümü sular altında kalan bir adaya gidiyor. Adadaki tek pansiyonun bir odasına yerleşiyor. Ada halkı, en başta pansiyonun sahibi, yaşlı kadının oğlu gayet soğuk karşılıyorlar bu yabancıyı. Film, rüyasında sürekli olarak annesini, köyünü, çoban kadını onun eşini gören Münir'in başta yaşlı sevecen kadın, ada halkından insanlarla giderek yakınlaşmasını, karşılıklı ön yargıların kırılmasını izliyor. Baştaki yaşama sevinci bitmiş Münir'in yeni bir başlangıç yapması belki mümkündür. Belki çözüm geçmişten tümden kopmakta, onu anılarda bırakmaktadır.

Yunan, bence kendini fazla ciddiye alan, ciddiye alınmak için de kendini gereksiz yere kasan bir film.

Bence olumlu ve seyre değer yanı Hanna Schygulla.

24 Mayıs 2025 ■

LEŞİN DİBİNİ SIYIRMADAN GELİRSEN KENDİNİ YOK BİL!!!

Biber Salçası

HALİL İÇÖZ

Çocukları Antep'ten gelecek diye sabaha kadar uyumamıştı Döne. Sabah eşiyle beraber Düsseldorf Havaalanı'na geldiğinde 4 numaralı çıkışın önünde bir banka oturmuş, kendi kendine söyleniyordu. Yanına gelen eltisi Hatice, "Sabaha kadar uyuyamadım vallahi," dedi. Döne'nin çocuklarıyla beraber Antep'ten gelecek olan gelinini bekliyordu o da.

Döne, "Valla benim gözüme de uyku girmedi," derken, az ileride ayakta duran kocasını işaret etti. "Şu boyu devrilesice de sabaha kadar horul horul yattı."

Eşini kaybetmişti Hatice, iki oğlu ve bir kızıyla birlikte yaşayıp gidiyordu. Büyük oğlunu Antep'ten evermişti, artık ayrı bir evde kalacaktı geliniyle oğlu.

Döne, "Ali seni bir başına komaz, yine sana sahip çıkar," dediğinde, "Bacım bilinmez ki, el kızı..." diye hüzünlü şekilde yanıt verdi Hatice.

İki elti kendi aralarında konuşurken saat ilerliyor ve Antep uçağının indiği haberi panoda görülüyordu. Yaklaşık on beş dakika sonra, panoda yolcuların valizlerini almaya indiklerini gösteren işaret belirmişti.

Hatice ve Döndü konuşmaya devam ediyordu. Antep uçağının ardından Antalya uçağı inmiş, bir süre sonra da yolcular çıkmaya başlamıştı. Ama Antep uçağının yolcuları bir türlü görünmüyordu.

Döndü'nün eşi ve eltisinin küçük oğlu Mahmut, iki taraflı uzanan çıkış kapılarında birileri belirdiğinde, "Antep uçağıyla mı geldin?" diye soruyor, ama gelenler genellikle başka başka bir yer ismi söylüyordu.

Yaklaşık bir saat geçtikten sonra başı kapalı yaşlı bir kadın ve yaşlı bir adama da aynı soruyu sorduklarında, "He yiğenim, Antep'ten geldik," yanıtını alabildiler.

Yaşlı adam, "Valla valizlerin çoğu daha gelmemiş, diğer arkadaşlar bantların başında bekliyor," dediğinde yaşlı kadın da söze girmişti: "Vicdansızlar didik didik aradı her yeri, yükümüzü alıp çöpe attı."

Mahmut merakla, "Teyze ne yükü?" diye sordu.

"Bizim balınan tereyağı ha... Hepsini valizlerden çıkarıp çöpe attılar. Bir de ceza geleceğini söylediler. Kendi arılarımızın balını da artık getiremeyeceğiz."

Bu anlatılana şaşırmıştı Mahmut. Herhâlde yaşlı teyze yasak bir şey getirmiştir, gümrük polisi de alıp çöpe atmıştır diye düşündü. İki yaşlı söylene söylene asansöre doğru giderken, genç bir adam daha 4 numaralı kapıdan dışarı çıkmıştı.

Mahmut ona da, "Antep uçağıyla mı geldin?" diye sordu.

"Evet, Antep uçağıyla geldim."

Mahmut gelen her yolcunun nereden geldiğini sorarken, annesi ve Döne Yengesi de kendi aralarında hâlen sohbet ediyordu. Döne'nin eşi ise ne onunla ne de ağabeyinin karısı Hatice'yle ilgileniyordu. Elinde tespih, çıkış kapısının bir ucundan diğer ucuna volta atıyordu.

Uçak ineli yaklaşık bir buçuk saat olmuş, ama beklenenler hâlâ gelmemişti.

Mahmut 4 numaralı kapıdan çıkan son yolcuya da aynı soruyu sorduğunda, "Antep uçağının valizleri geldi," haberini aldı. Hızlı adımlarla annesinin yanına gelen Mahmut, "Valizler gelmiş, birazdan çıkarlar," dedi sabırsızlıkla.

İki kadın aralarındaki sohbeti kesmiş, çıkış kapısının bir ucunda yakınlarını beklemeye başlamışlardı.

"Yeni evlilere bu eziyette çektirilir mi? Düğün yaptıktan bir sene sonra gelini getirebildik," dedi Hatice. Döne ise gözü bir yandan kapıda, bir yandan elti-

Dilsarî

SUAT ÖZMEN

Bi hestê evîna te ve şîyar dibim; ji xewê,
Eşqa te kûr û dûre; ji hebûna dinê.

Awirên çavên te dibêjim; mîna tîrêjên ezêb,
Çavên te ên karxezala; nivişta sitargeha ezêb.

Kenên te yên şêrîn; ku rûyê te de,
Min birîndar kir, dilê min de birin ve de.

Dişewitîne, zimanekî şêrîn devê te de,
Rih û can nema ji vî laşê min de.

Havîneka sar û ker e, dilê min,
Dîtina te bahoz û baranê dide, dilê min.

Bi tenêtîya xezalekî ve bang dikim;
Şev nîne çima tu tê xewnê min.

Evîna te mirin min re revand!.
Gotin min xapand, bê bawerî min kes nexapand.

sinde cevap verdi:

"Valla, ben hem kızlarıma hem de oğullarıma diyom: Evlenirseniz Almanya'da evlenin. Antepten ne karı alın ne de koca."

"Biz geldiğimiz zaman böyle miydi? Kocan bir davetiye, bir de uçak bileti gönderiyordu. Hepsi bu. Ama şimdi..."

Az sonra yaşlı bir kadın sinirli sinirli Döne'nin önünden geçerken, "Vicdansızlar! Elimle topladığım, kuruttuğum, öğüttüğüm Antep biberini alıp çöpe attılar!" diye söyleniyordu.

Kadının söylediklerine duyan Döne, "Ne? Antep biberini mi attılar?" dedi şaşkınlıkla.

"He ya, hem de ceza yazacağını söyledi polis," diye cevap verdi gelen kadın.

O an etrafta duranlar da gruba yaklaşmış, ne olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Döne'nin kocası, "Ben kaç sene önce yüz kilo tütün getirdim de vallahi yakalatmadım. Gelenlerde iş yok! İnsan getirdiği malı gümrüğe yakalatır mı?" dediğinde, Hatice devreye girdi:

"De sen de yine abarttın! On, yirmi kilo de tamam, yüz kiloyu nereden çıkardın? Sanki sen bir şey yakalatmadın," dediğinde etraftakiler gülmeye başladı.

Döne utanmış, "Evi dini yıkılasıca, abartmasa olmaz!" dediğinde kocası iyice bozulmuş ve arkasını dönerek diğer kapıya yönelmişti.

"Almanya böyle miydi yahu? Her şey değişti. Ne getirirsen getir, kimse bir şey demiyordu valla," diye söylenirken gözü hâlâ kapıdaydı Döne'nin. Herkes çıkmıştı işte, nerede kalmıştı bu çocuklar?

O an genç bir çift daha sinirli sinirli bekleyenlere doğru gelirken, "Bunlarda vicdan yok, öteberiyi alıp çöpe attılar," diye söyleniyorlardı yüksek sesle.

Bunu duyan Döne'ye neredeyse daral gelmiş ve "İnşallah benim çocukları durdurmazlar," diye içinden geçirmişti.

O an Hatice de aynı duaları ediyordu.

Döndü kendi kendine dualar okurken, öte taraftan genç bir kadın, valizlerini yüklediği arabayla onlara doğru geliyordu.

Genç kadın, "Anne!" diye bağırdığında Döne ona doğru koşup boynuna sarıldı.

Döne, "Salça?" dediğinde genç kız köpürdü sinirden.

"Bir daha kendin gidersin. Beni polise rezil ettin. Salçaları da toz biberi de alıp hepsini çöpe attılar!"

Bunu duyunca buz kesti Döne, kanlı canlı yanakları da suratı da bembeyaz oldu. Sonra eltisi Hatice'ye dönüp, "Valla ben artık Anteb'e Mantebe gitmem. Ana öldü, baba yok. Biber salçası da getiremiyon, ne diye Anteb'e gidim?" dedi.

Etraftakiler ise Döne'nin bu söylediklerine kahkaha atarak yanıt verdi.

Döne'nin kızı o an yengesine bakıp, "Valla abimle yengemi polis alıp bir odaya koydu. Arama yapacaklarmış," dediğinde bu kez Hatice'nin beti benzi gitmişti... "Eyvah düğün takıları!.." ■

Minakparov

MÜSLÜM ASLAN

Hêlîna a hêrsê çavan
Çûkek baskok
Kêr bêîman e lê biziman
Qîrkirin sergêj e lê dîrok bihiş e
Hidûdê nivîsa enîyê ye rêzkirina laşa
Xefk vedanê roja nuh zayinê
Wê tim deynê me giran bike
Û razayî bimîne xeta şermê li navbera nêzîkatîyê
Minakparov...(*)
Minakparov ji guhê me dernakeve

(*) Di dema gelkujiya ermeniyan de dema ermenî direvîn digotin "minakparov" ango "bi xatirê we!"

Gelincik Gülüşlü Dünya

SEVGİ EROL ÖÇAL

Düşler gömülü kıraç topraklara
Civan acıların gelincik gülüşlü dünyasında
Alevler yalaza durur derinlerde
Azgın umarsız aç bulutlarda
İsyankâr ruhlar çıplak gölgelerin paslı prangasında
Asma bahçelerine yağan aykırı yağmur
Vahşi fısıltıların ürkek tedirginliğinde
Uzaklıklar hoyrat tebessümler çıplak
Camlara çarpan yaşam soluğu bıçak yarası
İnce mavilikte İnciten rüzgâr
Sisli gecede korkulu düş
Yürek çarpıntısı gelin bohçası
Düşler gömülü kıraç bozkırlara
Civan acıların gelincik gülüşlü dünyasında....

Memleket Başka Şey Abi

HÜSEYİN DEMİR

İskenderun, Antalya, Ankara seçeneklerini sunduğunda askerlik şubesindeki görevli, tereddütsüz Antalya demiştim. Askerliğin tatilden çok farklı bir şey olduğunu daha sabahın erken saatlerinde, tepeden tırnağa sırılsıklam kan ter içinde; Antalya sokaklarında üç numara berberini ararken, anlamıştım.

Sonrasında Ankara-Mamak 28. Mekanize Tugayı. Bu tugay yurtdışına asker göndermek için kurulmuş. Birleşmiş Milletler veya NATO şemsiyesi altında "Barış Gücü" veya "Savaş Gücü" olarak asker hazırlıyor.

Kore (Savaş Tugayı), Somali (Barış Gücü) derken 1993 yılında BM'nin insani yardım için emniyetli bölgeler oluşturulması amacıyla kurduğu "Koruma Kuvvetlerine" katkı adına bizim tugaydan da Bosna'ya (Yugoslavya üç parçaya ayrılmamış henüz) göndermek için asker istenmiş. İlk kafile bizden iki tertip öncesi gitmiş, bizi de hızlı bir eğitim sonrası (!) göndereceklermiş.

Tugay'da gidecekleri belirlemek için seçmeler yapıldı. Eğitimler başladı.

Önce Hırvatistan Split'e uçakla, sonrasında Türk birliğinin bulunduğu Zenica'ya kadar otobüsle devam etti yolculuk.

Küçük bir yer Zenica. Şehri boydan boya Bosna nehri ikiye, şehirde yaşayanlar ise kendi aralarında üçe bölünmüş.

Hırvat-Sırp-Boşnak.

Yanı başında Tito zamanından kalma Rus yapımı devasa bir demir-çelik fabrikası var. O yıllarda gerek ülkenin gerekse Avrupa'nın demir ihtiyacını neredeyse tek başına karşılayacak kapasitede. Kış olimpiyatlarının yapıldığı ülke burası. O nedenle kış ayları çok soğuk ve bolca kar yağışlı. Zenica dâhil birçok şehrin ısınma ve diğer yakıt ihtiyaçlarını da karşılıyor bu fabrika. Savaşın başlamasıyla birlikte kapısına kilit vurulmuş. Bazı gizli bölümlerinde cepheye göndermek için mermi üretildiği söyleniyordu.

Şehir dersen tam bir Avrupa kenti, çehresi, mimarisi, yerleşim planlamasıyla...

Ülkede uzun yıldır savaş yaşansa da bu bölgeye pek uğramamış yıkım. Şehrin merkezinde savaşın izi yok denecek kadar az. Hayat normal zamanlardaki gibi, arada bir yanlışlıkla hedef şaşıran havan mermileri olmasa sanki savaş yok sanacaksın.

Bosna Nehri günün her saatinde yüzen, güneşlenen insanlarla dolu. Yoksulluğu çarşı iznine çıktığında etrafını saran genç kızların bakışlarında okuyorsun. Bu kötü günlerden kurtulup kendilerini daha güvenli yerlere götürecek beyaz atlı prenslerini bekliyorlar. (O yıllarda çok fazla evlilik yaşandı bizim askerlerle Boşnak kızları arasında. Sonraları durum anlaşıldı ki Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmekmiş çoğunun niyeti. Kısa sürdü birçok evlilik hâliyle.)

Zenica, Boşnak Müslümanların yoğunlukla olduğu bölge. Başka bölgelerdeki savaşa milis ve lojistik yardımda bulunuyorlar. Gruplar hâlinde; kullanım tarihi çoktan geçmiş kamyonlarla gidiyorlar 15 gün savaşıyorlar sonra kurşunun veya arızalanıp bir dereye uçmayan kamyonların ıskalaması sonucu sağ salim dönüp evlerine gidiyorlar. Sonra onların yerine başkaları gidiyor. Süre yine 15 gün. Nöbetleşe cephe savaşı veriliyor yani.

Ülkede ekonomiye Almanya destekli Hırvatlar hâkim, Sırplar askeriyeye önem vermiş ordunun neredeyse tamamı Sırp. Müslüman Boşnaklar ise her şeye çok geç kaldıklarını iç savaş başlayınca anlamışlar.

• • • •

Bizim taburda yerli halktan sivil aşçı, temizlikçi çalışırdı. Normal mesaili. Habib (Müslüman olmalarından dolayı Arapça isimler çok fazlaydı) diye biri var, 40-45 yaşlarında. Dişlerinin çoğu çürümüş, dökülmüş. Şehrin içme suyunun asitli olmasından kaynaklı 20 yaş üstü herkesin dişleri erken çürümeye başlamış bura insanlarının. Coğrafya insanın kaderi ya belki bu söz en güzel buranın insanına yakışıyor. Çat-pat Türkçe de öğrenmiş. Gide gele herkesle arkadaş olmuş, yarım yamalak Türkçesiyle.

"Nasıl oldu?" diye sordum bir gün. Başladı anlatmaya. Laf uzayınca bir de tercüman bulduk oracıkta. "Bir sabah kalktık birbirimizden nefret ediyoruz. 15 yıllık kapı komşumuz vardı. Çocuklarıyla kardeş gibi büyümüştük. Anne-baba bir yere gidince

eve dönüş

İBRAHİM HALİL ERGİN

yüreğimden bir mavilik koşturuyor
ufkun gözlerine.
mora çalan bir nihayet diyorum,
akşamın esmer ağırlığında.
ağır aksak
dönmeli eve...
ev, olduğum yerden
ufka uzanan her yerdir.
uzak,
yola koyulmadıkça uzaktır.

çocuklarını bize emanet ederlerdi. Bizimkiler de onlara. 15 yıl yan yana yaşadığımız insanlarla 15 gün içinde nasıl düşman olduk hiç anlamadık. Önce apartmandan sonra mahallemizden gitmeleri için uğraştık. Çünkü bizim sayımız onlardan fazlaydı. Dayanamadılar, taşınmak zorunda kaldılar. Eskiden kim Boşnak, kim Sırp, kim Hırvat merak etmez Yugoslavya sınırları içerisinde 'vatandaş' olmak yeterdi hepimize. Bir anda bir şey oldu, insanlar kendinden olmayanlara düşman oldu" dedi.

Bir sigara uzattım. Bir iki nefes çekti içine. Sanki çok ara verirse, anlatacaklarını unutacakmış gibi gerildi, bıraktığı yerden tekrar anlatmaya başladı.

"Herkes kendine ait kurtarılmış mahalleler, şehirler kurmaya başladı. O bölgede kim güçlüyse, diğerine yaşama şansı vermedi. Bu günleri göreceğimizi çok değil bir yıl önce söyleseydin bir Boşnak'a güler geçerdi sana. O nedenle en hazırlıksız grup biz olduk. Hâliyle en çok ölen, katliama uğrayan, evlerinden sürgün edilen biziz."

toprak

HIDIR ÇELİK

elâ gözlerine yürüdüm
toprak oldum yürüdüm
dibinde değindi şu...
mızrak üçlü hayat
kervan yürür, zaman yürür
ayaklarım çıplak...
sırılsıklam alnım açık
ayaklarım ıslak tabanlarıma yürür su
üstünde yürüdüğüm ve de,
örtündüğüm toprak...
kederle içime yürür yüzün
sarıp sarmalandığım hayat
efkarla yüreğime sardığım...
gül yüzlü dilberin sen misin!
sardığım ciğaramın efkar-ı olsan
şu çıplak gök...
tütünün, ciğaram...
tadı öyle kalsın damağımda kahvenin
ötelerinde örselendiğim hayat
yorganın, yastığım...
göğsüme umut sağdığım
sarıp sarmalandığım sabır sen misin
menzilinde esir kaldığım...
şimdi çiçekler orada dal sürerler
bal sürerler ağzına çocukların...
şafağı ardıma düşürüp, sende idrak,
tenine sokulup şifa aradığım...
efkârıma yâr olan gazelim sen misin

2023

94 yılıydı. Vesayet savaşları fiilen yeni başlıyordu. Devriye gezdiğimiz yerlerde silahlı kamplar kurulmuştu. İçlerinde Boşnaklara benzemeyen sakallı, cübbeli, sarıklı asker kılıklı tipler kol geziyordu. Pakistan'dan Afganistan'dan, Suriye'den, İran'dan gelmiş onlarca insan. Cepheye uzak yerlerde karargâh kurmuş, Müslüman Boşnak kardeşlerine destek veriyorlardı.(!) Bu iç savaş gün gelecek bir şekilde bitecekti, herkes sınırlarına çekildiğinde bu vesayetçileri ne yapacaklardı, bilen yoktu!

Habib, dışarıdan gelen bu silahlı güçlerin etkisiyle şehir kısa sürede bir Arap şehrine dönüştüğünü söylüyordu. Halkın yaşam biçimleri değişmişti. Her şey dini esaslara göre eviriliyordu yavaştan.

Barış Gücü olarak gitmiştik. Biz daha ziyade cephe gerisinde hizmet veriyorduk. Birleşmiş Milletler'den gelen yardımları dağıtıyor, yıkılan okulları, köprüleri tamir ediyorduk. Gençler cephede olduğundan bölgenin yaşlıları gelip giderdi yanımıza. Savaş yıllarca devam ettiğinden halkın alım gücü neredeyse tükenmişti.

Bir gün, ağlamaklı ve isyankâr yüz ifadesiyle ihtiyarın biri şöyle demişti, "Atalarınız geldi buralara, kaldılar ve sonra çekip gittiler biz piç gibi kaldık ortada. Sahipsiziz, kimse yardım etmiyor, ölüyoruz Avrupa'nın ortasında kimsenin kılı kıpırdamıyor."

Terhise bir ay kala, UN amblemlerimiz değişti, bir gecede Barış Gücü, savaş gücü oldu. Biz de NATO'nun acil müdahale gücü.

Gökyüzü bir keder habercisi gibi iki gözü iki çeşme ağlarken, yaşanan bu vahşeti, dünya 3,5 yıl seyretti. Uluslararası Kızılhaç Örgütünün verilerine göre çoğunluğu Boşnak olmak şartıyla 312 bin kişi hayatını kaybetti, 2 milyondan fazla insan yerini yurdunu terk etmek zorunda kaldı.

Ve üzerinden yıllar geçse de unutulmayacak acılar, öfkeler, düşmanlıklar bıraktı geride.

Ne kadar tanıdık bir hikâye değil mi?

"Sadece bize kalsın diye bizden olmayanları önce apartmandan kovduk, sonra mahalleden daha sonra da şehirden. Kovaladığımız yerlerde biz huzurla yaşayacağımızı sanırken, bir de baktık ki bizden önce birileri gelip yerleşmiş. Hiçbirimizin hiçbir şekilde, hiçbir yerden tanımadığı eli silahlı, gözünü kan bürümüş adamlar geldi işgal etti sokaklarımızı. Her yer kan gölüne döndü. Ya kalıp ölecektik ya da terk edecektik oraları. Bizi ikinci yolu seçtik. Memleket başka şey abi..." (*)

Şimdi, Avrupa'nın değil de Ortadoğu'nun göbeğinde daha büyük ve daha geniş kapsamlı bir vesayet savaşları yaşanıyor. Milyonlarca insan artık mülteci. Her biri kendi cehennemini tek tek geçmek zorunda. Tanrı dünyadan elini, eteğini çekmiş bugünlerde. Bir hasta gibi mucize sayıklayarak sabahı bekliyor insanlık...

(*) Her gün düzenli olarak mahalleye gelip kâğıt toplayan, genç bir Suriyelinin kısa sohbetimiz arasında gözleri dolarak söylediği söz.

BİR AYKIRI SANATÇI BİR AYKIRI KADIN

GÜLFER UĞUR

Gerçi onun çok unvanı vardı!
Hadi ilki ile başlayalım:
"İlk Türk kadın opera sanatçısı" Semiha Berksoy, Berlin modern sanat müzesi Hamburger Bahnhof'ta tanıtıldı. Opera sanatçısı, tiyatrocu, film artisti, yazar ve ressam Semiha Berksoy'un 60 yıllık sanat aşkı ve yaşamını anlatan sergiye çok yakışan bir başlık seçilmişti: "Singing in Full Colour"! Küratör Sam Bardaouil ve Till Fellrath'ın seçimi ve harika konseptiyle hazırlanan sergi Aralık 25 – Mayıs 26'da Berlin'de sergilendikten sonra, 2026 yılında da İstanbul Modern'de meraklılarıyla buluşacak. İstanbul Modern'de şimdiye kadar Türkiye'de hiç sergilenmemiş üç önemli eseri de sergilenecek Semiha Berksoy'un: "Mezarda" (1991), "Zümrüdüanka" (Oto portre, 1997) ve "Hapishanede Ziyafet" (1999). Böylece sanatçının yaşamında yer tutan iki kent -Berlin ve İstanbul- arasındaki köprü de kurulmuş olacak.

80'i aşkın tablosu ve kâğıt üzerindeki çalışmaları, arşiv belgeleri, mektupları, film ve ses kayıtlarından parçaları sanatçının çok yönlü kişiliğini, yeteneklerini ve her şeyden önce de sıra dışılığını yansıtıyor.

Bu, yurtdışındaki ilk Berksoy sergisi değil şüphesiz. Berksoy birçok kez uluslararası alanda sahne almış ve çalışmalarını sergilemiş bir sanat-

çıydı. Örneğin 1965 yılında 60. Venedik Bienaline katılmış, 1969 ve 2010'da Berlin'de resimleri sergilenmişti. Fakat kapsamı ve sunumuyla bu retrospektif sergi gerçekten çok özel.

Üretken – tutkulu ve uzun bir yaşam...

Semiha Berksoy, 2004 yılında hayatını kaybettiğinde 94 yaşındaydı. İlk profesyonel sahne deneyimine 19 yaşında başlamıştı. 1999 yılında New York City Lincoln Center de "Tristan ve İsolde" operasından İsolde'nin "Aşk Ölümü" aryasını söylediğinde ise 89 yaşındaydı. Tam anlamıyla hakkını verdiği uzun bir yaşam... Ve aynı zamanda çok keskin ve önemli tarihsel dönemlere rast gelmiş bir hayat...

Semiha Berksoy 1910 yılında dünyaya gözünü açtığında Osmanlı imparatorluğunun sonuna yaklaşılıyordu. Birinci Dünya Savaşının getirdiği felaket... Onu izleyen "Kurtuluş Savaşı" ve T.C.'nin kuruluş yılları... Ülkede oluşan, yüzünü Batıya, burjuva "aydınlanma"ya yönelterek küllerinden yeniden doğma coşkusu... Rusya'da 1917 Ekim Devrimi ile açılan yeni çağ ve onun bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bir bütün olarak ilericiler ve genç sanatçılar üzerindeki büyük etkisi... Ardından gelen, örneğin Semiha Berksoy'un yaşamında çok önemli bir rol oynayan Nâzım Hikmet'in onlarca yıl hapiste kalmasını sağlayan komünist takibatları ... Almanya'da Hitler Faşizminin iktidar oluşu... Semiha Berksoy'un Berlin'deki öğrenimini bırakıp ülkeye geri dönmesini gerektiren 2. Dünya Savaşının patlaması... ülkede istikrarla(!) her on yılda bir gerçekleşen ve ilericilerin/aydınların/sanatçıların canını yakan askeri darbeler... Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında kısa bir dönem süren, öncelikle kentli orta kesim kadınlarının faydalanabildiği kadınları teşvik eden coşkulu idealizminin kısa solukluğunu izleyen ve her alanda erkekleri öncelleyen erkek egemen yapının dayatmaları ... ve ... ve... ve...

Semiha Berksoy'un Berlin serüveni şöyle anlatılıyor sergide:

"Berksoy 1936'da Müzik Yüksekokulunda öğrenimi için Berlin'e geldi. O zamanlar Türk hükümeti yurtdışında öğrenim gören öğrencilere, daima yeni öğrendiklerini Türkiye'de uygulamaları amacıyla burs veriyordu. Berksoy, geri döndüğünde İstanbul Devlet Tiyatrosunda sahne alacaktı.

Türk öğrenciler Berlin'de iyi bir yaşam sürüyorlardı. Kentin kültürel hayatına katılıyor ve sıkça opera ve tiyatroya gidiyorlardı. Nazi hükümeti Yahudi nüfusun emlaklarını Almanlara kiralamayı yasaklamış olduğundan, genç Türklerin birçoğu Yahudi kişilere ait, öncelikle de Kurfürstendamm civarındaki lüks evlerde oturuyorlardı. Türk öğrencilerin bursları gayet cömertçeydi ve Almanlar tarafından sayılıyorlardı. Berksoy'un kürk manto ve zarif şapka ile fotoğrafları 1930'lu yılların Berlin'indeki sosyal statüsünü gösteriyor. Orada 1939 yazına kadar öğrenim gördü ve ardından, Türk devleti tüm öğrencileri ülkeye geri çağırdığından İstanbul'a döndü." (Sergi kataloğundan)

İran Şahı'nın Türkiye'yi ziyareti için M. K. Atatürk'ün emri ile yazılan "İlk Türk Operası" "Özsoy Destanı"nda (1934) "Ayşim" rolüyle sahne almıştı.

Semiha Berksoy, operanın primadonnasıydı şüphesiz. Ancak o salt bununla yetinmemiş, resim, film, tiyatro gibi birçok sanat dalında kendini var edebilmişti. Sergide, Berksoy'un ünlü opera rolleri olan Ariadne, Salome, Tosca'ya atfen yapmış olduğu monumental tablolarından âdeta bir sahne oluşturuluyor ve böylece sanatçının operanın primadonnası olma özelliği, ressamlığıyla bütünleştirilerek anlatılıyor.

Berksoy'un sanat aşkı aileden gelmektedir. Özellikle de resim sanatına olan düşkünlüğü çok küçük yaşta, henüz 8 yaşında, İspanyol gribi nedeniyle kaybettiği amatör ressam annesinden kaynaklıdır. Onun çok yönlü sanatçılığını herhangi bir stile, bir kategoriye vb. koymak pek mümkün değil. Hem çalıştığı alanlar açısından hem de uzunca bir sanat yaşamında kendisini hep yeniden yaratma coşkusu dolayısıyla... O herhangi bir stile vb. saplı kalmamış kesinlikle! Her zaman cesur ve cüretkâr... tutkulu mu tutkulu, aykırı mı aykırı olagelmiş! İçinde yaşadığı toplumun çok ilerisinde giden, tam bir kadın sanatçı!!!

O hayatın her alanında dönemin geleneklerini, tabularını, moda ve yaklaşımlarını topluma aykırı düşmeyi göze alarak reddeden, kendince bir stil geliştiren ve hayatı boyunca birçok kez kendini "yeniden yaratan" devrimci bir kişiliğe sahiptir. Onun sanatında ve yaşamında alışılmışlığa, klasikliğe yer yoktur. Sahne düzeni ve kostümlerinde de kendi yarattığı tarzıyla, kendi tasarımlarıyla meydan okur.

Semiha Berksoy — Operanın primadonnası, Ankara 1951
(Fotoğraf: GALERIST arşivinden)

Kendini şöyle anlatır Semiha Berksoy:

"Resimlerim hayatımı yansıtıyor. Ne hissediyorsam onun resmini yapıyorum. Kiminde çocuk gibiyim, kiminde melek, kiminde şeytan... Melekliğim, karşılık beklemeden sevmemden geliyor. Sevince,

melekleşiyorum, sevince çocuk saflığına kavuşuyorum... Şeytanlığım ise, sevdiğimi bırakıp gidebilmem. Sanatım için çekip giderim, gidebilirim... Bana şeytanlığı yaptıran sanat aşkı." (Aktaran: kültür.istanbul, 15 Ağustos 2021)

"Benim ruhum çok canlı. Sanat aşkı var bende. Sürekli bir şeyler yaratıyorum. Babamın konservatuvarı bırakmam için yazdığı mektubuna cevaben 18 yaşında yazdığım mektupta, 'benim ruhumu sürükleyen, bende alev hâline geçen bir şey var; o da sanat aşkıdır, bunu bilesiniz, ölsem de mezarımda selvi ağaçları söyler.' diyerek sanattan asla vazgeçmeyeceğimi vurguluyorum. Hakikaten de bu yaşa geldim, hâlâ vazgeçmiyorum. Sanatın yaşı yok, 90'da da dokuz yaşında da olur. Bu ruhi bir mesele. Ve bu aşk, merak beni genç ve enerjik tutuyor. Çünkü beni sevindiriyor. Âşık olmak da insanı sevindirir." (Aktaran: istanbulkadinmuzesi.org)

"Namus ve şeref" kavramlarının son derece önemsendiği ve en çok da kadınlarla ilişkilendirilerek önemsendiği bir toplumda, O bambaşka toplumsal hayallerin kurulduğu çevrelerle ilişkiydi... Nâzım Hikmet, Ruhi Su, Fikret Mualla ve başkaları...

Salome (1962, duralit üzerine yağlıboya, 240 x 122 cm) isimli tablosunun önünde. (Fotoğraf: GALERIST arşivinden)

Sanat aşkı ile örtüşen Nâzım Hikmet hayranlığı

Semiha'nın çok genç yaşta, Nâzım Hikmet ile yaşadığı kısa süreli aşk ilişkisi, ömür boyu sürecek çok değerli bir dostluğa dönüşerek devam eder. Nâzım Hikmet'in kişiliğine, sanatına, şairliğine olan hayranlığı Semiha Berksoy'un hayatında çok önemli bir yer tutmuştur. Yasaklı ve tehlikeli komünist Nâzım'ı hayatının sonuna dek kalbinde ve birçok resminde taşır. Semiha Berksoy, Nâzım'ın yazdığı tiyatrolarda rol almış ve yakınlıkları da bu birlikte çalışma içinde oluşmuştur. Nâzım Hikmet'in de hep değer verdiği Semiha Berksoy dostluğu, sanatçıların birbirleriyle mektuplaşmalarından görülebilmektedir.

Semiha Berksoy'a aldığı burs ile Berlin yolu açıldığında Nâzım mektubunda şunları yazıyordu: *"Hitler'in değil, Beethoven'in anayurdunda tüm yolların açık olsun. Sana eli kana bulanmış değil, hayat ile dolup taşan başarılar dilerim."* (Sergi kataloğundan)

Nâzım ile süren çalışma arkadaşlığını şöyle anlatıyor Semiha Berksoy:

"Ben de Ankara'daydım, Devlet Opera Binası'ndaydım. Karl Ebert Ankara'ya geldiğinde, oradaki ilk kadın opera sanatçısı bendim. 1934'te Atatürk ilk opera binasını kurdu ve ben bir Türk operasında başrolü seslendirdim. Carl Ebert 1936'da geldi ve konservatuvarı kurdu. Büyük şairimiz Nâzım Hikmet tarafından Türkçeye çevrilen ilk Avrupa operası Toscada'yı seslendirdim... Onu tanıyorsunuz; dünyaca ünlüdür. (...) Nâzım Hikmet hapisteydi ve onu orada ziyaret ettim. O büyük bir şairdi." (Zeliha Berksoy'un youtube kanalından)

Nâzım Hikmet, "Sesin ve yüreğin insanlara teselli ve yaşamak ümidi vererek daim olsunlar." dediği Semiha Berksoy için "Bu bir rüyadır" operetini yazmıştır. Ve bu operet ileri yaşlarda Semiha Berksoy'un "sesini yeniden kazanmasına" ve sahneye çıkmasına sebep olmuştur.

Semiha Berksoy, 1975 yılında eşi Ercüment Siyavuşgil'i kaybedince, yaklaşık on yıl süren bir içe kapanıklık dönemi geçirir. Artık opera sahnelerinde görünmez olmuştur.

UNESCO tarafından 2002 yılı Nâzım Hikmet yılı olarak ilan edildiğinde, Nâzım'ın kaleminden çıkan ve Semiha Berksoy için yazmış olduğu "Bu Bir Rüyadır" opereti yeniden sahnelenir ve Semiha Berksoy 92 yaşında yeniden sahneye çıkar. Sahne dekorunu ise, Semiha Berksoy'un çarşaf üzerine çizmiş olduğu tabloları oluşturur.

Nâzım Hikmet'in 60. Ölüm Yıldönümünde bir video ile Nâzım'a seslenir ve onunla uzun uzun konuşur Berksoy. Ve şöyle der Nâzım'a atfen:

"Sevgi takdirdir. Sen beni takdir ettin. Kabiliyetimi, resmimi, her şeyimi takdir ettin. Bitmeyen, sönmeyen, platonik, yüksek bir aşk... Bunun için de iftihar ediyorum, senin tarafından takdir edildim diye. Çünkü seni seviyorum... Büyük insan, hakiki şair, çocuk ruhlu, temiz kalpli, emsalsiz bir insan. Bir eşin daha yok senin, hiç rastlamadım." (Zeliha Berksoy'un youtube kanalından)

Çok renkli, çelişkili ve kırılgan...

Semiha Berksoy'da Atatürk hayranlığı da vardır, Nâzım hayranlığı da... O hem devlet sanatçısı unvanını almış bir sanatçıdır... ama resmi sanat anlayışına ters düşen biridir aynı zamanda! Çok yönlü – ve o kadar da çelişkili ve karmaşık bir içi dünyasına sahip; renkli, ama acılarla, kayıplarla yoğrulmuş, sanatın yaratıcı ruhuyla hep yeniden ayağa kalkmış bir kişilik... Şöyle ifade ediliyor bu gerçeklik sergide:

"Berksoy'un kamusal ve özel benlik biçimlerinin dokunaklı bir yan yana getirilmesi olarak yapılandırılan sergi, onun sanatsal kimliğinin derin karmaşıklığını yansıtmayı amaçlıyor. Bu nedenle Semiha Berksoy yalnızca bir opera sanatçısı veya ressam olarak değil, eserleri geleneksel kategorileri aşan ve gerçeklik ile sanat arasındaki gerilimi kişiliğinde somutlaştıran bir sanatçı olarak konumlandırılıyor." (Sergi kataloğundan)

Onun sanatçı kişiliği avangardist ve cüretkâr duruşu, dönemin devrimci ruhundan da kaynaklıydı şüphesiz ve dönemin bir dizi akımından etkilenme de söz konusuydu. 1920 – 1940 yılları arasında Empresyonizm, Konstrüktivizm, Kübizm akımlarına yakın dururken, 1950'lilerden itibaren toplumsal gerçekçiliğe yönelmişti. 1970'li ve 80'li yıllarda "Yeni-Expresyonizm" ve daha doğrusu hiçbir stile doğrudan oturtulamayacak olan, kendi yolunda ilerlemeyi seçmişti.

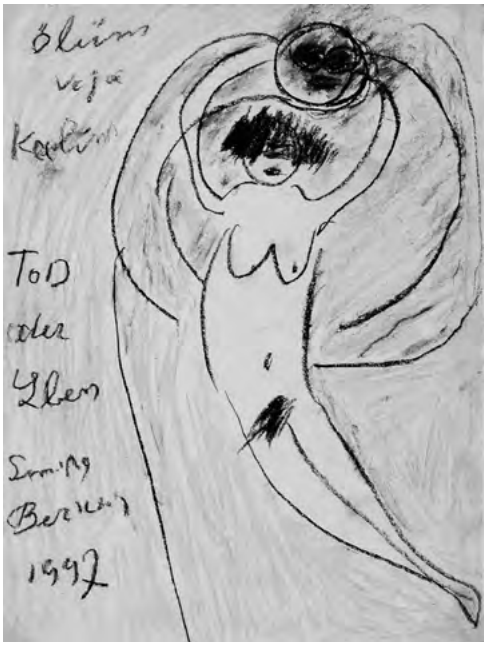

Ölüm Veya Kalım, 1997
kâğıt üzerine pastel, 34,5 x 24,5 cm

"Semiha Berksoy, düşüncelerini ve duygularını özgürce ve cesurca, hiçbir tür stilistik kalıba aldırmadan ve hiçbir tür kurala uymadan çizgilere ve renklere dönüştürdü. Gerçekten de bu yaklaşım onun çalışmalarının hedeflerinden biri olmalıydı." (Ayla Ödekan, "Türkiye'nin Modern ve Çağdaş Kadın Sanatçıları", Katalogdan)

Berksoy'un eserlerinde erkek egemen dünyada "kadın olma", daha doğrusu çizilen toplumsal kalıplardan bağımsız olarak, kadın olarak var olma teması merkezdedir. O bizzat kendisi üzerinden bu savaşımı dışa vurmaya çalışan bir kişiliktir. Yaşadığı dönemin kadına yönelik "güzellik", "estetik" anlayışına inatla ters düşmeyi seçmiş biridir. Oto portrelerinde de resmettiği abartılı kırmızı yanaklı, kırmızı rujlu, "çılgın kostümlü" Semiha Berksoy bunun en canlı kanıtıdır.

Onun yaşamını ve sanatını sadece sahnenin parıltılı halleri değil, aynı zamanda kırılganlık, çelişkililik hâlleri de belirliyor. Evet, Semiha Berksoy bir primadonna, ama hayatın getirdiği tüm acıları, kayıpları, vaz geçmişliklerini, geride bırakmak zorunda kaldıklarını da taşıyan, "sahneye çıkan Semiha" ile kendi iç dünyasında yaşadığı parçalanmışlıkları bir arada tutmaya çalışan bir kadın! Yatak odasını iç dünyasının bir müzesi hâline dönüştüren bir kadın! Tablolarında bu muhteşem ve biraz da "çılgın" kadının tutkularını ve yaralanmışlıklarını duyumsayabiliyorsunuz. Yaşam, ölüm, yeniden doğuş... sanatçı bu konuları başta bizzat kendisi olmak üzere hep sevdiği kişiler üzerinden resmetmeyi seçmiştir. Bu yönüyle onun tabloları soyut değil, çok gerçekçi ve somuttur...

Hayatının sonuna kadar üretken kalan sanatçı ne kalp rahatsızlığı nedeniyle hastaneye kaldırıldığında, hasta yatağında, ne de giderek tükenen vücuduna rağmen evindeki son günlerinde resim yapmaktan vazgeçemiyor. Büyük bir tutkuyla önüne gelen her yere içinden gelenleri döküyor... Hatta evindeki buzdolabının kapağını dahi boş bırakmıyor, çiziyor... çiziyor!

Semiha Berksoy'un sanat dünyasına bir katkısı da kızıdır. Ressam annesinden devraldığı "miras"ı kendi kızına geçirebilme şansı olmuştur Semiha Berksoy'un. Kendisi kadar kızı Zeliha Berksoy da çok yönlü bir sanatçı olarak üretmeye devam etmekte ve yeni sanatçı nesillere örnek ve destek olmaktadır. Ankara Devlet Konservatuvarının tiyatro bölümünden mezun olan Zeliha Berksoy, aynı annesi gibi bir dönem Berlin'de uzmanlık eğitimi almış, Berlin'deki Schiller Tiyatrosunda reji asistanlığı görevi yapmıştır. Berliner Ensemble Tiyatrosunda da Brecht tiyatrolarını sahneleme konusunda uzmanlaşan Zeliha Berksoy, daha sonra 1970'li yıllarda İstanbul'da Dostlar Tiyatrosu'nda Brecht oyunlarını sahnelemesiyle de tanınmıştır. 1996 yılında annesinin adına Semiha Berksoy Opera Vakfını kurmuştur.

Semiha Berksoy, söz konusu retrospektif sergiyle bu saygı duruşu hak etmiştir her yönüyle!

5 Haziran 2025 ■

Makalede kullanılan resimler için kaynak: GALERIST (galerist.com.tr)

Kerem-Nâzım gibi 1998, tuval üzerine yağlıboya, 105 x 100 cm

Fidelio, 1975, duralit üzerine yağlıboya, 244 x 122 cm

Çıplak, Otoportre, 1996, tuval üzerine yağlıboya, 70 x 50 cm

Semiha Berksoy

Hapishanede Ziyafet, 1999, duralit üzerine marufle karton üzerine yağlıboya, 99 x 69 cm

Zümrüdüanka, Otoportre, 1997, duralit üzerine yağlıboya, 130 x 60 cm

Mezarda, 1991, tuval üzerine yağlıboya, 116 x 89 cm

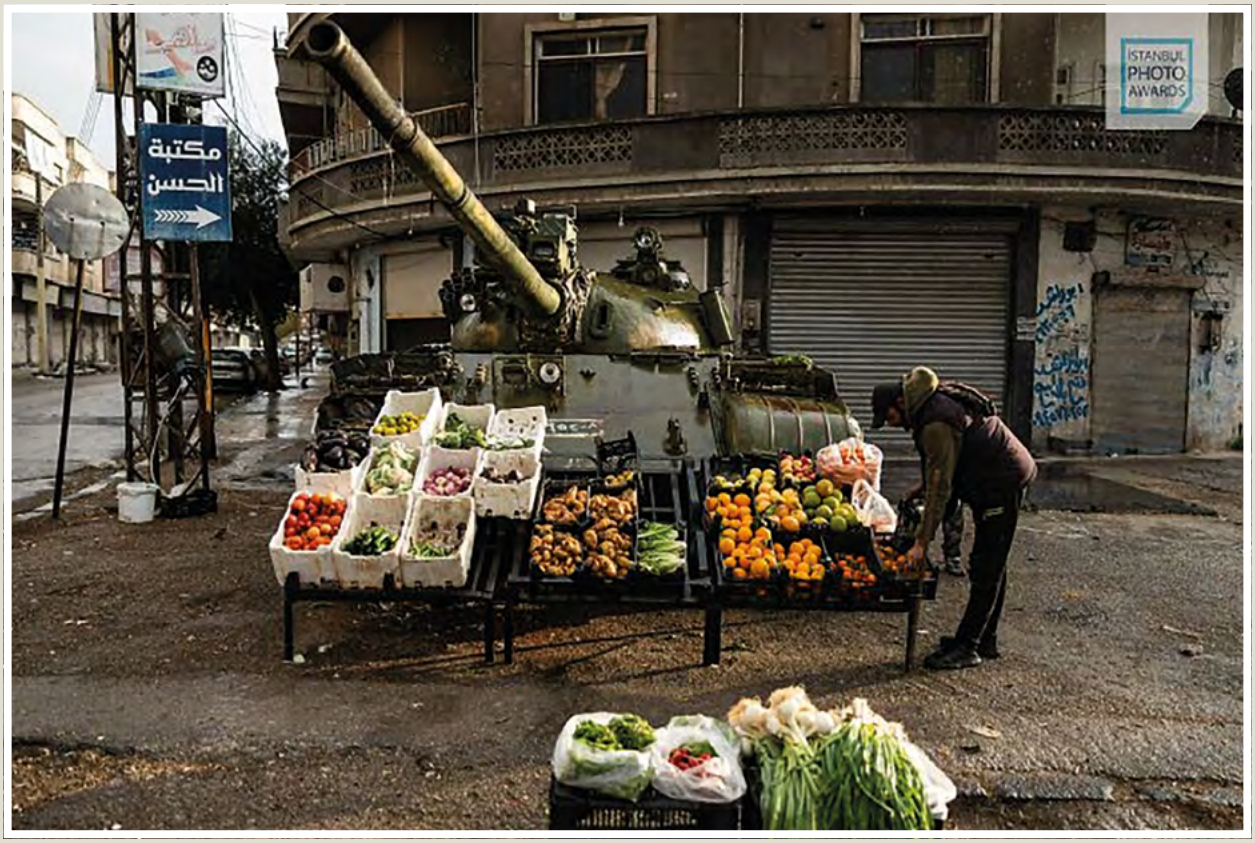

Bazen en güçlü barış mesajı, en beklenmedik yerden yükselir... 20 Aralık 2024'te Suriye'nin Humus kentinde çekilen ve İslamcı güçlerin Esad rejimini devirmesinden sonra bir tankın ve bir binanın molozlarının önünde sebze satan bir Suriyeli adamı gösteren fotoğrafıyla **Sameer Al-Doumy**, (AFP - Fransa), İstanbul Photo Awards 2025'te "Marion Mertens Bekâr Günlük Yaşam" kategorisinde ikincilik ödülünü aldı. (Kaynak: istanbulphotoawards.com)